

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2567 Vol.16 No. 2 July - December 2024

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เลขที่ 248

ถนนศาลายา-นครชัยศรี ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170

โทรศัพท์ 0-2444-6000 ต่อ 1079-1081 EMAIL: JOHU@MBU.AC.TH

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

MBU Humanities Academic Journal

ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2567 Vol. 16 No. 2 July-December 2024

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

MBU Humanities Academic Journal

The Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University

(Peer Reviewed Academic Journal)

ISSN 1686-8897

เจ้าของ

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ปรึกษา

1. พระเทพวัชรเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
2. พระศรีวิจิตรวาทิ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
3. พระมหามหวินทร์ ปุริสสุตโต, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
4. พระปริยัติวัชรกิจ	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์
5. พระมหาเกรียงไกร สิริวิฑฒโน	หัวหน้าภาควิชาภาษาตะวันตก

บรรณาธิการ

อาจารย์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.ณัฐวดี คล้ายสุวรรณ

รองบรรณาธิการ

อาจารย์ ดร.सानิตย์ สีนาค

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

1. อาจารย์อภิเดช สุภา 2. อาจารย์อรรชนิดา หวานคง 3. อาจารย์ภูริณัฐ พฤกษ์เนรมิต

กองบรรณาธิการ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร.ปรมัตต์ คำเอก	คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
3. รองศาสตราจารย์ ดร.สำเนียง เลื่อมใส	คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
4. รองศาสตราจารย์ ดร.บุญเหลือ ใจมโน	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
5. รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาชวีภรณ์ น้อมเนียน	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
7. ดร.เสน่ห์ เดชะวงศ์	คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
8. ดร.อุดมกฤษฏี ศรีนนท์	คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ฝ่ายเลขานุการวารสาร

นางสาวสุภัชรี รักนาวิ, นางสาวกิตติมา มางเขียว

สำนักงาน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

248 ม.1 ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170

โทรศัพท์ 0-2444-6000 ต่อ 1079-1081 โทรสาร 0-2444-6069 Email : johu@mbu.ac.th

บทบรรณาธิการ

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นวารสารวิชาการที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นเวทีในการนำเสนอบทความวิจัย บทความวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ในสาขาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต และศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษยศาสตร์ สำหรับบทความที่นำเสนอในวารสารฉบับนี้มีบทความ 8 เรื่อง ดังนี้

1. พระแก้วเนรมิต : พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์แห่งเมืองศรีสะเกษ โดยฉันทพงศ์ สารรัตน์, จัตุพล เกษร, เกริกเกียรติ สมัญญา, สุริยา หอมสิน, ศรชัย กันทอง, กฤษตกร ฌโนมบุญ, ฌนพล ป้องแก้ว, เอนก ศรีภพ, อีรพัฒน์ ผงกุลา เป็นบทความวิชาการที่แสดงให้เห็นความศักดิ์สิทธิ์ของพระแก้วเนรมิตกับการเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวศรีสะเกษ

2. จารึกแม่อักษรขอมชุดปรอท ภาพสะท้อนอัจฉริยภาพทางภาษาบาลี ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์ โดยพระปลัดสถาพร ปุ่มเป้า, ญัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ เป็นบทความวิชาการที่แสดงให้เห็นพระอัจฉริยภาพทางภาษาบาลีของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์ ในการสอนพระภิกษุ สามเณร ให้มีความรู้พื้นฐานด้านภาษาบาลี

3. ในวันที่โลกหมุนด้วยเรื่องเล่า : อำนาจของเรื่องเล่ากับการสร้างความสมจริงให้ “ประเทศเหนือจริง” โดยภูริณัฐ พฤกษ์เนรมิต เป็นบทความวิชาการที่แสดงให้เห็นอำนาจของเรื่องเล่าที่สามารถทำให้ผู้ฟัง มีความเชื่อหรือความคิดเห็นคล้อยตามความคิดของผู้เล่าเรื่อง

4. ปฐมโพธิกาล : หลักการ อุดมการณ์ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคแรก โดยมนต์เทียน มนตราภิบุลย์ เป็นบทความวิชาการที่แสดงให้เห็นถึงหลักการ อุดมการณ์ และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในยุคแรกหลังการตรัสรู้

5. พระโพธิสัตว์ใน “บทขับร้องนกกาหน้า” ของพิธีกรรมโนราโรงครูภาคใต้ โดยชาญณรงค์ คงฉิม เป็นบทความวิชาการที่แสดงให้เห็นโทษของการลบลู่ดูหมิ่นครูบาอาจารย์

6. เสี่ยงงามสงวนไว้แต่ในที : วาทกรรมความงาม อุดมการณ์ และความคาดหวังต่อสตรีใน “สุภาษิตสอนหญิง” โดยเอียรณพัฒน์ เมืองหลวง, ศิริวรรณ เจียรชัชวาลวงศ์ เป็นบทความวิชาการที่แสดงให้เห็นค่านิยมของสตรีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

7. วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในซีรีส์ “เด็กใหม่ ซีซั่น 2” โดยอุไรวรรณ สิงห์ทอง, เซอร์รี่ เกษมสุขสำราญ, เมตตา ฟองฤทธิ์, ฌมบุญ สุทธิปัญญา, ทแก้ว แก้วกล้า, เกษศุณธ์ เหล็กเพชร, วริศรา ตั้งมั่น เป็นบทความวิจัยที่แสดงผลการศึกษาเรื่องวาทกรรม 3 ประการ คือ 1) ชุดวาทกรรมที่มีการใช้อำนาจเข้าถึงปัญหาในสังคม 2) ชุดวาทกรรมทุนนิยมที่ส่งผลต่อการใช้อำนาจที่มีด้านการบิดเบือนความผิด 3) ชุดวาทกรรมด้านความเท่าเทียมทางเพศ

8. ภาพแทนความเป็นจีนในนวนิยาย เรื่อง หมู่บ้านเล็กตระกูลเป่า ของ หวังอันอี๋ พระราชนิพนธ์แปลในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยเมตตา ฟองฤทธิ, เซอร์รี่ เกษมสุขสำราญ, อุไรวรรณ สิงห์ทอง, ทแก้ว แก้วกล้า, กมลวรรณ เทียงดาห์, ปุณณช โพธิ์ไชโย เป็นบทความวิจัยที่พบภาพแทน 3 ประการ คือ 1) ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของสตรี 2) ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทการแสดงความรักชายหญิง 3) ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของวีรบุรุษ 4) ภาพแทนความเป็นจีนผ่านการลงโทษ

ในนามของกองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ขอขอบคุณเจ้าของบทความทุกท่านที่ส่งบทความมาตีพิมพ์ และขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้พิจารณาถ้อยแถลง ให้ข้อชี้แนะในการแก้ไขบทความให้สมบูรณ์ทางวิชาการเพิ่มขึ้น

บรรณาธิการวารสาร

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

MBU Humanities Academic Journal

ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2567 Vol. 16 No. 2 July-December 2024

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

MBU Humanities Academic Journal

The Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University

(Peer Reviewed Academic Journal)

ISSN 1686-8897

เจ้าของ

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ปรึกษา

1. พระเทพวัชรเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
2. พระศรีวิจิราภรณ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
3. พระมหามหาวินทร์ ปุริสสุตโต, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
4. พระปริยัติวัชรกิจ	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์
5. พระมหาเกรียงไกร สิริวิฑฒโน	หัวหน้าภาควิชาภาษาตะวันตก

บรรณาธิการ

อาจารย์ วาที่ร้อยตรี ดร.ณัฐภูมิ คล้ายสุวรรณ

รองบรรณาธิการ

อาจารย์ ดร.สันทิต์ สีนาค

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

1. อาจารย์อภิเดช สุภา 2. อาจารย์อรรชนิดา หวานคง 3. อาจารย์ภูริณัฐ พฤกษ์เนรมิต

กองบรรณาธิการ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร.ปรเมตต์ คำเอก	คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
3. รองศาสตราจารย์ ดร.สำเนียง เลื่อมใส	คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
4. รองศาสตราจารย์ ดร.บุญเหลือ ใจมโน	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
5. รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาชวีภรณ์ น้อมเนียน	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
7. ดร.เสนห์ เดชะวงศ์	คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
8. ดร.อุดมกฤษณ์ ศรีนนท์	คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ฝ่ายเลขานุการวารสาร

นางสาวสุภัชรี รักนาวิ, นางสาวกิตติมา มางเขียว

สำนักงาน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

248 ม.1 ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170

โทรศัพท์ 0-2444-6000 ต่อ 1079-1081 โทรสาร 0-2444-6069 Email : johu@mbu.ac.th

บทบรรณาธิการ

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นวารสารวิชาการที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นเวทีในการนำเสนอบทความวิจัย บทความวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ในสาขาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต และศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษยศาสตร์ สำหรับบทความที่นำเสนอในวารสารฉบับนี้มีบทความ 8 เรื่อง ดังนี้

1. พระแก้วเนรมิต : พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์แห่งเมืองศรีสะเกษ โดยธัญพงศ์ สารรัตน์, จัตุพล เกษร, เกริกเกียรติ สมัญญา, สุริยา หอมสิน, ศรชัย กันทอง, กฤษตกร ถนอมบุญ, ธนพล ป้องแก้ว, เอนก ศรีภพ,

ธีรพัฒน์ ผงกลา เป็นบทความวิชาการที่แสดงให้เห็นความศักดิ์สิทธิ์ของพระแก้วเนรมิตกับการเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวศรีสะเกษ

2. จารึกแม่อักษรขอมชุดปรอท ภาพสะท้อนอัจฉริยภาพทางภาษาบาลี ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรไชยเชษฐาสุริยวงศ์ โดยพระปลัดสถาพร ปุ่มเป้า, ญัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ เป็นบทความวิชาการที่แสดงให้เห็นพระอัจฉริยภาพทางภาษาบาลีของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐาสุริยวงศ์ ในการสอนพระภิกษุ สามเณร ให้มีความรู้พื้นฐานด้านภาษาบาลี

3. ในวันที่โลกหมุนด้วยเรื่องเล่า : อำนาจของเรื่องเล่ากับการสร้างความสมจริงให้ “ประเทศเหนือจริง” โดยภุริณัฐ พฤกษ์เนรมิต เป็นบทความวิชาการที่แสดงให้เห็นอำนาจของเรื่องเล่าที่สามารถทำให้ผู้ฟัง มีความเชื่อหรือความคิดเห็นคล้อยตามความคิดของผู้เล่าเรื่อง

4. ปฐมโพธิกาล : หลักการ อุดมการณ์ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคแรก โดยมนต์เทียน มนตราภิบุลย์ เป็นบทความวิชาการที่แสดงให้เห็นถึงหลักการ อุดมการณ์ และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในยุคแรกหลังการตรัสรู้

5. พระโพธิสัตว์ใน “บทขับร้องนกนางนวล” ของพิธีกรรมโนราโรงครูภาคใต้ โดยชาญณรงค์ คงนิม เป็นบทความวิชาการที่แสดงให้เห็นโทษของการลบล้างคุณันครูปาอาจารย์

6. เสี่ยงงามสงวนไว้แต่ในที : วาทกรรมความงาม อุดมการณ์ และความคาดหวังต่อสตรีใน “สุภาจิตสอนหญิง” โดยเอียรณพัฒน์ เมืองหลวง, ศิริวรรณ เจริญชัชวาลวงศ์ เป็นบทความวิชาการที่แสดงให้เห็นค่านิยมของสตรีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

7. วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในซีรีส์ “เด็กใหม่ ซีซั่น 2” โดยอุไรวรรณ สิงห์ทอง, เซอร์รี่ เกษมสุขสำราญ, เมตตา ฟองฤทธิ์, ชมบุญ สุทธิปัญญา, ทแก้ว แก้วกล้า, เกษศุณห์ เหล็กเพชร, วริศรา ตั้งมั่น เป็นบทความวิจัยที่แสดงผลการศึกษาเรื่องวาทกรรม 3 ประการ คือ 1) ชุดวาทกรรมที่มีการใช้อำนาจเข้าถึงปัญหาในสังคม 2) ชุดวาทกรรมทุนนิยมที่ส่งผลต่อการใช้อำนาจที่มีด้านการบิดเบือนความผิด 3) ชุดวาทกรรมด้านความเท่าเทียมทางเพศ

8. ภาพแทนความเป็นจีนในนวนิยาย เรื่อง หมู่บ้านเล็กตระกูลเป้า ของ หวังอันอี พระราชนิพนธ์แปลในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยเมตตา ฟองฤทธิ์, เซอร์รี่ เกษมสุขสำราญ, อุไรวรรณ สิงห์ทอง, ทแก้ว แก้วกล้า, กมลวรรณ เทียงดาห์, ปุณยณัฐ โพธิ์ไชโย เป็นบทความวิจัยที่พบภาพแทน 3 ประการ คือ 1) ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของสตรี 2) ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทการแสดงความรักชายหญิง 3) ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของวีรบุรุษ 4) ภาพแทนความเป็นจีนผ่านการลงโทษ

ในนามของกองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ขอขอบคุณเจ้าของบทความทุกท่านที่ส่งบทความมาตีพิมพ์ และขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้พิจารณาถ้อยแถลง ให้ข้อชี้แนะในการแก้ไขบทความให้สมบูรณ์ทางวิชาการเพิ่มขึ้น

บรรณาธิการวารสาร

สารบัญ

	หน้า
1. พระแก้วเนรมิต : พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์แห่งเมืองศรีสะเกษ โดยธัญพงศ์ สารรัตน์, จัตุพล เกษร, เกริกเกียรติ สมัญญา, สุริยา หอมสิน, ศรชัย กันทอง, กฤษตกร ฌนอมบุญ, ธนพล ป้องแก้ว, เอนก ศรีภพ, อีรพัฒน์ ผงกุล.....	1-21
2. จารึกแม่อักษรขอมชุดปรอท ภาพสะท้อนอัจฉริยภาพทางภาษาบาลี ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐาสุริยวงศ์ โดยพระปลัดสถาพร ปุ่มเป้า, ณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ.....	22-30
3. ในวันที่โลกหมุนด้วยเรื่องเล่า : อำนาจของเรื่องเล่ากับการสร้างความสมจริงให้ “ประเทศเหนือจริง” โดยภูริณัฐ พฤกษ์เนรมิต.....	31-43
4. ปฐมโพธิกาล : หลักการ อุดมการณ์ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคแรก โดยมนต์เทียน มนตราภิบุลย์.....	44-57
5. พระโพธิสัตว์ใน “บทขับร้องนกกาน้ำ” ของพิธีกรรมโนราโรงครูภาคใต้ โดยชาญณรงค์ คงฉิม.....	58-67
6. เสี่ยงงามสงวนไว้ในที่ : วาทกรรมความงาม อุดมการณ์ และความคาดหวังต่อสตรีใน “สุภาจิตสอนหญิง” โดยเอียรณพัฒน์ เมืองหลวง, ศิริวรรณ เจียรชัชวาลวงศ์.....	68-75
7. วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในซีรีส์ “เด็กใหม่ ซีซั่น 2” โดยอุไรวรรณ สิงห์ทอง, เซอร์รี่ เกษมสุขสำราญ, เมตตา ฟองฤทธิ์, ขมบุญ สุทธิปัญญา, ทแก้ว แก้วกล้า, เกษศนธ์ เหล็กเพชร, วริศรา ตั้งมัน.....	76-88
8. ภาพแทนความเป็นจีนในนวนิยาย เรื่อง หมู่บ้านเล็กตระกูลเป้า ของ หวังอันอี พระราชนิพนธ์แปลในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยเมตตา ฟองฤทธิ์, เซอร์รี่ เกษมสุขสำราญ, อุไรวรรณ สิงห์ทอง, ทแก้ว แก้วกล้า, กมลวรรณ เทียงดาห์, ปุณยนุช โพธิ์ไชโย.....	89-106
คำแนะนำและแนวทางการจัดการต้นฉบับสำหรับผู้เขียนวารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.....	107-109

พระแก้วเนรมิต : พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์แห่งเมืองศรีสะเกษ
Phra Kaew Neramit: The sacred Buddha image of Sisaket

ฉันทพงษ์ สารรัตน์ / Thanyapong Sararat

คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

Faculty of Education and Human Development, Sisaket Rajabhat University

จิตพล เกษร / Jatupon Kaesorn

โรงเรียนอนุบาลกันทรารมย์ อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ

Kanthararom Kindergarten School Kanthararom District Sisaket Province

เกริกเกียรติ สมัญญา / Groekgiard Samanya

โรงเรียนเสกวิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

Sakwitthayacom School, Mueang District, Surin Province

สุริยา หอมสิน / Suriya Homsin

โรงเรียนม่วงโพนหนองน้ำขุ่น อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ

Muang Po Nong Nam Khun School Pathum Ratchawongsa District Amnat Charoen Province

ศรชัย กันทอง / Sornchai Kunthong

โรงเรียนบ้านร่องสะอาด อำเภอพยุห์ จังหวัดศรีสะเกษ

Ban Rong Sa-at School, Phayu District, Sisaket Province

กฤษกร ถนนมบุญ / Kittakorn tanomboon

โรงเรียนบ้านนาจาน อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร

Ban Na Chan School Loeng Nok Tha District, Yasothon Province

ธนพล ป้องแก้ว / Thanapon Pongkaew

คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

Faculty of Education and Human Development, Sisaket Rajabhat University

เอนก ศรีภพ / Anek Sriphop

คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

Faculty of Education and Human Development, Sisaket Rajabhat University

ธีรพัฒน์ พงกุล / Teerapat Pongkula

คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

Faculty of Education and Human Development, Sisaket Rajabhat University

Received : October 30, 2024

Revised : November 17, 2024

Accepted : December 11, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาความสำคัญขององค์พระแก้วเนรมิต ในฐานะที่เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์แห่งเมืองศรีสะเกษ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ความเป็นมาขององค์พระแก้วเนรมิต 2) ความสำคัญและคุณค่าเชิงพุทธศิลป์ขององค์พระแก้วเนรมิต 3) ความสำคัญและคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ที่รับใช้สังคมในมิติของการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ผ่านการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการลงภาคสนาม

ผลการศึกษาพบว่า 1) วัดลำภูหรือวัดรัมพินวาส ตำบลใจดี อำเภอกุขัน จังหวัดศรีสะเกษ สถานที่ประดิษฐานหลวงพ่อพระแก้วเนรมิต พระพุทธรูปโบราณที่มีความสำคัญและศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งบริเวณกุฏิชั้นสองของเจ้าอาวาสเป็นที่ประดิษฐานองค์หลวงพ่อพระแก้วเนรมิต พระพุทธรูปปางมารวิชัย เนื้อทองสำริด เป็นศิลปะลาว สันนิษฐานว่าถูกสร้างขึ้นประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 22 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 23 ถูกอัญเชิญมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ภายหลังการปราบกบฏเจ้าเมืองเวียงจันทน์ในสมัยธนบุรี พ.ศ. 2321 2) พระแก้วเนรมิตเป็นพระพุทธรูปโบราณที่มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านลำภู ตำบลใจดี อำเภอกุขัน จังหวัดศรีสะเกษ อีกองค์หนึ่ง พระพุทธรูปองค์นี้ เป็นหลักฐานทางโบราณวัตถุที่สะท้อนให้เห็นถึงพุทธศิลป์ที่งดงาม 3) องค์พระแก้วเนรมิตมีเรื่องเล่าและตำนานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เมืองกุขัน โดยมีเนื้อเรื่องสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของคนลาวล้านช้างที่อพยพเข้ามาช่วยสร้างบ้านแปงเมืองศรีสะเกษ อันแสดงให้เห็นถึงวิถีแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาของคนในวัฒนธรรมไทย-ลาว ที่มีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ร่วมกันในสังคมสองฝั่งโขง และปัจจุบันวัดลำภูถือเป็นสถานที่สำคัญทางด้านพระพุทธศาสนาและการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษ

คำสำคัญ: พระแก้วเนรมิต ชุมชนโบราณ ประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ บ้านลำภู กุขัน

Abstract

This article studies the significance of Phra Kaew Neramit as a sacred Buddha image of Si Sa Ket Province. The objectives are to study 1) the origin of Phra Kaew Neramit, 2) the significance and value of Phra Kaew Neramit in Buddhist art, and 3) the significance and value in history that serves society in the dimension of being a tourist attraction. Through a study of documents, interviews and fieldwork The results of the study found that: 1) Wat Lamphu or Wat Rampaniwat, Tambon Jai Dee, Amphoe Khukhan, Si Sa Ket Province, is the place where Luang Pho Phra Kaew Neramit, an ancient Buddha image that is important and sacred in Si Sa Ket Province, is enshrined. The second floor of the abbot's residence is where Luang Pho Phra Kaew Neramit, a bronze Buddha image in the Mara-Vijaya attitude, is enshrined. It is believed that it was built around the end of the 22nd to the middle of the 23rd Buddhist century and was brought from the left bank of the Mekong River after the suppression of the rebellion of the governor of Vientiane during the Thonburi period in 1778. 2) Phra Kaew Neramit is an ancient Buddha image that is sacred and highly revered By the people of Lamphu, Jai Dee Subdistrict, Khukhan District, Si Sa Ket Province. This Buddha image is an ancient object that reflects beautiful Buddhist art. 3) Phra Kaew Neramit has stories and legends related to the history of Khukhan City. The story is related to the history of the Lao Lan Xang people who migrated to build houses in Si Sa Ket City, which shows

the way of faith in Buddhism of people in Thai-Lao culture who have a historical relationship in the society on both sides of the Mekong River. At present, Wat Lamphu is considered an important place for Buddhism and Buddhist and cultural tourism in Si Sa Ket Province.

Keywords: Phra Kaew Neramit, ancient community, history, Buddhist art, Ban Lamphu, Khukhan

บทนำ

ศรีสะเกษเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคอีสานตอนล่างที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน เคยเป็นชุมชนที่มีอารยธรรมรุ่งเรืองมานับพันปี นับตั้งแต่สมัยขอมเรืองอำนาจ และมีชนเผ่าต่างๆ อพยพมาตั้งรกรากในบริเวณนี้ ได้แก่ พวกส่วย ลาว เขมร และเยอ ศรีสะเกษเดิมเรียกว่า “เมืองขุขันธ์” เมืองเก่าตั้งอยู่ที่บริเวณบ้านปราสาทสี่เหลี่ยมบ้านโคกลำดวน หรือภูมิโคกลำดวน หรือที่ชาวเขมรเรียกชุมชนนี้ในอดีตว่า “เมืองโคกขันธ์” ในยุคต่อมาเมื่อได้ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองเรียกว่า “เมืองขุขันธ์” (สุทัศน์ กองทรัพย์, 2536 : 15) หรือ “เมืองขุขันธ์” ที่หมายถึง ตากะจะและเชียงขันธ์ คู่สองพี่น้องที่ขึ้นอาสาจับช้าง และอาจหมายรวมถึงพระยาจักรีและพระยาสุรสีห์ คู่สองพี่น้องที่อาสาติดตามช้างเผือกด้วย (นิติภูมิ ขุขันธ์, 2567 : สัมภาษณ์) และอาจหมายถึง เมืองที่มีต้นไม้มากโดยเฉพาะต้นลำดวน ขุขันธ์เป็นเมืองที่ล้อมรอบไปด้วยป่าที่อุดมสมบูรณ์ ส่วนกลางเรียกชุมชนนี้ว่าหมู่บ้านชาวเขมรป่าดง จากข้อสันนิษฐานข้างต้น เมืองขุขันธ์อาจหมายถึง เมืองต้นไม้มากหรือเมืองป่าดง หรือเมืองที่มีร่องรอยของอารยธรรมโบราณ เช่น เจดีย์เก่าแก่ที่วัดลำภู ที่แสดงถึงความสำคัญในฐานะชุมชนโบราณในวัฒนธรรมล้านช้าง (ไพฑูรย์ มิกุล, 2535 : 91-92)

วัดลำภู หรือ วัดรัมนิवास บ้านลำภู หมู่ 4 ตำบลใจดี อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ ห่างจากตัวเมืองขุขันธ์ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ จากทางหลวงหมายเลข 2201 และตัดเข้าทางชนบทเส้นทางสายขุขันธ์-อ่าวไทย-บ้านละลม และห่างจากตัวอำเภอขุขันธ์ประมาณ 8 กิโลเมตร (ภราดร ศรีปัญญา, 2558 ข : 11) วัดแห่งนี้เป็นที่ประดิษฐานองค์หลวงพ่อพระแก้วเนรมิต ซึ่งเป็นพระพุทธรูปโบราณที่สำคัญ และมีความศักดิ์สิทธิ์อีกองค์หนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษ อีกทั้งบริเวณที่ตั้งชุมชนบ้านลำภูยังมีความสัมพันธ์กับเรื่องราวของตากะจะ และตำนานช้างเผือกแตกโรง กล่าวคือ มีต้นมะขามตากะจะหรือตาไกร ที่ซึ่งตากะจะใช้เป็นที่พักสัตว์พาหนะบริเวณนี้ อีกทั้งเชื่อกันว่า บ้านใจดี หมู่ 1 ตำบลใจดี อำเภอขุขันธ์ ประชาชนพูดภาษาเขมร เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ ตั้งมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ตั้งแต่พญาช้างเผือกแตกโรงหนีมาเหล่าขุนนางที่เดินทางมาตามช้าง ได้เดินทางมาติดต่อกับหมู่บ้านต่างๆ ในเขตนี้ บางหมู่บ้านได้หลบหนีหมดเพราะเกรงกลัว แต่ชาวบ้านใจดีให้การต้อนรับ อาสาให้ความร่วมมือ บอกกล่าว ส่งพริกเกลือให้มาเป็นเสบียง จึงได้ชื่อว่า “บ้านใจดี” เพราะความมีน้ำใจดีมาตั้งแต่บัดนั้น (สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ และภาคีเครือข่าย, 2548 : 207) มูลเหตุดังกล่าวอาจทำให้ดินแดนแถบนี้เป็นศูนย์กลางของชุมชนมีวัดวาอารามในเวลาต่อมา เพราะเนื่องด้วยอัยยาศัยของผู้คนในแถบนี้นั่นเอง

วัดแห่งนี้เป็นศาสนสถานที่เก่าแก่ และมีประวัติศาสตร์ที่สำคัญ กล่าวคือ ก่อนที่ตากะจะ (หรือมีหลากหลายนาม ได้แก่ ตาไกร ตาสุ หรือ หลวงแก้วสุวรรณ คือ ชื่อเดิมของพระยาไกรภักดี ศรีนครลำดวน ซึ่งเป็นเจ้าเมืองขุขันธ์ท่านแรกในยุคปลายกรุงศรีอยุธยา) และเชียงชั้น จะออกรบทัพจับศึก มักนิยมมาประกอบพิธีกรรมที่วัดลำภู อีกทั้งที่วัดลำภูยังมีต้นมะขามอยู่ มีอายุยืนนาน 300 กว่าปี ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า ต้นมะขามตาไกร (ตาไกร คือ ที่มาของชื่อพระยาไกรภักดี) ปัจจุบันต้นมะขามยังมีชีวิตอยู่ (ศุเพียร คำวงศ์, 2567 : สัมภาษณ์) ซึ่งปัจจุบันวัดลำภู ถือเป็นสถานที่สำคัญทางด้านพระพุทธศาสนา และการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมอีกแห่งหนึ่งของอำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระแก้วเนรมิต และวัดลำภูได้เป็นอย่างดี

ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปกรรมของพระแก้วเนรมิตและวัดลำภู ยังไม่ได้รับการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักของชาวขุขันธ์ และประชาชนทั่วไปมากนัก จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า มีงานศึกษาเพียงไม่กี่แห่งที่ศึกษาในประเด็นเหล่านี้ ได้แก่ งานของจำเริญ ดวงใจ และนิติภูมิ ขุขันธิน (2550) เรื่อง “พระแก้วเนรมิตและองค์พระพุทธรูป องค์พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่เมืองขุขันธ์” งานของนิติภูมิ ขุขันธิน (2565) เรื่อง “ประวัติ (ย่อ) เมืองขุขันธ์และวัดลำภู” ซึ่งงานกลุ่มดังกล่าวเป็นการให้ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับวัดและพระพุทธรูป ซึ่งผู้เขียนได้นำมาใช้เป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่จะใช้ศึกษาค้นคว้าและอภิปรายผลในการศึกษาครั้งนี้ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ธรณวิทย์ ทองเสียน (2559) เรื่อง “สานตำนานเมืองนครศรีลำดวน : กรณีศึกษาพระแก้วเนรมิต” และ บทความวิจัยในชื่อเดียวกันในชื่อ “สานตำนานเมืองนครศรีลำดวน : กรณีศึกษาพระแก้วเนรมิต” (2560) ซึ่งงานชิ้นนี้เป็นงานเชิงสถิติที่พยายามจะสะท้อนถึงความเชื่อของคนในชุมชนที่มีต่อองค์พระแก้วเนรมิตในมิติต่างๆ ในรูปของข้อมูลเชิงสถิติ ซึ่งงานกลุ่มนี้จะทำให้ทราบถึงความสำคัญขององค์พระพุทธรูปได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่มีการได้ศึกษาองค์พระพุทธรูปในมิติของประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์สองฝั่งโขง และวิเคราะห์จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์หลากหลายประเภทและลักษณะทางพุทธศิลป์อย่างลุ่มลึกมาก่อน อีกทั้งไม่ปรากฏในชุดความรู้กระแสหลักของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นศรีสะเกษที่จัดทำโดยรัฐ เช่น หนังสือประวัติศาสตร์มหาดไทยส่วนภูมิภาค (2529) รวมถึงหนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดศรีสะเกษ (2544) พบว่า เรื่องราวของพระแก้วเนรมิตนั้นปรากฏในเอกสารส่วนกลางน้อยมาก เพราะส่วนใหญ่จะถูกกล่าวถึงแต่เพียงเรื่องราวขององค์พระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) และองค์พระบางที่ถูกอัญเชิญมาไว้ที่กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์เท่านั้น (สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษและภาคีเครือข่าย, 2555 : 25) ดังที่ จันทนิภา ดวงวิไล (2556) กล่าวว่า ตำนานพระพุทธรูปในบริเวณชุมชนชายแดนไทย-ลาว ที่ผู้วิจัยพบว่า มีเนื้อหาแสดงให้เห็นบทบาทของพระมหากษัตริย์กับการเมืองการปกครองในอดีต มีปรากฏในตำนานพระพุทธรูปหลายตำนาน แต่มีการกล่าวถึงซ้ำๆ มากที่สุด คือ ตำนานพระบางและตำนานพระแก้วมรกต ดังพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาบรมราชานุภาพที่ว่า “ครั้นถึง พ.ศ.2321 เมื่อรัชกาลพระเจ้ากรุงธนบุรี เกิดการสงครามขึ้นในระหว่างกรุงธนบุรีกับกรุงศรีสัตนาคนหุต ครั้นนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก ได้เป็นจอมทัพขึ้นไปตีกรุงศรีสัตนาคนหุต ได้เมืองเวียงจันทน์แล้วเชิญ

พระแก้วมรกตกับพระบางลงมายังกรุงธนบุรี พระเจ้ากรุงธนบุรีทำการสมโภช แล้วประดิษฐานไว้ ณ โรงพระแก้วในบริเวณพระราชวังเดิม ครั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อปีชกาล พ.ศ. 2325 โปรดให้สร้างพระอารามขึ้นในพระราชวัง เป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต ครั้นพระอุโบสถสร้างสำเร็จ จึงโปรดให้เชิญพระแก้วมรกต แห่มาประดิษฐานในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อ ณ วันจันทร์เดือน 4 แรม 14 ค่ำ ปีมะโรง พ.ศ. 2327” (สมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ, 2548 : 51) ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ ถือเป็นการศึกษาที่ต่อยอดจากงานของจำเริญ ดวงใจ นิติภูมิ ขุขันธิน และธรรวิทย์ ทองเสียน อีกทั้งบริเวณที่ตั้งวัด ยังเคยเป็นชุมชนโบราณมาก่อน จากเรื่องเล่าเหตุการณ์ที่สัมพันธ์กับยุคปลายอยุธยาจนถึงสมัยธนบุรี ผู้เขียนจึงได้พยายามที่จะศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพระแก้วเนรมิต วัดลำภู และชุมชนโบราณบ้านลำภู จากเอกสารและหลักฐานประวัติศาสตร์ที่มีอยู่ค่อนข้างจำกัด และนำข้อมูลเหล่านั้นมาเรียบเรียงเป็นบทความ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และความสำคัญของพระแก้วเนรมิต วัดลำภู และชุมชนโบราณ โดยแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยง เป็นเหตุเป็นผลกับเนื้อหาที่น่าสนใจ พร้อมนำเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้เขียนในการเรียบเรียง อันจะได้ใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อศึกษาต่อยอด และพัฒนาทางด้านการศึกษา และการท่องเที่ยวต่อไป โดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) เพื่อเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ให้พี่น้องชาวจังหวัดศรีสะเกษ และผู้คนทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้ อันจะนำไปสู่ความก้าวหน้าทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น จังหวัดศรีสะเกษต่อไป

ความเป็นมา ความสำคัญ และลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระแก้วเนรมิต

พระแก้วเนรมิตหรือที่ชาวบ้านพื้นถิ่นเขมรเรียกว่า “เปรี๊ยะตำลำนุ” (พระตำลำนุ) หมายถึง พระแห่งวัดลำภู เป็นพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย ขัดสมาธิราบ หน้าตัก 10 นิ้ว สูง 30 นิ้ว (ภราดร ศรีปัญญา, 2558 ก : 11) เป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่ และศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่งในจังหวัดศรีสะเกษ ประดิษฐานอยู่บริเวณกุฏิชั้น 2 ของเจ้าอาวาสภายในวัดร่มกนิษฐ หรืออัมพนิษฐ (วัดลำภู) ตำบลใจดี อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

การสร้างวัดและพระพุทธรูป นอกจากจะเป็นสิ่งสำคัญในการสานต่อจารีตตามธรรมเนียมของชาวล้านช้างแล้ว ในชุมชนยังมีตำนานพระแก้วเนรมิต ดังปรากฏในบันทึกพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสานของหม่อมอมรวงศ์วิจิตร (หม่อมราชวงศ์ปฐม คเนจร) ที่กล่าวถึงตำนานพระแก้วเนรมิตไว้ว่า “ลุลุศักราช 1140 ปีมะโรง ฉศก (พ.ศ. 2321) มีพรานป่าบ้านลำภู ได้ยกพระสนิลและรูปครุฑไ้บนฐานสิม” จึงสันนิษฐานได้ว่า องค์แก้วเนรมิตและพญาครุฑได้ประดิษฐานอยู่บริเวณสิมโบราณมาก่อน ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร คือ หลักฐานเอกสาร กจข. ม. 57/14 มณฑลอีสาน 11 ส.ค. รศ. 119 ถึง 22 ส.ค. รศ. 129 ว่า “พระราชครูบัว เจ้าอาวาสวัดลำภูได้ควบคุมการก่อสร้างพระอุโบสถ เพื่อประดิษฐานพระแก้วจากหัวเมืองลาวที่เป็นสมบัติล้ำค่าของวัด โดยมีการนำท่อนไม้จันทร์มาทำเป็นผอบใหญ่ สำหรับค้ำองค์พระพุทธรูปเอาไว้ เพราะกลัวคนมาแย่งชิง” อีกทั้งยังถือได้ว่า

การอัญเชิญพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์มาประดิษฐานยังที่แห่งนี้ เป็นความพยายามที่จะประกาศความมั่นคงของพระพุทธศาสนาที่ได้มาประดิษฐานในท้องถิ่น อันเป็นเครื่องยืนยันได้ว่ากลุ่มคนชั้นปกครองมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นการเผยแผ่พระพุทธคุณ พระพุทธประวัติ หลักธรรมตามที่มีคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์ คุณค่าเชิงจริยธรรม และคุณค่าการธำรงรักษาพระพุทธศาสนา ขณะเดียวกันอีกแง่มุมหนึ่ง สะท้อนให้เห็นถึงความทุกข์กายทุกข์ใจของพุทธศาสนิกชนและการแสวงหาที่พึ่ง ซึ่งพระแก้วเนรมิตก็เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยพุทธศาสนิกชนให้คลายความทุกข์และมีความสุขจากสิ่งที่หวังโดยเฉพาะบาร์มีที่แผ่ถึงคนชั้นทุกชนชั้นเช่นเดียวกับองค์หลวงพ่โตวัดเขียนที่ประดิษฐานภายในอุโบสถวัดเขียนบูรพาราม อำเภออุษัณธ์ ดังคำขวัญของอำเภอในวาระแรกที่ว่า “อุษัณธ์เมืองเก่า ชนทุกเผ่าสามัคคี บาร์มีพระแก้วเนรมิต วัดลำภูหลวงพ่โตวัดเขียน”

ภาพที่ 1-3 พระแก้วเนรมิตองค์จริงประดิษฐานภายในมณฑปแก้ว

ที่มา : คณะผู้เขียน บรรณ มานวล และ ภราดร ศรีปัญญา, 2558 ก

พระแก้วเนรมิต มีพุทธลักษณะของพระพุทธรูปล้านช้างอย่างแท้จริง สันนิษฐานว่าถูกจัดสร้างในราชสมัยของพระยาสุริยวงศาธรรมิกราชขึ้นครองราชย์ (พ.ศ. 2181-2238) ในช่วง 3 ปีแรกพระองค์ทรงทำสงครามอย่างหนัก หลังจากนั้นบ้านเมืองจึงสงบและเจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นอย่างมาก (สิลา วีระวงศ์, 2540 : 42 และสุรศักดิ์ ศรีสำออง, 2545 : 117) สืบเนื่องถึงรัชสมัยของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 2 (พ.ศ.2241-2273) นับเป็นช่วงที่มีการสร้างพระพุทธรูปเป็นจำนวนมาก สภาพการณ์ดังกล่าว ได้ส่งอิทธิพลมาถึงปฏิมากรรมพระแก้วเนรมิตองค์นี้ด้วย กล่าวคือ มีพระพักตร์ป้อม พระนลาฏกว้าง พระหนุเสี้ยวเล็กน้อย มีกรอบพระพักตร์ (ไรพระศก) เป็นเส้นเล็กๆ เหมือนสวมเทริดครอบพระเศียร พระศอมี 3 ปล้อง (สงวน รอดบุญ, 2545 : 59) ขมวดพระเกศาเป็นเม็ดเล็กมากเรียกว่า “แบบหนามขนุน” คล้ายคลึงกับพระพุทธรูปแบบอุทองในศิลปะสมัยอยุธยาแต่มีขนาดเล็กกว่า (สันติ เล็กสุขุม, 2550 : 55) โดยขนาดของเม็ดพระศกมีขนาดเล็กสุดตรงริมกรอบพระพักตร์แล้วไล่เรียงใหญ่ขึ้นตามลำดับไปจนถึงอุษณิษะ พระศอมี 3 ปล้อง ขุดลึกลงในเนื้อโลหะเหมือนแบบไทย พระรัศมีเป็นเปลวใหญ่มาก ค่อนข้างแข็งกระด้าง ถ้าเทียบสัดส่วนกับองค์พระ แต่ที่แปลกออกไปจากพระพุทธรูปอื่นๆ ก็คือ พระเกศค่อนข้างสูง และค่อยๆ เอนไปด้านหลังเล็กน้อย มีลักษณะคล้ายปางท่ากระดาน

แบบอยุธยา พระชนงโคง มักทำเป็นสันยกขึ้นมาเป็นคู่เหมือนการปั้นแปะลงไป พระเนตรเปิดมองตรง พระนาสิกใหญ่มาก มีสันพระนาสิกเป็นเส้นคม ปลายเล็กและโด่ง แยมพระโอษฐ์ ปลายพระโอษฐ์ ทั้ง 2 ข้างตวัดขึ้น ริมพระโอษฐ์บนหนา มีเส้นขอบพระโอษฐ์ทั้งสองข้าง ถือเป็นรูปแบบเฉพาะของพระพุทธรูปล้านช้าง อาจเรียกว่าอัมแบบล้านช้าง มีร่องเหนือพระโอษฐ์ ซึ่งเชื่อมต่อลงมาจากพระนาสิก ที่เลียนแบบมาจากลักษณะของคนจริงๆ พระกรรมใหญ่ เน้นเส้นพระกรรมเป็นวงหลายชั้น พระวรกาย ค่อนข้างอวบอ้วน ป้อม เตี้ย ไม่สูงเพรียวเหมือนพระพุทธรูปสุโขทัยและล้านนา พระอุระแบน เห็นเม็ดพระถัน ที่มีฐานรองรับทั้ง 2 ข้าง สังขากเป็นแผ่นใหญ่ยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายตัดตรง เป็นลักษณะเฉพาะของพระพุทธรูปในรุ่นนี้ที่อาจรับอิทธิพลสืบต่อมาจากรุ่นแรกๆ ที่เป็นสายวิวัฒนาการของเขมร ที่ปรากฏในอยุธยาและล้านนาในระยะหลัง นิ้วพระหัตถ์ใหญ่ ปลายนิ้วพระหัตถ์ทั้ง 4 เรียวยาวเสมอกัน อาจเป็นแรงบันดาลใจจากศิลปะสุโขทัยต่อศิลปะล้านช้างในพุทธศตวรรษที่ 20 ด้วย (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2563 : 9) ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะพุทธศิลป์แบบล้านช้างแท้ (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2555 : 145 และศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2556 : 98-99) ฐานของพระพุทธรูปเป็นฐานเขียงหรือฐานบัวเรียบง่าย (ประภัศร์ ชูวิเชียร, 2557 : 67) แต่อย่างไรก็ดี ถือว่ามีความไม่สมส่วนขององค์พระ คือ พระเกตุมาลา พระหัตถ์ และพระกร มีความยืดยาวกว่าปกติ (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2543 : 55)

เมื่อพิจารณาจากรูปแบบพุทธศิลป์ที่ปรากฏในปัจจุบัน พระแก้วเนรมิตมีลักษณะพุทธศิลป์แบบล้านช้างแท้ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 22 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 23 และเมื่อพิจารณาจากข้อมูลทั่วไปของพระพุทธรูปโบราณที่พบในเขตชุมชนโบราณของเมืองศรีสะเกษ พบว่า พระแก้วเนรมิต ถือเป็นพระพุทธรูปสำริดที่มีพุทธลักษณะงดงาม และมีสภาพศิลปกรรมที่ค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นที่เคารพสักการะของผู้คนชาวเมืองขุขันธ์มาช้านาน ส่วนครุฑนั้นมีลักษณะเป็นครุฑสำริด ศิลปะอยุธยาที่ส่งอิทธิพลให้กับล้านช้าง ปีกมาใหญ่เหมือนพระครุฑพ่าห์ โดยมีการกางปีกที่ยังไม่แผ่ออกมาก ฐานและขาส่วนล่างถูกหล่อขึ้นใหม่ด้วยครั้ง แต่อยู่ในสภาพที่แตกชำรุด มีความร่วมสมัยกับองค์พระแก้วเนรมิตที่แสดงถึงความเป็นพุทธาวตารหรือปางหนึ่งของพระนารายณ์ (พาหนะคือครุฑ) ที่อวตารมาเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั่นคือพระแก้วเนรมิตนั่นเอง (दनัย ไชยโยธา, 2537 : 95 และศานติ ภัคดีคำ, 2560 : 49)

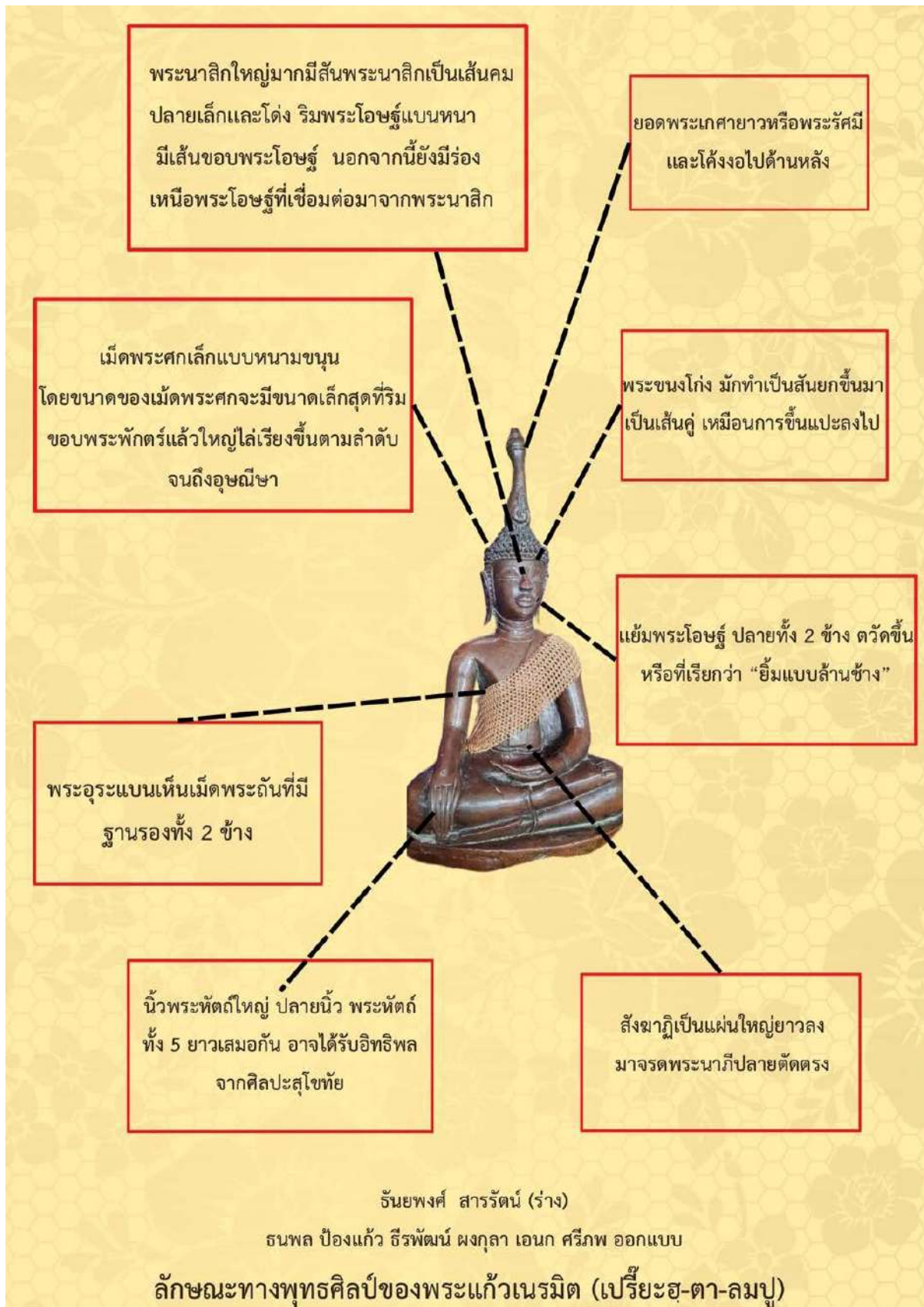
ภาพที่ 3 ครูทสำริด

ที่มา : คณะผู้เขียน

ภาพที่ 4 ครูทสำริดในส่วนขาที่หักชำรุดก่อนซ่อมเสริมภายหลัง

ที่มา : บรรณ มานวล, 2565

ภาพที่ 4 ลักษณะพุทธศิลป์ของพระแก้วเนรมิต

ที่มา : คณะผู้เขียน

ประวัติความเป็นมาของพระแก้วเนรมิต

จากข้อมูลทะเบียนวัดในจังหวัดศรีสะเกษ (2545) ระบุว่า วัดรัษฎาวาส หรือวัดอัมพนิवास หรือวัดลำภูนั้น เป็นวัดที่เก่าแก่ ซึ่งสร้างขึ้นใน พ.ศ. 2133 ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา แต่โดยความเป็นจริงแล้ว พื้นที่แถบนี้สมัยอยุธยาเป็นพื้นที่รกร้าง เต็มไปด้วยป่าดงและเป็นถิ่นอาศัยของช้างป่าจำนวนมากและพรานจับช้าง ซึ่งวัดแห่งนี้อาจเป็นเพียงสำนักสงฆ์เล็กๆ ศูนย์กลางชุมชนของคนท้องถิ่นเท่านั้น (ภราดร ศรีปัญญา, 2558 ก : 23) ถือได้ว่าเป็นอีสานสมัยล้านช้าง ร่วมสมัยกับอยุธยา สืบถึงสมัยธนบุรีจนถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เป็นการตั้งบ้านเรือนในบริเวณที่เคยเป็นแหล่งชุมชนเดิม ที่เคยเป็นบ้านเมืองมาแล้วตั้งแต่ช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 18-19 เพราะในช่วงระยะเวลาดังกล่าว เมืองเกือบทั้งสิ้นถูกทิ้งร้าง โดยที่ยังไม่ทราบสาเหตุของความเป็นไปอย่างแน่ชัด แม้ในช่วงระยะเวลาระหว่างพุทธศตวรรษที่ 21-22 ซึ่งอยู่ในช่วงสมัยอยุธยาแล้วนั้น ดินแดนในแถบนี้ยังคงเป็นพื้นที่รกร้างเป็นส่วนใหญ่ จำนวนประชากรมีไม่มากนัก หมดสิ้นความเจริญและความสำคัญไปโดยปริยาย (พรณิกา ฉายากุล, 2555 : 41) จากกระแสการอพยพของประชาชนชาวลาวและเขมรภายหลังต่อมาจนถึงสมัยธนบุรี อันเป็นผลจากสงครามที่ทำให้เกิดชุมชนใหม่ และทำให้ผู้คนในวัฒนธรรมไทย-ลาว กลับมามีบทบาทในภูมิภาคแถบนี้อีกครั้ง อันสืบเนื่องถึงบทบาทการตั้งเมืองในอีสานโดยกลุ่มพระวอพระตา โดยสยามได้ดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงที่เคยเป็นดินแดนของนครจำปาศักดิ์ เวียงจันทน์ และหลวงพระบางทั้งหมด กำลังคนจากฝั่งซ้ายก็ได้ถูกกวาดต้อนมาไว้ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง และบริเวณหัวเมืองขึ้นในแถบเมืองสระบุรี ลพบุรี ด้วย (ไพฑูรย์ มีกุล, 2532 : 112-113)

สำนักสงฆ์ที่แรกมีในแถบนั้น โดยมีพระภิกษุประทาเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก โดยมีการย้ายที่ตั้งอยู่หลายครั้ง เห็นจากร่องรอย คือ ธาตุเจดีย์ ปราสาท 2 หลัง ที่กรมศิลปากรระบุว่า ถูกสร้างขึ้นสมัยอยุธยา รวมทั้งการที่มีทิวต้นตาล ต้นโพธิ์ ต้นมะขามขนาดใหญ่ และเสาหลักเมืองชุมชนเก่า (สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครราชสีมา, 2551 : 8) กระทั่งมาใน พ.ศ. 2242-2321 เป็นสมัยที่มีพระราชครูบัวเป็นเจ้าอาวาส ท่านมีความแก่กล้าทางเวทมนตร์คาถาอาคมมาก (ไพฑูรย์ มีกุล, 2532 : 192) ซึ่งนิติภูมิ ชูขันธิน ตั้งข้อสังเกตว่า มูลเหตุที่คนแถบนี้เก่งเรื่องไสยศาสตร์ ทำให้คนต่างถิ่นขยายเกรงกลัว ไม่อยากที่จะเดินทางเข้ามาในถิ่นฐานของเมืองชุมชนนี้หากไม่จำเป็น เพราะพวกนี้มีของดี (นิติภูมิ ชูขันธิน, 2555 : 22) จนกระทั่งภายหลังพระราชครูบัว ได้เป็นพระอาจารย์ของตากะจะและเชียงขันธบรรพชนแห่งเมืองชุมชนนี้ด้วย

ภาพที่ 5 พื้นที่ตั้งของวัดลำภูจากตัวอำเภอเขาสวนกวาง

ที่มา : คณะผู้เขียน

มูลเหตุแห่งการอัญเชิญองค์พระแก้วเนรมิตมาเกิดขึ้นจากใน พ.ศ. 2321 เจ้าผู้ครองเมืองเวียงจันทน์ กระทำการอันไม่บังควรที่ถือเป็นการลบหลู่พระราชอำนาจแห่งพระเจ้ากรุงธนบุรี พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาจักรี (ทองด้วง) และพระยาสุรสีห์ (บุญมา) ยกทัพไปปราบกบฏเจ้าเวียงจันทน์ ในครั้งนี้ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ทัพจากเมืองเขาสวนกวาง เมืองสุรินทร์ เมืองสังขะ รวมยกไปทำศึกในครั้งนี้ด้วย (เติม วิชาคหบดีพจนานุกรม, 2550 : 136 และ ผิน แสนสุข, 2555 : 8) นำทัพโดยพระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน (ตากะจะ) และหลวงปราบ (เชียงจันทร์) (นิติภูมิ ชูขันธิน, 2553 : 48) ภายหลังเหตุการณ์การตั้งหัวเมือง เขมรป่าดง พระยาช้างเผือกแตกโรง และผู้นำชุมชนได้ตามจับช้างได้ โดยตากะจะเป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ปราสาทสีเหลี่ยมโคกลำดวน ใช้เวทมนตร์คาถาอาคมที่แก่กล้าประกอบพิธีกรรมสะกดจิตสยบพลัง พระยาฯ ช้างเผือก ยอมให้จับโดยละม่อมอย่างง่ายดายเป็นที่น่าอัศจรรย์ยิ่ง โดยได้ยกบ้านลำดวน เป็นเมืองเขาสวนกวาง หลวงแก้วสุวรรณ เป็นพระยาไกรภักดีศรีนครลำดวนใน พ.ศ. 2302 (หม่อมอมรวงษ์วิจิตร, 2451 : 8 และนิติภูมิ ชูขันธิน, 2566 : 52) โดยการปราบกบฏเจ้าเวียงจันทน์ในครั้งนี้มีชัย และเมื่อยกทัพ กลับนั้น กองทัพได้อัญเชิญเอาพระพุทธรูปนามนิรันดร์ปฏิมากรหรือพระแก้วมรกต พร้อมด้วยองค์พระบาง กลับสู่กรุงธนบุรี (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2540 : 58) ส่วนทัพจากเมืองเขาสวนกวางได้อัญเชิญเอาองค์พระแก้วเนรมิต และองค์พระยาครุฑสำริด มาประดิษฐานที่เมืองเขาสวนกวาง (วัดลำภู) ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ทั้งนี้เนื่องจากสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเห็นว่าการศึกสงครามครั้งนี้ กองทัพเจ้าเมืองเขาสวนกวาง ถือเป็นการกำลังสำคัญ โดยเฉพาะ

หลวงปราบ (เชียงชั้น) ได้รับคำยกย่องว่าเป็นทหารเอกในการศึกครั้งนี้ จะทรงไม่ขัดข้องที่จะโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระแก้วเนรมิตองค์นี้ และองค์พญาครุฑประดิษฐานอยู่ ณ วัดบ้านลำภู จนถึงปัจจุบัน (บรรณ มาณวล, 2565 : 27) โดยมีพระภิกษุสงฆ์ทุกรูปช่วยดูแลปกป้องรักษาเป็นอย่างดีด้วยความรับผิดชอบของเจ้าอาวาสทุกรูปสืบทอดกันมา ซึ่งสอดคล้องกับชื่อวัดที่ว่า “รัชมณิवास” หรือ “ลัมณิवास” แปลว่า จุดเริ่มต้นแห่งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556 : 325) เห็นได้จากการที่วัดแห่งนี้เป็นจุดเริ่มต้นของเมืองขุขันธ์ ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญในการชุมนุมของบรรพชนคนเมืองขุขันธ์ เมืองค์พระแก้วเนรมิตเป็นศูนย์กลางความศรัทธาตนเอง

ดังนั้นการอัญเชิญพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์จากเมืองต่างๆ มาประดิษฐานยังเมืองหลวงแห่งใหม่ หรือพื้นที่ฝั่งขวาม่น้ำโขง นอกจากเหตุผลด้านจิตใจที่ต้องพึ่งพิงความศักดิ์สิทธิ์แล้ว ยังพบว่ามีย่ร่รอยของความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างเจ้าผู้ครองเมืองต่างๆ กับพระมหากษัตริย์ ในช่วงต้นกรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์อยู่ด้วย สะท้อนถึงอุดมการณ์ทางศาสนาและการเมือง และตัวตนของระบอบการปกครองของราชอาณาจักรรัตนโกสินทร์ที่มีกรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางด้วยว่า มีบทบาทอย่างไรต่อหัวเมืองในปกครอง เช่นเดียวกับเมืองขุขันธ์ที่เป็นหัวเมืองสำคัญในอีสานใต้ เป็นต้น แสดงให้เห็นภาพความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปในฐานะขวัญเมือง จึงจะสามารถแปรเปลี่ยนเป็นอำนาจทางการเมืองได้ (วิราวรรณ นฤปติ, 2560 : 109-110) เช่นเดียวกับเอกสารพงศาวดารชาตลาวระบุว่า “สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของแคว้น ถูกอัญเชิญไปในเขตเขมรป่าดง ฝั่งขวาม่น้ำของ ขึ้นคานหามบนหลังช้าง คือ พระแก้วคู่ครุฑ และถูกอัญเชิญไปยังสยามเป็นการถาวร เพื่อสร้างภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์และผู้รับชนะผู้มีบุญญาบารมีอย่างที่สุด ทั้งทางโลกและทางธรรม” (เจ้าคำหม่น วงกตรัตนะ, 2506 : 46 และ กะชวง ทัมมะกาน, 2517 : 11)

ภายหลังจากที่มีการประดิษฐานพระพุทธรูปที่วัดแล้ว จนกระทั่ง พ.ศ. 2541 ในสมัยพระอริการสาร โขติเปาโล เป็นเจ้าอาวาส ได้มีผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน คือ อาจารย์จำเริญ ดวงใจ อาจารย์นิติภูมิ ขุขันธิน อาจารย์ ดร. ปริง เพชรล้วน ได้มาร่วมพัฒนาวัด และเผยแพร่เรื่องราวของวัดลำภูให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น จากนั้นมาวัดลำภู ได้เป็นที่รู้จักของบุคคลโดยทั่วไป ทุกฝ่ายจึงช่วยกันปรับปรุงพัฒนา ทั้งสิ่งปลูกสร้าง ปรับปรุงถนนหนทาง ปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในวัดให้สะอาดสวยงามขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างพระอุโบสถหลังใหม่ มีภาพเขียนเล่าเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นกับเวียงจันทน์ มีการทำองค์พระแก้วเนรมิตองค์จำลองขนาดใหญ่ประมาณ 10 เท่าขององค์จริง ไว้ให้พุทธศาสนิกชนได้สักการบูชา ปัจจุบันวัดลำภูโดยชื่อเสียงในความศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระแก้วเนรมิตและองค์พญาครุฑ ทำให้บุคคลในหน่วยงานราชการ รู้จัก เคารพ ศรัทธา เมื่อมีหัวหน้าส่วนราชการย้ายเข้ามาประจำในเขตพื้นที่อำเภอขุขันธ์ และแม้กระทั่งจังหวัดศรีสะเกษ ก็จะมาโอกาสแวะเวียนมากราบไหว้บูชาองค์พระแก้วเนรมิตทุกคนจวบจนปัจจุบัน และจากเหตุการณ์ที่พระแก้ววลีสำคัญ คือ พระแก้วมรกต และพระแก้วขาวพระพุทธรูปขุขันธ์ ได้ถูกนำลงไปกรุงเทพฯ ส่งผลให้ผู้ปกครองวัด เจ้าเมืองขุขันธ์ ไม่ประสงค์นำพระแก้วเนรมิตออกมาให้ปรากฏเป็นระยะเวลายาวนาน ถึงจะทำให้ปรากฏก็ทำองค์จำลองออกมา เพราะเกรงว่าจะถูกนำไปกรุงเทพฯ (บรรณ มาณวล, 2565 : 45)

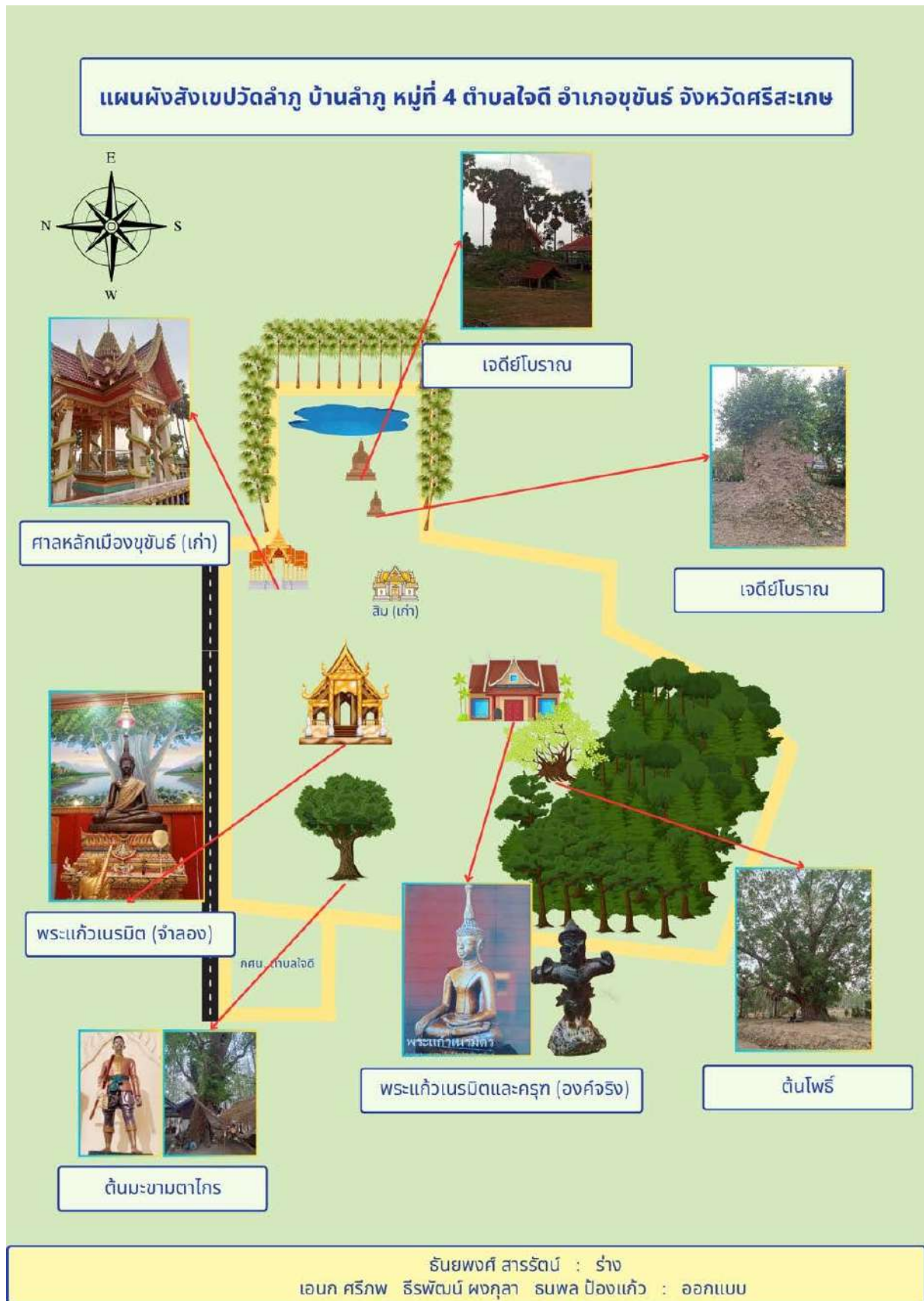
พระอุโบสถพระแก้วเนรมิตหลังเดิมที่มีความศักดิ์สิทธิ์ มีเหตุการณ์ต่างๆ มากมาย ทางวัดจึงได้มีการวางแผนสร้างอุโบสถหลังใหม่ เริ่มสร้างพระประธานในวันที่ 22 พฤษภาคม 2563 แล้วเสร็จใน พ.ศ. 2565 พร้อมทั้งมีพิธีเบิกเนตรองค์พระแก้วเนรมิตจำลอง มีภาพเขียนประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์กับเวียงจันทน์ ภาพเขียนเล่าเรื่องการอัญเชิญพระแก้วจากเวียงจันทน์ โดยได้รับการอุปถัมภ์จากทั้งคนภายในและภายนอกท้องถิ่น และในคราวหนึ่งผู้ใหญ่ในท้องถิ่น ได้มีแนวคิดในการสร้างองค์จำลองภายในวัดไว้อีกหลายองค์ แต่ถูกคัดค้านเพราะเกรงว่าคนจะไม่ศรัทธา เพราะมีพระแก้วเป็นจำนวนมาก ควรเป็นองค์จริงเพียงองค์เดียว (ศุเพียร คำวงศ์, 2567 : สัมภาษณ์)

ส่วนที่มาของชื่อ “พระแก้วเนรมิต” นั้น ไม่ทราบที่มาแน่ชัด แต่เป็นชื่อที่ชาวบ้านลำนานใช้เรียกคู่กับชื่อ “พระแก้วดำ” “พระแก้วสินิล” หรือ “เปรี้ยะตาลาน” ซึ่งคงจะหมายถึงพระที่มีพุทธลักษณะงดงามดุจเทพเนรมิตสร้างขึ้นนั่นเอง แต่เป็นองค์พระที่ไม่ได้ประกอบด้วยแก้วลึกลงดังเช่นพระพุทธรูปองค์อื่นๆ หรือพระพุทธรูปแก้วลึกลงเมืองอุบลราชธานี แต่อาจเพียงเป็นการตั้งชื่อให้เหมือนพระแก้วมรกต พระพุทธรูปสำคัญของลาวด้วยก็อาจเป็นไปได้ หรืออาจเป็นแก้วมณีที่มีค่าของเมืองด้วยอีกประการหนึ่ง (นิติภูมิ ชุขันธิน, 2567 : สัมภาษณ์)

กล่าวโดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับล้านช้างในสมัยดังกล่าวข้างต้น ส่งผลให้มีกลุ่มชาวล้านช้างอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะเมืองศรีสะเกษ มีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานนับตั้งแต่สมัยธนบุรีสืบเนื่องมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ การเข้ามาตั้งถิ่นฐานดังกล่าว อาจพิจารณาได้จากพระแก้วเนรมิตที่นำมาจากทางฝั่งล้านช้าง พร้อมกับการตั้งถิ่นฐานที่เมืองขุขันธ์ในชุมชนแถบวัดลำภูริมนวินาสน์นั่นเอง อีกทั้งแสดงให้เห็นคติความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปที่เป็นสื่อความสัมพันธ์ของคนไทย-ลาวในสังคมสองฝั่งโขง

วิถิศรัทธาและปาฏิหาริย์พระแก้วเนรมิต : ความสำคัญและคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ที่รับใช้สังคมในมิติของการเป็นแหล่งท่องเที่ยว

พระแก้วเนรมิต นอกจากจะเป็นพระพุทธรูปสำริดโบราณจากฝั่งลาว ที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์แล้ว พระแก้วเนรมิตยังได้รับการเคารพศรัทธาจากชาวบ้านลำนาน และชุมชนใกล้เคียงเป็นอย่างมากในฐานะบารมีแห่งรมณีนวาส (ธรงวิทย์ ทองเสียน, 2560 : 65) ทั้งนี้เนื่องจากพระพุทธรูปพระแก้วเนรมิต เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ มีเรื่องเล่าถึงอิทธิปาฏิหาริย์ และยังมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต และความเชื่อของชุมชนบ้านลำนานด้วย ดังที่นิติภูมิ ชุขันธิน (2566) กล่าวว่า “วัดลำภูของเรา มีองค์พระพุทธรูปองค์ศักดิ์สิทธิ์ก็จริง แต่ด้วยเหตุผลที่มีความศักดิ์สิทธิ์และมีอิทธิปาฏิหาริย์นี้เอง ทำให้บุคคลทั่วไปไม่กล้าที่จะเข้าวัดลำภู จะมีก็ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวบ้านเข้าวัดทำบุญตามปกติในฐานะวัดเล็กๆ วัดหนึ่งเท่านั้น ยังไม่มีใครคิดที่จะใช้ชื่อเสียงอันศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระแก้วเนรมิต เผยแพร่ให้ผู้คนรับรู้รับทราบอย่างกว้างขวาง” อาจกล่าวได้ว่า ความศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระแก้วเนรมิตเป็นที่เลื่องลือมาก แม้กระทั่งการเอยนามขององค์พระแก้วที่ควรเอยใช้ในทางที่ถูกที่ควรและในกาลที่เหมาะสมด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 6 แผนผังสังเขปวัดลำภู

ที่มา : คณะผู้เขียน

เรื่องราวความศักดิ์สิทธิ์และปาฏิหาริย์ขององค์พระแก้วเนรมิตเริ่มขึ้นพร้อมๆ กับการที่องค์พระแก้วถูกอัญเชิญมาประดิษฐานที่วัดลำภูแห่งนี้แล้ว ซึ่งบรรณ มานวล ปราชญ์ท้องถิ่นกล่าวว่า “หากจะกล่าวถึงชาวเมืองขุขันธ์และเขตใกล้เคียง ผู้ที่อายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป จะได้รับรู้รับทราบกิตติศัพท์ความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปแห่งวัดลำภูได้เป็นอย่างดี แต่ก็เพียงรับทราบเท่านั้น มีน้อยคนที่จะเห็นด้วยตาและสัมผัสด้วยมือตนเองว่า พระพุทธรูปองค์นี้มีลักษณะอย่างไร อย่างไรก็ตามผู้ที่อยู่บ้านไกลเมืองไกลจากวัดลำภูเลย แม้แต่คนในหมู่บ้าน หรือบ้านใกล้เคียงบางคนก็ยังไม่เคยเห็น หรือไม่มีโอกาสกราบบูชาเลย นอกจากเป็นโอกาสและพิธีสำคัญจริงๆ เท่านั้น ในพิธีกรรมต่างๆ ไป ก็นำพระพุทธรูปองค์นี้ออกมาปราบพิธีกรรมแทน พระพุทธรูปองค์จริงจึงไม่ค่อยมีใครพบเห็นได้ง่ายๆ นัก ด้วยเหตุนี้จึงไม่ค่อยเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย” ซึ่งสอดคล้องกับบันทึกของเอเจียน แอมอนีย (2450) ที่ว่า “ชาวเมืองคุชันธ์ศรัทธาองค์พระแก้วนิล” จากหลักฐานดังกล่าวถือได้ว่า ช่วยยืนยันความสำคัญของพระพุทธรูปองค์นี้ได้เป็นอย่างดีในระดับหนึ่ง

ชาวบ้านเล่าว่า องค์พระแก้วเนรมิตมีความสำคัญในฐานะพระประธานในการกระทำการตักน้ำสาบาน โดยอาจได้รับผลกระทบทั้ง 2 ฝ่าย เช่น มีอันเป็นไปหรือมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วย บวมฉุไปทั้งตัวของเข้าตัวเองจนตาย แม้ตัวตายไปแล้ว อาการเหล่านี้จะส่งต่อถึงลูกหลานที่เรียกว่า “การถูกน้ำสาบาน” หากภายหลังสำนึกได้ว่าตนเองเป็นผู้ผิดก็จะมีกรทำพิธีกรรมที่เรียกว่า “ป้างตัก (วิดน้ำ)” ออกจากผู้ป่วย โดยอาจารย์ที่มีความรู้ด้านนี้ก็จะหายได้ แต่ทุกวันนี้หาอาจารย์ที่เก่งในศาสตร์ด้านนี้ยากมากแล้ว และบางรายก็อาจจะหายได้จริง บางรายก็มีอันเป็นไป แต่บางรายก็ได้รับความวิบัติที่เกิดขึ้นกับตนเองหรือครอบครัว ทำให้ผู้คิดทำชั่วเกิดความหวาดกลัวอย่างมาก (ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2552 : 47 และ บรรณ มานวล, 2505 : 15-16) ผลที่เกิดขึ้นอาจร้ายแรง บางครั้งอาจต้องใช้พระประธานองค์จำลอง มาเป็นประธานในพิธีแทนเพื่อให้ผลกระทบเบาบางลง บางครั้งคุรุณไปถึงวัดแล้ว ถ้าไม่ยอมให้มีการตักน้ำสาบาน จึงต้องเกลี้ยกล่อมให้เปลี่ยนใจ หากผิดจริงให้ยอมรับและเลิกกันไป เว้นแต่จะไม่ยอมกันจริงๆ พระท่านก็ต้องทำพิธีให้ตักกันไป (สนอง ขุขันเขต, 2567 : สัมภาษณ์) นอกจากนี้มีเรื่องเล่ากันว่า เคยเกิดเรื่องมหัศจรรย์กับผู้ที่มาขอตักน้ำสาบาน ฝ่ายที่ไม่บริสุทธ์ ไม่สุจริต จะเกิดอาการผิดปกติขึ้นกับตัว ขณะที่เดินเข้าเขตวัดก็มองเห็นพื้นดินเป็นผืนน้ำกว้างใหญ่ จนถึงกับว่ายบจนหน้าอกถลอกปอกเปิก และในที่สุดก็ยอมรับผิดและไม่กล้าตักน้ำสาบาน ปัจจุบันผู้ที่จะเลิกเหล้า จะไปขอน้ำสาบานเพื่อตักสาบานว่าจะเลิกดื่มเหล้า มีกำหนดกี่เดือนก็ปี มีผู้ไปขอสาบานว่าจะเลิกเหล้าเป็นจำนวนมาก

นอกจากนี้ นิติภูมิ ขุขันธิน (2566) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “ประวัติ (ย่อ) เมืองขุขันธ์และวัดลำภู” ว่า ครั้งหนึ่งมีคนต่างถิ่นจากจังหวัดสุรินทร์ ได้เข้ากราบมัสการเจ้าอาวาสวัดลำภูในสมัยนั้นให้อัญเชิญองค์พระแก้วเนรมิตลงมาประดิษฐาน ณ วัดต้นโพธิ์ใหญ่วัดลำภู เพื่อประกอบพิธีกรรมขอหวยขอเลขเด็ด โดยมีผู้ร่วมในพิธีกรรมจำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นเวลาพลบค่ำใกล้จะมีดสลัวๆ พอเริ่มพิธีกรรมได้ไม่นาน ทันใดนั้นก็ปรากฏความมหัศจรรย์ขึ้น มีแสงคล้ายแสงไฟพุ่งตรงออกจากดวงพระเนตรของพระแก้วเนรมิตทั้งสองข้างอย่างไม่คาดฝัน ทำให้ผู้ร่วมในพิธีกรรมตกใจแตกตื่นวิ่งหนีไปคนละทิศละทาง มีเพียงหลวงพ่เจ้าอาวาสวัดลำภูรูปเดียวที่ยืนตงตะลึงในเหตุการณ์ ตัวสั่น เหงื่อไหลโซก พอได้สติก็รีบ

เข้าอุ้มองค์พระแก้วเนรมิตกลับเข้าวัดเพื่อประดิษฐานที่เดิมเหมือนไม่มีผู้ใดล่วงรู้ในเหตุการณ์นี้ และจากเหตุการณ์วันนั้นไม่นาน หลวงพ่อผู้เป็นเจ้าอาวาสวัดลำภูรูปนั้นก็มีอาการไม่สบาย เจ็บไข้ได้ป่วย จนต้องยอมรับและประกอบพิธีขอขมาลาโทษต่อองค์พระแก้วเนรมิต อาการเจ็บป่วยของหลวงพ่ोज้าอาวาสรูปนั้นก็ค่อยหายเป็นปกติ สร้างความอัศจรรย์ยิ่งถึงเหตุการณ์นั้น และในครั้งหนึ่ง มีชาวบ้านลำภูคนหนึ่งที่มีคนเคารพนับถือ ได้ขออัญเชิญพระแก้วเนรมิตไปเก็บรักษาที่บ้านของตน โดยอ้างเพื่อความปลอดภัย แต่ภายหลังกลับมีความคิดและวางแผนที่ยกยกแล้วนำไปขาย ซึ่งเป็นการคิดที่ไม่ซื่อสัตย์ต่อคำพูด แค่คิดก็ผิดแล้ว จากนั้นไม่นานชาวบ้านคนนั้นก็มีอาการเจ็บไข้ได้ป่วย มีอาการหนักมากขนาดต้องอัญเชิญองค์พระแก้วเนรมิตกลับมาประดิษฐานที่วัดเหมือนเดิม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนี้นำให้ทายาทลูกหลานครอบครัวของบุคคลนั้นเจ็บป่วยต่อเนื่องกันมาเป็นที่อัศจรรย์ยิ่ง (ประกอบ เทียมสาย, 2567 : สัมภาษณ์) และนักท่องเที่ยวจากตัวเมือง ที่ไปกราบนมัสการแล้วจะต้องขออนุญาตก่อนจึงจะถ่ายภาพติด เพราะก่อนหน้านี้ดูเหมือนถ่ายติด แต่พอมาดูภาพจริงๆ คือ ถ่ายภาพไม่ติด เป็นต้น (ศุเพียร คำวงศ์, 2567 : สัมภาษณ์)

นอกจากองค์พระแก้วเนรมิตแล้ว ยังมีองค์พญาครุฑที่ทำด้วยทองสำริดเช่นเดียวกัน มีเรื่องเล่ากันว่าราวหนึ่งร้อยปีมาแล้ว ในขณะที่พระสงฆ์วัดลำภูกำลังเตรียมตัวไปงานกนิมนต์บ้านตาโคล หลังจากทำวัตรเย็นเสร็จ ขณะที่ยืนรอหมู่สงฆ์ที่จะร่วมเดินทางไปด้วยกันอยู่ข้างโบสถ์ก็ได้ยินเสียงหวีดหวิวพุ่งออกจากหอพระ มองเห็นเป็นลำแสงคล้ายกับปรากฏการณ์ของผีพุ่งไต้ สว่างวาบเป็นลูกแก้วผ่านยอดหลังคาโบสถ์ไปทางทิศเหนือ จึงพากันไปดูที่หอพระ ปรากฏว่าองค์พญาครุฑที่สถิตอยู่ด้วยกับองค์พระแก้วเนรมิตได้อันตรธานหายไป คงเหลือแต่ร่องรอยที่ประทับตราไว้ จึงช่วยกันค้นหาแต่ไม่พบ การหายไปของพญาครุฑครั้งนี้เป็นที่ตื่นตระหนกตกใจ และเสียใจของชาวบ้านเป็นอย่างมาก และเมื่อทำพิธีเข้าทรงก็ทราบว่ขณะนี้ องค์พญาครุฑก็สถิตอยู่ที่วัดหัวเสือ ตำบลหัวเสือ อำเภอขุขันธ์ ให้รีบไปดูก็จะได้พบ และเมื่อไปที่วัดบ้านหัวเสือกก็พบองค์พญาครุฑ สอบถามชาวบ้านหัวเสือกก็ไม่มีใครทราบว่าองค์พญาครุฑมาสถิตอยู่ที่นี้ได้ อย่างไรก็ตามแต่เขาท่อนล่างหักหายไป จึงเสริมขาท่อนล่างขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ยืนในท่ายืนได้ แล้วเปลี่ยนเป็นครั้งทำเป็นฐานในปัจจุบัน และเชิญมาที่วัดลำภูตามเดิม

อนึ่งมีเรื่องเล่าว่า ในอดีตมีผู้คิดจะอัญเชิญองค์พระแก้วเนรมิต และองค์พญาครุฑไปประดิษฐานที่วัดอื่น แต่เมื่ออัญเชิญขึ้นบนหลังช้างแล้ว ช้างหมอบรับแต่ไม่ยอมลุกขึ้น จะเปลี่ยนช้างก็เชือกก็เป็นเหมือนกัน คือ ช้างไม่ลุกขึ้น จากนั้นไม่มีใครผู้ใดคิดจะอัญเชิญไปประดิษฐานที่อื่นอีกเลย เพราะเชื่อว่าพระแก้วและพญาครุฑ ถูกเชิญมาจากเวียงจันทน์บนหลังช้างมาหยุดที่วัดนี้แล้ว จากนั้นจะไม่เสด็จขึ้นหลังช้างไปที่ใดอีก (ประสงค์ พักเกาะ, 2567 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมีข้อมูลจากเอกสารบางเล่มระบุว่า ก่อนการปฏิรูปการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 พระแก้วเนรมิตเคยมีความสำคัญในฐานะพระประธานในพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาของเจ้าเมือง ขุนนางท้าวเพี้ยและข้าราชการของเมืองขุขันธ์ด้วยในบางปี (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2544 : 165-166)

ความศักดิ์สิทธิ์ที่แสดงผ่านปาฏิหาริย์ต่างๆ ทำให้ชาวบ้านที่ประสบความเดือดร้อน มีทุกข์ มีโรค มีโรคร้ายไข้เจ็บที่ยากต่อการรักษา หรือที่มาขอบบนศาลกล่าวได้ประสบความสำเร็จ หายทุกข์หายโรคตามที่ขอบบนไว้อย่างน่าอัศจรรย์จำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการหายจากอาการเจ็บป่วยด้วยโรคร้ายไข้เจ็บที่แม้แต่แพทย์ยังวินิจฉัยว่า ยากที่จะรักษาให้หายขาดเป็นปกติได้ หรือการสอบแข่งขันเข้ารับราชการหรือเข้าทำงานในหน่วยงานต่างๆ จนเป็นที่เลื่องลือของชาวบ้าน และการบนบานศาลกล่าวนิมนต์ “ชั้น 5” ซึ่งประกอบด้วยดอกไม้ และเทียนอย่างละ 5 คู่ มาทำการสักการบูชา พร้อมบอกกล่าวต่อหน้าองค์พระแก้วเนรมิตหรือเขียนเรื่องที่ต้องการบนบานใส่ในกระดาษ วางใส่พื้นหรือจานที่ใส่ชั้น 5 แล้วนำไปวางบริเวณพานหน้าพระแก้วองค์จริง หรือนำไปวางบนฐานชุกชีหรือบนหน้าตักขององค์พระแก้วเนรมิตจำลองภายในพระอุโบสถหลังใหม่ เมื่อเรื่องที่เดือดเนื้อร้อนใจหรือเรื่องที่บนบานศาลกล่าวสำเร็จผลแล้ว ชาวบ้านก็จะมาทำการแก้บนด้วยเครื่องบูชาหรือแก้บนตามที่ได้แจ้งปวารณาต่อหน้าพระแก้วเนรมิต การแก้บนมักจะทำการแก้บนเป็นการส่วนตัว ส่วนใหญ่มักจะนิยมแก้บนด้วยดอกบัวตูม 9 ดอก พวงมาลัยดอกไม้สด 9 พวง ผลไม้ 9 อย่าง และน้ำ 3 ลิ

ความศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏ นำมาซึ่งการสร้างวัดมุงคลรุ่นแรกใน พ.ศ. 2517 จนถึงปัจจุบัน พร้อมกับองค์พระธาตุ องค์พระจำลองไว้บูชาที่บ้าน ภาพถ่ายองค์พระใส่กรอบ ทั้งนี้วัดมุงคลเหรียญพระแก้วเนรมิตรุ่นแรกนั้น ได้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ให้เป็นที่ประจักษ์แก่บุคคลที่นำไปบูชาติดตัวมาแล้วนับไม่ถ้วน ทั้งเรื่องความแคล้วคลาดปลอดภัย โชคลาภ และการค้าขายเป็นที่เลื่องลือทั่วไป เช่น คุณเอกวิทย์ ศรีสุข ชาวบ้านลำภู ทำอาชีพเป็นคนเก็บเงินค่าไฟฟ้า แต่ทำเงินที่เก็บค่าไฟฟ้าหายประมาณ 7 หมื่นบาท จึงอธิษฐานต่อวัดมุงคลพระแก้วเนรมิตที่เก็บไว้บูชาที่บ้าน ต่อมาไม่นานก็มีแมวคาบถุงเงินมาคืนให้ (เอกวิทย์ ศรีสุข, 2567 : สัมภาษณ์) เช่นเดียวกันกับคุณเยาวพา พร้อมสุข เล่าว่าสามีของตนที่เสียชีวิตไปแล้ว ครั้งหนึ่งเคยไปร่วมรบในเหตุการณ์สงครามเวียดนาม ทหารไทยได้เข้าร่วมในการรบด้วยหลายคน และการรบครั้งนั้นโดยมากแล้วคนหนุ่มในบ้านลำภูได้เข้าบูชาพระเครื่องรุ่นแรกไปเป็นที่ยึดเหนี่ยว พระแก้วเนรมิตได้ปกป้องคุ้มครองให้พวกเขาเหล่านั้นได้พ้นจากอันตรายจากการออกต่อสู้ในสงครามครั้งนั้น ส่วนทหารที่ไม่มีองค์พระแก้วเนรมิตต่างก็ล้มตายกันไปเป็นจำนวนมาก และที่สำคัญทางพลร่มที่มีพระแก้วเนรมิตไว้ติดตัว มีคราวหนึ่งกระโดดร่มลงมาแล้วถูกลมพัดไปติดกับสายไฟฟ้าแรงสูงก็ไม่ได้รับอันตรายใดๆ อย่างนี้ เป็นต้น (เยาวพร พร้อมสุข, 2567 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 7 วัตถุมงคลที่เกี่ยวข้องด้วยพระแก้วเนรมิตและพญาครุฑ

ที่มา : คณะผู้เขียน

ตัวอย่างความเชื่อเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์เหล่านี้ ทำให้หลังจากนั้นก็มีการสร้างวัตถุมงคลพระแก้วเนรมิต พร้อมด้วยองค์พญาครุฑออกมาอีกหลายรุ่น ทั้งที่เป็นเหรียญและรูปหล่อลอยองค์ แต่ละรุ่นก็จะมีผู้ศรัทธามาทำบุญและเช่าบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคลจนหมดภายในเวลาไม่นาน เช่นเดียวกันกับการที่ผู้คนส่วนใหญ่เชื่อว่า พื้นที่แห่งนี้เป็นจุดรวมพลของตาคะจะและพรคพวกก่อนที่จะทำการรบเป็นพื้นที่วัดสำคัญแรกเริ่มของเมืองสุโขทัย โดยเริ่มจากโบสถ์มหาอุดที่มีทางเข้าทางเดียว สู่ต้นมะขามตาไกรที่เชื่อกันว่า ตาคะจะยีนบัญชาการรบได้ต้นไม้นี้ แม้กระทั่งทุกวันนี้ผู้คนยังนำต้นอ่อนที่เกิดขึ้นจากต้นใหญ่ที่มีจำนวนมากไปปลูกยังครัวเรือนของตนเพื่อความเป็นสิริมงคล และเชื่อว่าเป็นที่เก็บอัฐิของตาคะจะเป็นศูนย์กลางของเมืองสุโขทัยเดิม ส่วนองค์พระจริงนั้นเวลาถ่ายรูป หากไม่ขออนุญาตท่านก่อน เวลาถ่ายเหมือนจะติด แต่มาดูภาพจริงๆ ภาพจะหายหมด (สุเพียร คำวงศ์, 2567 : สัมภาษณ์) และพื้นที่แถบนี้มีต้นโพธิ์อายุเก่าแก่หลายร้อยปี มีลำต้นขนาดใหญ่หลายคนโอบ ได้รับการยกย่องว่าเป็นรุกขมรดกแห่งชาติ และเดิมทีจะมีการสร้างพระแก้วเนรมิตองค์ใหญ่ใต้ต้นโพธิ์ แต่ถูกคัดค้านไว้ เพราะเกรงว่าจะมีการแข่งขานมีกับพระแก้วเนรมิตองค์จริง (สุเพียร คำวงศ์, 2567 : สัมภาษณ์) ซึ่งจากคำบอกเล่าข้างต้นช่วยยืนยันบทบาทและความสำคัญขององค์พระแก้วเนรมิตได้เป็นอย่างดี

บทส่งท้าย

พระแก้วเนรมิตถือเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ที่อยู่คู่กับชุมชนโบราณวัดลำภูเป็นเวลากว่า 200 ปี วัดลำภูหรือวัดรัมนิवास ยังเป็นอารามสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ชุมชนโบราณบ้านลำภู และชุมชนโบราณเมืองสุโขทัย แม้เวลาผ่านไปกว่า 200 ปีมาแล้ว แต่ความเป็นพระ

พุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่ชุมชนบ้านลำภู ทำให้พระแก้วเนรมิตและองค์พญาครุฑคู่บารมียังเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนชาวบ้านลำภู ชาวเมืองขุขันธ์ ชาวจังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดใกล้เคียงมาโดยตลอด สะท้อนให้เห็นถึงศรัทธาความเชื่อทางพระพุทธศาสนาหรือความศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกปลูกฝังและถ่ายทอดจากบรรพชนมาจนถึงปัจจุบัน

พระแก้วเนรมิตจึงมีความสำคัญ เป็นมรดกทางวัฒนธรรม และถือว่าเป็นแหล่งโบราณคดีของชุมชนที่มีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมาที่เป็นประโยชน์ทางด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ที่ควรคู่กับการศึกษาอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน องค์ความรู้หรือข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพระแก้วเนรมิต วัดลำภู และชุมชนแถบนี้ ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ชาวบ้านลำภูควรนำไปต่อยอดขยายผล และบูรณาการโดยแปลงองค์ความรู้เหล่านั้นมาเป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” ขับเคลื่อนเศรษฐกิจในพื้นที่ให้ดำรงอยู่ด้วยทุนทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน แต่อย่างไรก็ดีเนื่องจากความขาดแคลนของเอกสารหลักฐานประวัติศาสตร์และข้อมูลทางด้านโบราณคดี ผลการวิเคราะห์ศึกษาของผู้เขียนที่ปรากฏในงานนี้ จึงอาจถือได้ว่าเป็นการโยนหินถามทาง และเป็นแนวทางในการศึกษาต่อยอดสำหรับผู้สนใจ และจำเป็นที่จะต้องศึกษาค้นคว้ากันต่อไปตามระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ทั้งนี้การนำเสนอข้อมูลจากบทความนี้เป็นเพียงข้อมูลเบื้องต้นที่เริ่มศึกษาจากหลักฐานตำนานพระแก้วเนรมิตและรูปครุฑ ศิลปะล้านช้าง เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจได้ศึกษาต่อยอดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย-ลาว และเพื่อเสนอให้เห็นภาพประวัติศาสตร์สองฝั่งโขง ที่มีได้มองผ่านหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรเพียงประการเดียว หากแต่มองผ่านหลักฐานทางพุทธศิลป์ และตำนานที่ผู้คนสองฝั่งโขงได้ร่วมกันสร้างสรรค์ เพื่อสร้างสำนึกแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาาร่วมกัน

เอกสารอ้างอิง

- กะชวงทมมะกาน. (2517). *ปวัตพระทาดเจตวัดลำคั่น*. เวียงจันทน์ : หอสมุดแห่งชาติ เวียงจันทน์.
- กระทรวงมหาดไทย. (2529). *ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดศรีสะเกษ*. ศรีสะเกษ : กระทรวงมหาดไทย.
- ข้อมูลทะเบียนจังหวัดศรีสะเกษ. (2545). ม.ป.ท.: ม.ป.พ..
- คณะกรรมการฝ่ายพัฒนาเอกสารและประมวลจดหมายเหตุ. (2548). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดศรีสะเกษ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- จันทน์ภา ดวงวิไล. (2556). *ตำนานพระพุทธรูปในชุมชนชายแดนไทย-ลาว : การสื่อความหมายทางวัฒนธรรม และบทบาทการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เจ้าคำหมั่น วงกตรัตนะ. (2506). *พงสาวดานชาตลาว*. เวียงจันทน์ : หอสมุดแห่งชาติ เวียงจันทน์.
- ณรงค์ พ่วงพิศ. (2540). *ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนไทย*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- ดนัย ไชยโยธา. (2531). *มนุษย์กับอารยธรรมในเอเชียใต้ เล่ม 1*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2547). *ตำนานพระพุทธรูปสำคัญ*. กรุงเทพฯ: มติชน.

เดิม วิภาคย์พจนกิจ. (2515). *ประวัติศาสตร์อีสาน 2 เล่ม*. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (2553). *พระพุทธรูปสำคัญในภาคอีสาน*.
ขอนแก่น : คลังนาวิทยา.

ธรงวิทย์ ทองเสียน. (2559). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ : สานตำนานเมืองนครศรีลำดวน : กรณีศึกษา
พระแก้วเนรมิต*. ศรีสะเกษ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

_____. (2560). สานตำนานเมืองนครศรีลำดวน : กรณีศึกษาพระแก้วเนรมิต. *วารสารมนุษย์
กับสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ*. 1(2): 74-84.

นิติภูมิ ชูชั้นดิน. (2552). *เอกสารประกอบการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเรื่อง : เมืองชูชั้น : จังหวัดชูชั้น :
จังหวัดศรีสะเกษ*. ศรีสะเกษ : สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตศรีสะเกษ.

_____. (2553). *เอกสารประกอบการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเรื่องบรรพบุรุษเมืองชูชั้น พระยา
ไกรภักดีศรีนครลำดวน หลวงแก้วสุวรรณ เจ้าเมืองชูชั้นท่านแรก*. ศรีสะเกษ : สถาบันการพลศึกษา
วิทยาเขตศรีสะเกษ.

_____. (2566). *ประวัติ (ย่อ) เมืองชูชั้นและวัดลำภู*. ม.ป.ท. : ม.ป.พ..

_____. (2566). *พระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน (หรือตากะจ๊ะ) หมอช้างชั้นครูบาจอมขมังเวทย์ เจ้าเมือง
ชูชั้นท่านแรก*. ม.ป.ท. : ม.ป.พ..

_____. (2567, 2 สิงหาคม). *ปราชญ์ท้องถิ่น*. สัมภาษณ์.

บรรณ มากนวล. (2565). *บรรณ...บันทึก*. ศรีสะเกษ : ที่ระลึกงานฉาปนกิจศพคุณพ่อบรรณ มากนวล
วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2565.

ประกอบ เพียมสาย. (2567, 2 สิงหาคม). *ปราชญ์ท้องถิ่น*. สัมภาษณ์.

ประภัสสร ชูวิเชียร. (2557). *ศิลปะลาว*. กรุงเทพฯ : มติชน.

ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และวิถีศรีสะเกษ. (2555). ศรีสะเกษ : สำนักพิมพ์สโมสรศิลปินศรีสะเกษ.

ประสงค์ พักเกาะ. (2567, 2 สิงหาคม). *ปราชญ์ท้องถิ่น*. สัมภาษณ์.

ผิน แสนสุข. (2555). *อดตลอดอดศรีสะเกษ*. ศรีสะเกษ : ศรีสะเกษการพิมพ์.

พรณิกา ฉายากุล. (2555). *เอกสารประกอบการสอน 0023003 อารยธรรมอีสาน (Isan Civilization)*.
มหาสารคาม : ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.

ไพฑูรย์ มีกุล. (2532). *เอกสารคำสอน ประวัติศาสตร์อารยธรรมอีสาน*. มหาสารคาม : คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.

ภราดร ศรีปัญญา และคณะ. (2558ก). *ศรีสะเกษ จังหวัดของเรา 1 : ประวัติศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา
และวัฒนธรรม*. อุบลราชธานี : ยงสวัสดิ์อินเตอร์กรุ๊ป.

- _____. (2558ข). *ศรีสะเกษ จังหวัดของเรา 2 : ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ การคมนาคม และสิ่งแวดล้อม*.
อุบลราชธานี : ยงสวัสดิ์อินเตอร์กรุ๊ป.
- เยาวพร พร้อมสุข. (2567, 2 สิงหาคม). *ปราษฎ์ท้องถิ่น*. สัมภาษณ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2556*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชั่น.
- รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์ศรีสะเกษในโอกาสการย้ายศาลากลางครบ 100 ปี*. (2548). ม.ป.ท. :
ม.ป.พ..
- วิราวรรณ นฤปิต. (2560). *การเมืองเรื่องพระพุทธรูป*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ศานติ ภัคดีคำ. (2560). *ครุฑ*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์คอมมิกส์.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2555). *เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม ลิม ศิลปะลาวและอีสาน*. กรุงเทพฯ : มิวเซียมเพรส.
- _____. (2556). *พระพุทธรูปในประเทศไทย : รูปแบบ พัฒนาการ และความเชื่อของคนไทย*. กรุงเทพฯ:
ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (2563). *พุทธศิลป์ไทยในอาเซียน*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ศุเพียร คำวงศ์. (2567, 2 สิงหาคม). *ปราษฎ์ท้องถิ่น*. สัมภาษณ์.
- สงวน รอดบุญ. (2545). *พุทธศิลป์ลาว*. กรุงเทพฯ : สายธาร.
- สันติ เล็กสุขุม. (2550). *ศิลปะอยุธยา*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สนอง ชุขันเขต. (2567, 2 สิงหาคม). *ปราษฎ์ท้องถิ่น*. สัมภาษณ์.
- สุทัศน์ กองทรัพย์. (2536). *ความสำคัญของหัวเมืองคูชั้น สักกะ และสุรินทร์ พ.ศ. 2302-2450*. วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. (2543). *ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทยใกล้เคียง*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สุรศักดิ์ ศรีสำอาง. (2545). *ลำดับกษัตริย์ลาว*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- ลีลา วีระวงศ์. (2540). *ประวัติศาสตร์ลาว*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษและภาคีเครือข่าย. (2548). *ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น :
ประวัติ อำเภอดำปรง หมู่บ้านของจังหวัดศรีสะเกษ*. ศรีสะเกษ : ศรีสะเกษการพิมพ์.
- สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 9 นครราชสีมา. (2551). *โบราณสถานในเขตจังหวัดศรีสะเกษ*.
นครราชสีมา : สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 9 นครราชสีมา.
- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร (กจช). ม.57/14 มณฑลอีสาน 11 ส.ค. ร.ศ. 119 – 22 พ.ค.
ร.ศ. 129. (เอกสารไมโครฟิล์ม)
- อมรวงศ์วิจิตร, หม่อม (หม่อมราชวงศ์ปฐม คเนจร). (2506). *พงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน*. ใน *ประชุม
พงศาวดารภาคที่ 4 เล่ม 3*. กรุงเทพฯ : ศุภสภา.
- เอเจียน แอมอนิเย. (2450). *บันทึกการเดินทางในลาวภาค 2*. แปลโดย ทองสมุทโร โดโร และสมหมาย
เปรมจิตต์ เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เอกวิทย์ ศรีสุข. (2567, 2 สิงหาคม). *ปราษฎ์ท้องถิ่น*. สัมภาษณ์.

จารึกแม่อักษรขอมชุดปรอท : ภาพสะท้อนอัจฉริยภาพทางภาษาบาลี
ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐาสूरियวงศ์
Khmer Script Inscription Khud Palord : A Reflection of the
Genius of the Pali language of Prince Thammathibet
Chaiyachet Suriyawong

พระปลัดสถาพร ปุ่มเป้า / Phrapalad Sathaporn Poompao
วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buddhachinaraj Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University
ณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ / Natawut Klaisuwan
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University

Received : November 11, 2024
Revised : November 22, 2024
Accepted : December 11, 2024

บทคัดย่อ

จารึกแม่อักษรขอมชุดปรอท เป็นจารึกสมัยอยุธยาที่เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐาสूरियวงศ์ ทรงสร้างขึ้น เพื่ออธิบายวิธีการประสมอักษรในภาษาบาลีด้วยตัวอักษรขอมไทยให้กับพระภิกษุ สามเณรที่ไม่มีพื้นฐานความรู้ด้านภาษาบาลี โดยใช้วิธีการอธิบายที่เข้าใจง่าย กล่าวคือ อธิบาย วิธีการประสมอักษร (สระ พยัญชนะ ตัวสะกด ตัวตาม) ด้วยตาราง 8 แถว ทั้งแนวตั้ง แนวนอน จึงช่วยให้ผู้เรียนเห็นภาพที่ชัดเจน และเรียนรู้ได้เร็ว การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าเจ้าฟ้า ธรรมธิเบศร ไชยเชษฐาสूरियวงศ์ ทรงให้ความสำคัญกับการศึกษาภาษาบาลีของพระภิกษุ สามเณร ทั้งยังแสดงให้เห็นอัจฉริยภาพทางด้านภาษาบาลีของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐาสूरियวงศ์ว่า ทรงมีความแตกฉานทางด้านภาษาบาลี และทรงรอบรู้ภาษาบาลีอย่างลึกซึ้ง อีกทั้งแสดงให้เห็นถึง ความชาญฉลาดในการเลือกวิธีสอนที่เหมาะสมกับบุคคลและยุคสมัย

คำสำคัญ : จารึกแม่อักษรขอมชุดปรอท, พระอัจฉริยภาพทางภาษา, เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร

Abstract

Khmer script inscription Khud Mae Palord is an inscription from the Ayutthaya period built by Prince Thammathibet Chaiyachet Suriyawong to explain how to combine letters in Pali with Thai Khmer letters for monks and novices who do not have basic knowledge of the Pali language for monks and novices who do not have basic knowledge of the Pali language using an easy-to-understand explanation method That is, explains how to combine letters (vowels, consonants, spellings, following letters) with an 8-row grid, both vertical and horizontal Therefore helping the students to see a clear picture. and learn quickly. This study shows that Prince Thammathibet Chaiyachetsuriyawong gave importance to the study of the Pali language by monks and novices. It also shows that Prince Thammathibet Chaiyachet Suriyawong He had profound knowledge of the Pali language. It also shows Wisdom in selecting teaching methods that are appropriate to the person and era.

Keywords : Khmer script inscription Khud Palord, reflection of linguistic, Prince Thammathibet

บทนำ

จารึกแม่อักษรขอมชุดปรอท เป็นจารึกที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีศักราชระบุไว้อย่างชัดเจนว่า สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2290 ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ โดยเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรไชยเชษฐาสุริยวงศ์ เป็นผู้สร้างขึ้น เมื่อครั้งที่พระองค์ทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคลแล้ว ดังความที่ปรากฏในจารึกว่า

วันศุกร์ เดือนสาม ขึ้นสี่ค่ำ พระพุทธศักราช 2290

จุลศักราช 1109 ปีเถาะ นพศก

สมเด็จพระราชโอรสาธิราชเจ้า

ทรงพระนามเจ้าฟ้าธรรมธิเบศไชยเชษฐา สุริยวงศ์

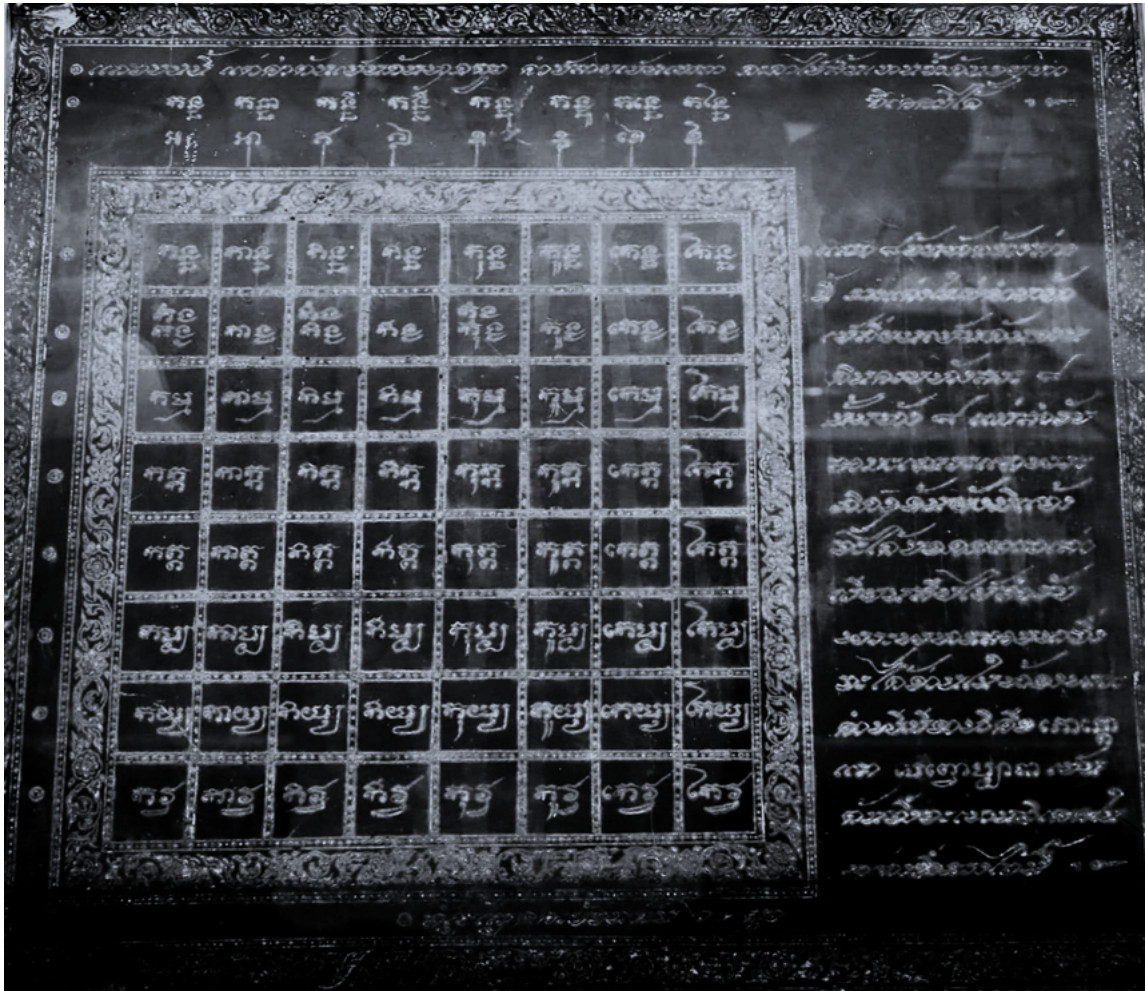
ได้เสวยราชย์พระราชวังบวรสถานมงคล

ทรงแต่งแม่อักษรขอมชุดปรอท

นี้ไว้สำหรับพระพุทธศาสนา

(กรมศิลปากร, 2529 : 197)

จารึกหลักนี้เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐาสุริยวงศ์ พระราชโอรสของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศกับสมเด็จพระพันวัสสาใหญ่ กรมหลวงอภัยนุชิต ทรงสร้างขึ้นหลังจากที่ทรงนิพนธ์เรื่องนันทโศปนิทสูตรคำหลวงแล้ว 11 ปี¹ (ก่อนสิ้นพระชนม์ 8 ปี) โดยจารึกลงบนแผ่นทองแดงรูปสี่เหลี่ยม มีการจำหลักลายที่ขอบทั้ง 4 ด้าน มีความกว้าง 53 เซนติเมตร ความยาว 45 เซนติเมตรหนา 0.7 เซนติเมตร

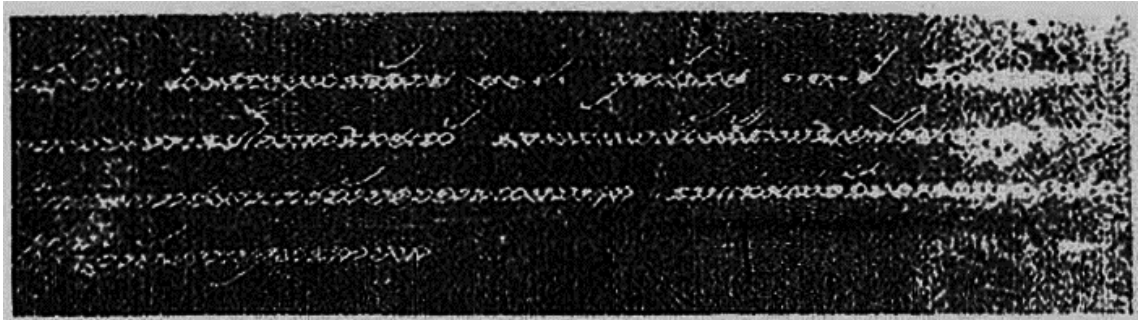

ภาพที่ 1 จารึกแม่อักษรขอมชุดปรอท ด้านที่ 1

ที่มา : กรมศิลปากร, 2529 : 194

¹ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐาสุริยวงศ์ ทรงพระนิพนธ์นันทโศปนิทสูตรคำหลวง เมื่อ พ.ศ. 2279

ตัวอักษรที่ใช้จารึกมี 2 ประเภท คือ อักษรขอมไทย และอักษรไทยย่อ โดยอักษรขอมไทยใช้ในการแสดงวิธีการเขียนพยัญชนะสังโยค² ประสมกับสระในภาษาบาลี ส่วนอักษรไทยย่อใช้ในการเขียนอธิบายขยายความเป็นภาษาไทย

ภาพที่ 2 จารึกแม่อักษรขอมชุดปรอท ด้านที่ 2

ที่มา : กรมศิลปากร, 2529 : 194

จารึกแม่อักษรขอมชุดปรอท เป็นจารึกที่บันทึกแบบอักษรและการสะกดคำ มีลักษณะเป็นแบบเรียนหนังสือขั้นต้น (ก่องแก้ว วีระประจักษ์, 2549 : 109) มีข้อความบันทึกไว้เพียงสั้นๆ แต่ได้แสดงให้เห็นอัจฉริยภาพด้านภาษาบาลีของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์ ในการอธิบายวิธีการเขียนภาษาบาลีด้วยตัวอักษรขอมไทยให้กับพระภิกษุ สามเณร เพื่อให้มีความรู้เบื้องต้น สำหรับการศึกษาคัมภีร์ทางพุทธศาสนาขั้นสูงต่อไป

อัจฉริยภาพทางด้านภาษาบาลีของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์

จากการพิจารณาเนื้อความตามที่ปรากฏในจารึกแม่อักษรขอมชุดปรอท จะเห็นได้ว่าเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์ ทรงมีอัจฉริยภาพทางด้านภาษาบาลีเป็นอย่างยิ่ง เพราะทรงอธิบายวิธีการเขียนภาษาบาลีด้วยตัวอักษรขอมไทย โดยทรงยกตัวอย่างการประสมอักษรทั้งสระและพยัญชนะ (สังโยค) ซึ่งทรงอธิบายให้กับพระภิกษุ สามเณร ที่ยังไม่มีพื้นฐานความรู้ด้านภาษาบาลีมาก่อนได้เรียนรู้เป็นเบื้องต้น เพื่อการศึกษาความรู้ด้านภาษาบาลีขั้นสูงต่อไป ดังที่เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์ ทรงชี้แจงไว้ว่า

² พัฒน์ เพ็งผลา (2548 : 8) อธิบายความหมายของพยัญชนะสังโยคว่า ในภาษาบาลีเรียกพยัญชนะสังโยคอีกอย่างหนึ่งว่า พยัญชนะซ้อน หมายถึง คำที่มีพยัญชนะตัวที่ 2 และ 3 มาด้วยกัน มีฐานเกิดเดียวกัน และออกเสียงเดียวกัน โดยพยัญชนะตัวที่ 2 ทำหน้าที่เป็นตัวสะกด และพยัญชนะตัวที่ 3 ทำหน้าที่เป็นตัวตาม

สำหรับสามเณร แลพระ
 ภิกษุอันยังมิแจ้ง
 จะได้ออกกล่าวเล่า
 เรียนสืบไปสำหรับ
 พระพุทธศาสนา จึ่ง
 จะได้อ่านในท้องพระ
 คัมภีร์ มีอาทิ คือ โขนโต
 แล สัพพโปปาทา เป็น
 ต้น จึ่งจะเห็นวิเศษใน
 อย่าง ซึ่งทรงไว้นี้ ฯ

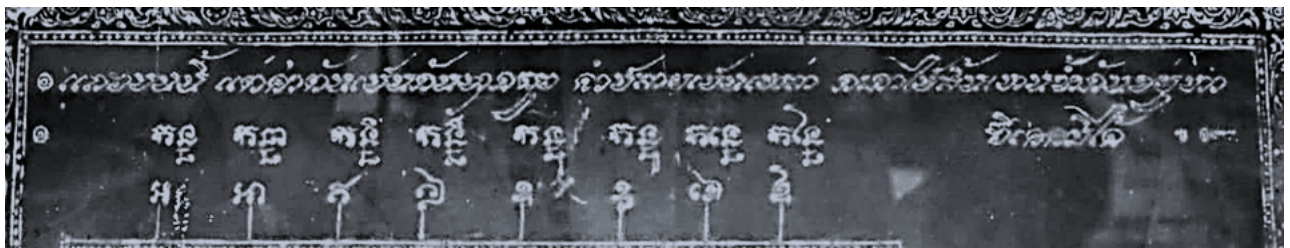
(กรมศิลปากร, 2529 : 196)

ในส่วนของการอธิบายความนั้น เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์ ทรงแบ่งช่วงในการอธิบายออกเป็น 2 ช่วง โดยช่วงแรกทรงกล่าวถึงวิธีการประสมอักษร (สระกับพยัญชนะ) ตามรูปแบบการเรียนภาษาบาลีที่ปรากฏกันทั่วไป ดังความว่า

แถวบนนี้ แต่คำต้นเป็น กัน ทุกตัว คำปลายเป็นเหล่า กะกา ไปสิ้น เห็นซ้ำกันอยู่ หา
 วิเศษมิได้ ฯ ค

กันนะ	กันนา	กันนิ	กันนี	กันนุ	กันนู	กันเน	กันโน
อะ	อา	อิ	อี	อุ	อู	เอ	โอ

(กรมศิลปากร, 2529 : 195)

ภาพที่ 3 การอธิบายวิธีประสมอักษร (สระกับพยัญชนะ) ในภาษาบาลี
 ตามที่เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์ แจ้งว่าใช้เรียนกันอยู่ทั่วไป
 ที่มา : กรมศิลปากร, 2529 : 194

เนื้อความในช่วงแรกของจารึกดังกที่ยกมาข้างต้น เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์ ทรงอธิบายเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันว่า ข้อความที่เห็นอยู่นี้ ปรากฏในการเรียนภาษาบาลีทั่วไป ไม่ได้มีความพิเศษแต่ประการใด

สำหรับความพิเศษของจารึกแม่อักษรขอมชุดปรอทอยู่ในข้อความในช่วงที่สอง ซึ่งเป็นข้อความที่ปรากฏในตอนล่างของจารึก เนื้อความในตอนนี้เป็นส่วนที่แสดงให้เห็นอัจฉริยภาพทางด้านภาษาบาลีของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ว่า พระองค์ทรงศึกษาภาษาบาลีจนแตกฉาน ทรงรู้วิธีการประสมอักษรในภาษาบาลีด้วยตัวอักษรขอมไทย ดังนั้นเมื่อทรงอธิบายวิธีการเขียนภาษาบาลีด้วยตัวอักษรขอมไทยให้กับพระภิกษุ และสามเณรที่ยังไม่มีความรู้ทางด้านภาษาบาลี พระองค์จึงทรงใช้วิธีการอธิบายแบบใหม่ ซึ่งเป็นวิธีการที่ง่าย และเรียนรู้ได้เร็ว โดยพระองค์ทรงคิดขึ้นเอง ดังที่ทรงชี้แจงไว้ว่า

แถว 8 บรรทัดข้างล่าง

นี้ ทรงแต่งใหม่ คำหน้า

เปลี่ยนเป็น กั้น กาน

กิน ครบทั้ง 8 สระ

นั้น ทั้ง 8 แม่

(กรมศิลปากร, 2529 : 195-196)

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์ ทรงอธิบายให้พระภิกษุ สามเณร เห็นวิธีการประสมอักษร (สระกับพยัญชนะ) ในภาษาบาลีด้วยตัวอักษรขอมไทย รวมไปถึงการอธิบายวิธีเขียนพยัญชนะสังโยค (พยัญชนะซ้อน) ตามมาตราตัวสะกดในแม่ต่างๆ ได้แก่ กก กต กบ กง กน กม เกย เกอว ทั้งนี้ในการอธิบายของพระองค์นั้น ทรงอธิบายโดยใช้ตัวอักษร ก เป็นแนวทางในการอธิบาย โดยทรงอธิบายเป็นตาราง 8 แถว ทั้งแนวตั้ง แนวนอน ซึ่งไม่เคยมีผู้ใดอธิบายมาก่อน ช่วยทำให้เห็นภาพประกอบการอธิบายที่ชัดเจน ทั้งยังทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว เพราะผู้เรียนได้เห็นทั้งการประสมสระ พยัญชนะ ตัวสะกด ตัวตาม ไปพร้อมกัน ดังภาพจากจารึก และตารางที่ปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบันแล้ว

ภาพที่ 4 ตารางอธิบายวิธีการประสมอักษรในภาษาบาลี ด้วยอักษรขอมไทย

ตามแนวทางของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์

ที่มา : กรมศิลปากร, 2529 : 194

ปรีวรรต

กัณ	กาน	กิน	กีน	กุน	กูน	เกน	โกน
กัณ	กาน	กิน	กีน	กุน	กูน	เกน	โกน
กัณ	กาน	กิน	กีน	กุน	กูน	เกน	โกน
กัณ	กาน	กิน	กีน	กุน	กูน	เกน	โกน
กัณ	กาน	กิน	กีน	กุน	กูน	เกน	โกน
กัณ	กาน	กิน	กีน	กุน	กูน	เกน	โกน
กัณ	กาน	กิน	กีน	กุน	กูน	เกน	โกน
กัณ	กาน	กิน	กีน	กุน	กูน	เกน	โกน

ภาพที่ 5 ตารางอธิบายวิธีการประสมอักษรในภาษาบาลีด้วยอักษรขอมไทย (ปรีวรรต เป็นอักษรไทยปัจจุบัน) ตามแนวทางของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์
ที่มา : กรมศิลปากร, 2529 : 194

จากการพิจารณาวิธีอธิบายเรื่องการประสมสระกับพยัญชนะสังโยค (พยัญชนะซ้อน) ตามวิธีการของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์ ที่ทรงนำเสนอด้วยตาราง 8 แถว ทั้งแนวตั้ง แนวนอน จะเห็นได้ว่า วิธีการดังกล่าวนี้ ช่วยทำให้พระภิกษุ สามเณร ที่ไม่มีพื้นฐานความรู้ด้านภาษาบาลี เรียนรู้เรื่องการประสมอักษร (สระ พยัญชนะ ตัวสะกด ตัวตาม) ได้ง่ายและรวดเร็ว ทั้งยังช่วยในเรื่องการเขียนสะกดคำให้ถูกต้อง เพราะพระภิกษุ สามเณร จะเห็นตัวอย่างในการประสมอักษร (สระ พยัญชนะ ตัวสะกด ตัวตาม) อย่างชัดเจน ทั้งนี้ตารางการประสมอักษรที่

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์ ทรงคิดขึ้น ยังสามารถนำอักษรไทยตัวอื่นๆ มาเทียบเคียงเพื่อประสมอักษร (สระ พยัญชนะ ตัวสะกด ตัวตาม) ให้ถูกต้องตามหลักภาษาได้อีกด้วย

จากที่กล่าวมานี้ทำให้เห็นว่า เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์ ทรงมีความแตกฉานทางภาษาบาลี ทั้งทางด้านการอ่าน การเขียน ไวยากรณ์ นอกจากนี้พระองค์ยังมีความสามารถในการสอนภาษาบาลี เพราะทรงถ่ายทอดวิธีการสอนที่เข้าใจง่าย ถูกต้องตามลักษณะไวยากรณ์ช่วยให้ผู้เรียน เรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว

สรุป

การศึกษาจารึกแม่อักษรขอมชุดปรอท ซึ่งเป็นจารึกที่เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์ ทรงสร้างขึ้น แม้จะเป็นจารึกที่บันทึกข้อความเพียงสั้นๆ แต่ก็สะท้อนให้เห็นอัจฉริยภาพทางด้านภาษาบาลีของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์ อย่างชัดเจนว่า ทรงมีความรู้ทางด้านภาษาบาลีอย่างแตกฉาน ดังจะเห็นได้ว่าพระองค์มีวิธีการที่สร้างสรรค์ในการอธิบายวิธีการประสมอักษรในภาษาบาลีที่เข้าใจง่าย เหมาะสำหรับการเรียนรู้ของพระภิกษุ สามเณร ที่ยังไม่มีพื้นฐานความรู้ทางด้านภาษาบาลี โดยทรงอธิบายวิธีการประสมอักษร (สระ พยัญชนะ ตัวสะกด ตัวตาม) เป็นตาราง 8 แถว ทั้งแนวตั้ง แนวนอน ซึ่งเป็นวิธีการอธิบายที่ยังไม่มีใครเคยทำมาก่อน ทั้งนี้การอธิบายวิธีการประสมอักษร (สระ พยัญชนะ ตัวสะกด ตัวตาม) ที่เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์ ทรงคิดขึ้นนี้ ช่วยให้พระภิกษุ สามเณร เห็นภาพที่ชัดเจน และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาภาษาบาลีในระดับสูงต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2529). *จารึกในประเทศไทย เล่ม 5 อักษรธรรมและอักษรไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- ก่องแก้ว วีระประจักษ์. (2549). ศิลาจารึกและการอ่านจารึก. ใน *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่ม 16*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: บริษัท ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.
- พัฒน์ เพ็งผลา. (2548). *ภาษาบาลีพื้นฐาน 1*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ในวันที่โลกหมุนด้วยเรื่องเล่า : การศึกษาอำนาจของเรื่องเล่า
กับการสร้างความสมจริงให้ “ประเทศเหนือจริง”

World when revolving with Narrative: The study of power in
narrative and shaping the reality for “The Surreal Country”

ภุรินทร์ พฤษเนรมิต / Purinat Phruekneramit

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University

Received : July 25, 2024

Revised : November 22, 2024

Accepted : December 11, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอำนาจของเรื่องเล่าในนวนิยายเรื่อง ประเทศเหนือจริง ของปองวุฒิ รุจิระชาคร การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารโดยใช้แนวคิดการเล่าเรื่อง ผลการศึกษาพบว่า เรื่องเล่าถูกประกอบสร้างขึ้นผ่านการใช้ความเหลื่อมซ้อนของข้อเท็จจริงสร้างเรื่องเล่าที่สามารถชักจูง โน้มน้าว หรือกดขี่ผู้ฟังให้อยู่ใต้การ ‘ควบคุม’ ของผู้เล่าเรื่อง ซึ่งการประกอบสร้างเรื่องเล่าแสดงให้เห็นถึงภาพแทนของสังคมที่ตัวตนของมนุษย์ถูกผูกโยงกับสังคมออนไลน์ และเรื่องเล่าก็ส่งผลกระทบโดยตรงต่อมนุษย์ทั้งเรื่องจริงและเรื่องเท็จ ‘วิจารณ์ญาณ’ จึงจำเป็นที่สุดในการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน นอกจากนี้ ในประเด็นอำนาจของผู้เล่าผ่านการเมืองของเรื่องเล่า แสดงให้เห็นผลการทำงานของเรื่องเล่าที่เต็มไปด้วยการตัด ต่อ แต่งเติม เพื่อให้ได้มาซึ่งเรื่องเล่าในแบบผู้เล่าต้องการ ทั้งยังแสดงให้เห็นการแย่งชิงอำนาจในเชิงพื้นที่เพื่อการปรากฏของเรื่องเล่า การศึกษาการเล่าเรื่องจึงกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านตั้งคำถามต่อเรื่องเล่าในสังคมออนไลน์ เพื่อสะท้อนระบบอำนาจนิยมในรูปแบบของเรื่องเล่าเชื่อมโยงกับการสร้างความตระหนักรู้ถึงหลักคิดในเชิงเสรีภาพ

คำสำคัญ : ประเทศเหนือจริง, เรื่องเล่า, อำนาจของเรื่องเล่า

Abstract

This article aims to explore the narrative dynamics in Pongwut Rujirachakorn's novel, *The Surreal Country*. Utilizing a documentary research methodology grounded in narrative theory, the research reveals that narratives are constructed through strategic layering of factual elements to generate discursive mechanisms capable of manipulating, persuading, or potentially suppressing audience perception, thereby positioning the audience within the narrator's rhetorical domain. The narrative construction manifests a societal

paradigm wherein individual identities are intricately interwoven with digital communal spaces. Significantly, the study demonstrates that narratives—both veridical and fabricated—exert substantive influence on individual subjectivity. Consequently, critical analytical engagement emerges as a fundamental competency for navigating contemporary socio-communicative landscapes. The research critically interrogates narrative agency through an exploration of storytelling's political dimensions, elucidating the processes by which narratives are strategically constructed and rhetorically embellished to advance the narrator's intentional objectives. Furthermore, the study illuminates the competitive dynamics inherent in narrative discourse spaces. By scrutinizing storytelling practices within digital communities, the investigation invites scholarly and critical reflection on the latent authoritarian structures embedded within narrative constructions, thereby promoting a nuanced awareness of discursive freedom and power relations.

Keywords : The Surreal Country, Narrative, The power of narrative

บทนำ

มนุษย์ดำรงอยู่ร่วมกับเรื่องเล่าเป็นเวลานาน หากแต่เรื่องเล่าต่าง ๆ ไม่ปรากฏเป็นที่รู้จักในวงกว้าง ดังวาทกรรม “ผู้ชนะย่อมเป็นผู้เขียนประวัติศาสตร์” ที่ถูกใช้งานซ้ำแล้วซ้ำเล่าเมื่อมีการพูดถึงเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ ตำนาน นิทาน และวรรณกรรม

กระนั้น แม้เรื่องเล่าจะเขียนขึ้นจากผู้ถือครองอำนาจ ดังที่ นพมาศ แวหงส์ (2567 : ออนไลน์) กล่าวว่า “ธรรมดาโลกที่ผู้ชนะย่อมเป็นฝ่ายเสียงดังกว่า แฝงศมีเรื่องรองกว่า ส่งอิทธิพลให้คัดเลือกข้อมูลเฉพาะที่เชิดชูฝ่ายตนและข่มฝ่ายตรงข้ามเพื่อสร้างความชอบธรรมแก่ฝ่ายตน โดยเฉพาะในยุคสมัยที่ยังไม่มีช่องทางการเข้าถึงและระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลยังไม่มีน้ำหนักมากพอ” ประวัติศาสตร์จึงเป็นเพียงชุดข้อมูลหนึ่งที่ถูกเล่าโดยกลุ่มคน ในขณะเดียวกัน หากเรามองเรื่องเล่าเป็นส่วนหนึ่งของการบันทึกเพื่อแสดงถึงการมีอยู่ การดำรงอยู่ หรืออาจเป็นได้ทั้งร่องรอยทางประวัติศาสตร์ (ภาพวาดฝาผนังถ้ำ ศิลารีก วรรณคดี จดหมายเหตุ หนังสืองานศพ เป็นต้น) เรื่องเล่าหรือประวัติศาสตร์ที่มีการพูดถึงกันอย่างกว้างขวางจะถูกเรียกว่า ‘ประวัติศาสตร์กระแสหลัก’ หรือ ‘เรื่องเล่ากระแสหลัก’ ในขณะที่เรื่องเล่าของผู้พ่ายแพ้หรือประวัติศาสตร์ที่ไม่ถูกยกขึ้นมาเล่าอย่างเป็นทางการก็ยังคงดำรงอยู่เช่นเดียวกัน และทำหน้าที่ในฐานะ ‘เรื่องเล่า’ ที่มีพลังและคุณค่าได้ไม่แพ้กัน เรียกว่า ‘ประวัติศาสตร์กระแสรอง’ หรือ ‘เรื่องเล่ากระแสรอง’

ช่วงต้นทศวรรษที่ 2010 ท่ามกลางของการมี ข้อมูลมากมายมหาศาลที่เรียกว่า “บิ๊กดาต้า” (big data) สื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นพื้นที่ขับเคลื่อนกิจกรรมของขบวนการเคลื่อนไหว ทางสังคมรูปแบบต่าง ๆ ผ่านการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่และเครือข่ายไร้สาย (จักรพันธ์ ชัดชุมแสง, 2564 : 113) ส่งผลไปยังการมีปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่เสมือน (virtual space) นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์และการนำเสนอ

ตัวตนของผู้คนในพื้นที่ออนไลน์ เส้นแบ่งความสำคัญของการเป็นเรื่องเล่ากระแสหลัก-รอง จึงเลือนหายไป มนุษย์ทุกคนในสังคมสามารถถือครองสิทธิในการเล่าเรื่องของตนเองได้อย่างอิสระผ่านโซเชียลมีเดียช่องทางต่าง ๆ (โพสต์เฟซบุ๊ก อัดคลิปลงติ๊กต็อก เป็นต้น) ดังนั้น โลกในเวลานี้จึงขับเคลื่อนไปโดยเรื่องเล่าของคนที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (การเปิดดูข้อความของหัวหน้า การอ่านเรื่องราวของเพื่อนในโพสต์ การซื้อของออนไลน์จากการไลฟ์สด เป็นต้น) ทั้งหมดล้วนเกี่ยวโยงกับ ‘เรื่องเล่า’ แทบทั้งสิ้น การเล่าเรื่องจึงเป็นกิจกรรมพื้นฐานสุดอย่างหนึ่งของเราที่มีฐานคิดมาจาก “เรื่องราว” (story) (Polletta, Chen, Gharrity, Gardner, and Motes, 2011)

เรื่องเล่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจโลก เพราะเรื่องเล่าทั้งหมดเป็นการตัดตอนเพื่อทำความเข้าใจที่ง่ายขึ้น เมื่อมีเรื่องเล่าที่ทำให้การดำรงอยู่ของมนุษย์สอดคล้อง กลมกลืน และมีระเบียบแล้ว มนุษย์ก็มักยืนหยัดปกป้องมันอย่างหนักแน่นตามัว และใช้ชีวิตไปกับการระวังไม่ให้ตนเองสูญเสียเรื่องเล่าส่วนตัว ระวังด้วยการทุ่มเทพยายามความคิดทั้งหมดเพื่อปกป้องเรื่องเล่าของตน ไม่ใช่เพื่อทดสอบมัน (โจนาธาน ก๊อตชอลล์, 2566 : 226) เรื่องเล่าจึงเป็นได้ทั้งพลังสร้างสรรค์และพลังทำลายได้ในเวลาเดียวกัน

ความสำคัญของเรื่องเล่าที่กล่าวมานี้ สอดคล้องกับ ศาสตร์ของการเล่าเรื่อง (Narratology) ที่ว่าด้วยการศึกษาความสำคัญและพลังของเรื่องเล่าที่มีต่อมนุษย์และสังคม ดังที่ เฮเลน ฟุลตัน (Helen Fulton, 2005; อ้างถึงใน ขจิตขวัณ กิจวิสาละ, 2564 : 13) กล่าวว่า เรื่องเล่าเป็นรูปแบบหนึ่งของภาพแทน (representation) การเล่าเรื่องจึงเป็นทั้งกระบวนการผลิตทางวัฒนธรรม (narrative as cultural production) และสร้างมูลค่าให้เรื่องราวในระดับของประโยชน์ใช้สอย (use value) ทำให้เรื่องเล่าเกิดการแลกเปลี่ยนเชิงสัญญา (exchange value) ที่สร้างมูลค่าเพิ่มเติมให้เรื่องเล่าเหล่านั้นได้ ขณะที่ วอลเตอร์ อาร์. ฟิชเชอร์ (Walter R. Fisher) มองว่า เรื่องเล่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่าเรื่องและผู้ฟังเรื่องเล่า โดยนิยามการเล่าเรื่องว่าเป็นการกระทำเชิงสัญลักษณ์ ดังนั้น ทุกกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเล่าเรื่อง (การพูด กระกระทำ น้ำเสียง เป็นต้น) ย่อมส่งผลต่อทั้งผู้เล่าเรื่องและผู้ฟังเรื่องเล่าทั้งระดับปัจเจกและระดับสังคม (กาญจนา แก้วเทพ, 2549 : 162)

ในนวนิยายเรื่อง “ประเทศเหนือจริง” เล่าเรื่องราวของ ตฤณ ชายหนุ่มที่ประสบปัญหาหนักหน่วงไม่หลับ จึงออกตระเวนสะกดรอยตามผู้คนในสังคมเพื่อเก็บข้อมูล แล้วเข้าไปพูดคุยเพื่อจะตอกย้ำความคิดของตัวเองว่า สังคมกำลังลำบากเพราะการรัฐประหารและการบริหารของรัฐบาลทหาร แต่หลังจากเจอเนตร นักศึกษาปริญญาโทและนักเขียนอิสระที่ตามหาเรื่องเล่ามาเขียน ตฤณได้พบว่าสิ่งที่ตัวเองมั่นใจว่าเข้าใจทุกอย่าง แท้จริงแล้วไม่เคยเข้าใจอะไรเลย ทุกอย่างที่เขาคิดเป็นเพียงมุมมองของตนเองเท่านั้น ความน่าสนใจของนวนิยายเรื่องนี้อยู่ที่การใช้เรื่องเล่า ซึ่งประกอบด้วยบันทึกของหญิงสาวคนหนึ่งที่ทำหน้าที่คล้ายบทความแสดงความคิดรวบยอดก่อนเข้าเรื่องของทุกบท แล้วตามด้วยเรื่องราวการตามหาความจริงของตฤณ ตลอดทั้งเรื่องจะมีน้ำเสียงหนึ่งคอยกระตุ้นเตือนผู้อ่านให้ชะงักและหยุดคิดว่าสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งหมดเป็นเรื่องจริงและถูกต้องแล้วหรือไม่

การศึกษาอำนาจของเรื่องเล่าที่ปรากฏในนวนิยาย “ประเทศเหนือจริง” จึงมีความน่าสนใจในแง่ของการตามหา “ความจริง” ท่ามกลางเรื่องราวที่ไม่อาจแยกได้เลยว่าสิ่งใดจริงหรือลวง เพราะทั้งหมดที่ผู้อ่านจะได้พบก็มีเพียงเรื่องเล่าเรื่องหนึ่งที่ไม่อาจระบุได้ว่าใครคือผู้เล่า ท่ามกลางสังคมที่แม้แต่ “ความจริง” ก็ถูกสร้างขึ้นเพื่อสนับสนุน “ความจริง” ที่ผู้เล่าต้องการนำเสนอ

เราเล่าเรื่อง เรื่องสร้างโลก : การประกอบสร้างอำนาจผ่านเรื่องเล่า

การประกอบสร้างกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมหลังสมัยใหม่ (Postmodern) ที่เต็มไปด้วย “เครื่องหมาย” หรือ “สัญลักษณ์” ที่ล่องลอยไร้ความหมาย กระบวนการประกอบสร้างจึงเป็นการสร้างความเชื่อมโยงสัญลักษณ์ให้เกิดเป็นความหมายตามต้องการ ซึ่งในทางวรรณกรรม การประกอบสร้างเรื่องเล่าส่งผลสำคัญกับวรรณกรรม ในฐานะที่เป็นหนึ่งในเรื่องเล่า ดังที่ เสาวณิต จุลวงศ์ (2556 : 23) กล่าวว่า คติหลังสมัยใหม่เห็นว่าปัญหาของการนำเสนอความจริงอยู่ที่สื่อกลาง ในเชิงของวรรณกรรมก็คือตัวภาษาและกระบวนการแต่ง เพราะเมื่อใดที่ความจริงถูกนำเสนอผ่านสื่อกลางเหล่านี้ ความจริงย่อมถูกบิดเบือนโดยการตีความความจริงและการเลือกใช้สื่อกลางเพื่อนำเสนอความจริงนั้นให้ปรากฏออกมา กลวิธีการประพันธ์วรรณกรรมหลังสมัยใหม่ จึงเป็นการสร้างสรรค์งานที่ไม่ยึดติดอยู่กับรูปแบบกลวิธีการประพันธ์แบบใดแบบหนึ่งเป็นการเฉพาะ หากแต่มุ่งความสนใจไปที่กลวิธี ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างโลกวรรณกรรมกับโลกความเป็นจริง

นวนิยาย ประเทศเหนือจริง แสดงให้เห็นการประกอบสร้างของอำนาจผ่านเรื่องเล่าโดยเล่าผ่านตฤณ ตัวละครเอกของเรื่องที่มีกรสร้างเรื่องโกหกขึ้นจากเรื่องจริงบ้าง เท็จบ้าง เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือต่อคู่สนทนา ซึ่งเขาไม่ได้ต้องการสิ่งใดจากการหลงเชื่อของเหยื่อสนทนาของตนมากไปกว่าการปลุกฝังความเชื่อว่าเผด็จการทหารทำให้ประเทศเน่าเฟะและพังทลาย ซึ่งในตอนหนึ่งของเรื่อง มีข่าวการตายของพันเอกคนหนึ่ง ที่ยังไม่แน่ชัดว่ามีมูลเหตุจากสิ่งใด แต่คนในสังคมออนไลน์กลุ่มหนึ่งที่ตฤณ ‘เชื่อ’ ว่ารู้เรื่องราวเป็นอย่างดีก็สรุปไปว่าชายคนนั้นตายด้วยสาเหตุเรื่องชู้สาว ทั้งที่ความจริงอาจเป็นด้วยสาเหตุใดก็ได้

True 5656 – จะเล่าความจริงให้ฟัง รู้มาจากวงในเลย บ้านที่ไอ้หมอนี้ถูกยิงตายคือบ้านที่ซื้อไว้ให้เมียหน่อย คินนั้นมันไปค้างที่นั่นแล้วถูกฆ่าทิ้งคาห้องรับแขก เมียหน่อยมาพบศพในตอนเช้า รายละเอียดพวกนี้ไม่มีบอกไว้ในข่าวปกติหรอก พรรคพวกเดียวกันเชื่อว่าที่ถูกฆ่าเนี่ยไม่เกี่ยวกับเรื่องการเมืองหรอก มีความเป็นไปได้ว่าน่าจะเป็นเรื่องชู้สาว หรือไม่ก็พลาดทำโดนหัวขโมยที่ตั้งใจบุกเข้ามาขโมยของนั่นแหละยังเออ

(ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558 : 173)

เมื่อความเชื่อถือนิ่มเอียงไปทาง ‘เรื่องเล่า’ ที่ตฤณเชื่อ ความจริงจึงเป็นไปตามที่เขาเลือกจะมองเห็น ความตายของพันเอกเป็นเพียงเรื่องชู้สาวหรือไม่ก็มีขโมยบุกเข้าบ้านซึ่งบังเอิญที่เกิดขึ้น มิใช่ความตายที่เกิดจากความขัดแย้งทางการเมืองท่ามกลางความคุกรุ่นทางการเมืองที่ดูจะสมเหตุสมผลกว่า แสดงให้เห็นอำนาจในการชักจูงของเรื่องเล่า ที่สามารถทำให้เชื่อในบางสิ่งได้อย่างหน้ามืดตามัว และเชื่อในข่าวซุบซิบนิทา มากกว่าข่าวจากการประกาศอย่างเป็นทางการ เหตุเพราะปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกในปัจจุบัน

เต็มไปด้วยการประกอบสร้างความจริง และความจริงจะเกิดขึ้นตามแต่ความเชื่อของกลุ่มคน ท่ามกลางข้อมูลข่าวสารมากมาย เพียงเศษเสี้ยวหนึ่งของความจริงในความลวงก็สามารถกลายเป็นความจริงได้

นอกจากนี้ นวนิยายยังแสดงให้เห็นว่า ท่ามกลางสังคมที่หลอมนั่นของโลกความจริงกับโลกเสมือนจริง การกลายเป็นใครสักคนหนึ่งไม่ใช่เรื่องยาก ดังที่ ตฤณ เพียงบอกใครต่อใครด้วยการสร้างภาพลักษณ์ให้เหมาะสมกับอาชีพที่เขาต้องการจะเป็น พูดคุยด้วยศัพท์เฉพาะกลุ่มวงการบ้าง และเสนอข้อคิดเห็นที่เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมสนทนาได้มีส่วนร่วมพูดคุยด้วย เพียงเท่านั้นคู่สนทนาของเขาก็เชื่อโดยไม่สงสัยถึงตัวตนที่แท้จริงของเขาอีกต่อไป “ความจริง” ที่ปรากฏในนวนิยายจึงไม่ใช่สิ่งจำเป็นอีกต่อไป เพราะผู้คนต่างรับรู้และเข้าใจ “ความจริง” ที่ตฤณต้องการแล้ว

ส่วนผสมสุดท้ายคือการสอดแทรกข้อมูลต่อต้านรัฐประหารอำนาจเผด็จการลงไป ทักษะด้านสังเกตมนุษย์และปลอมแปลงตนช่วยให้การส่งสารแนบเนียนขึ้น รู้ว่าต้องพูดอย่างไรจึงสามารถเจาะใจเป้าหมายแต่ละคน ชักจูงให้เปลี่ยนความคิด หันเหความรู้สึกมารักชอบชั่วการเมืองอย่างที่เขาต้องการ ตฤณรู้สึกประหนึ่งเป็นนักสู้ประชาธิปไตยสำหรับสังคมโลกยุคใหม่ผู้แอบแฝงอยู่ในเงามืดของรัตติกาล

(ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558 : 101-102)

ตฤณ อาศัยเรื่องเล่าในการชักจูงผู้คนที่ยังเฝ้าดูเขาให้ไขว่ไขว่ มินง ก่อนจะชักจูงให้เดินไปตามทางที่ชี้ไป โดยเขาจะเลือกเฉพาะผู้คนชนชั้นกลางที่ไม่ได้สนใจความเป็นไปของสังคม เป็นเพียงผู้คนที่ยังทำงานเอาชีวิตรอดไปวัน ๆ เพราะพวกเขาล้วนสามารถชักจูงได้ง่ายกว่า ป้อนข้อมูลที่ต้องการเข้าไปสะดวกกว่าคนที่เชื่อมั่นในแนวคิดของตัวเองแล้ว

ภายหลังค้นพบสูตรความสำเร็จ ตลอดสองสัปดาห์ที่ผ่านมาตฤณก็ทำเช่นนั้น อยู่ตลอด เลือกเป้าหมายคืบละหนึ่งถึงสาม จากนั้นเข้าไปพูดคุยล้วงข้อมูล ศึกษาตัวตนอีกฝ่าย แล้วจึงชักจูงให้มองกลุ่มทหารผู้ขึ้นาประเทศอยู่ยามนี้ในแง่ร้าย ให้เกิดแนวคิดอยากต่อต้าน

(ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558 : 102)

ความอันตรายของเรื่องเล่า จึงไม่หยุดอยู่เพียงความเข้าใจผิดเท่านั้น หากแต่ยังสามารถชักจูงบงการผู้คนได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ผ่านการประกอบสร้างความคิดให้คิดและเชื่อตามที่ต้องการ โดยที่ผู้รับฟังเรื่องเล่า ยังหลงคิดว่าสิ่งที่ตนเองคิด เกิดขึ้นโดยอิสระเสรี ทั้งที่ความจริงแล้วพวกเขาเป็นเพียงไส้เดือนตาบอดที่หลงวนอยู่ในวงกตที่ใครสักคนแผ้วทางสร้างขึ้น ประชาธิปไตยแท้จริงที่ตฤณกล่าวอ้างจึงเป็นเพียงสิ่งจอมปลอมที่ไม่ต้องการรับฟังเสียงของผู้อื่นตั้งแต่แรก

การประกอบสร้างอำนาจผ่านเรื่องเล่าในนวนิยาย ประเทศเหนือจริง แสดงให้เห็นกระบวนการทำงานของเรื่องเล่า ที่เริ่มต้นขึ้นจากสิ่งละอันพันละน้อยที่ค่อย ๆ ประกอบขึ้น เพื่อตอบสนองความคิดความเชื่อของคนกลุ่มหนึ่งหรืออาจลุกลามไปไกลถึงระดับสังคม โดยเฉพาะเมื่อสิ่งนั้นเกิดขึ้นในยุคสมัยที่การสื่อสารไม่ถูกจำกัด ให้มีเพียงผู้เล่าฝ่ายเดียว (Single Gateway) เหมือนอดีต ทั้งยังสามารถสร้างตัวตน

สมมุติมากมาย มาเล่าเรื่องที่ทั้งหมดตั้งอยู่บนความเป็นไปได้แม้เพียงเล็กน้อย หากแต่มันทำงานกับระบบจิตใจมนุษย์ได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดกว่าที่คาดคิดไว้

โจนาธาน ก๊อตชอลล์ (2566 : 229-230) กล่าวถึง การทำงานของอำนาจของเรื่องเล่าไว้ว่า จิตใจของมนุษย์เกลียดชังช่องว่างในเรื่องเล่า ดังนั้นเมื่อเห็นเหตุการณ์ที่ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยเกิดขึ้นบนโลกมนุษย์ก็รีบจัดเอาแม่พิมพ์เรื่องเล่าที่ทำเอาไว้ออกมา แล้วก็กดมันลงไปในความวุ่นวายไร้ระเบียบด้วยพลังกำลังมหาศาสตร์ หรือไม่ก็ไปหาแหล่งข้อมูลที่เขาวางใจให้จัดการกดแม่พิมพ์เรื่องเล่าเรื่องโปรดให้ ไม่ว่าจะอย่างไร มนุษย์คนนั้นก็จะได้สำเนาเรื่องเล่าเรื่องโปรดออกมา โดยสิ่งที่ไม่เข้ารูปเข้ารอยจะถูกบดขยี้หรือไม่ก็ตัดทอนออกไป นี่เท่ากับว่าเราใช้แม่พิมพ์เรื่องเล่าของเราเพื่อ สร้างหลักฐานยืนยันความจริงให้กับตัวมันเอง ซึ่งข้อความนี้ยิ่งเป็นการเน้นย้ำให้เห็นว่า สังคมดำเนินไปด้วยเรื่องเล่าที่ “ถูกเล่า” ออกมาโดยไม่สนใจความถูก-ผิด ความจริง-ลวง ทั้งหมดเป็นเพียงการเล่าเพื่อตอบสนองความต้องการของเราในฐานะผู้เล่าเท่านั้น และเมื่อเราสร้างเรื่องเล่า นั่นจึงหมายถึงเรากำลังสร้างอำนาจในฐานะผู้เล่าเรื่อง ที่สามารถควบคุมบงการไปในขณะเดียวกัน

เรื่องเล่าไม่ใช่เรื่องจริง เรื่องจริงล้วนเป็นเรื่องเล่า : ภาพแทนของสังคมในยุคสมัยแห่งการสื่อสารไร้ขอบเขต

หากการประกอบสร้างอำนาจผ่านเรื่องเล่าที่กล่าวถึงไปก่อนหน้านี้ แสดงให้เห็นรูปแบบของสังคมที่อุดมไปด้วยเรื่องเล่าที่ถูกประกอบสร้างขึ้นอย่างตั้งใจของผู้เล่า การนำเสนอเสี้ยวของสังคมมาประกอบรวมกันเป็นภาพใหญ่ ก็จะทำให้เห็นภาพแทนของสังคมที่ดำรงอยู่ร่วมกับสังคมดิจิทัลและการสื่อสารไร้ขอบเขตพรมแดน ดังที่ โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2562 : 19) กล่าวถึงความเป็นมนุษย์ในยุคดิจิทัลไว้ว่า ระบบอินเทอร์เน็ตโดยตัวของมันเองก็กลายเป็นพื้นที่แบบใหม่ หรือ Cyberspace ขึ้น พื้นที่ใหม่นี้มีกฎกติกา มารยาท ที่แตกต่างไปจากพื้นที่กายภาพ ผู้คนสามารถจำแลงแปลงโฉมของตนเองอย่างไร้ขอบเขตเป็นพื้นที่ที่อนุญาตให้เราอวดารไปเป็นอะไรก็ได้ที่ชีวิตปกติของเราไม่อาจเป็นได้ ซึ่งพื้นที่ดิจิทัลและเทคโนโลยีสื่อสารใหม่นี้ได้เปิดโอกาสให้กับกลุ่มชายขอบและคนตัวเล็กตัวน้อย เช่น ผู้พิการ กลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ รวมทั้งกลุ่มที่สนใจชีวิตทางเลือก ให้สามารถส่งเสียงและนำเสนอตัวตนของเขาแก่สังคมวงกว้างได้ ในขณะเดียวกันก็อาจกีดกันคนบางกลุ่ม เช่น ผู้สูงอายุ และกลุ่มที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลออกไปด้วยพร้อม ๆ กัน ดังนั้น อินเทอร์เน็ตในฐานะพื้นที่แห่งการสื่อสาร จึงเป็นทั้งพื้นที่แห่งการส่งเสียงของผู้เล่าเรื่อง ได้ออกมาแสดงตัวตนของตนเองผ่านเรื่องเล่าที่ไม่ถูกจำกัด แต่อีกด้านหนึ่ง กลุ่มที่ไม่สามารถเล่าเรื่องได้ ก็จะถูกกลืนหายไปเป็นสังคมที่เรื่องเล่าผุดหน่อไหล่ตอกออกมารายาวินาทีเช่นกัน

ภาพแทนของสังคมในนวนิยาย ประเทศเหนือจริง นำเสนอยุคสมัยปัจจุบันที่อุดมไปด้วยช่องทางการสื่อสารมากมายเกินกว่ามนุษย์จะสามารถทำความเข้าใจได้ ตัวละคร ตฤณ เป็นภาพแทนที่ดีของมนุษย์ในสังคม เนื่องด้วยพฤติกรรมประหลาดของเขาที่มักตระเวนไปตามที่ต่าง ๆ ทุกคำคืนเพื่อบำบัดอาการนอนไม่หลับของตนเองด้วยการสุมหาผู้คนที่น่าสนใจ และสนทนากับพวกเขาผ่านตัวตนปริศนาที่สร้างขึ้น

การพูดคุยกับผู้คนโดยที่ตนเองแอบซ่อนตัวตนแท้จริงไว้ใต้หน้ากากที่สร้างขึ้น เป็นการเสียดสีลักษณะของมนุษย์ที่ไม่ได้สนใจกับ ‘ความจริง’ อีกต่อไป เรื่องเล่าที่มากมายในสังคมก็มีมากเกินไปจนจะจับโกหกได้หมด การจับเท็จจึงไม่มีความสำคัญมากไปกว่าการเลือกจะเชื่อ ‘เรื่องจริง’ ที่ใครสักคนหนึ่งบอก ดังนั้น หากเราเอาข่าวลวงมาพูดซ้ำ ๆ ให้คนเห็นอยู่บ่อย ๆ สักวันก็จะมีคนเชื่อว่าสิ่งนั้นคือความจริง ดังที่ นันทิกา หนูสม และวิโรจน์ สุทธิสีมา (2562) กล่าวว่า การเห็นข่าวซ้ำ ๆ และข่าวปลอมก็ชวนให้คนเชื่อและกดไลก์ กดแชร์ ทำให้ข่าวปลอมปรากฏบนนิวส์ฟีดมากกว่าข่าวจริง รวมถึงโฆษณาชวนเชื่อ อาจมีผลทำให้ผู้รับสารหลงเชื่อว่าเป็นข่าวจริงได้

ตถุณอาศัยทั้งโลกจริงที่เป็นพื้นที่กายภาพ และโลกออนไลน์ที่เป็นพื้นที่จำลอง อวตารตนเองให้กลายเป็นตัวตนอื่น เพื่อให้เขาสามารถกระทำอะไรก็ได้ในนามของตัวตนเสมือนจริง ไม่ละอายต่อการกระทำที่เกิดภายใต้ร่างอวตาร ทั้งยังใช้คำพูดสวยหรูที่ดูน่าเชื่อถือ เพียงเพื่อจะได้เฝ้ามองพฤติกรรมตอบสนองคู่สนทนาด้วยสายตาหยาบเหยียดจากบทบาท “ผู้สังเกตการณ์” (Observer) ที่ทำหน้าที่เหมือนพระเจ้าในเรื่องเล่า คอยชักจูงบทสนทนาให้เป็นไปตามปรารถนา

พวกเธอเชื่อทุกอย่างที่เขาบอก ช้ายังชื่นชมประวัติจอมปลอมพวกนั้นเสียอีก ไม่นาน เขาก็เบื่อ... ..คนพวกนี้จิตอ่อนนั้ก พร้อมจะเชื่อคำพูดของใครสักคนอยู่แล้ว มันเป็นคินปล่อยยี่ ต่อให้ใครโกหก ผลก็ไม่ต่างกัน ไม่ต้องอาศัยความชาญฉลาดหรือทักษะแต่อย่างใด

(ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558 : 93)

ความน่าสนใจของการสร้างเรื่องเล่าสมมุติแต่ละเรื่องของตัวละคร อยู่ที่การนำความจริงและความลวงมาผสมรวมกัน และอ้างอิงว่ามันมาจากอินเทอร์เน็ต เฟซบุ๊ก หรือช่องทางสื่อสารอื่น ๆ เพื่อให้คู่สนทนาไม่อาจตอบได้อย่างเต็มปากว่า เรื่องราวที่ตถุณสมมุติขึ้นเป็นเรื่องจริงหรือเท็จ ถูกหรือผิด เพราะผู้คนในสังคมต่างรู้ดี ถึงความไร้ที่สิ้นสุดของสังคมออนไลน์ ยุคสมัยปัจจุบันไม่อาจพูดได้เต็มปากอีกต่อไปว่า สิ่งที่เราไม่เคยเห็นนั้นไม่มีอยู่จริง เพราะโลกออนไลน์ได้ทำให้มนุษย์ตระหนักถึงความ ‘คับแคบ’ ของประสบการณ์ของมนุษย์ ที่มีสิ่งใหม่ ปรากฏการณ์ประหลาดผิดแผกจากเก่าก่อน ไม่ก็อาชีพพลิกผันที่ผุดหน้าขึ้นมาจากที่ไหนสักแห่งมากมายไม่รู้จบสิ้น

มนุษย์ล้วนมีปมบางอย่างที่นำไปสู่การปฏิเสธ ไม่ยอมรับความจริงเอาไว้ก่อน แม้กระทั่งสิ่งเล็กน้อยไม่สำคัญอะไร มีน้อยคนที่ยอมรับอย่างจริงจังว่าตนกระทำหรือไม่กระทำบางอย่าง ถ้าถามเขาตรง ๆ ว่า “เคยดูรายการที่ผมจัดหรือเปล่า” คนจำนวนไม่น้อยจะเลือกตอบว่า “ไม่แน่ใจ” แทนที่จะยอมรับตรง ๆ ว่าไม่เคยผ่านตามาก่อนเลย

(ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558 : 106-107)

ช่องว่างของ ‘ความไม่มั่นใจ’ นี้เอง ที่ทำให้ตถุณมองเห็นช่องว่าง และแทรกตัวเอาเข้าไปเติมเต็ม แล้วสร้างความหมายให้กับความว่างเปล่าเพื่อให้เกิดความหมาย เช่นเดียวกันกับบันทึกของหญิงสาวที่ทำงานให้กับหน่วยงานรัฐใช้ช่องว่างนี้ เพื่อการควบคุมความคิดของประชาชนในสังคม

ปล่อยให้ประชาชนเข้าใจว่าตัวเองมีอิสระอยู่ พวกเขาสามารถใช้ชีวิต คิด ตัดสินใจ และแพร่ข่าวลับได้ตามต้องการ แต่ความจริงข้อมูลทั้งหมดเป็นเพียงสิ่งที่หน่วยงานรัฐ อันมีประสิทธิภาพอย่างฉันทำงานอยู่ สร้างขึ้นมาเอง หรือกระทำได้ตั้ง ว่าจ้างใครบางคน ให้เล่นบทบาทผู้เชี่ยวชาญ คอยชักนำความคิดของเป้าหมายจำนวนมาก

(ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558 : 132)

ความอันตรายที่แท้จริงของเรื่องเล่าในโลกไร้พรมแดน ไม่ใช่การปิดกั้นเรื่องราวอย่างที่ถูกถูกเข้าใจ กันว่า บางเรื่องราวถูกสกัดกั้นโดยผู้มีอำนาจ เพื่อควบคุมความเป็นไปของสังคม หากแต่เป็นการที่มนุษย์ ไม่สามารถค้นหาได้แท้จริงว่าอะไรคือ ‘ความจริง’ กันแน่ ดังในนวนิยายที่แม้ว่าตฤณจะเป็นหนึ่งในผู้ สร้างเรื่องเล่าปลอม ๆ ขึ้นมา แต่โดยไม่ทันรู้ตัว เขาเองก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของผู้หลงเชื่อเรื่องเล่าที่ไม่มี ที่มาชัดเจน อย่างที่เขาเชื่อว่า ข่าวที่ได้จากผู้ใช้เฟซบุ๊กว่า True 5656 “เป็นนักข่าวสายการเมืองของ หนังสือพิมพ์เก่าแก่แห่งหนึ่ง” และ “มีเส้นสายมากมายจากสายงาน ทำให้ล่วงรู้ข้อมูลวงในกลุ่มผู้มี อำนาจได้” (ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558 : 173) ทั้งที่ตฤณไม่เคยรู้ว่าบุคคลนี้มีตัวตนอยู่จริงหรือไม่ด้วยซ้ำ

เรื่องราวของตฤณและตัวละครในนวนิยาย จึงแสดงให้เห็นภาพแทนของสังคมปัจจุบันที่ผู้คน ยึดโยงกับโลกออนไลน์และการสื่อสารไร้พรมแดน ไร้เวลา รวมไปถึงอาจไร้ตัวตน แต่ทุกคนถือครองอำนาจ แห่งการสร้างเรื่องเล่า และสร้างเรื่องเล่ามากมายที่ไม่อาจตัดสินได้อีกต่อไปว่าจริงหรือเท็จ นวนิยาย แสดงถึงการคุกคามของสังคมแห่งภาพแทนค่อย ๆ รุกคืบไปสู่สังคมแท้จริง และช่วงชิงอำนาจทางความเชื่อ ของสังคมไปแล้ว สิ่งที่เป็นต่อการเสพเรื่องเล่ามากที่สุด จึงหมายถึง การใช้วิจารณญาณในการพิจารณา เรื่องเล่าต่าง ๆ ถึงแม้คุณสมบัตินี้ จะมีอยู่น้อยเหลือเกินในสังคมปัจจุบัน

การเมืองเรื่องใครเล่า : อำนาจของผู้เล่าผ่านการเมืองของเรื่องเล่า

เรื่องเล่าไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หากแต่ถูกสร้างขึ้นด้วยมนุษย์ ฉะนั้น มุมมองหรือวิธีการ มองโลกของผู้เล่า จึงมักมีเรื่องของการเลือกนำเสนอเรื่องเล่าในมุมมองที่ตนเองต้องการอย่างหลีกเลี่ยง ไม่ได้ ดังที่ ริชาร์ด เคียร์นีย์ (Richard Kearney, 2002; อ้างถึงใน สรณัฐ ไตลังคะ, 2559 : 159) กล่าวว่า “เรื่อง เล่าแต่ละเรื่อง จะไม่ได้เป็นกลางทางจริยธรรม หากพยายามชักชวนให้เราประเมินค่าตัวละครและการ กระทำของพวกเขา และไม่ว่าเราจะยอมรับสภาพทางวรรณศิลป์และศีลธรรมนี้หรือไม่ เราก็คงไม่สามารถ แสร้งทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ว่า สิ่งที่ปรากฏในต้วบทเหล่านี้ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อเรา” สิ่งนี้เองที่กำหนดให้เรื่องเล่า เลือกข้างหรือเลือกนำเสนอเรื่องเล่าแต่ละเรื่อง โดยที่ผู้อ่านอาจไม่ทันสังเกตว่ากำลังถูกผู้เล่าเรื่องครอบงำ โดยไม่ทันรู้ตัว สิ่งที่เกิดขึ้นนี้เรียกว่า “การเมืองของเรื่องเล่า” ดังในนวนิยาย ประเทศเหนือจริง ที่แสดง ให้เห็นว่า ตฤณก็มีการคัดเลือกเรื่องที่ต้องการเล่า เพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่ตนต้องการนำเสนอ การโกหก ของตฤณล้วนเป็นการสร้างอำนาจให้ผู้ฟัง ทั้งการอ้างตัวเป็นนักจิตวิทยา เจ้าหน้าที่ด้านการลงทุน พนักงาน ธนาคาร เจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ และโปรดิวเซอร์รายการทีวี ทั้งหมดล้วนเป็นอาชีพที่ทำให้เขาสามารถ เชื่อมโยงให้เห็นความยำแย้งของสังคม ที่เป็นผลมาจากการรัฐประหารและการปกครองโดยทหาร อย่างไรก็ตาม การเชื่อมโยงนั้นเป็นเพียงความคิดของเขาเพียงคนเดียวเท่านั้น

เรื่องราวดำเนินไปโดยอาศัยการบรรยายความรู้สึกนึกคิดของตฤณทั้งหมด จนกระทั่งการเข้ามาของเนตร ตัวละครที่แย่งชิงพื้นที่และน้ำเสียงของเรื่องเล่าไปจนหมดสิ้น แม้ตอนต้นเรื่องเราจะเห็นตฤณพละมบ่น หยามเหยียดผู้คนและสังคมที่ไม่ยี่หระต่อผลกระทบสังคมมากเพียงใด แต่เมื่อตัวละครเนตรพูด เขากลับไม่สามารถขัดขึ้นหรือมีอาการด้นรนใด ๆ เลย ทำได้เพียงคล้อยตาม และเลื่อนไหลไปตามสถานการณ์ ภายใต้การตัดสินใจของเนตร แม้ว่าการกระทำหลายครั้งของเธอจะไม่ต่างจากเด็ก ไม่มีความละเอียดรอบคอบ ไม่มีการวางแผน จนพาทั้งคู่ไปสู่สถานการณ์อันตรายเสี่ยงคุกเสี่ยงตาราง

“มีอะไรหรือเปล่า” เธอถามเสียงห้วน

“หา...คือว่า...” เขาอ้าอึ้ง คงคาดไม่ถึงว่าจะถูกถามแบบนี้

...

“อ้อ อยู่ สน.ไหน รู้จักกับสารวัตรพงศ์หรือเปล่า น้ำฉันทเอง หรือว่าเพิ่งย้ายมา”

...

เขาไม่อยากเสียเวลาคู่กับเธอต่อ เลือดดับบทแล้วเดินกลับไปทางเดิม เนตรเดาว่าเขาคงตั้งใจเลิกคิดหาตัวเธอกับตฤณแล้ว ไม่ว่าผู้ชายคนนี้จะกับพวกพ้องจะเป็นตำรวจจริงหรือปลอมก็ตาม คงมีธุระอื่นที่สำคัญกว่าการมาไล่ตามคนแปลกหน้าสองคน

(ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558 : 202-203)

เนตรเป็นตัวละครที่มีความสามารถในการใช้เรื่องเล่าได้เชี่ยวชาญ เธอชิงความได้เปรียบจากความรู้ของตำรวจ ในการยิงคำถามไปพร้อมกับการแสดงอำนาจของตนเองด้วยการแสดงตัวเป็นหลานของสารวัตรในท้องที่ จนตำรวจที่ไล่ตามเธอต้องอ้าอึ้ง ไม่รู้จะตอบอย่างไร แม้ว่าเธอจะไม่สามารถพิสูจน์ความจริงได้ แต่เมื่อถูกบีบให้เป็นเพียงสถานะผู้ตอบคำถาม เขาก็หลงอยู่ในเรื่องเล่าปลอม ๆ ของเนตรไปโดยไม่รู้ตัว การจะเสี่ยงจับคนที่อ้างตัวว่าเป็นหลานสารวัตรคงไม่คุ้มค่าพอ เขาก็ถูกบังคับปิดปากและต้องจากไปโดยปริยาย

การเข้ามาของเนตร ส่งผลโดยตรงต่ออำนาจในฐานะผู้เล่าของตฤณ เมื่อเนตรแย่งชิงไปแล้ว เรื่องเล่าของตฤณจึงไร้การปรากฏอีกต่อไป เขาก็ทำได้เพียงนั่งเงียบ และทำตามเรื่องเล่าของเนตรเท่านั้น

“ทำไมจะไม่ได้ เราก็อำไปทำสุปัระจันหน้าโดยตรงสิ คอยจังหวะช่วงที่เขายูตามลำพัง พอมีโอกาสเหมาะสมก็จัดการที่จุดตาย มนุษย์นะถ้าจะตายใช้เวลาไม่กี่วินาที และไม่ต้องใช้แรงอะไรมากมายหรอก”

...

เกิดความเงียบขึ้นครู่ใหญ่ ทั้งสองต่างหยุดนิ่ง ไม่พูด ไม่เคลื่อนไหว จนกระทั่งสีหน้าเนตรเปลี่ยนแปลงไปอีกครั้ง เธอหัวเราะยิ้มแย้มอย่างคนอารมณ์ดี ราวกับฉากหน้าพลิกเปลี่ยน ระบุลักษณะที่ทำให้ทั้งคู่สนทนาอึดอัดจนลุกสุญสลายไปเรียบร้อย

“โถ ไม่ต้องทำหน้าเครียดขนาดนั้นก็ได้ค่ะ ฉันทแค่พูดเล่น”

“พูดเล่น ทั้งหมดเมื่อก็คุณพูดเล่นเธอ” ตฤณถามอย่างไม่มั่นใจ

“ใช่สิ ใครจะไปทำได้ หรือคุณอยากลองทำจริง”

“เปล่าหรอก...” เขาอ้าอึ้ง “...แค่ตอนแรก คุณพูดฟังดูจริงจังมาก”

(ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558: 157-158)

เนตรแย่งชิง “ความสามารถในการพูด” ของตฤณไปโดยการพูดถึงการฆ่าคนซึ่งเป็นสิ่งที่ตฤณไม่คาดคิดว่าจะออกมาจากปากของหญิงสาว ‘ธรรมดา’ ในสายตาเขา การพูดคุยนี้นี้แสดงให้เห็นถึงความไร้เดียงสาของตฤณที่แม้ว่าจะคิดว่าตัวเองมีอุดมการณ์ยิ่งใหญ่เพียงใด กลับตะลึงพรึงเพริดเมื่อถูกทดสอบโดยวิธีการที่รุนแรงกว่า เรื่องเล่าของเนตรจึงเข้ามาแทนที่เรื่องเล่าของตฤณด้วยการสร้างความกลัวให้เกาะกุมใจเขา

หลังจากนั้นเนตรก็จากไป ทั้งตฤณให้จมอยู่กับความงุนงง ไม่เข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและจบลงไปแล้ว ไม่สังเกตด้วยซ้ำว่าคำขู่เรื่องปืนของหญิงสาวเป็นเพียงคำโกหก เธอมีเพียงมือเปล่า เขาถูกกระทำซ้ำเรา และผู้กระทำอย่างเธอได้เดินจากไปแล้ว ทั้งไว้เพียงเศษซากความเสียหายที่ตกค้างอยู่ในจิตใจชายหนุ่มอย่างเดียวนั่น

(ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558 : 235)

อำนาจในฐานะผู้เล่าเรื่องแสดงผ่านการแย่งชิง “ความสามารถในการพูด” ของตัวละครตฤณ ซึ่งตลอดทั้งเรื่อง ทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดเรื่องราวให้ผู้อ่านรับรู้มุมมองสังคมไปตามสายตาของตัวละคร แต่เมื่อถูกเนตรแย่งชิงไป ทั้งยังสร้างสถานการณ์ที่ทำให้คนช่างจ้องต้องหุบปาก นับเป็นการสร้างความเจ็บปวดแก่ตัวละครอย่างร้ายกาจ ซึ่งโอกาสในการพูดนั้น เกี่ยวโยงกับเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การหมดความสามารถในการพูดจึงหมายถึง การสูญเสียอำนาจต่อรองสุดท้ายที่เหลืออยู่ของมนุษย์ เท่ากับเป็นการหมดสิ้นทุกสิ่งทุกอย่าง (นพพร ประชากุล, 2552 : 275-276)

ขอโทษที่เปลืองจ่านะ แต่คนในประเทศนี้มีแบบคุณเยอะมาก ฉันเห็นมาเยอะ ส่วนใหญ่ไม่ว่าจะแสดงตัวว่ามีอุดมการณ์แบบไหน ต่อต้านเกลียดชังความชั่วร้าย แต่พอตัวเองได้ประโยชน์เข้า หรือเป็นพวกพ้องญาติมิตร ก็ทำเอาพูดไม่ออก

(ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558: 229)

คำพูดของเนตรเป็นการล้อเลียนเสียดสีอุดมการณ์ยิ่งใหญ่ของตฤณที่พยายามนิยามตัวเองด้วยเรื่องเล่าว่า แตกต่างจากคนอื่น ๆ เป็นผู้มีความคิดตื่นรู้ตาสว่างแล้ว ทั้งที่เขาเองก็เลือกจะทำแบบเดียวกัน คือ เลือกเรื่องที่เป็นด้านดีต่อตัวเอง โจมตีความชั่วร้ายเลวทรามของผู้อื่น เป็นการคัดเลือกถ้อยคำและเรื่องเล่าเพื่อให้ได้จุดมุ่งหมายที่ต้องการ

ข้อสังเกตที่น่าสนใจในประเด็นนี้ คือ การเปิดเรื่องทุกบทด้วยบันทึกประจำวันของใครคนหนึ่ง ซึ่งมาเปิดเผยภายหลังว่าเป็นน้ำเสียงของเนตร ที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ของผู้อำนาจในสังคม ทำหน้าที่คล้ายกับการจัดระเบียบความคิดของผู้อ่านให้รู้สึกคล้อยตาม แล้วจึงเริ่มเล่าเรื่องเล่าของตฤณที่ประพาดปฏิบัติตามกรอบข่ายของบันทึกนั้น ราวกับ การสปอย (spoil) ผลลัพธ์ของการกระทำของตฤณให้ผู้อ่านรู้สึกว่

ตนเองกำลังอยู่เหนือความคิดของตัวละครก้าวหนึ่งเสมอ ผู้อ่านจะถือบทบาท “ผู้สังเกตการณ์” (Observer) ที่รู้เรื่องราวทุกอย่างไปจนจบเหตุการณ์ทั้งหมด แต่ไม่สามารถแสดงตัวได้ และยิ่งอ่านก็ยิ่งรู้สึกว้าข้อมความเหล่านั้กลายเป็นการสั่งสอนตักเตือนไปโดยไม่รู้ตัว สิ่งนี้เองที่แสดงให้เห้นถึงอำนาจของเรื่องเล่าในฐานะ “การเมืองของเรื่องเล่า” ที่คอยชักจูง บงการอุดมการณ์หรือวิธีคิดของมนุษย์ให้มีสถานะไม่ต่างจากตัวละครในเรื่อง

ข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่ง คือ ก่อนการเข้ามาของเนตร พื้นที่ของเรื่องเล่าทั้งหมดตกเป็นของตฤณที่คอยสังเกตพฤติกรรม และบอกเล่าผ่านมุมมองของตนเอง ตฤณมีลักษณะของ ‘สตอล์กเกอร์ที่มีความโกรธเคือง’ (The resentful stalker) คนกลุ่มนี้มีสาเหตุมาจากความรู้สึกโกรธแค้นหรือเจ็บใจที่ถูกเหยื่อปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม ดังนั้นการสะกดรอยตามจึงทำไปเพื่อการแก้แค้นและเอาคืน ซึ่งส่วนใหญ่สตอล์กเกอร์เหล่านั้จะใช้ ‘ความชอบธรรม’ มาเป็นข้ออ้างในสะกดรอยตามเหยื่อ (วริษฐา แซ่เจีย, 2561 : ออนไลน์) ข้อความต่าง ๆ จึงเป็นการวิพากษ์ผู้คนในสังคมที่ตนเองแอบติดตาม ทั้งหมดเป็นผลมาจากความโกรธของตฤณที่มีต่อพ่อผู้เป็นนายทหารยศใหญ่ และยังเป็นผู้ช่วยรัฐมนตรี แต่กลับปล่อยให้แม่ของเขาตายอย่างโดดเดี่ยว ตฤณจึงต้องการเฝ้ามองผู้คนเพียงเพื่อตอบสนองความคิดว่า รัฐบาลทหารทำให้ผู้คนทุกข์ยากและไร้อิสระ แต่ทุกอย่างก็เปลี่ยนไปเมื่อเนตรโผล่เข้ามาในบทที่ 8 พื้นที่ของเรื่องเล่าของตฤณก็ค่อย ๆ ถูกแบ่งไปจนกระทั่งในบทที่ 11 กับ 15 เนตรได้กลายมาเป็นผู้เล่าเรื่องหลักของบทย่างเต็มตัว แสดงให้เห็นถึงการสูญเสียพื้นที่ในการเรื่องเล่าของตฤณอย่างสมบูรณ์

สรุป

การศึกษาอำนาจของเรื่องเล่าที่ปรากฏในนวนิยาย ประเทศเหนือจริง แสดงให้เห็นการประกอบสร้างเรื่องเล่าท่ามกลางยุคสมัยแห่งการสื่อสารไร้พรมแดน มุมมองและวิธีคิดของปัจเจกชนจึงเป็นเรื่องที่ถูกชักจูงได้อย่างง่ายดาย โดยผู้ที่มองเห็นช่องว่างในวิธีคิดเหล่านั้ และสร้างเรื่องเล่าที่สอดรับกับวิธีคิดเดิมก่อนจะสอดแทรกวิธีคิดใหม่ที่ตนเองต้องการเข้าไป แล้วชักจูงไปสู่สิ่งที่ผู้เล่าต้องการ ทั้งยังแสดงภาพสังคมที่ภาพแทนเริ่มเข้ามาคุกคามภาพจริงของสังคม ความหมายของ ‘ความจริง’ จึงแปรเปลี่ยนไปเมื่อสิ่งนั้นไม่ได้มีเพียงหนึ่งเดียวอีกต่อไป หากแต่มีความจริงมากมายบนโลกเสมือนให้เลือกเชื่อ ทำให้มนุษย์เลือกจะเชื่อสังคมแห่งภาพแทนเหล่านั้

ในด้านอำนาจของผู้เล่าเรื่อง นวนิยายแสดงให้เห็นพลังอำนาจของผู้สร้างเรื่องเล่า ที่สามารถแสดงความคิด ความรู้สึก และทัศนคติ รวมถึงสามารถ ‘ตัดสินใจ’ ผู้คนในเรื่องเล่าได้อย่างอิสระ เป็นผู้ควบคุมบงการเรื่องราว สามารถตัด ต่อ แต่ง เติมได้อย่างอิสระ ความสับสนวุ่นวายจึงเกิดขึ้นในสังคมเหมือนดังตัวละครตฤณที่อ้างความชอบธรรมในการเป็นสตอล์กเกอร์ (stalker) คอยติดตามคุกคามผู้คน โดยอ้างว่านี่เป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงสังคม อย่างไรก็ตาม อำนาจของผู้เล่าก็สัมพันธ์กับพื้นที่ในการเล่าเรื่อง เพราะเมื่อผู้เล่าเรื่องสูญเสียพื้นที่ในการเล่า หรือถูกแย่งชิงเรื่องเล่า นั้นหมายถึงผู้เล่าเรื่องได้สูญเสีย น้ำเสียง ชีวิต และจิตวิญญาณของตนเองแล้ว อำนาจของผู้เล่าจึงมิใช่สิ่งตายตัว เลื่อนไหลได้ตามสถานการณ์

นอกจากนี้ ประเทศเหนือจริง ยังแสดงให้เห็นกระบวนการทำงานของเรื่องเล่าในยุคสมัยที่มนุษย์โยยหาเรื่องเล่ามากกว่าความจริง การครอบงำมนุษย์ในยุคที่อุดมด้วยการสื่อสารจึงเป็นการปล่อยให้คิดปล่อยให้พูด ปล่อยให้พวกเขาารู้สึกว่ากำลังมีอิสระเสรี ทั้งที่ความเป็นจริงแล้วสิ่งเหล่านั้นไม่เคยมีจริงซ้ำร้ายคือ ความคิด ความเชื่อ ที่มีฐานตั้งต้นมาจากเรื่องเล่ากลับเป็นกรงขังและโซ่ตรวนที่คอยหน่วงเหนี่ยวและรัตรึงมนุษย์ให้ดำเนินชีวิตไปตาม ‘เรื่องเล่า’ ที่ถูกสร้างขึ้นโดยผู้มีอำนาจ และเราก็คล้อยตามอำนาจเหล่านั้นไปโดยไม่ได้อะไรคิด การตรวจสอบและตั้งคำถามต่อเรื่องเล่า จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตร่วมกับโลก เราสามารถรับรู้ความเป็นไปของมนุษย์อีกซีกโลกหนึ่งว่ากำลังกินอะไรอยู่ หรือกำลังควงแขนกับใคร ได้รวดเร็วยิ่งกว่าการสนใจว่าห้องข้าง ๆ หรือบ้านข้าง ๆ เราตอนนี้คือใครกันแน่ ความรวดเร็วของข้อมูลข่าวสาร จึงเป็นทั้งข้อดีในเรื่องการติดต่อสื่อสาร แต่ก็ยังเป็นข้อเสียเมื่อมีใครบางคนพยายามใช้ประโยชน์จากความรวดเร็วและตัวตนจำลองในการสร้าง และปล่อยเรื่องเล่าตามแบบที่ตนเองต้องการ “วิจารณ์ญาณ” จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นมากต่อการใช้ชีวิตในสังคมที่การสื่อสารไร้พรมแดนมีอำนาจเหนือกว่าตัวเรา

อย่างไรก็ตาม อำนาจของเรื่องเล่าเป็นอาวุธอันตรายที่สามารถชักจูงบงการผู้คนได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด แต่ในอีกแง่หนึ่ง เรื่องเล่าก็เป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนโลกใบนี้ให้หมุนวนไป การพิสูจน์ตรวจสอบสิ่งที่อยู่เบื้องหลังเรื่องเล่า จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์สามารถเข้าถึงแก่นสารที่แท้จริงโดยปราศจากอำนาจบางอย่างที่คอยชักจูงบงการความคิด เพื่อการใช้ “อำนาจแห่งเสียง” ของเรื่องเล่าในการสร้างสรรค์สังคม และกระตุ้นการคิดอย่างมีเสรีภาพแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2549). เอกสารการสอนชุดวิชา การสร้างสารในงานนิเทศศาสตร์ หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ก๊อตชอลล์, โจนาธาน. (2566). *ด้านมืดของพลังแห่งการเล่าเรื่อง*. กรุงเทพฯ : บิบลีโอ.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2562). ความเป็นมนุษย์ในโลกดิจิทัล. ใน นฤพนธ์ ด่วงวิเศษ (บรรณาธิการ), *คน-สังคม-ดิจิทัล : รวมบทความคัดสรรจากการประชุมวิชาการทาง มานุษยวิทยาครั้งที่ 13*. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ขจิตขวัญ กิจวิสาละ. (2564). ศาสตร์การเล่าเรื่องในสื่อการศึกษา. *วารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. 14(3), 9-85.
- นพพร ประชากุล. (2552). *ยอกอักษร ย้อนความคิด เล่ม 1 ว่าด้วยวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ : อ่าน.
- นพมาส แววหงส์. (2567). *THE LOST KING | ‘ราชาตกบัลลังก์’*. Matichonweekly. เข้าถึงได้จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_744883.
- นันทิกา หนูสม และวิโรจน์ สุทธิสีมา. (2562). ลักษณะของข่าวปลอมในประเทศไทยและระดับความรู้เท่าทันข่าวปลอมบนเฟซบุ๊กของผู้รับสารในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารนิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. 37(1), 37-45.

ปองวุฒิ รุจิระชาคร. (2558). *ประเทศเหนือจริง*. กรุงเทพฯ : แพร่นักพิมพ์.

วริษฐา แซ่เจีย. (2561). แอบตามเธออยู่นะจ๊ะ : อันตรายของการทำให้ ‘สตอล์กเกอร์’ เป็นเรื่องโรแมนติก.

The Matter. เข้าถึงได้จาก <https://thematter.co/social/stalking-is-not-romantic/85225>.

สรณัฐ ไตลังคะ. (2559). การเมืองของเรื่องเล่า : ว่าด้วยกลวิธีการนำเสนอเรื่อง. ใน รัตนพล ชื่นคำ (บรรณาธิการ), *การประชุมวิชาการระดับชาติเรื่อง “ฉลองรัชเฉลิมนคร กรองอักษรเทิดราชา” : สหวิทยาการวิศาลศิลป์* (หน้า 153-170). กรุงเทพฯ : ภาควิชาวรรณคดี และคณะกรรมการฝ่ายวิจัย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เสาวณิต จุลวงศ์. (2556). วารวรรณกรรมไทยในกระแสหลังสมัยใหม่ (ตอนที่ 1). *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. 19(4), 3-35.

Polletta, F., Chen, P.C.B., Gharrity, B. Gardner, G.B. and Motes, A. (2011). The Sociology of Storytelling. *Annual Review of Sociology*. 37(2011), 109-130.

ปฐมโพธิกาล : หลักการ อุดมการณ์ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคแรก
Pathom Bodhikan : principles, ideologies, methods
of propagating Buddhism in the early days

มนต์เทียน มนตราภิบุลย์ / Montthien Montrapibooiy

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Mahamakut Buddhist University Isaan Campus

Received : January 25, 2024

Revised : November 22, 2024

Accepted : December 11, 2024

บทคัดย่อ

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ทรงเสวยวิมุตติสุข ณ บริเวณต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นเวลา 7 สัปดาห์ แล้วเสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ทรงแสดงปฐมเทศนาในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 (เดือนอาสาฬหะ) เรียกว่า ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ในขณะที่ทรงแสดงธรรม ท่านโกณฑัญญะได้ธรรมจักขุ คือ บรรลุพระโสดาบัน ได้ทูลขออุปสมบทในพระธรรมวินัย พระอัญญาโกณฑัญญะจึงเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา และแสดงทศยธรรมเทศนาชื่อว่า อนัตตลักขณสูตร โปรดปัญจวัคคีย์ให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ และแสดงธรรมโปรดยสพร้อมทั้งเพื่อนๆ ให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ จำนวน 60 องค์ และเป็นช่วงที่ออกพรรษาแล้ว พระพุทธองค์ทรงพิจารณาเห็นสมควรว่า จะออกไปประกาศพระศาสนาให้เป็นที่แพร่หลาย จึงมีพุทธบัญชาให้สาวกทั้ง 60 องค์ จาริกออกไปประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยให้ไปแต่เพียงลำพัง ในการออกจาริกประกาศพระศาสนาครั้งปฐมโพธิกาลตั้งแต่ตรัสรู้จนกระทั่งแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ อยู่ในระหว่างพรรษาที่ 1-2 ของพระพุทธองค์ การประกาศพระศาสนาครั้งนั้นทำให้กุลบุตรในดินแดนต่างๆ โดยเฉพาะแคว้นมคธ อันมีพระเจ้าพิมพิสารเป็นผู้อุปถัมภ์ หันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและขอบรรพชาอุปสมบทเป็นอันมาก พระพุทธองค์ทรงวางหลักการ อุดมการณ์ และวิธีการเผยแผ่พระศาสนาอย่างเป็นระบบ ประดิษฐานพระพุทธศาสนาอย่างเป็นทางการครั้งแรก นับว่าเป็นการเผยแผ่พระศาสนาที่ได้ผลอย่างน่าอัศจรรย์

คำสำคัญ : ปฐมโพธิกาล, หลักการ, อุดมการณ์, วิธีการเผยแผ่

Abstract

When the Lord Buddha became enlightened, he enjoyed liberation at the Sri Maha Bodhi tree for 7 weeks and then went to bless the monks at the Isipat Maruekhathaiyawan Forest. He gave his first sermon on the 15th day of the waxing moon of the 8th lunar month (Asalaha month) called the Dharma ChakkappavattanaSutta. while preaching the

Dharma Lord Kondhana gained the Dharma eye. is to attain the Sotaban asked to be ordained in the Dharma Vinaya Phra Anya Kondanya is therefore the first monk in Buddhism. and gave a second sermon titled Anatta Lakana Sutra Please Panchawak Key to succeed as an arahant and please Yos and friends to succeed as arahants, number 60 and it is during the end of the Buddhist Lent The Buddha considered it appropriate to go out and proclaim the religion widely. Therefore, the Buddha commanded all 60 disciples to pilgrimage to propagate Buddhism. by letting go alone In the first proclamation of the Bodhisattva from enlightenment until the observance of the Patimokkha is during the 1-2th Lent of the Buddha. The proclamation of that religion made the sons of children in various lands, especially Bihar, which had King Bimbisara as patron. Turned to believe in Buddhism and asked for a lot of ordination The Buddha laid down the principles ideology and method of systematic propagation of religion First officially enshrined Buddhism It is an amazingly effective propagation of religion. thus

Keywords : Pathom Bodhikan, principles, ideology, propagation methods.

บทนำ

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ทรงเสวยวิมุตติสุข ณ บริเวณต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นเวลา 7 สัปดาห์ ทรงรำพึงว่า ธรรมะที่พระองค์ตรัสรู้เป็นการยากสำหรับคนทั่วไป จึงทรงน้อมพระทัยไปในทางที่จะไม่ประกาศธรรม ท้าวสหัมบดีพรหมทราบวาระจิตของพระองค์จึงอาราธนาให้โปรดมนุษย์ โดยเปรียบเทียบมนุษย์เหมือนดอกบัว 3 เหล่า 4 บุคคล และในโลกนี้ยังมีเหล่าสัตว์ผู้มีรู้สึในดวงตาเบาบาง สัตว์เหล่านั้นจะเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม เหล่าสัตว์ผู้ที่สามารถรู้ทั่วถึงธรรมได้ยังมีอยู่ ดังนี้พระพุทธองค์จึงทรงน้อมพระทัยไปในการที่จะแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ ทรงระลึกอาจารย์ทั้ง 2 คือ อุทกดาบส และอาฬารดาบส เมื่อทรงทราบด้วยพระญาณว่า ท่านทั้ง 2 ได้ทำกาลกิริยาสิ้นชีพไปแล้ว ทรงระลึกถึงเหล่าดาบสปัญจวัคคีย์ที่เคยอุปฐาก จึงเสด็จไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เพื่อโปรดเหล่าดาบสปัญจวัคคีย์ ทรงแสดงปฐมเทศนา **ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร** ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ในขณะที่ทรง แสดงธรรม ท่านดาบสโกณฑัญญะได้ธรรมจักขุ คือ บรรลุพระโสดาบันด้วยจิตรู้ว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงย่อมมีความดับเป็นธรรมดา” ได้ทูลขออุปสมบทในพระธรรมวินัยเป็นท่านแรกในพระศาสนาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยวิธี “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” พระอัญญาโกณฑัญญะจึงเป็นพระภิกษุรูปแรกในพุทธศาสนา และพระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมอบรมอินทรีย์ของดาบส 4 คนที่เหลือ คือ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ อัสสชิ ให้บรรลุธรรมขั้นต้นทุกรูป แล้วทรงแสดงพระธรรมเทศนาชื่อว่า **อนัตตลักขณสูตร** พระปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 รูปได้บรรลุพระอรหันต์ทั้งหมด พระอรหันต์เกิดขึ้นในโลกจำนวน 6 รูปรวมกับพระพุทธองค์

ต่อจากนั้นพระองค์ได้เสด็จไปแสดงธรรมโปรดพระยสะและพวกอีก 54 ท่าน จนบรรลุเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด ในครั้งนั้นจึงมีพระอรหันต์รวมทั้งพระองค์ด้วยทั้งสิ้น 61 องค์ พระพุทธเจ้าจึงดำริให้พระสาวกออกประกาศศาสนา โดยมีพระปฐมวาจาในการส่งพระสาวกออกประกาศศาสนาว่า “ดูก่อนพระภิกษุทั้งหลาย เราหลุดพ้นจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์ แม้พวกเธอได้หลุดพ้นจากบ่วงทั้งปวง ทั้งของทิพย์และของมนุษย์เช่นกัน พวกเธอจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์ และความสุขแก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าไปทางเดียวกัน 2 รูป จงแสดงธรรมให้งามในเบื้องต้น ในท่ามกลางและในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะให้ครบถ้วนบริบูรณ์ สัตว์ทั้งหลายผู้มีธุลี คือ กิเลส ในจักขุเพียงเล็กน้อยมีอยู่ แต่เพราะโทษที่ยังไม่ได้สดับธรรม จึงต้องเสื่อมจากคุณที่พึงจะได้รับ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้รู้ทั่วถึงธรรมมีอยู่ แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับหลวง (เล่ม 4) 2525 : 32/32)

พระพุทธองค์ทรงพิจารณาเห็นสมควรว่า จะออกไปประกาศพระศาสนาให้เป็นที่แพร่หลาย จึงมีพุทธบัญชาให้สาวกทั้ง 60 องค์ จาริกออกไปประกาศเผยแผ่พุทธศาสนา โดยให้ไปแต่เพียงลำพัง แม้พระองค์ก็จะเสด็จไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เมืองราชคฤห์ เพื่อทรงโปรดชฎิล 3 พี่น้อง และปลดเปลื้องปญฺญานาฬิกาทิ้งไว้กับพระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์ผู้ปกครองครองเมืองราชคฤห์แห่งแคว้นมคธเป็นลำดับไป ในการออกจาริกประกาศพระศาสนาครั้งนั้น ทำให้กุลบุตรในดินแดนต่างๆ หันมาเลื่อมใสพุทธศาสนา และขอบรรพชาอุปสมบทเป็นอันมาก ต่อมาพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สาวกเหล่านั้นสามารถอุปสมบทให้แก่กุลบุตรได้ เรียกว่า “ติสรณคมนุปสัมปทา” คือ อุปสมบทโดยวิธีให้ปญฺญานาฬิกาทนเป็นผู้ถึง “ไตรสรณคมน์” พระพุทธศาสนา จึงหยั่งรากฝังลึกและแพร่หลายในดินแดนแห่งนั้นเป็นต้นมา (สมเด็จพระญาณสังวร [เจริญ สุวฑฺฒโน] 2551)

หลังจากพระพุทธองค์ทรงส่งพระสาวกทั้ง 60 รูป ไปประกาศพระศาสนาแล้ว พระองค์ก็เสด็จไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เมืองราชคฤห์ เพื่อทรงโปรดชฎิล 3 พี่น้อง เมื่อถึงตำบลอุรุเวลาเสนานิคมแล้ว ได้เสด็จไปยังสำนักของอุรุเวลกัสสปชฎิล พี่ชายใหญ่ในหมู่ชฎิล 3 พี่น้อง ซึ่งมีบริวารมากถึง 500 คน ทรงปราบพยศปรับเปลี่ยนทิฐิซึ่งเดิมบูชาไฟให้กลับมาเป็นสัมมาทิฐิ มีความเห็นชอบแล้วทรงปรับเปลี่ยนทิฐิของนทีกัสสปชฎิล ซึ่งเป็นพี่ครองมีบริวาร 300 คน และคยาภัสสปชฎิล น้องคนเล็ก มีบริวาร 200 คน ให้กลับเป็นสัมมาทิฐิ แล้วทรงแสดงพระธรรมเทศนาชื่อว่า **อาทิตตปริยายสูตร** โปรด ชฎิล 3 พี่น้อง ให้บรรลุเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด และทรงประทานให้บวชด้วย “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” รวมเป็นพระภิกษุอรหันต์ทั้งหมด 1,003 รูป

สำหรับพระธรรมเทศนากัณฑ์สำคัญที่ทำเอานักบวชบูชาไฟ พลิกจากมิจฉาทิฐิเป็นสัมมาทิฐิชนิดฟ้าถล่มดินทลาย คือ อาทิตตปริยายสูตรนี้ เป็นพระสูตรที่มีเนื้อหาแสดงถึงความร้อนรนของจิตใจ (อินทรี 5) ด้วยอำนาจของกิเลส เปรียบได้กับความร้อนของไฟที่ลุกโผลงอยู่ จึงได้ชื่อว่า อาทิตตปริยายสูตร

แสดงให้เห็นว่าความร้อนที่แท้จริง คือ ความร้อนจากภายใน แต่ทว่าความสุขหรือความทุกข์ร้อนจากกิเลสทั้งปวง ล้วนเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง คือ ตั้งอยู่ไม่ได้ตลอดไป ไม่มีอะไรที่ควรยึดถือ น่าเบื่อหน่ายในความผันแปร พระสูตรนี้จึงเป็นพระสูตรสำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนา และพระภิกษุทั้งหลายทั้งหมดยังได้เป็นกำลังสำคัญในการประกาศพระพุทธศาสนาที่เมืองราชคฤห์ เมืองหลวงแห่งแคว้นมคธ ทำให้แคว้นมคธเป็นฐานอำนาจสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเวลาต่อมา

โอวาทปาฏิโมกข์ : อุดมการณ์ หลักการ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระพุทธองค์ทรงแวดล้อมด้วยพระภิกษุอรหันต์ทั้งหมด 1,003 รูป เสด็จเข้าไปสู่เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ ยังความโกลาหลให้เกิดขึ้นแก่ชาวเมืองราชคฤห์อย่างไม่เคยมีมาก่อน เพราะชฎิลทั้ง 3 พี่น้องเป็นที่เคารพนับถือของชาวเมือง ต่างพากันสงสัยว่าใครเป็นศิษย์ ใครเป็นอาจารย์กันแน่ จนกระทั่งพระอรุเวลกัสสปะและเหล่าพระภิกษุผู้เป็นบริวารได้กล่าวแสดงตนเป็นพระสาวกของพระพุทธองค์ ชาวเมืองจึงเชื่อถือ เหตุการณ์นี้เป็นผลทำให้พระเจ้าพิมพิสารและข้าบริพารต่างเสด็จมาฟังธรรม เมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมจบ พระเจ้าพิมพิสารบรรลุปะเป็นพระโสดาบัน พระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนาและชาวเมืองก็บรรลุธรรมเป็นจำนวนมาก พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงถวายสวนเวฬุวันอุทยานให้เป็นวัดแห่งแรกในทางพระพุทธศาสนา และต่อมามีอุปติสสมาณพได้ฟังธรรมของท่านพระอัสสชิ และได้บรรลุโสดาบัน นำธรรมนั้นไปแสดงแก่เพื่อน คือ โกลิตมานพ ซึ่งก็บรรลุธรรมเหมือนกัน ทั้งสองพาบริวาร 250 คน ซึ่งเดิมเป็นลูกศิษย์ของสญชัยปริพาชกมาเข้าเฝ้าพระบรมศาสดา ณ สวนป่าเวฬุวัน พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมโปรดเหล่าบริวาร 250 คน จนบรรลุพระอรหันต์ทั้งหมด เว้นแต่อุปติสสะและโกลิตะ

อุปติสสะ ต่อมาเรียกว่า พระสารีบุตร บวชได้ 15 วัน ท่านได้ถวายงานพักอยู่ด้านหลังพระบรมศาสดา ก็ได้บรรลุพระอรหันต์ด้วยพระธรรมเทศนาเวทนาปริคคหสูตร ที่พระบรมศาสดาแสดงแก่ที่ชนขปริพาชก ส่วนโกลิตะ ต่อมาชื่อเรียกว่า พระโมคคัลลานะ หลังจากบวชได้ 7 วัน ได้ฟังอุบายแก้ง่วงจากพระบรมศาสดาพร้อมกับฟังโอวาทด้วยความไม่ยียดมั่นถ้อยมั่น ให้ใช้ปัญญาพิจารณาเวทนาทั้งหลายว่าเป็นอนิจจัง ไม่เที่ยงแท้แน่นอน ท่านได้ปฏิบัติตามพระโอวาทที่ทรงสั่งสอนก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในวันนั้นนั่นเอง

ล่วงถึงวันเพ็ญมาฆปุรณมี เดือน 3 ขึ้น 15 ค่ำ ณ สวนป่าเวฬุวันราชอุทยาน พระบรมศาสดาทรงตั้งตำแหน่งพระอัครสาวก คือ ตั้งพระสารีบุตรเป็นพระธรรมเสนาบดี พระอัครสาวกเบื้องขวา และตั้งพระโมคคัลลานะ เป็นพระอัครสาวกเบื้องซ้าย โดยพระพุทธองค์ทรงเป็นพระธรรมราชา และทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ วางรากฐานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นทางการ โอวาทปาฏิโมกข์เป็นหลักคำสอนสำคัญที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ได้ประทานแก่ที่ประชุมพระภิกษุ 1,250 รูป เพื่อวางจุดหมาย หลักการ และวิธีการ ในการเข้าถึงพระพุทธศาสนาแก่พุทธบริษัททั้งหลาย วันนี้จึงชื่อว่า

วันมาฆบูชา นับเป็นวันสำคัญที่ประกอบด้วย “องค์ประกอบอัศจรรย์ 4 ประการ” คือ พระสงฆ์สาวกที่มาประชุมพร้อมกันทั้ง 1,250 รูปนั้น ได้มาประชุมกันยังวัดเวฬุวันโดยมิได้นัดหมาย พระสงฆ์ที่มาประชุมทั้งหมดต่างล้วนเป็น “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” คือ เป็นพระสงฆ์ได้รับการอุปสมบทจากพระพุทธเจ้าโดยตรง พระสงฆ์ทั้งหมดที่มาประชุมล้วนเป็นพระอรหันต์ผู้ทรงอภิญญา 6 และวันดังกล่าวตรงกับวันเพ็ญมาฆปุรณมีดิถี ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ดังนั้นจึงมีคำเรียกวันนี้อีกคำหนึ่งว่า “วันจาตุรงคสันนิบาต”

ในมหาปทานสูตร พระไตรปิฎกเล่มที่ 10 ภาษาบาลี อักษรไทย พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 2 (สุตต. ที. มหาวคโค) แสดงอรรถสาระสำคัญของโอวาทปาฏิโมกข์เป็นภาษาบาลีไว้ในข้อที่ 54 ว่า

คตฺร สฺมํ ภิกฺขเว วิปสฺสี ภคฺวา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภิกฺขุสงฺฆเ เอวํ ปาติโมกฺขํ อุตฺทิสฺสตี

ชนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา

นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา

น หิ ปพฺพชิตो ปฺรฺปชฺชาตี

สมโณ โหติ ปรี วิหฺรฺยณฺโต ฯ

สพฺพปาปสฺส อภฺรณํ

กุสฺสสฺสอุปสมฺปทา

สจิตฺตปริโยทปนํ

เอตํ พุทฺธานสาสนํ ฯ

อนุปฺวาโท อนุปฺชาโต

ปาติโมกฺเข จ สํวโร

มตฺตถยฺยตฺตา จ ภตฺตสฺมี

ปนฺตถยฺจ สยนาสนํ

อธิจิตฺเต จ อาโยโค

เอตํ พุทฺธานสาสนนฺติ ฯ

(มหาปทานสูตร. พระไตรปิฎกเล่มที่ 10 ภาษาบาลี อักษรไทย

พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 2 สุตต. ที. มหาวคโค)

ในพระไตรปิฎก เล่มที่ 10 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 2 ทีฆนิกาย มหาวรรค ข้อที่ 54 แสดงสาระสำคัญของโอวาทปาฏิโมกข์ไว้ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ทรงสวดพระปาฏิโมกข์ในที่ประชุมพระภิกษุสงฆ์ ดังนี้

“ชนฺตี คือ ความทนทานเป็นตบะอย่างยิ่ง

พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า พระนิพพานเป็นธรรมอย่างยิ่ง

ผู้ทำร้ายผู้อื่น ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่าบรรพชิต ไม่ชื่อว่าสมณะเลย

การไม่ทำบาปทั้งสิ้น การยังกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องใส

นี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

การไม่กล่าวร้าย 1 การไม่ทำร้าย 1 ความสำรวม

ในพระปาติโมกข์ 1 ความเป็นผู้รู้ประมาณในภัตตอาหาร 1
 ที่นอนที่นั่งอันสงัด 1 การประกอบความเพียรในอธิจิต 1
 ทกอย่างนี้ เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ฯ”

(มหาปทานสูตร.พระไตรปิฎก เล่มที่ 10 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 2 ทีฆนิกาย มหาวรรค)

วันจาตุรงคสันนิบาต ที่มีการชุมนุมใหญ่ของพระสงฆ์มากมายขนาดนี้ มีแค่ครั้งเดียวเท่านั้น ในศาสนาของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ ส่วนโอวาทปาฏิโมกข์เป็นหลักคำสอนสำคัญของพุทธศาสนา เป็น “ปาติโมกข์” ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงตลอดปฐมโพธิกาล คือ 20 พรรษาแรก เฉพาะครั้งแรกในวันเพ็ญเดือนมาฆะ (เดือน 3) หลังจากตรัสรู้แล้ว 9 เดือน เป็นการแสดงปาติโมกข์ที่ประกอบด้วยองค์ 4 เรียกว่า “จาตุรงคสันนิบาต” มีเพียงครั้งเดียวในศาสนาของพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งๆ โอวาทปาฏิโมกข์นั้น ถ้าเปรียบในสมัยนี้ คงเปรียบได้กับการกำหนดพันธกิจขององค์กรต่างๆ จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นการกำหนดพันธกิจให้กับพระสงฆ์สาวกทั้งปวง หรือจะเรียกว่าเป็นการประกาศตั้งศาสนา (แนวทางการปฏิบัติ) ก็ได้ (อรรถกถาแสดงไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ด้วยพระองค์เอง ท่ามกลางที่ประชุมสงฆ์ผู้มีศีลบริสุทธิตลอด 20 พรรษาแรก ในครั้งสุดท้ายมีภิกษุผู้ทูลเข้าร่วมประชุม พระพุทธเจ้าจึงทรงประกาศให้ออกจากที่ประชุม ภิกษุผู้ทูลไม่ยอมออกจากที่ประชุม พระโมคคัลลานะจึงบังคับให้ออกจากที่ประชุม หลังจากนั้นทรงบัญญัติให้พระสงฆ์แสดง “อาณัติปาติโมกข์” และ “ภิกษุปาฏิโมกข์” กันเอง โดยพระองค์ไม่ทรงเข้าร่วมอีกดังปรากฏในอุโบสถสูตร พระไตรปิฎก เล่มที่ 23 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 15 อังคุตตรนิกาย สัตตก-อัฐก-นวกนิบาต ความว่า

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ บุพพาราม ปราสาทของมิกคารมารดาใกล้พระนครสาวัตถี ก็โดยสมัยนั้นพระผู้มีพระภาคมีภิกษุสงฆ์แวดล้อม ประทับนั่งในวันอุโบสถ ครั้งนั้นเมื่อราตรีล่วงไปแล้ว ปฐมยามผ่านไปแล้ว ท่านพระอานนท์ลุกจากที่นั่ง กระทำผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ราตรีล่วงไปแล้ว ปฐมยามผ่านไปแล้ว ภิกษุสงฆ์นั่งมานานแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคทรงพระกรุณาโปรดแสดงปาติโมกข์เถิด เมื่อท่านพระอานนท์กราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงนั่งอยู่ แม้วาระที่ 2 เมื่อราตรีล่วงไปแล้ว มัชฌิมยามผ่านไปแล้ว ท่านพระอานนท์ลุกจากที่นั่ง กระทำผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาค ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ราตรีล่วงไปแล้ว มัชฌิมยามผ่านไปแล้ว ภิกษุสงฆ์นั่งมานานแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคทรงพระกรุณาโปรดแสดงปาติโมกข์เถิด แม้วาระที่ 2 พระผู้มีพระภาคก็ทรงนั่งอยู่ แม้วาระที่ 3 เมื่อราตรีล่วงไปแล้ว ปัจฉิมยามผ่านไปแล้ว แสงเงินแสงทองขึ้นแล้ว ราตรีสว่างแล้ว ท่านพระอานนท์ลุกจากที่นั่ง กระทำผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาค ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ราตรีล่วงไปแล้ว

ปัจฉิมยามผ่านไปแล้ว แสงเงินแสงทองขึ้นแล้ว ราตรีสว่างแล้ว ฤกษ์สงฆ์นั่งมานานแล้ว ขอพระผู้มีพระภาค ทรงพระกรุณาโปรดแสดงปาติโมกข์เถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์บริษัทไม่บริสุทธิ์

ลำดับนั้นท่านพระมหาโมคคัลลานะได้มีความดำริดังนี้ว่า พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ทรงหมายเอา บุคคลไหนหนอ ลำดับนั้นท่านพระมหาโมคคัลลานะกำหนดใจด้วยใจ กระทำจิตภิกษุสงฆ์ทั้งหมดไว้ในใจแล้ว ได้เห็นบุคคลทุกสี่ มีบาปธรรม มีสมาจารไม่สะอาดน่ารังเกียจ ปกปิดกรรมชั่ว มิใช่สมณะแต่ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ มิใช่ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ แต่ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เสียในชุมด้วยราคะ เป็นเพียง ดั่งหยากเยื่อในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ครั้นแล้วลุกจากอาสนะเข้าไปหาบุคคลนั้น กล่าวกับบุคคลนั้นว่า อาวุโสจงลุกไป พระผู้มีพระภาคทรงเห็นเธอแล้ว เธอไม่มีสังวาสกับภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระมหาโมคคัลลานะ กล่าวอย่างนี้แล้ว บุคคลนั้นนิ่งเฉยเสีย แม้วาระที่ 2 ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกับบุคคลนั้นว่า อาวุโส จงลุกไป พระผู้มีพระภาคทรงเห็นเธอแล้ว เธอไม่มีสังวาสกับภิกษุทั้งหลาย แม้วาระที่ 2 บุคคลนั้น ก็นิ่งเสีย แม้วาระที่ 3 ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกับบุคคลนั้นว่า อาวุโสจงลุกไป พระผู้มีพระภาค ทรงเห็นเธอแล้ว เธอไม่มีสังวาสกับภิกษุทั้งหลาย แม้วาระที่ 3 บุคคลนั้นก็นิ่งเฉยเสีย ลำดับนั้นท่านพระมหาโมคคัลลานะ จึงจับแขนบุคคลนั้นฉุดออกมาให้พ้นชุมประตูด้านนอกแล้วใส่दान เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลนั้นข้าพระองค์ฉุดออกไปแล้ว บริษัทบริสุทธิ์แล้ว ขอพระผู้มีพระภาค ทรงพระกรุณาโปรดแสดงปาติโมกข์แก่ภิกษุทั้งหลายเถิด

พระผู้มีพระภาคตรัสว่าน่าอัศจรรย์โมคคัลลานะ ไม่เคยมีมา โมคคัลลานะ โมฆบุรุษนั้นจักมาร่วม จนต้องฉุดแขนออกไป ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เธอทั้งหลาย พึงทำอุโบสถเถิด พึงแสดงปาติโมกข์เถิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตั้งแต่กาลบัดนี้เป็นต้นไป เราจักไม่แสดงปาติโมกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การที่พระตถาคตจะพึงแสดงปาติโมกข์ในบริษัทที่ไม่บริสุทธิ์นี้มีใช้ฐานะ มิใช่โอกาส

หลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา

หลักการ หมายถึง สาระสำคัญที่ควรยึดถือเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติสำหรับสมณะหรือนักบวช ในพระพุทธศาสนาที่จะต้องปฏิบัติอย่างยั้งยวด เป็นเสมือนไม้บรรทัดให้ปฏิบัติตรงไปเป็นแนวเป็นแถว ไปตลอดเส้นทางแห่งการเป็นสมณะหรือนักบวช เพราะหลักการนี้เปรียบเหมือนหัวใจของพระศาสนา ปรากฏตามหลักพระบาลีในโอวาทปาฏิโมกข์ว่า

สพฺพปาปสฺส อภินิ

สจฺจิตตปริโยทปนํ

กุสลสุสฺสพสมปทา

เอตํ พุทฺธาน สาสนํ

(มหาปทานสูตร.พระไตรปิฎกเล่มที่ 10 ภาษาบาลี อักษรไทย

พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 2 สุตต. ที. มหาวคโค)

การไม่ทำความชั่ว การทำความดีให้ถึงพร้อม การชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว (หลักการทั้งสาม) นี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

1. หลักการข้อว่า สัพพปาปสฺส อภินิ การไม่ทำความชั่วทุกอย่าง

กฎเกณฑ์ในการตัดสินว่าอะไรเป็นความดี อะไรเป็นความชั่วในแต่ละลัทธิ ความเชื่อแต่ละศาสนาไม่เหมือนกัน ล้วนมีความหลากหลายตามวิถีทางดำเนินชีวิตของสังคมนั้นๆ อะไรคือความชั่ว อะไรคือความไม่ดี จึงเป็นคำถามที่จะต้องค้นคว้าหาความจริงและคำตอบให้ชัดเจน พระพุทธองค์ทรงชี้ไปที่หลักของการทำความชั่วทางกายที่เรียกว่ากายทุจริต 3 ทางวาจาเรียกว่าวจีทุจริต 4 ทางใจเรียกว่า มโนทุจริต 3 ว่าเป็นความชั่วที่สมควรลด ละ เลิก ไม่สมควรประพฤติปฏิบัติ เพราะเป็นกฎเกณฑ์มาตรฐานวัดความเป็นมนุษย์ที่มีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

2. หลักการข้อว่า กุสลสฺสุปสมปทา การบำเพ็ญกุศลให้ถึงพร้อม

เมื่อลด ละ เลิก ความชั่ว ความไม่ดีทั้งหมดแล้ว ต้องสร้างความดี คือ กุศลธรรมขึ้นมาทดแทน กุศลธรรมคือความดีนั้นคืออะไร ทรงชี้ลงที่กายสุจริต 3 วาจสุจริต 4 มโนสุจริต 3 ว่าเป็นกุศลธรรมที่ควรทำให้เกิดมีขึ้นในตนเอง

3. หลักการข้อว่า สจิตตปริโยทปนํ การยังจิตของตนให้ผ่องใส

การอบรมจิตใจของตนให้ผ่องใส ปราศจากมลทินเครื่องเศร้าหมองใจ มีต้นหา รากะ เป็นต้น หมายความว่า เมื่อลด ละ เลิก สิ่งที่เกี่ยวข้องปาปธรรม อกุศล แล้วมาบำเพ็ญกุศลธรรมก็ยังไม่เพียงพอ จะต้องฝึกหัดอบรมขัดเกลาจิตใจให้มีความสงบร่มเย็น มีความเบิกบาน มีความผ่องใส โดยการบำเพ็ญตามหลักของ ศีล สมาธิ ปัญญา จนสามารถยกระดับจิตใจตนเองจากปุถุชนเป็นกัลยาณชน จากกัลยาณชนเป็นอริยบุคคล บรรลุถึงเป้าหมายหลักสูงสุด คือ พระนิพพาน เครื่องดับเพลิงทุกข์ทั้งมวลได้

หลักการทั้ง 3 ประการนี้ ถือว่าเป็นงานที่สำคัญของนักบวชในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงสอนเน้นหนักในเรื่องความประพฤติปฏิบัติ ทรงสรรเสริญการปฏิบัติบูชา อันดับแรก คือ งานละชั่ว ถือว่าเป็นบันไดขั้นแรก ไม่มีงานใดที่ง่ายกว่างานละชั่ว เพราะว่าเพียงแค่อยู้อยู่เฉยๆ ไม่แสดงพฤติกรรม ทางกาย วาจา เพราะการทำความชั่วเป็นความผิดต่อหลักการศาสนา อันดับที่สอง คือ งานทำดี เมื่อไม่ทำชั่วแล้วย่ำหยุดอยู่เพียงแค่นั้น แต่ยังสอนให้มุ่งทำความดีต่อไป อันดับที่สาม คือ งานชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ เป็นการแสดงให้เห็นอุดมการณ์สูงสุดของพระพุทธศาสนาว่า ความบริสุทธิ์นั้นไม่เพียงแค่แสดงกิริยาวาจาอ่อนโยนต่อบุคคลอื่นที่เป็นรูปลักษณ์ภายนอกเท่านั้น เพราะความชั่วร้ายอาจแฝงอยู่ในภายในได้ แม้ว่าเว้นชั่วแล้วทำความดีแล้วก็ตาม หลักการทั้ง 3 ประการนี้ ถือเป็นหัวใจสำคัญเพื่อเข้าถึงจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา กล่าวโดยย่อได้แก่ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ทั้งสามข้อนี้อาจอนุมานเข้ากับ ศีล สมาธิ ปัญญา

4. อุดมการณ์สูงสุดของพระพุทธศาสนา

คำว่า อุดมการณ์ เป็นคำที่บ่งบอกถึงเป้าหมายที่จะต้องไปให้ถึง บรรลุถึง และเป็นสิ่งสูงสุดขององค์กร พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้แสดงความหมายของคำนี้ว่า อุดมการณ์ [อุดมมะ อุดม] น. หลักการ ที่วางระเบียบไว้เป็นแนวปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ (พจนานุกรมแปล ไทย-ไทย ราชบัณฑิตยสถาน, 2545) พระพุทธศาสนาก็มีอุดมการณ์สูงสุดเช่นเดียวกัน ซึ่งบรรดาพระสาวก คือ พระภิกษุ และบรรพชิต ในพระพุทธศาสนา นี้ พึงปฏิบัติไปให้ถึงอันมีลักษณะที่แตกต่างจากศาสนาอื่น พระพุทธองค์ทรงวางอุดมการณ์ ไว้ 4 ประการ มีหลักฐานที่ปรากฏในมหาปทานสูตร คือ

ขันติ ปรมฺ ตโป ตีติกขา

นิพพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา

น หิ ปพฺพชิตํ ปุรูปมาตี

สมโณ โหติ ปรํ วิหฺรณฺยฺนโต

ขันติ ความอดทน คือ ความอดกลั้น เป็นตบะอย่างยิ่ง

พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า พระนิพพานเป็นธรรมอย่างยิ่ง

ผู้ทำร้ายผู้อื่น ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่า เป็นบรรพชิต

ไม่ชื่อว่า เป็นสมณะเลย

(มหาปทานสูตร. พระไตรปิฎกเล่มที่ 10 ภาษาบาลี อักษรไทย

พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 2 สุตต. ที. มหาวคโค)

อุดมการณ์ชื่อว่า “ตติกาขันติ” หมายถึง ความอดทนอดกลั้นเป็นสิ่งที่นักบวชในศาสนา นี้ พึงยึดถือ และเป็นสิ่งที่ต้องใช้เมื่อประสบกับสิ่งที่ไม่ชอบใจทุกอย่างที่ต้องเจอในชีวิตนักบวช ขันติประเภทตติกา นี้ เป็นความอดทนต่อกิเลสที่มายั่ววนให้โลภ ให้โกรธ ให้หลง และกิเลสทั้งหลายอื่นๆ ตบะ คือ คุณธรรม ที่เฝ้าบาปให้พินาศ บุคคลโดยทั่วไป ถูกบาปเฝ้าอยู่ทุกวัน คือ ทำบาปแล้วร้อนใจ แปลว่า ถูกบาปเฝ้า เพราะฉะนั้น นักบวชในพระพุทธศาสนา ต้องต้องอดทน อดกลั้นต่อสรรพกิเลส สิ่งยั่วยั่วทั้งหลายอย่างถึงที่สุด จนกลายเป็นตบะธรรม เครื่องเฝ้าพลาญสรรพกิเลสเหล่านั้นให้แตกสลายไป ความอดทน เป็นคุณสมบัติของนักบวช ที่เป็นนักปราชญ์โดยแท้จริง ความอดทนแบ่งตามเหตุที่มากระทบได้ 4 ประเภท คือ

1. อดทนต่อความลำบากตรากตรำ เป็นการอดทนต่อสภาพธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศ ความหนาว ความร้อน

2. อดทนต่อทุกขเวทนา เป็นการอดทนต่อการเจ็บไข้ได้ป่วย ความไม่สบายกายของเราเอง ความปวด ความเมื่อย

3. อดทนต่อความเจ็บใจ เป็นการอดทนต่อความโกรธ ความไม่พอใจ ความขัดใจ อันเกิดจากคำพูด ที่ไม่ชอบใจ กิริยามารยาทที่ไม่งาม บางคนเพียงถูกคนโน้นกระทบที่ คนนี้กระแทกที่ เขาว่าหนอย ค่อนขอด

นิตก็อดัดเจ็บใจ บางคนทนต่อความเจ็บใจได้บ้าง เพราะเขาเป็นผู้บังคับบัญชาของตน ถึงจะทนไม่ได้ ก็ต้องทน การทนอย่างนี้ได้ถือว่ายังไม่เรียกว่าขันติ บางคนทนต่อความเจ็บใจ ต่อคำพูดของคนในระดับเดียวกัน พรรคพวกเพื่อนฝูงในที่ทำงานเดียวกันได้ ถือว่ามีขันติระดับปานกลาง ส่วนคนที่มีขันติจริงๆ นั้น ต้องทนต่อการกระทบกระทั่ง เปรียบเปรย การทำให้เจ็บอกเจ็บใจ จากคนใต้บังคับบัญชาหรือผู้ต่ำกว่าได้ ในการทำงานนั้น เราต้องมีการติดต่อกับบุคคลหลายประเภท เพราะแต่ละคนมีการฝึกฝนตนเองต่างกัน ถ้าหากไม่มีขันติแล้ว ก็ไม่อาจจะทำงานให้ออกมาดีได้อย่างเป็นสุข ทั้งบางครั้งยังอาจทำให้มีเรื่องเดือดร้อน มาสู่ตัวเองอีกด้วย

4. อดทนต่ออำนาจกิเลสที่เรียกว่า “ตติกาขันธ์” เป็นการอดทนต่ออารมณ์น่าใคร่ น่าเพลิดเพลินใจ อดทนต่อสิ่งที่เราอยากทำ แต่ไม่สมควรทำ ในที่นี้มุ่งหมายถึง การไม่เอาแต่ใจตัว ไม่ยอมปล่อยตัวตาม กระแสโลก ความเพลิดเพลิน เช่น ความสนุกสนาน การเที่ยวเตร่ ความฟุ้งเฟ้อต่างๆ หรือการได้ผลประโยชน์ ในทางที่ไม่ควร เป็นต้น

ในโอวาทปาติโมกข์นี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงหมายเฉพาะ “ตติกาขันธ์ว่า” เป็นตบะธรรม เครื่องเผาผลาญกิเลสอย่างยิ่ง นับเป็นอุดมการณ์ที่สำคัญต่อการประกาศพระศาสนาข้อที่ 1

อุดมการณ์ข้อที่ 2 ได้ในพระบาลี คือ นิพพาน ปริม วทนติ พุทธา แปลว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ตรัสว่า พระนิพพานเป็นธรรมอย่างยิ่ง นิพพาน คือ การหลุดพ้นจากอวิชชา ตัณหา ซึ่งแสดงออกในรูปของ โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งเป้าหมายสูงสุดของบรรดาครูเจ้าลัทธิทั้งหลายในสมัยนั้น เน้นไปสู่สภาวะที่เรียกว่า พระพรหม หรือมีสภาวะของผู้สร้างทุกสรรพสิ่ง แต่พระพุทธองค์ปฏิเสธแนวทางเหล่านั้น ทรงปฏิบัติจน บรรลุธรรมที่เรียกว่า สภาวะหลุดพ้นจากสรรพกิเลส หรือความดับสนิทแห่งกิเลส ตัณหา อวิชชา กล่าวโดยสรุป นิพพาน คือ การไม่มีกิเลสตัณหาที่จะร้อยรัดมัดกระพือให้กระวนกระวายใจ อันเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คัมภีร์พระไตรปิฎก ขุททกนิกายอิติวุตตกะนิพพานธาตุสูตร ว่าด้วยนิพพานธาตุ กล่าวถึงนิพพาน 2 ประเภทไว้ว่า แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

“ภิกษุทั้งหลาย นิพพานธาตุ 2 ประการนี้ นิพพานธาตุ 2 ประการ อะไรบ้าง คือ 1. สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ 2. อนุปาติเสสนิพพานธาตุ”¹

อธิบายความว่า สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ นิพพานธาตุยังมีอุปาทิเหลือ ยังเกี่ยวข้องกับเบญจขันธ์ กล่าวคือ ดับกิเลสแต่ยังมีเบญจขันธ์เหลือ อนุปาติเสสนิพพานธาตุ นิพพานธาตุที่ไม่มีอุปาทิเหลือ หรือนิพพานที่ไม่เกี่ยวข้องกับเบญจขันธ์ กล่าวคือ ดับกิเลสไม่มีเบญจขันธ์เหลืออยู่อีก ในพหุสูตรกล่าวถึงสภาพของพระนิพพาน ความว่า “ดิน น้ำ ไฟ ลม ย่อมไม่หยั่งลงในนิพพานธาตุใดในนิพพานธาตุนั้น ดาวทั้งหลาย ย่อมไม่สว่าง พระอาทิตย์ย่อมไม่ปรากฏ พระจันทร์ย่อมไม่สว่าง ความมืดย่อมไม่มี ก็เมื่อใดพราหมณ์ชื่อว่า

¹ ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ-ธรรมบท-อุทาน-อิติวุตตกะ-สุตตนิบาต

เป็นมุณีเพราะรู้ (สัจจะ 4) รู้แล้วด้วยตนเอง เมื่อนั้นพรหมณ์ย่อมหลุดพ้นแล้วจากรูปและอรูปร จากความสุขและความทุกข์...”²

นิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ไม่มีเป้าหมายอะไรที่ยิ่งไปกว่านี้ เป็นที่สุด เป็นที่สรุปลงแห่งการประพาสปฏิบัติทั้งหมด พรหมจรรย์ คือ การประพาสอันประเสริฐนั้น ก็มีพระนิพพานนี้เป็นเป้าหมาย เช่นที่ตรัสว่า “ราธะ ด้วยว่าพรหมจรรย์ที่ประพาสกันอยู่นี้แล ย่อมหยั่งลงสู่นิพพาน มีนิพพานเป็นจุดสุดท้าย” ในที่อื่นก็ตรัสว่า “พรหมจรรย์ที่บุคคลอยู่จบแล้ว มีนิพพานเป็นที่หยั่งลง มีนิพพานเป็นเบื้องหน้า มีนิพพานเป็นที่สุด (พระมหานรินทร์ สุธรรม, 2545)

พระบัญญัติทั้งหมดในนามของพระวินัยหรือศีล ทั้งสำหรับบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พระพุทธเจ้าบัญญัติ ก็เพื่อป้องกันมิให้ขัดขวางต่อพระนิพพานหรือออกนอกกระแสแห่งพระนิพพานมากนัก ความจริงทั้งหมดในนามของธรรมที่พระองค์แสดงก็เป็นไปเพื่อนิพพาน ความเบื่อหน่าย วิราคะ ความคลายกำหนัด วิมุตติ ความหลุดพ้น วิมุตติญาณทัสสนะ ความรู้เห็นในวิมุตติ เกิดความบริสุทธิ์ (วิสุทธิ) เกิดสันติอย่างถาวร คือ เพื่อดำเนินไปสู่พระนิพพาน

อุดมการณ์ข้อที่ 3-4 ได้ในพระบาลี คือ น หิ ปพฺพชิตो ปรูปฆาติ สมโณ โหติ ปรี วิหฺรณฺโต แปลความว่า ผู้ทำร้ายผู้อื่น ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะเลย ดังนั้นในพระพุทธศาสนา เน้นเรื่องความเป็นสมณะ คือ ผู้สงบที่แท้จริง ความเป็นบรรพชิต คือ นักบวชที่แท้จริง ไม่บังคับขู่เข็ญใครให้มายกย่องนับถือ การปฏิบัติตนเองให้ทรงคุณธรรมที่เหมาะสม ทำจิตให้สงบจากปาปกรรมทั้งหมด แล้วเผยแผ่พระศาสนาโดยไม่ไปเบียดเบียนใครๆ ไม่มองใครเป็นศัตรู มีแต่ความเมตตาปรารภณาให้ผู้ปฏิบัติตามพันทุกข์ในสังสารวัฏฏ์เท่านั้น พระภิกษุและบรรพชิตไม่พึงทำผู้อื่นให้ลำบากด้วยการทำความทุกข์กายหรือทุกข์ทางใจไม่ว่าจะในกรณีใดๆ

วิธีการของผู้ปฏิบัติและผู้เผยแผ่

เมื่อพระพุทธองค์ทรงชี้แจงแสดงอุดมการณ์ เป้าหมายสูงสุดของศาสนา คือ พระนิพพาน ความเป็นบรรพชิตและสมณะที่แท้จริง รวมทั้งหลักการที่เป็นแนวทางของการปฏิบัติตนที่เป็นเกณฑ์มาตรฐานทางด้านการปฏิบัติแล้ว ลำดับต่อไปทรงแสดงวิธีการของผู้ปฏิบัติและผู้เผยแผ่ว่า

อนุปวาโท อนุฆาโต	ปาฏีโมกฺเช จ สํวโร
มตฺตถฺยตา จ ภตฺตสฺมี	ปนฺตถฺย จ สยนาสนํ
อธิจิตฺเต จ อาโยโค	เอตํ พุทฺธานสาสนํ

(มหาปทานสูตร. พระไตรปิฎกเล่มที่ 10 ภาษาบาลี อักษรไทย
พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 2 สุตต. ที. มหาวคฺโค)

² ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ-ธรรมบท-อุทาน-อิติวุตตกะ-สุตตนิบาต

การไม่เข้าไปว่าร้าย 1 การไม่เข้าไปทำร้าย 1 การสำรวมใน (สิกขาบท) พระปาฏิโมกข์ 1 ความรู้จักพอประมาณในการบริโภค (ปัจจัย 4) 1 การนั่ง การนอน ในที่อันสงัดสงบ 1 การตามประกอบความเพียรในอธิจิต 1 นี้ เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

1. **อนุปวาโท** หมายถึง การฝึกฝนอบรมวาจา ะมัดระวังมิให้กล่าววจีทุจริต 4 คือ การกล่าวคำเท็จ คำหยาบ คำส่อเสียด คำเพ้อเจ้อ ไม่ให้เป็นการทำร้ายผู้อื่น สัตว์อื่นทางด้านวาจา เป็นผู้มิว่าจาสงบปราศจากโทษ กล่าวแต่คำที่เป็นวจีสุจริตเท่านั้น

2. **อนุปมาโต** หมายถึง การเฝ้าระมัดระวังกาย ไม่ให้เข้าไปทำร้ายคนอื่น สัตว์อื่น ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ทั้งแก่ตนและผู้อื่น กระทำตนเองให้เป็นผู้มีกายสงบ ไม่กระวนกระวาย ประกอบด้วยเมตตาอยู่เสมอ

3. **ปาฏิโมกเข จ สัวโร** หมายถึง การตั้งสติ สำรวม ระวัง เว้นข้อที่ทรงห้าม ปฏิบัติตามข้อที่ทรงอนุญาต เพราะหลักคำสอนในศาสนาทั้งคำสั่ง คือ ข้อห้าม คำสอน คือ ข้อธรรมที่ให้ปฏิบัติ เพราะฉะนั้นจะต้องเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามหลักการต่างๆ ที่ทรงวางเอาไว้ จึงจะบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้

4. **มตตญญตา จ ภตตสมี** หมายถึง การรู้จักพอประมาณในการบริโภค ใช้สอยปัจจัย 4 อย่างรู้จักคุณค่า อย่างพิจารณา ไม่บริโภคด้วยความฟุ่มเฟือย ไม่บริโภคด้วยตัณหา เป็นอยู่อย่างพอเพียงตามสถานะของตน

5. **ปนตยจ สยนาสนิ** หมายถึง การปฏิบัติตนให้ห่างจากสถานที่ที่ไม่สงบ มีแต่ความวุ่นวาย มีที่นั่งที่นอน ที่พักผ่อนสงบ ไม่วุ่นวาย สงัด ปราศจากสิ่งหรืออารมณ์ที่ไม่ดีมารบกวนจิตใจ ทำจิตใจให้ฟุ้งซ่านเหมาะสำหรับฝึกฝนอบรมจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในสมาธิธรรม

6. **อธิจิตเต จ อาโยโค** หมายถึง การอบรมจิตใจ การพัฒนา การยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น การกระทำจิตใจให้ปลอด และปราศจากสิ่งรบกวนที่เรียกว่านิวรณ์ธรรม สามารถทำจิตใจให้ผ่องใส ไม่เศร้าหมองลด เลิก ละ สรรพกิเลสทั้งหลายได้ บรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ ความหลุดพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวง

บทสรุปการประกาศพระพุทธศาสนาในช่วงปฐมโพธิกาล

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ทรงเสวยวิมุตติสุข ณ บริเวณต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นเวลา 7 สัปดาห์ จากนั้นเสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ทรงแสดงปฐมเทศนาในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 (เดือนอาสาฬหะ) เรียกว่า “**ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร**” ในขณะที่ทรงแสดงธรรม ท่านโกณฑัญญะได้ธรรมจักขุ บรรลุพระโสดาบัน ได้หลุดลอบอุปสมบทในพระพุทธศาสนา พระอัญญาโกณฑัญญะจึงเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา ต่อมาพระพุทธองค์ทรงแสดงทศยธรรมเทศนาชื่อว่า “**อนัตตลักขณสูตร**” โปรดพระปัญจวัคคีย์จนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ต่อจากนั้นเสด็จไปแสดงธรรมโปรดยสพร้อมทั้งเพื่อนๆ ให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ จำนวน 60 องค์ และเป็นช่วงที่ออกพรรษาแล้ว พระพุทธองค์ทรงพิจารณาเห็นสมควรว่า

จะออกไปประกาศพระศาสนาให้เป็นทีที่แพร่หลาย จึงมีพุทธบัญชาให้สาวกทั้ง 60 องค์ จาริกออกไปประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยให้ไปแต่เพียงลำพัง

พระพุทธองค์เสด็จไปยังอุรุเวลาเสนานิคม ในระหว่างทางได้โปรดกลุ่มภิกษุวัคคีย์ 30 คน ที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม แล้วทรงส่งไปเผยแผ่พระศาสนา ทรงเทศนา “อาทิตตปริยายสูตร” โปรดชฎิล 3 พี่น้อง คือ อุรุเวกัสสปะ นทีกัสสปะ คยากัสสปะ กับศิษย์ อีก 1,000 คน ให้บรรลุพระอรหันต์ที่คยาสิละ ทำให้ทรงมีพระอรหันต์ 1,003 รูป เป็นบริวาร ต่อจากนั้นเสด็จไปยังนครราชคฤห์แห่งแคว้นมคธ เพื่อโปรดพระเจ้าพิมพิสาร เมื่อพระเจ้าพิมพิสารทรงเลื่อมใสและบรรลุธรรม ได้น้อมถวายสวนเวฬุวันราชอุทยาน ให้เป็นที่อาศัยแต่คณะสงฆ์ ต่อมาพระพุทธองค์ได้แสดงธรรมโปรดบริวาร 250 คน ของพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ยกเว้นพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะที่ไม่บรรลุเป็นพระอรหันต์ในครั้งนั้น อีก 7 วันต่อมาพระโมคคัลลานะ ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ บรรลุเป็นสาวก บารมีญาณ และ 15 วันต่อมา พระสารีบุตรได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ด้วยฟังเทศนา “ปริคคหสูตร” ที่พระศาสดาแสดงแก่ที่ชนชปริพพาชก พระพุทธองค์ทรงแต่งตั้งให้พระสารีบุตร เป็นอัครสาวกเบื้องขวา เป็นพระธรรมเสนาบดีผู้เลิศในทางมีปัญญามาก พระโมคคัลลานะเป็นอัครสาวกเบื้องซ้าย ผู้เลิศในทางมีฤทธิ์มาก ในวันเพ็ญมาฆมาส ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 พระพุทธองค์ทรงแสดง “โอวาทปาฏิโมกข์” ว่าด้วยหลักการอุดมการณ์สูงสุด และวิธีการเผยแผ่พระศาสนาอย่างเป็นทางการ ในท่ามกลางพระอรหันต์สาวก 1,250 รูป ณ สวนเวฬุวันราชอุทยาน

ในการออกจาริกประกาศธรรมปฐมโพธิกาล ตั้งแต่ตรัสรู้จนกระทั่งแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ อยู่ในระหว่างพรรษาที่ 1-2 ของพระพุทธองค์ การประกาศพระศาสนาครั้งนั้น ทำให้กุลบุตรในดินแดนต่างๆ หันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และขอบรรพชาอุปสมบทเป็นอันมาก นับว่าเป็นการเผยแผ่พระศาสนาที่ได้ผลอย่างน่าอัศจรรย์

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์. [ป.อ.ปยุตฺโต]. (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: ผลิตีพิมพ์.
- พระมหานรินทร์ สุธรรม. (2545). *สมณเพศกับเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2534). *อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาปทานสูตร. พระไตรปิฎกเล่มที่ 10 ภาษาบาลี อักษรไทย พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 2 สุตต.ที.มหาวคโค. (2559). เข้าถึงได้จาก https://84000.org/tipitaka/pali/pali_item_s.php?book.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

สมเด็จพระญาณสังวร [เจริญ สุวฑฺฒโน]. (2551). *45 พรรษาของพระพุทธเจ้า*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระโพธิสัตว์ใน “บทขับร้องนกกาน้ำ” ของพิธีกรรมโนราโรงครูภาคใต้
Bodhisattva in “chorus Nok Ka Nam” of the Ritual Nora
Rong Kru Southern Thailand

ชาญณรงค์ คงฉิม / Channarong Kongchim

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Faculty of Education, Thaksin University

Received : January 25, 2024

Revised : December 9, 2024

Accepted : December 16, 2024

บทคัดย่อ

บทขับร้องนกกาน้ำ เป็นบทขับร้องที่ใช้ในพิธีกรรมโนราโรงครูภาคใต้ของไทย เนื้อเรื่องเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์และนายไชยชาย บทความนี้จึงมุ่งศึกษาบทบาทของพระโพธิสัตว์และสารัตถะในบทขับร้อง ผลการศึกษาพบว่า พระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในบทขับร้องเป็นการตีความตามทัศนะของชาวบ้านภาคใต้ มีบทบาทในการผดุงคุณธรรมให้ตัวละครในเรื่องประพฤติในทางที่ผิด และด้านสารัตถะของบทขับร้องพบว่า บทนกกาน้ำมุ่งสั่งสอน เรื่องความกตัญญู การไม่ลบหลู่ครูอาจารย์ และการเป็นคนยึดมั่นในสัจจะวาจา

คำสำคัญ : พระโพธิสัตว์, บทขับร้อง, โนรา

Abstract

The Nok Ka Nam chant is a ceremonial hymn used in the Nora Rong Kru ritual of Southern Thailand. Its narrative revolves around the Bodhisattva and Nai Chai Chay. This study focuses on the roles of the Bodhisattva and the essence conveyed in the chant. The findings reveal that the portrayal of the Bodhisattva in the chant reflects the interpretation of Southern Thai locals, emphasizing a role in upholding moral virtues to prevent the characters from engaging in wrongful acts. Regarding the essence of the chant, it highlights teachings on gratitude, respect for teachers, and steadfast adherence to one's promises.

Keyword : Bodhisattva, chorus, Nora

บทนำ

ชาตก หมายถึง เรื่องพระพุทธเจ้าที่มีมาในพระชาติก่อนๆ และชื่อคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา เป็น 1 ใน 9 ส่วนของคัมภีร์นวกัสสตุศาสน์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554 : 375) ขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก โดยชาตกนั้นมี 2 ประเภท คือ (1) ชาตกนิบาต หมายถึง ชาตกที่อยู่ในพระสุตตันตปิฎก ในพระไตรปิฎก มี 547 เรื่อง และ (2) ชาตกนอกนิบาต ซึ่งมีได้อยู่ในพระไตรปิฎก หากแต่เป็นผลงานประพันธ์ของผู้ที่แต่งงานในพระไตรปิฎก โดยชาตกนอกนิบาตที่เป็นที่รู้จักมากที่สุด คือ “ปัญญาสชาตก” เชื่อว่าพระภิกษุชาวเขียงใหม่เป็นผู้ประพันธ์ขึ้น มี 50 เรื่อง และรวมกับปัจฉิมภาคอีก 11 เรื่อง รวมเป็น 61 เรื่อง

สืบทองษ์ ธรรมชาติ (2542 : 1) กล่าวว่า ชาตกนั้นเกิดขึ้นได้ 4 ทาง คือ พระพุทธเจ้าทรงระลึกชาติได้ พระพุทธเจ้าทรงนำนิทานเก่ามาดัดแปลงสั่งสอนพุทธศาสนิกชน ผู้รู้ทางพุทธศาสนานำเค้าเรื่องจากแหล่งต่างๆ มาแต่งใหม่ และผู้รู้ทางพุทธศาสนาผูกเรื่องแต่งชาตกขึ้นมาเอง โดยไม่อาศัยเค้าโครงเรื่องจากที่อื่น ๆ ทั้งนี้ยังอธิบายต่อว่า เนื้อเรื่องของชาตกมี 5 องค์ประกอบ สามารถสรุปได้ว่า (1) ปัจจุบันวัตถุ คือ สถานการณ์หรือเหตุการณ์ปัจจุบัน ขณะที่พระพุทธเจ้าทรงมีพระชนม์ชีพอยู่ (2) อดีตวัตถุ คือ เรื่องราวของชาติก่อนทั้งหมด (3) คาลา คือ ข้อความของนิทานทั้งหมดซึ่งต่อมามีการดัดแปลงเป็นคาลา (4) ไวยกรณ์ คือ การอธิบายศัพท์ชาตก (5) ประชุมชาตก คือ การอธิบายว่าเนื้อเรื่องในชาตกก่อนกลับชาติมาเกิดเป็นใครในปัจจุบัน (สืบทองษ์ ธรรมชาติ, 2542 : 5-16) ซึ่งหากพิจารณาลักษณะของชาตกทั้ง 2 ประเภท (ชาตกนิบาต และชาตกนอกนิบาต) พบว่า ล้วนมีโครงเรื่อง 3 ประเภท คือ สาเหตุของการตรัสชาตก การกล่าวถึงชาตก และการประชุมชาตกเกี่ยวกับการกลับชาติมาเกิด

ในสังคมไทย ปัญญาสชาตก เป็นเรื่องที่แพร่กระจายอย่างกว้างขวาง ยังไม่มีหลักฐานยืนยันว่าได้แพร่หลายในดินแดนสุโขทัย แต่ในสมัยต่อมาคัมภีร์นี้เป็นที่รู้จักของชาวอยุธยา ดังจะเห็นได้จากวรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้น คือ กำสรวลโคลงตัน และทวาทศมาสโคลงตัน ที่ได้อ้างอิงถึงปัญญาสชาตกหลายเรื่อง (นิยะดา สาริกภูติ, 2524) เนื้อหาที่มีความสนุกสนาน เกี่ยวกับการผจญภัยของตัวละครเอกที่เปี่ยมไปด้วยคุณธรรม และมีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับการพลัดพราก และกลับมาครองเมืองในตอนท้ายทำให้เนื้อเรื่องชวนติดตาม ซึ่งต่อมาวิไลนำเค้าโครงเรื่องของปัญญาสชาตกมาสร้างสรรค์เป็นวรรณคดี เช่น พระสุธน มโนราห์ (โครงเรื่องจาก สุธนชาตก) สรรพสิทธิ์คำฉันท์ (โครงเรื่องจาก สรรพสิทธิชาตก) พระรถเมรี (โครงเรื่องจาก รถเสนชาตก) และสังข์ทอง (โครงเรื่องจาก สุวรรณสังข์ชาตก) (อุดม หนูทอง, 2543 : 79)

จากตัวอย่างปัญญาสชาตกข้างต้น กวีนำมาสร้างสรรค์เป็นวรรณคดีและแพร่กระจายทั่วทุกภาคของประเทศ ผู้เขียนเห็นว่ากวีใช้จินตนาการในการประพันธ์ อันสังเกตได้จากตัวละคร “พระโพธิสัตว์” ที่เสวยชาติในชาตกเรื่องต่าง ๆ เป็นตัวละครเอกดำเนินเรื่อง โดยมีการตัดรายละเอียดบางอย่างในปัญญาสชาตกออกไป นั่นคือ สาเหตุของการตรัสชาตกและการประชุมชาตก แต่ได้นำขนบของการประพันธ์

วรรณคดีไทยสอดแทรกลงไปในตอนต้นของเรื่อง เช่น สมุทรโฆษคำฉันท์ที่เริ่มเรื่องด้วยบทไหว้ครู ว่าด้วยการบูชาพระพุทธรูป

วรรณคดีไทยหลายเรื่องที่น่าเค้าเรื่องมาจากปัญญาสชาดก เป็นวรรณคดีแนวประโลมโลก และนำเรื่องมาเป็นบทละคร โดยเฉพาะละครชาตรีที่มีปรากฏมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เนื้อเรื่องที่นิยมเล่น คือ พระสุธน-มโนราห์ พระรถเสน (พระรถ-เมรี) โดยมีนักแสดงหลัก 3 คน คือ ตัวพระ ตัวนาง และจำเວด ซึ่งลักษณะการแสดงคล้ายกับการแสดง “มโนราห์” ภาคใต้ของไทย ที่มีการแสดงตามท้องเรื่อง เรียกว่า 12 เรื่อง ประกอบด้วย พระสุธน-มโนราห์ พระรถ-เมรี ลักษณะวงศ์ พระโคบุตร สังข์ทอง ดาราวงศ์ พระอภัยมณี จันทโครพ สีนุราช สังข์สินชัย มณีพิชัย (ยอพระกลิ่น) และไกรทอง (อมรเทพ ปาลรัตน์, สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2564) ที่ครูโนราในอดีตนาวรรณคดีมาผูกร้อยเข้าด้วยกัน โดยการแสดงของพิธีกรรมโนราโรงครูในวันที่ 2 เรียกว่า “การแต่งพอก” จะมีการรำรำและขับร้องบท 2 ประเภท ได้แก่ (1) การรำ 12 บท คือ การรำประกอบการขับร้อง 12 บท และ (2) การรำ 12 เรื่อง เรียกว่า 12 กำพลัด จะแสดงตามเรื่องวรรณคดี

เนื้อหาที่กล่าว “บทขับร้องนกกาน้ำ” อยู่ในการรำ 12 บท เนื้อเรื่องกล่าวถึงพระโพธิสัตว์และนายไชยชาย ลักษณะเนื้อเรื่องมีการแสดงคล้ายนิทานชาดก คือ มีตัวละคร “พระโพธิสัตว์” หรือบุคคลที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรูป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554 : 852) ในอนาคต จากการสัมภาษณ์นายโรงโนราพบว่า “บทขับร้องนกกาน้ำ” เป็นการแสดงมีมานานแล้ว เป็นเรื่องที่พระพุทธรูปเจ้าสั่งสอนคน (ไชยชาย) ที่ลบล้างบุญคุณครูอาจารย์ (ชม ทองนิมิต, สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2564) ซึ่งจากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า “บทขับร้องนกกาน้ำ” มีตัวละคร “พระโพธิสัตว์” ตามลักษณะของชาดก ทำให้ผู้เขียนสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระโพธิสัตว์และสารัตถะของ “บทขับร้องนกกาน้ำ” ของพิธีกรรมโนราโรงครูภาคใต้

ความเข้าใจเกี่ยวกับบทขับร้องนกกาน้ำ

พิธีกรรมในวันที่ 2 ของโนราโรงครู ส่วนใหญ่แล้ว มักแสดงในวันพฤหัสบดี โดยโนราใหญ่ จะรำรำและขับร้อง 12 บท หรือที่เรียกว่า “รำแต่งพอก” เป็นการแต่งกายที่มีลักษณะต่างจากปกติ โดยจะสังเกตได้จากการนำลูกผ้า (ผ้าเช็ดหน้า) มามัดเป็นลูกๆ ผูกไว้ที่สะเอวของโนราใหญ่ เรียกว่าลอมพอก หมายถึงการพอกพูนโภคทรัพย์ เพราะโนราในสมัยก่อนมีการแสดงแบบเดินโรง ไม่มีที่เก็บสมบัติจึงทำเป็นพอกไว้ (เมทิกา พ่วงแสง, 2562 : 9) ประกอบด้วย บทสรรเสริญคุณครู บทครูสอน บทสอนรำ บทนางเมีย บทโสก้ง บทเสียที่ บทลมพัดชายเขา บทฟ้าลั่น (ฟ้าผ่า) บทฝนตก บทแสงทอง **บทนกกาน้ำ** และบทพलयาม

ลักษณะการแสดงบทนกกาน้ำ ประกอบด้วยนักแสดง 2 คน คือ โนราใหญ่ 1 คน (แสดงเป็นพระโพธิสัตว์) และนางรำ หรือนายพราน (นายไชยชาย) โดยโนราใหญ่นั้นจะนั่งเก้าอี้หรือพนั้ ส่วนคนที่รับบทเป็นนายไชยชายจะยืนรำรำ ในมือถือหอกซึ่งเป็นอาวุธประจำตัว บทขับร้อง ความว่า

นายไชยชาย :	ยกเด็กบ่าววัยรุ่นนายบุญสนอง ผู้พี่นั้นหนาเดินหาความคิด เห็นนกกาน้ำเทียววิกเทียวไล่ เรามาเรียนรู้เอาไปเป็นครูตีหา	สองคนพี่น้องซื้อทองอุทิศ ผู้พี่อุทิศผู้น้องไชยชาย เทียววนเทียววายในสายธารา
	แลได้นกอะไรดำดำ หักเงียงน้องเอยโยนมา ไชยชาย ผมได้แลเห็น ไชยได้หอกหลาโหน	เหมือนนกกาน้ำ น้ำยิกไล่ปลาก มันเร็วกะหวา (เร็วกว่า) กะหวามือคน ผมเอามาเรียน มาเรียนเล่นกล ผมโยนแต่ซ้าย แต่ซ้ายรับขวา
พระพุทธเจ้า :	พระพุทธเจ้าทำได้แลเห็น เหวี่ยงเหวี่ยงไ้ไชยชายเอ๋ย ความรู้ของเจ้านั้นหนา	ท่านจึงก็ร้อง ก็ร้องถามมา เออว่าเหวี่ยงเหวี่ยง ไ้ไชยชายอา เจ้าได้เรียนมา เรียนมาจากไหน
ไชยชาย :	ถ้าบอกว่านกเป็นครู ไชยชายเมื่อนั้นได้ฟัง ความรู้ของเราไม่ใช่	มันแสนอดสู อดสูหัวใจ จึงทูลสนอง สมองขึ้นไป เราได้เรียนรู้ เรียนรู้มาเอง
พระพุทธเจ้า :	ไชยชายเป็นคนสอกรรอก โยนเองน้องเอยรับเอง อ้อนนี้แหละบุญคุณครู หอกเหวี่ยงตัวเอง ไอ้ไอ้อนิจจา ไชยชายลบบุญคุณครู ครั้นหมากกับพลุนั้นแล้ว มันไม่เป็นยศ มันไม่เป็นแสง	มันโยนแต่หอก แต่หอกเป็นเพลง หอกมันจึงแทง จึงแทงตัวตาย จะหลบหลู่เสียมิได้ เพราะนายไชยชายลบบุญคุณครู มันอุปมาเหมือนกันตัวกู มันไม่เป็นยศ มันไม่เป็นแสง ถ้าหาหม้ายปูน หม้ายปูนไม่แดง แลตำพอกท่านท่านอย่าดูเบา

ฯลฯ

จากบทขับร้องข้างต้น สามารถสรุปเป็นเรื่องย่อเหตุการณ์ในบทกาน้ำ ได้ 5 เหตุการณ์ ดังนี้

- 1) กล่าวถึงนายไชยชายเรียนวิชา เพราะไปเห็นนกกาน้ำโยนเงียงปลาจึงทำตาม
- 2) กล่าวถึงพระโพธิสัตว์ สนทนากับนายไชยชายในลักษณะยังเชิงความรู้ว่าใครคือครูอาจารย์
- 3) นายไชยชายร่ายรำให้พระโพธิสัตว์ดูจนหอกตกลงที่ตัว
- 4) นายไชยชายสำนึกผิดสารภาพต่อพระโพธิสัตว์ ว่านกกาน้ำคือครูของตน
- 5) พระโพธิสัตว์สั่งสอนนายไชยชายเรื่องบาปบุญคุณโทษเรื่องการลบหลู่ครูอาจารย์

ภาพที่ 1 : โนราใหญ่ (พระโพธิสัตว์) และนางรำ (นายไชยชาย) กำลังเจรจา

ที่มา : ชาญณรงค์ คงนิม

ด้านลักษณะคำประพันธ์พบว่า บทนกกาเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะไม่มีการจดบันทึก นักแสดงใช้วิธีการฝึกและจดจำต่อๆ กันมาในขณะแสดง เมื่อนำมาจดบันทึกพบว่าลักษณะคำกลอน มี 2 ประเภท คือ มีลักษณะเป็นกลอน 8 คำ ในช่วงแรก ความว่า

ยกเด็กบ่าววัยรุ่นนายบุญสนอง
ผู้พินันหนาเดินหาความคิด
เห็นนกกาหน้าเดียวอีกเที่ยวไล่
เรามาเรียนรู้เอาไปเป็นครูดีหว่า

สองคนพี่น้องชื่อทองอุทิศ
ผู้พ่อทิศผู้น้องไชยชาย
เที่ยววนเที่ยววายในสายธารา

(ชม ทองนิมิต, สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2564)

บทร้องอีกบทหนึ่ง ที่วรรคหน้า มี 6-7 คำ และวรรคหลัง มี 8 คำ โดยวรรคหลังนั้นมีการร้องซ้ำกับ 4 คำแรก ความว่า

ไชยชายเป็นคนสอกรอก
โยนเองน้องเหอรับเอง
อนี้แหละบุญคุณครู
หอกเหอแทงตัวตาย

มันโยนแต่หอก แต่หอกเป็นเพลง
หอกมันจึงแทง จึงแทงตัวตาย
จะหลบหลู่เสียมิได้
เพราะนายไชยชายลบบุญคุณครู

(ชม ทองนิมิต, สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2564)

จากการจดบันทึกการขับร้องสำนวนมุขปาฐะและสังเกตจากการแสดงพบว่า นักแสดงไม่ได้เคร่งครัดในการใช้คำมากนัก กล่าวคือ มีการใช้คำตามสำเนียงของนักแสดงเอง และบางคำในการแสดงอาจเกิดความผิดพลาดหรือเปลี่ยนคำได้เสมอ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกต่อการขับร้องให้ลงกับจังหวะดนตรี เช่น คำว่า

ดีหว่า คือ ดีกว่า, สอกกลอก คือ สับปลับ หมายถึง ว. กลับกลอกเชื่อไม่ได้ เช่น พุดสับปลับ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554 : 1208) เป็นต้น

ภาพที่ 2 : ภาพวาดจินตนาการตามบทขับร้องนกกาน้ำ ศิลปินชนสรณ์ โออวด

ที่มา : บุญศักดิ์ นครศรี

วิเคราะห์พระโพธิสัตว์ในบทขับร้องนกกาน้ำ

เนื้อหาของบทขับร้องนกกาน้ำ กล่าวถึง การสนทนากันระหว่างนายไชยชายกับพระโพธิสัตว์จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล พบว่าเนื้อความบทขับร้องนั้น กล่าวถึง “พระพุทธเจ้า” แต่นักแสดงได้แทนตัวเองว่า “พระโพธิสัตว์” ในประเด็นนี้ผู้เขียนจึงอธิบายข้อถกเถียงเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์และพระพุทธเจ้าตลอดทั้งวิเคราะห์ลักษณะ และบทบาทของพระโพธิสัตว์ในบทขับร้อง ดังนี้

1. ข้อถกเถียงระหว่างพระโพธิสัตว์กับพระพุทธเจ้าในบทขับร้องนกกาน้ำ

พระโพธิสัตว์ คือ บุคคลที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554 : 852) ขณะที่พระพุทธเจ้าหรือพุทธ คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554 : 842) หากพิจารณาจากความหมายทำให้ทราบว่า พระโพธิสัตว์เป็นการบำเพ็ญเพียรเพื่อให้บรรลุเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต

พระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในบทขับร้อง นักแสดงจะใช้ว่า “พระพุทธเจ้า” แต่ขณะที่บทเจรจา นักแสดงจะแทนตัวเองว่า “พระโพธิสัตว์” ที่ปรากฏในบทขับร้องและบทเจรจา ความว่า

ไชยชายได้หอกหลาโหน

พุทธเจ้าได้แลไปเห็น

เหวย เหวยไ้ไชยชายเอย

ความรู้ของท่านนั้นหนา

มันโยนแต่ซ้าย แต่ซ้ายรับขวา

ท่านจึงก็ร้อง ก็ร้องถามมา

เออ ว่าเหวย เหวย เหวยไชยชายอา

ท่านได้เรียนมา เรียนมาจากไหน

(ชม ทองนิมิต, สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2564)

ตารางที่ 1 แสดงข้อความเจรจาระหว่างพระโพธิสัตว์และนายไชยชาย

นักแสดง	บทเจรจา
พระโพธิสัตว์	“เราคือพระโพธิสัตว์ บำเพ็ญภาวนาอยู่ ณ ที่ตรงนี้ หลายวันหลายเวลาแล้ว ได้เห็นมนุษย์ผู้หนึ่งโยนหอกโยนดาบ เอื่อนี่ท่านผู้เจริญ ไม่ทราบว่าเป็นผู้มีชื่อเสียงเรียงนามว่าอย่างไร”
ไชยชาย	“นมัสการพระพุทธองค์ เรานี้มีนามอยู่แล้วว่า “ไชยชาย” เรียนวิชาโยนหอกโยนดาบครับ”
พระโพธิสัตว์	“แล้วใครเป็นครูของเจ้าละ นายไชยชาย”
ไชยชาย	“ไม่มีครับ วิชานี้เกิดขึ้นในขันธสันดานของผมเอง”
พระโพธิสัตว์	“แน่ใจนะนายไชยชาย นายไชยชายเป็นคนมีความสามารถ ฉะนั้นนายลองโยนหอกโยนดาบให้เราดูสักครั้งได้หรือม้าย (ได้หรือไม่)”
ไชยชาย	“ได้เลยครับพระพุทธองค์”
พระโพธิสัตว์	“ถ้าเช่นนั้นเราขอวพรให้เจ้าโชคดี ถ้าไม่มีใครมาสั่งสอน แต่หากมีครูอาจารย์เราขอให้เจ้ามีอันเป็นไป”
ไชยชาย	“ครับ พระพุทธองค์”

บทเจรจาระหว่างพระโพธิสัตว์กับนายไชยชายที่ปรากฏในบทขับร้องนกกาน้ำเป็นบทเจรจา ทำให้ผู้ชมเข้าใจเรื่องได้ง่าย จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าพระโพธิสัตว์ มี 3 ประเภท คือ (1) ปัญญาธิกโพธิสัตว์ หมายถึง พระโพธิสัตว์ผู้เลิศทางปัญญา (2) สัทธาธิกโพธิสัตว์ หมายถึง พระโพธิสัตว์ผู้เลิศทางศรัทธา (3) วิริยาธิกโพธิสัตว์ หมายถึง พระโพธิสัตว์ผู้เลิศทางความเพียร (สร้อยญา วิภาชวาที และคณะ, 2561 : 274-275)

หากพิจารณาประเด็น “พระโพธิสัตว์” และ “พระพุทธเจ้า” ในบทขับร้องนกกาน้ำ อาจตีความได้ว่าเป็นการรับรู้หรือความเข้าใจตามทัศนชาวนบ้าน (นักแสดง) อาจทำให้มีความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับความหมายของคำ เพราะบทขับร้องนกกาน้ำเป็นวรรณกรรมประเภทมุขปาฐะที่สืบทอดกันแบบปากต่อปาก ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ใช้หลักการท่องจำ จึงทำให้การเรียนรู้อาจมีความคลาดเคลื่อนกันได้ อีกทั้งเป็นการตีความตามที่นักแสดงเข้าใจ

2. ลักษณะและบทบาทของพระโพธิสัตว์

ลักษณะพระโพธิสัตว์ในนิบาตพบว่าเกิดเป็นมนุษย์บ้าง เป็นสัตว์บ้าง เพราะลักษณะการเล่ามุ่งให้ผู้ฟังได้คติธรรมเป็นสาระสำคัญ (จิตรเทพ ปิ่นแก้ว และคณะ, 2563 : 370) เนื้อเรื่องของชาดกทั้งในและนอกนิบาต เป็นเรื่องในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าที่ทรงบำเพ็ญบารมีก่อนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

หากพิจารณาบทขับร้องนกกาน้ำพบว่า มีการประพันธ์ขึ้นเพื่อการแสดง แล้วกล่าวอ้างถึงพระโพธิสัตว์หรือพระพุทธเจ้าตามลักษณะของชาดก โดยพระโพธิสัตว์นั้นมีบทบาทในการผดุงคุณธรรม ปรากฏในเหตุการณ์

ตอนที่พระโพธิสัตว์ตรัสถามนายไชยชาว่าใครเป็นครูบาอาจารย์ นายไชยชาตอบว่า “ไม่มีครับ วิชานี้เกิดขึ้นในชั้นธสันดารของพระองค์” พระโพธิสัตว์จึงตรัสถามเน้นย้ำ “แน่ใจนะนายไชยชา” เพื่อเป็นการเตือนสติ แต่นายไชยชาก็ไม่ยอมรับ จนhookนั้นได้ตกลงที่ตัวของเขาเอง จึงยอมรับว่านกกาน้ำเป็นครูของตน

นอกจากนี้พระโพธิสัตว์ยังมีบทบาทในการลงโทษ เหตุการณ์ตอนที่พระโพธิสัตว์ขอให้นายไชยชาโยนhookให้พระองค์ทอดพระเนตรอีกครั้ง แต่hookนั้นได้แทงนายไชยชา ดังปรากฏในบทขับร้อง ว่า

ไชยชาเป็นคนสอกรอก

มันโยนแต่hook แต่hookเป็นเพลง

โยนเอง ห้องเหี่ยว รับเอง

hookเหี่ยวมันแทง มันแทงตัวตาย

อ้อนีแหละบุญคุณครู

ลบหลู่ท่านเสีย ก็ไม่ใช่ได้

hookเหี่ยว มันแทงตัวตาย

เพราะนายไชยชา ลบบุญคุณครู

(ชม ทองนิมิต, สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2564)

จากบทขับร้องข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นายไชยชาผิดต่อครูอาจารย์ คือ ไม่ยอมรับและผิดต่อพระโพธิสัตว์ คือ การโกหก โทษของการทำผิดต่อพระโพธิสัตว์ ส่งผลร้ายในลักษณะ “กรรมทันตาเห็น” เพราะพระโพธิสัตว์ คือ ผู้บำเพ็ญบารมีมีอาก้าวล่วงได้

สาระสำคัญของบทขับร้องนกกาน้ำ

สาระคือ เนื้อหาหลัก ใจความสำคัญ ความคิดสำคัญของเรื่อง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554 : 1223) จากการพิจารณาบทขับร้องนกกาน้ำพบว่า มีเนื้อหาเพื่อการสั่งสอนลูกศิษย์เป็นหลัก เพราะโนราเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของชาวล้านนาที่มีความเชื่อเกี่ยวกับครูบาอาจารย์และวิญญาณบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และครูโนราที่ยังมีชีวิตอยู่ นอกจากบทขับร้องจะสั่งสอนลูกศิษย์โดยตรงแล้ว การแสดงดังกล่าวยังสื่อไปยังผู้ชมที่ได้ยินบทขับร้อง อาจเป็นคติเตือนใจให้ผู้ชมเกิดจิตสำนึกพระคุณครู

ครูที่ไม่ได้สั่งสอนโดยตรง เรียกว่า “ครูพักลักจำ” ที่ลูกศิษย์แอบได้ยิน ฟัง หรือพบเห็นแล้วนำวิชาความรู้นั้นมาเรียนรู้ หรือปรับประยุกต์ให้เข้ากับตน ลักษณะของนายไชยชาจึงสอดคล้องกับลักษณะดังกล่าว โดยพบเห็นนกกาน้ำแล้วนำมาเรียนรู้ แต่ด้วยความที่นกกาน้ำเป็นสัตว์เดรัจฉานทำให้นายไชยชาไม่รู้สึกลำบาก และไม่กล้าเปิดเผยต่อพระโพธิสัตว์

บทขับร้องแสดงให้เห็นเรื่อง “ความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์” และการให้ความสำคัญต่อวิชาความรู้ที่เปรียบเทียบกับวิชาความรู้กับ “หมากและพลู” ความว่า

ไชยชาลบบุญคุณครู

มันไม่เป็นยศ เป็นยศเป็นแสง

เปรียบหมากกับพลุนั้นเหล่า

หากหาม้าย (ไม่มี) ปูน ไม่มีปูนไม่แดง

ไม่เป็นยศ ท่านเอ๋ย เป็นแสง

แลเกิดตัวท่าน ท่านอย่าดูเบา

(ชม ทองนิมิต, สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2564)

ภาพที่ 3 : นายไชยชายร่ายรำให้พระโพธิสัตว์ทอดพระเนตร

ที่มา : ชาญณรงค์ คงนิม

บทขับร้องข้างต้นได้เปรียบเทียบวิชาความรู้กับ หมาก พลุ และปุน ว่า การรับประทานหมากพลุ หากไม่มีปุน การรับประทานหมากก็ไม่ครบองค์ประกอบ หากพิจารณาตามบทขับร้องอาจเปรียบเทียบได้ว่า บุคคลกับวิชาความรู้ นั้น คือ “หมากกับพลุ” ส่วนครูอาจารย์นั้นเปรียบได้กับ “ปุน” แต่ไม่เป็นที่กล่าวถึงมากนัก ซึ่งตรงกับสำนวนที่ว่า “อาภัพเหมือนปุน” หมายถึง การทำดี แต่ถูกมองข้ามหรือไม่มีใครมองเห็น การเรียนวิชานั้นจึงจะต้องครบองค์ประกอบ 3 อย่าง คือ ครูอาจารย์ วิชาความรู้ และศิษย์ เปรียบเสมือน การกินหมากที่มี 3 สิ่ง คือ หมาก พลุ และปุน เช่นเดียวกัน หากพิจารณาตามบทขับร้อง “ปุน” คือ นกกาน้ำ ที่นายไชยชายมองข้ามไป

บทสรุป

การแสดงบทนกกาน้ำหรือบทไชยชาย มีการขับร้องและเจรจาทุกคณะ โดยจะแสดงในวันที่ 2 ของพิธีกรรมโนราโรงครูหรือวันแต่งพอกที่โนราใหญ่จะต้องแสดงให้ครบทั้ง 12 บท การแสดงบทนกกาน้ำนั้นประกอบด้วยนักแสดง 2 คน คือ โนราใหญ่ รับบทเป็นพระโพธิสัตว์ และนางรำประกอบ (นิยมเป็นนักแสดงผู้ชาย) รับบทเป็นนายไชยชาย โดยจะขับร้องกลอนในจังหวะรวดเร็ว และมีการเจรจาโต้ตอบกันระหว่างนักแสดงตลอดทั้งบท

เนื้อหาของบทขับร้องนกกาน้ำ แสดงให้เห็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพระโพธิสัตว์และนายไชยชาย ทำให้เห็นว่า มนุษย์ควรให้ความเคารพพระคุณครูบาอาจารย์ (ครูในลักษณะครูพักลักจำ) และ “ศีล” โดยเฉพาะการไม่โกหกต่อพระ (พระโพธิสัตว์) บทโนราได้แสดงให้เห็นถึงโทษภัยของศิษย์เนรคุณ และการทำบาปต่อพระโพธิสัตว์เป็นโทษภัยมหันต์ ซึ่งหากพิจารณาบทบาทของพระโพธิสัตว์ในเรื่องพบว่าเป็นการตีความในระดับชาวบ้าน โนราใหญ่เป็นผู้ผ่านการบรรพชาอุปสมบทมาแล้ว จึงมีฐานะเป็นครูของศิษย์ (บุคคลที่จะเป็นโนราใหญ่ในอนาคต) และเป็นผู้นำทางความคิดของชุมชนที่ได้รับการยอมรับ การขับร้องบทนกกาน้ำจึงเป็นการสั่งสอนผู้ฟัง (ประชาชน) ไปในทางอ้อม

การศึกษาบทบาทหีบร้องนกกาในพิธีกรรมโนราโรงครุ นั้น เป็นเพียงเนื้อหาบางส่วนที่ปรากฏพบในวัฒนธรรมการแสดงหรือการละครของท้องถิ่นภาคใต้ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม การประพฤติปฏิบัติตัวของศิษย์หรือบุคคลในสังคมที่เป็นคำสอนนอกเหนือจากหลักธรรมทางพุทธศาสนา ที่จะช่วยให้การอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุขได้

เอกสารอ้างอิง

- จิตรเทพ ปั่นแก้ว พระมหาดวงรัตน์ ฐิตรัตนโน ธีรยุทธ วิสุทธิ. (2563). ปัญญาสชาติกฉบับเชียงใหม่ เรื่องที่ 31-40 : การปริวรรต การแปล และการศึกษาเปรียบเทียบ. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยา เชียงพร. 5(3)*, 368-381.
- จุฑาภรณ์ มีสุขศรี. (2558). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศิลปการแสดงโนราโรงครุวัดท่าแค เพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิยดา สาริกฤติ. (2524). *ปัญญาสชาติก : ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เมธิกา พ่วงแสง. (2562). การสืบทอดและการดำรงอยู่ของโนราโรงครุวัดท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง. *วารสารวิชาการและวิจัย มทร. พระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 4(1)*, 1-17.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- สร้อยญา วิรัชชาติ หอมหวล บัระภา และกรรณิกา คำดี. (2561). ปัจจัยที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญา. *มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์. 35(1)*, 267-290.
- สืบพงษ์ ธรรมชาติ. (2542). *วรรณคดีชาดก*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- อุดม หนูทอง. (2543). *วรรณกรรมภาคใต้ : ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นอื่น*. ใน *วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสียมงามสงวนไว้แต่ในที่ : วาทกรรมความงาม อุดมการณ์
และความคาดหวังต่อสตรีใน “สุภาชิตสอนหญิง”
Modest Beauty Reserved for the Proper : Discourses
of Beauty, Ideology, and Expectations of Women
in “Suphasit Son Ying”

เจียรณพัฒน์ เมืองหลวง / Thiennaphat Muengluang

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

Faculty of Humanities and Social Sciences Yala Rajabhat University

ศิริวรรณ เจียรชัชวาลวงศ์ / Siriwan Jianchatchawanwong

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

Faculty of Management Science Yala Rajabhat University

Received : June 17, 2024

Revised : December 17, 2024

Accepted : December 18, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาอุดมการณ์ความงามของชนชั้นกลางที่ถูกหล่อหลอมผ่านวรรณกรรมคำสอน โดยวรรณกรรมคำสอนนั้นเลือกศึกษาจากสุภาชิตสอนหญิง ซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายกันมายาวนานว่า เป็นคำสอนหญิงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ การหล่อหลอมคำสอนในเบื้องต้น เป็นเสมือนการหล่อหลอมกรอบความคิด (ideology) ผ่านวาทกรรม (Discourse) และสร้างความเป็นอัตบุคคล (Subjectivity) ให้กับผู้หญิงเพื่อให้เป็นผู้หญิงที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ผลการศึกษาในด้านผู้แต่งพบว่ายังไม่ทราบเป็นที่แน่ชัดว่าใครเป็นผู้แต่ง สำหรับเรื่องความงามที่คาดหวังต่อสตรีในสุภาชิตสอนหญิง แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ความงามทางกาย และความงามทางกิริยามารยาท ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมคาดหวังในทุกยุคสมัย

คำสำคัญ : วาทกรรม, ความงาม, อุดมการณ์, ความคาดหวัง, สตรี, สุภาชิตสอนหญิง

Abstract

This article aims to study the beauty ideology of the middle class as shaped through didactic literature. The study focuses on *Suphasit Son Ying* (Proverb for Teaching Women), which has long been recognized as a set of teachings for women during the early Rattanakosin period. These teachings served as a means of shaping ideological frameworks through discourse and constructing subjectivity for women, encouraging them to embody desirable qualities. The findings reveal that the identity of the author remains unclear. The beauty expected of women in *Suphasit Son Ying* is categorized into two aspects: physical beauty and beauty in manners, both of which reflect societal expectations across different eras.

Keyword : Discourse, beauty, Ideology, Expectations, feminism, *Suphasit Son Ying*

บทนำ

ปัจจุบันยังเป็นที่ถกเถียงในเรื่องที่ว่าใครเป็นผู้แต่งสุภาษิตสอนหญิง ตามความเชื่อแต่เดิมเข้าใจกันว่าผู้ประพันธ์ คือ สุนทรภู่ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงกล่าวว่าสุนทรภู่แต่งสุภาษิตสอนหญิง รว. พ.ศ. 2380-2383 นอกจากนี้ พ.ณ. ประมวลุมารค และฉันท ขำวิไล ยังสันนิษฐานว่าสุภาษิตสอนหญิงเป็นผลงานในระยะแรกที่สุนทรภู่เริ่มแต่งบทกวี (กรมศิลปากร, 2538 : 363) ต่อมาสถิต เสมานิล (2517 : 2) ได้ศึกษาสุภาษิตสอนหญิงอีกครั้งในเชิงประวัติ ทำให้เกิดแนวคิดเรื่องผู้แต่งสุภาษิตสอนหญิงใหม่ว่า *สุนทรภู่ไม่ได้แต่งสุภาษิตสอนหญิง เพราะเชิงลำดับความต่างกับเรื่องอื่นๆ ทุกเรื่องที่ยืนยันว่าเป็นของสุนทรภู่*

พัชนี อัยราวงศ์ (2521 : 152) แสดงความเห็นสนับสนุนความคิดของสถิต เสมานิลว่า สุนทรภู่ไม่ใช่ผู้แต่งสุภาษิตสอนหญิง แต่เป็นกวีผู้มีนามว่า ภู่ เหมือนกันเป็นผู้แต่ง โดยมีเหตุผลสนับสนุน ดังนี้

1. สุนทรภู่เขียนบทไหว้ครูไว้ต้นเรื่องเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องกาพย์พระไชยสุริยา และบทไหว้ครูนั้นก็เขียนแบบสั้นๆ ไม่เหมือนบทไหว้ครูในสุภาษิตสอนหญิง ส่วนบทไหว้ครูในสุภาษิตสอนหญิง มีความเหมือนกับบทไหว้ครูในกายนคร ซึ่งเป็นผลงานของผู้แต่งที่มีชื่อว่า ภู่ เหมือนกัน

2. การเลือกใช้คำในสุภาสิตสอนหญิง มีความไพเราะน้อยกว่าบทประพันธ์เรื่องอื่นๆ ของสุนทรภู่

3. สุนทรภู่ไม่นิยมใช้ชื่อ ภู หลังจากรับราชการเป็นขุนสุนทรโวหารแล้ว แต่ในสุภาสิตสอนหญิงที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวว่า แต่งราว พ.ศ. 2380-2383 นั้น เป็นระยะหลังจากที่สุนทรภู่รับราชการเป็นขุนสุนทรโวหารแล้ว

4. การใช้คำว่า สลึง ซึ่งมีความหมายว่า เงินเหรียญ นั้น ในตำนานเงินตราของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวว่ามีในการทำเหรียญสลึงในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นสมัยที่สุนทรภู่ถึงแก่อสัญกรรมไปแล้ว

อย่างไรก็ตามไม่ว่าสุภาสิตสอนหญิงจะแต่งโดย สุนทรภู่ หรือกวีที่มีนามว่า ภู แต่กวีทั้งสองคนก็มีชีวิตอยู่ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ สุภาสิตสอนหญิงจึงเป็นวรรณกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น ซึ่งผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงเจตนาที่ได้แต่งเรื่องนี้ในตอนต้นเรื่อง ดังนี้

ฉันชื่อภูผู้ประดิษฐ์คิดสอน

ให้ประเสริฐเลิศล้ำด้วยคำคม

ขอเจริญเรื่องตำรับฉบับสอน

อันความชั่วอย่าให้มัวมีระคาย

ผู้ใดเกิดเป็นสตรีอันมีศักดิ์

สงวนงามตามระบอบให้ชอบกล

ขอประคองคุณใส่ไว้เหนือผม

โดยอารมณ์ดำรงรักษากฎปราชัย

ชาวประชาราชภูรล้นทั้งหลาย

จะสืบสายสุริย์วงศ์เป็นมงคล

บำรุงรักษากายไว้ให้เป็นผล

จึงจะพ้นภัยพาลการนิินทา

(กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 : 89)

เมื่อพิจารณาตัวบทสุภาสิตสอนหญิงจะเห็นได้ว่า นอกจากสะท้อนความคิดความเชื่อของสังคมสมัยนั้นแล้ว สุภาสิตสอนหญิงยังแฝงเร้นไปด้วยอุดมการณ์บางอย่างของชนชั้นกลางรวมอยู่ด้วย กล่าวคือ สอนให้ผู้หญิง สงวนงามตามระบอบให้ชอบกล จึงจะพ้นภัยพาลการนิินทา คือ ยึดมั่นและประพฤติปฏิบัติตามแบบแผนที่สั่งสอนอบรมกันมา การศึกษาเรื่องสุภาสิตสอนหญิง จึงสะท้อนให้เห็นว่าสังคมสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ช่วงรัชกาลที่ 1-3 คาดหวังให้สตรีที่ดี ต้องปฏิบัติตามแบบแผน

นอกจากนี้ในหนังสือภาสิตและคำสอนภาคกลาง เล่ม 1 ก็แสดงให้เห็นการแฝงแนวคิดเรื่องอุดมการณ์ไว้ในตัวของบทนำเสนอ ดังนี้

โดยเฉพาะวิฤตเชิงศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และไคร้นำเสนอ

ผลึกแห่งความคิดเชิงศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมดังกล่าวของคน

รุ่นก่อน ผ่านวรรณกรรมภาชิตและคำสอน ด้วยหวังว่าคุณค่าแห่งความหมาย และชีวิตของคนสมัยก่อน ประเพณีที่คนรุ่นก่อนเห็นดีงามและยึดถือปฏิบัติ รวมทั้งศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ที่คนไทยแต่เก่าก่อนเคยยึดไว้เป็นหลักประจำใจ ใช้ควบคุมตนเองและสังคมให้พัฒนาสืบมาจนถึงทุกวันนี้ได้ น่าจะต้องมีหลายสิ่งหลายอย่างที่ดั่งงาม และยังไม่ล้าสมัยจนเกินไป

(กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 : 2)

จากคำนำเสนอดังกล่าวชี้ชวนให้เกิดคำถามว่า ผู้ประพันธ์สุภาษิตสอนหญิงคือใคร คนที่สร้างคุณค่าแห่งความหมายและชีวิตให้กับยุคสมัยในอดีตนั้นคือใคร และประเพณีที่คนรุ่นก่อนเห็นดีงาม คนรุ่นก่อนที่ผู้นำเสนอกล่าวถึงนั้นคือใคร หากมองว่าคนรุ่นก่อนคือ คนส่วนมากในสังคมซึ่งเป็นสังคมชนชั้นกลาง ดังนั้นการหล่อหลอมประเพณี วิถีชีวิต ความคิดความเชื่อจึงมาจากรากฐานทางชนชั้นอยู่แล้ว ดังนั้นคำถามที่ชวนคิดต่อมาคือเราจะเชื่อว่าสิ่งที่ชนชั้นกลางหล่อหลอมนั้นถูกต้อง ดีงามหรือไม่ หรือมองว่าเป็นเพียงการถ่วงดุลอำนาจ และการขยายอำนาจของชนชั้นที่มีบทบาทในสังคมเท่านั้น

ก่อนที่จะอภิปรายถึงประเด็นดังกล่าว ผู้ศึกษาขอเสนอแนวคิดในสุภาษิตสอนหญิงเป็นเบื้องต้นก่อนว่า ผู้เขียนเรื่องนี้ได้นำเสนอความเป็นหญิงดี หญิงงาม ตามแบบของชนชั้นกลางอย่างไร และส่งผลอย่างไรถึงปัจจุบัน

ความงามทางกาย

สุภาษิตสอนหญิงกล่าวไว้ว่า ผู้หญิงที่ดีควรแต่งกายให้เหมาะสมกับฐานะและสมตัว ดังคำกลอนตอนหนึ่งที่ว่า

จะนุ่งห่มดูพอสมศักดิ์สงวน

จะมัดหน้าทาแป้งแต่งอินทรีย์

จะเก็บไรผมไว้ให้สมพักตร์

เป็นสุภาพรียบเรียบแลเจริญ

ให้สมควรรับพัศตร์ตามศักดิ์ศรี

ดูฉวีผิวเนื้ออย่าเหลือเกิน

บำรุงศักดิ์ตามศรีไม่ให้เขิน

คงมีผู้สรรเสริญอนงค์ทรง

(กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 : 90)

จะเห็นได้ว่าการสอนดังกล่าวเป็นการตอรองอำนาจของชนชั้นกลางไปในตัว โดยมุ่งหวังให้คนในสังคมเชื่อและปฏิบัติตามสิ่งนั้นอย่างไม่รู้ตัว กล่าวคือ สอนให้แต่งกายตามศักดิ์ศรี

สุภาพเรียบร้อย ซึ่งหากเป็นหญิงสูงศักดิ์หรือผู้หญิงชั้นสูง อาจจะเน้นเรื่องของการแต่งกาย การประดับประดาด้วยเครื่องประดับที่สวยงาม อลังการ หรือถ้าเป็นหญิงชนชั้นต่ำการแต่งกาย อาจจะไม่มีค่าเป็นมากนัก และจะเห็นได้ว่าผู้เขียนพยายามเน้นคำว่า ศักดิ์ศรี ไว้ในระหว่างบรรทัด ทั้ง รับภักดิ์ตามศักดิ์ศรี หรือ บำรุงศักดิ์ตามศรี จึงชวนให้เกิดคำถามว่า ตามศักดิ์ศรีของใคร ถ้าไม่ใช่ศักดิ์ศรีของชนชั้นกลาง

ความงามทางกิริยามารยาท

นอกจากจะสอนให้รู้จักการแต่งกายให้เหมาะสมและสวยงามแล้ว สุภาพชนสอนหญิงยังสอนเรื่องกิริยามารยาทที่ดี ทั้งการสำรวมกิริยาและระวังตนในการเดิน ยืน นั่ง นอน และการพูดจา และข้อห้ามเกี่ยวกับกิริยาต่างๆ เช่น อย่าแกว่งแขนจนเกินงามเวลาเดิน อย่างนุ่งผ้าใต้สะดือ อย่าเสยผมกลางทาง อย่าพูดมากกลางที่สาธารณะ อย่างสังเกตจนเกินงาม อย่าขม้ายชายตาให้ชาย อย่าตะคอกและอย่าปากร้าย เป็นต้น ดังคำกลอนที่ว่า

ประการหนึ่งซึ่งจะเดินดำเนินนาด	ค่อยเอื้องยาตรยกย่างไปกลางสนาม
อย่าไกวแขนสุดแขนเข่าห้ามปราม	เสียมงามสงวนไว้แต่ในที่
อย่าเดินกรายย่านอกยกผ้าห้าม	อย่าเสยผมกลางทางหว่างวิถี
อย่าพูดเพื่อเจ้าไปไม่สู้ดี	เหยาเรือนมีกลับมาจึงหาหรือ
ให้กำหนดจดจำแต่คำขอบ	ผิดระบอบแบบกระบวนอย่าควรถือ
อย่านุ่งผ้าพกใหญ่ใต้สะดือ	เขาจะลือว่าเล่นไม่เห็นควร

(กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 : 90)

จากตัวบทจะสังเกตได้ว่าผู้แต่งเน้นความสำคัญว่า ผิดระบอบแบบกระบวนอย่าควรถือ ซึ่งตีความได้ว่า ให้ยึดตามในสิ่งที่ผู้แต่งต้องการสอน คำถามที่ตามมาคือระบอบแบบกระบวนดังกล่าวใครเป็นคนคิดค้นขึ้นให้ผู้หญิงต้องปฏิบัติตาม ทั้งนี้หากดูจากสิ่งที่สอนแล้วทั้งการเดิน การพูดจา การแต่งกาย เมื่อพิจารณาให้ดีล้วนแล้วแต่เป็นวิถีชีวิตของผู้หญิงที่เป็นชนชั้นกลางของสังคมทั้งสิ้น ดังนั้นระบอบแบบกระบวนดังกล่าวจึงถูกหล่อหลอมให้ชนชั้นอื่นเชื่อและเห็นคล้อยตามชนชั้นกลาง

นอกจากการสอนการเดิน การแต่งกาย การพูดจาแล้ว ยังมีบทที่น่าสนใจอีกบทหนึ่งที่สอนเกี่ยวกับการค้าขาย เป็นที่ทราบกันดีว่าพ่อค้า แม่ค้า ล้วนเป็นคนชนชั้นกลางของสังคม ในบทที่สอนเรื่องการพูดนั้นได้สอน ดังนี้

จะพูดจาปราศรัยกับใครนั้น
ไม่ควรพูดอ้ออิงขึ้นมึงกู
แม้จะเรียนวิชาทางค้าขาย
จึงซื้อขายขายดีมีกำไร

อย่าตะคั่นตะคอกให้เคื่องหู
คนจะหลอกลวงลามไม่ขามใจ
อย่าปากร้ายพูดจาอ้อฉลวย
ด้วยเขาไม่เคื่องจิตระอิดระอา

(กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 : 99)

นอกจากอุดมการณ์ที่ชนชั้นกลางสอนเรื่องการปฏิบัติตนแล้ว สิ่งที่สองอีกเรื่องหนึ่ง คือ การค้าขาย อันเป็นรากฐานเรื่องของทุนนิยม หากมองว่าชนชั้นกลางมีความพึงพอใจกับระบบทุนนิยม และระบบทุนนิยมเป็นอำนาจการต่อรองชั้นเยี่ยมของชนชั้นกลาง สิ่งที่สองที่ชนชั้นกลางสอนผู้หญิงในอุดมคติ นอกจากจะเป็นหญิงที่เพียบพร้อมไปด้วยกริยามารยาท (ตามแบบของชนชั้นกลาง) ยังต้องเป็นผู้ที่รู้จักพูดจาปราศรัยหักทลายและรู้จัก *ค้ากำไร* จากการค้าขาย ซึ่งเป็นพื้นฐานของทุนนิยม

เรื่องทุนนิยมที่เป็นสิ่งต่อรองอำนาจของชนชั้นกลางนี้ ยังปรากฏชัดเจนอีกบทหนึ่ง ซึ่งเป็นบทที่เปรียบเสมือนการต่อรองอำนาจของชนชั้นกลางและชนชั้นสูง ดังตัวอย่างคำประพันธ์ว่า

สุภาพิตท่านประดิษฐ์ประดับไว้
ถึงเป็นองค์สุริยวงศ์พระจักรี
ทุกวันนี้มีทรัพย์เขานับหน้า
ถึงงามพัตร์เขาจะรักเจ้าเพียงไร

ว่าผู้ใดงามพัตร์สูงศักดิ์ศรี
แม้ไม่มีสินทรัพย์แล้วลับไป
อย่าถือว่าตนงามตามวิสัย
เขาคาดใจเสียว่าเจ้าชู้เกียจการ

(กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 : 105)

จากบทประพันธ์ข้างต้น จะเห็นได้ถึงน้ำเสียงที่แฝงไปด้วยการเสียดสีชนชั้นสูงดังที่กล่าวว่า *ถึงเป็นองค์สุริยวงศ์พระจักรี* การที่กวีใช้ความเปรียบดังกล่าวเปรียบเทียบชนชั้นสูง แสดงให้เห็นว่าเป็นการต่อรองอำนาจในอีกทางหนึ่ง โดยสิ่งที่ใช้ต่อรองอำนาจนั้นคือ *ทรัพย์สิน* ดังนั้นชนชั้นกลางจึงหล่อหลอมให้ชนชั้นอื่นในสังคมเชื่อว่า *มีทรัพย์เขานับหน้า* แม้ว่าจะมีความงามหรือสูงส่งเพียงใด หากไร้ทรัพย์ก็ไร้ความหมาย

นอกจากเรื่องทุนนิยมแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่ชนชั้นกลางใช้เป็นอำนาจในการต่อรองชนชั้นอื่น คือ การศึกษา ดังนั้นหญิงดีหญิงงามของชนชั้นกลาง นอกจากจะรู้จักพูดจาปราศรัยการค้าขายแล้ว ยังต้องเป็นผู้หญิงที่รู้จักขวนขวายแสวงหาความรู้ด้วย ดังบทประพันธ์ที่ว่า

อยู่สถานบ้านช่องนั้นต้องคิด
 เพื่อมีผิวพลเรือนเหมือนกันนา
 รู้วิชาก็ให้รู้เป็นครูเขา
 มีข้าไทใช้สอยค่อยสบาย
 การวิชาหาประดับสำหรับร่าง
 การมิตที่ชั่วจงกลัวเกรง

ให้รู้กิจการหญิงทุกสิ่งสา
 จะได้หาเลี้ยงกันจนวันตาย
 จึงจะเบาแรงตนเร่งชวนขาย
 ตัวเป็นนายโง่เง่าบ่าวไม่เกรง
 อย่างเอาอย่างหญิงโง่งที่โง่งเง
 อย่าครั้นเคร่งขรื่องคะนองใจ

(กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 : 101)

จากบทประพันธ์ชี้ให้เห็นว่า นอกจากจะมีจิตใจที่ดั่งใจแล้ว หญิงที่ดีควรมีความงามทางด้านสติปัญญาอีกด้วย โดยจะต้องเฝ้าหาความรู้ และสามารถทำกิจการงานของผู้หญิงได้เป็นอย่างดี สามารถแยกแยะดีชั่วได้ ซึ่งโดยปกติถ้าเป็นหญิงชนชั้นสูงไม่จำเป็นต้องมีการศึกษาสูงก็ได้ แต่สุภาวิตสอนหญิงสำนวนนี้ ผู้เขียนแนะนำให้ผู้หญิงต้องแสวงหาความรู้ การวิชาต้องหาประดับสำหรับร่าง จึงจะเหมาะสมกับความเป็นหญิงดี หญิงงาม ของชนชั้นกลางที่ใช้การศึกษาเป็นเครื่องต่อรองอำนาจ

นอกจากจะใช้ทุนนิยม และการศึกษาเป็นเครื่องต่อรองอำนาจแล้ว สิ่งที่ถูกปลูกฝังผ่านสุภาวิตคำสอนเรื่องนี้อีกอย่างหนึ่ง คือ สอนการคบคน และเป็นการแน่นอนว่าคนที่ชนชั้นกลางจะคบหาสมาคมด้วยก็คือชนชั้นกลางด้วยกันเอง จึงจะสามารถต่อรองอำนาจกับชนชั้นอื่นได้ ดังนั้นสิ่งที่สุภาวิตสอนหญิงสอนในการเลือกสามี คือ ต้องเลือกสามีที่เป็นคนในชนชั้นกลางและหลีกเลี่ยงชนชั้นต่ำ ดังบทประพันธ์ว่า

คิดถึงตัวหาผัวนี้หายาก
 คนสุบผีนกินสุราพาจัญไร
 มักเบียดเบียนบิดาประดาเสีย
 ไม่ทำมาหากินจนสิ้นตน
 ที่บางคนนั้นชั่วเป็นหัวไม้
 ท่านจับได้ใส่ตรวนพรวนคอยาว

มันชั่วมากนะอนงค์อย่าหลงไหล
 แม้นหญิงใครร่วมห้องจะต้องจน
 เหมือนเลี้ยงเหยื่ออภัยไม่มีผล
 แล้วชุกชนดีจึงเที่ยววิ่งราว
 ให้พอใจชกตีเขามีฉาว
 แล้วบอกข่าวโคกคัลย์ถึงภรรยา

(กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 : 93)

จากบทประพันธ์จะเห็นได้ว่า ผู้แต่งผู้สอนหญิงไม่ให้คบคนสุบผีน กินสุรา ซึ่งคนเหล่านี้เป็นคนชั้นล่างของสังคม นอกจากชนชั้นกลางจะแฝงอุดมการณ์ของตนเองแล้ว ยังทำให้คน

ในชนชั้นอื่นเชื่อว่าคนสุบผีน กิณสุรา เป็นคนที่ไม่ควรคบหา ดังนั้นวาทกรรมที่ประกอบสร้างให้กับชนชั้นอื่นจึงมีความรุนแรงถึงขั้นถ้าคบหากับคนเหล่านี้ คือ *เหมือนเลี้ยงหี้อัปรียไม่มีผล* นอกจากนี้ยังแฝงถึงอุดมการณ์ทุนนิยมที่ว่า คนเหล่านี้จะไม่สามารถทำมาหากินเลี้ยงชีพได้ และจะทำให้ผู้ที่คบหาเดือดร้อนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

สรุปผลการศึกษา

จากแนวคิดที่ปรากฏในสุภาชิตสอนหญิงที่ถือเป็น Transindividual subject จึงแสดงให้เห็นว่า ผู้แต่งได้รับการหล่อหลอมความคิดจากสังคมที่เขาดำรงอยู่ ดังนั้นสุภาชิตสอนหญิงจึงไม่ได้เกิดขึ้นจากตัวตนของผู้แต่งเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการหล่อหลอมของชนชั้นกลางงานเขียนเรื่องสุภาชิตสอนหญิงที่เขาถ่ายทอดออกมาจึงมีความเป็น *ส่วนรวม* และเป็นภาพสะท้อนของยุคสมัย ทั้งยังเป็นตัวแทนการเรียกร้องอำนาจของชนชั้นกลาง เนื่องจากตัวบทเรื่องสุภาชิตสอนหญิงเป็นผลผลิตของชนชั้นกลาง จึงต่อยอดโลกทัศน์ของหญิงดีในอุดมคติของชนชั้นกลางที่ชนชั้นอื่นอาจจะไม่รู้ และทำให้โลกทัศน์ดังกล่าวชัดเจนขึ้นผ่านการผลิตซ้ำ

ประเด็นเรื่องการผลิตซ้ำจึงสะท้อนให้เห็น การกุมอำนาจสื่อของชนชั้นกลางที่ส่งต่อและสืบทอดมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน หากมองว่าละครหรือโฆษณาเป็นส่วนหนึ่งของการถ่ายทอดอุดมการณ์ทางชนชั้น จึงเห็นการแฝงการสอนผู้หญิงตามแบบของสังคมโลกสมัยใหม่ทั้งนี้อุดมคติเกี่ยวกับสตรี ทั้งในการให้คุณค่าเกี่ยวกับความดีและความงามตามแบบฉบับของชนชั้นกลางก็มิได้มีความเข้มข้นยิ่งหย่อนไปกว่าสุภาชิตสอนหญิงในอดีต การศึกษาสุภาชิตสอนหญิง โดยใช้ทฤษฎีวรรณกรรมร่วมสมัยเป็นแว่นขยายความเข้าใจ ช่วยให้เห็นมุมมองของวรรณกรรมเรื่องนี้ และช่วยให้เข้าใจบทบาทของผู้หญิงในยุคสมัยก่อนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *ภาษาและคำสอนภาคกลาง เล่ม 1*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมศิลปากร. (2538). *ชีวิตและงานของสุนทรภู่*. กรุงเทพฯ : องค์การคำของคุรุสภา.
- พชัน อัยรวงศ์. (2521). *จริยศึกษาของสตรีไทยในสุภาชิตสอนหญิงคำกลอน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถิต เสมานิล. (2517). ภูโหนกันแน่. *วารสารสมุดไทย* 2. [กรกฎาคม] : 2.

วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในซีรีส์ “เด็กใหม่ ซีซั่น 2”

Critical Discourse in the Series “Girl from Nowhere Season 2”

อุไรวรรณ สิงห์ทอง / Uraiwan Singthong

สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Lecturer, Thai Program, Faculty of education and human development, Roi Et Rajabhat University

เชอร์รี่ เกษมสุขสำราญ / Cherry Kasemsooksamran

สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Lecturer, Thai Program, Faculty of education and human development, Roi Et Rajabhat University

เมตตา ฟองฤทธิ์ / Metta Fongrit

สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Lecturer, Thai Program, Faculty of education and human development, Roi Et Rajabhat University

ชมบุญ สุทธิปัญญา / Chomboon Suthipanyo

สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Lecturer, Thai Program, Faculty of education and human development, Roi Et Rajabhat University

ทแก้ว แก้วกล้า / Taklaw klawkra

สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Lecturer, English Program, Faculty of education and human development, Roi Et Rajabhat University

เกษศคุณท์ เหล็กเพชร / Ketsukon Lekpech

นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Student, Thai Program, Faculty of education and human development, Roi Et Rajabhat University

วริศรา ตั้งมัน / Warissara Tungmun

นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Student, Thai Program, Faculty of education and human development, Roi Et Rajabhat University

Received : October 18, 2024

Revised : November 12, 2024

Accepted : December 16, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในซีรีส์ เรื่อง “เด็กใหม่ ซีซั่น 2” โดยใช้ทฤษฎีของแฟร์คลาฟและวูดก (Fairclough and Wodak) เป็นฐาน มีจำนวนทั้งหมด 8 ตอน นำเสนอผลการศึกษาระบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในการศึกษาซีรีส์เรื่อง เด็กใหม่ซีซั่น 2 มีลักษณะของวาทกรรม 3 ชุด คือ 1) ชุดวาทกรรมที่มีการใช้อำนาจเข้าถึงปัญหาในสังคม ซึ่งประกอบด้วยด้านภาษาที่มีอำนาจซ่อนอยู่ในสังคม และด้านอิทธิพลของสื่อมวลชนที่ส่งผลต่อการผลิตซ้ำในสังคม 2) ชุดวาทกรรมทุนนิยมที่ส่งผลต่อการใช้อำนาจที่มีด้านการบิดเบือน

ความผิด ประกอบด้วย ด้านสร้างความเป็นอื่นในสังคม และด้านการสร้างผลประโยชน์ต่อครอบครัว เป็นองค์ประกอบ และ 3) ชุดวาทกรรมด้านความเท่าเทียมทางเพศ ดังนั้นซีรีส์เรื่อง “เด็กใหม่ ซีซั่น 2” จึงเป็นการสะท้อนถึงวาทกรรมที่ถูกควบคุมทางด้านความคิด การกระทำ มุมมอง ทักษะคิดที่ส่งผ่านอุดมการณ์ที่ทำให้เกิดการกระจายอำนาจผ่านทางภาษาเพื่อเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพ และความเท่าเทียมที่ซ่อนอยู่ภายใต้บริบทสังคมให้กับผู้คนในการดำรงชีพด้วยความชอบธรรม อันเป็นผลจากการกระทำของผู้คนในสังคม

คำสำคัญ : วาทกรรมเชิงวิพากษ์, ซีรีส์, เด็กใหม่

Abstract

This research article analyzes critical discourse in the series “Girl from Nowhere Season 2” using the theoretical framework of Fairclough and Wodak. The study examines all eight episodes and presents the findings through descriptive analysis. The research identifies three primary types of critical discourse in the series. First, the discourse reveals the use of power to address societal issues, highlighting the latent power embedded in language and the influence of media in shaping societal reproduction. Second, it explores the discourse of capitalism, which manipulates power to obscure wrongdoing, manifested in the creation of societal otherness and the prioritization of familial benefits. Third, the discourse examines gender equality. The series reflects ideologies that control thoughts, actions, perspectives, and attitudes, conveying a power dynamic rooted in language. It critiques the suppression of rights, freedoms, and equality within social contexts and underscores the struggles of ordinary individuals striving for justice. The findings suggest that the series serves as a medium for disseminating ideologies that challenge power structures in society.

Keywords : critical discourse, television series, Girl from Nowhere

บทนำ

ภาษาและสังคมมนุษย์มีความสัมพันธ์กัน ภาษาเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แม้กาลเวลาเปลี่ยนแปลงไป ภาษาย่อมทำหน้าที่อย่างมีระบบและซ่อนนำความจริงและอาจแฝงด้วยอุดมการณ์ที่ไหลเวียนอยู่ในภาษานั้น (แฟร์คลาฟ, 1989 อ้างถึงใน กฤตพล วังภูสิต, 2560 : 334) อาจกล่าวได้ว่า ภาษาที่มนุษย์ใช้อยู่ นั้น ไม่ใช่เพียงเป็นสิ่งที่ถูกปั้นแต่ง หรือถูกสังคมกำหนดขึ้น แต่ตัวของภาษาเองก็เป็นสิ่งที่กำหนดสังคมได้เช่นกัน ขณะที่เรากำลังใช้ภาษาอยู่ เราอาจกำลังตอกย้ำหรือผลิตซ้ำอุดมการณ์บางอย่าง เช่น ความไม่เท่าเทียม หรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ในวาทกรรม

วาทกรรมไม่ได้หมายถึงการใช้ภาษาหรือคำพูดที่ปรากฏในสังคมเท่านั้น วาทกรรมยังเป็นการสร้างสิ่งต่าง ๆ หรือการกระจายอำนาจผ่านสังคมอย่างแยกขาดในการสร้างอัตลักษณ์ ค่านิยม หรือปลูกฝังกฎระเบียบต่าง ๆ ในการปฏิบัติการทางสังคม ตามแนวคิดของของแฟร์คลาฟ และวูดัก (Fairclough, 1997 and Wodak, 2011) สรุปได้ว่าการปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (socio-cultural practice) เป็นการวิเคราะห์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อกระบวนการสร้างตัวบท ในตัวบท (text) เป็นการวิเคราะห์รูปภาษากับความหมาย ทั้งที่เป็นภาษาพูดและภาษาเขียน และการปฏิบัติทางวาทกรรม (discourse practice) เป็นการวิเคราะห์จากสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการการผลิตตัวบทในวาทกรรมที่เกิดเป็นการศึกษาวาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Fairclough, 1995 อ้างถึงใน วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ, 2558 : 61) วาทกรรมไม่เพียงศึกษาภาษาเท่านั้น ปัจจุบันมีการศึกษาผ่านตัวบทที่น่าเสนอผ่านสื่อ เช่น ซีรีส์ ภาพยนตร์ และละครโทรทัศน์ ซึ่งเป็นสื่อบันเทิงที่ผลิตออกมาเพื่อให้ผู้คนลอกเลียนแบบหรือปฏิบัติตาม ดังที่ อะดอร์โน (Theodor Adorno) เห็นว่าสื่อบันเทิงเป็นการผลิตซ้ำค่านิยมและรสนิยมที่ทำหน้าที่ครอบงำสิ่งเหล่านั้น (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2566 : 95)

ซีรีส์ เรื่อง เด็กใหม่ ซีซั่น 2 เป็นผลงานของ Netflix ร่วมกับ GMM Studios International, BRAVO Studios และ Sour Bangkok ผู้กำกับภาพยนตร์ประกอบด้วย คงเดช จาตุรันต์รัศมี อาทิตยา ตันธนวิกรัย อดีตนักเขียนสำนักพิมพ์แจ่มใส และหนุ่มเขียนบทสยองขวัญ ทินพัฒน์ บัญญัติปิยพจน์ มีชื่อเสียงและได้รับรางวัลสุดยอดซีรีส์ยอดเยี่ยมแห่งเอเชียหรือ Best Asian TV Series จากงาน Asia Contents Awards 2021 จัดขึ้น ณ เทศกาลภาพยนตร์นานาชาติปูซาน ประเทศเกาหลี (GMM Grammy, 2564 : ออนไลน์) มีจำนวนทั้งหมด 8 ตอน ดังนี้ 1) นักล่าแต่้ม (Pregnant) 2) True Love 3) มินนี่ 4 ศพ 4) กำเนิดยูริ 5) รับน้อง 6) ห้องสำนึกตน 7) JennyX และ 8) อวสานแนนโน๊ะ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาชุดวาทกรรมที่ปรากฏในซีรีส์เรื่อง “เด็กใหม่ ซีซั่น 2” ในเชิงวิพากษ์ อนึ่งบทภาพยนตร์ที่ฉายภาพออกมา จะมีชุดวาทกรรมของสังคมในลักษณะใดบ้าง และสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นปัจเจกที่จะสามารถดำรงอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงและสลับซับซ้อน (Changing and complexible society) โดยเลือกใช้แนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ของแฟร์คลาฟ (Fairclough, 1997) และวูดัก (Wodak, 2011) ในการเป็นแนวทางการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ เพื่อให้เห็นอำนาจทางภาษาและปฏิบัติการของวาทกรรมที่ปรากฏ และเป็นแนวทางในการศึกษาวาทกรรมเชิงวิพากษ์ในงานประเภทอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในซีรีส์ เรื่อง “เด็กใหม่ ซีซั่น 2” โดยใช้ทฤษฎีของแฟร์คลาฟ และวูดัก (Fairclough and Wodak)

วิธีการดำเนินการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) รวบรวมข้อมูล สังเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Description Analysis) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การเลือกข้อมูล

1.1 ผู้วิจัยเลือกศึกษาซีรีส์เรื่อง เด็กใหม่ ซีซั่น 2 ของ คงเดช จาตุรันต์รัศมี อาทิตา ตันธนวิกรัย และทินพัฒน์ บุญญติปิยพจน์ เป็นซีรีส์แนวลึกลับแฟนตาซีที่ฉายผ่านช่องทางเน็ตฟลิกซ์ (Netflix) โดยมีจำนวนทั้งหมด 8 ตอน เท่านั้น

1.2 จัดกลุ่มเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกันในแต่ละด้าน

1.3 นำเสนอวาทกรรมเชิงวิพากษ์ที่เกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นถึงกลุ่มของข้อมูลที่ถูกจัด จะแสดงความสอดคล้อง และความเชื่อมโยงกันระหว่างภาษา วาทกรรม สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และค่านิยม

2. วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

ศึกษาซีรีส์ จำนวน 8 ตอน การวิเคราะห์ข้อมูลจะอิงทฤษฎี โดยใช้แนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ของแฟร์คลาฟและวูดัก (Fairclough, 1997 and Wodak, 2011) เป็นบทตั้งต้นในการวิเคราะห์ตัวบท เพื่อศึกษาวาทกรรมที่แสดงให้เห็นถึงอำนาจของภาษา ทั้งนี้การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ครั้งนี้ จะแสดงถึงปริบทของความสอดคล้อง และความเชื่อมโยงกันระหว่างภาษา วาทกรรม สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และค่านิยมที่ปรากฏในซีรีส์เรื่อง เด็กใหม่ ซีซั่น 2 ผลงานของ คงเดช จาตุรันต์รัศมี อาทิตา ตันธนวิกรัย และทินพัฒน์ บุญญติปิยพจน์

3. การสังเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลโดยมีขั้นตอนดังนี้

- 1) สกัดประเด็นและสาระ (Issues and Contents) ที่ได้จากการวิเคราะห์
- 2) อ่านสังเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยเน้นที่ปรากฏในคำ วลี และการแสดงออก (Actions) ของตัวละคร
- 3) อ่านสังเคราะห์จำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) โดยการแยกแยะ จำแนก ข้อมูลออกเป็นกลุ่ม ตามวิธีวิทยาของการวิจัย
- 4) อ่านสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้ แล้วนำมาหาความสัมพันธ์ และความเชื่อมโยงสภาพการณ์ที่ตั้งไว้
- 5) จัดเรียงข้อมูลที่ได้ตีความตามทฤษฎีที่ใช้เป็นฐานของการวิจัย
- 6) รังสรรค์งานวิจัยออกมาในลักษณะบรรยายความ (Descriptive Method)

วิเคราะห์ตัวบทในซีรีส์ทั้งหมด โดยการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกันระหว่างภาษา วาทกรรม สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งอธิบายวาทกรรมแต่ละชุด โดยการสังเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ ที่ถูกนำเสนอผ่านตัวบทในซีรีส์

4. สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย โดยการพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผลการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในการศึกษาซีรีส์ เรื่อง “เด็กใหม่ ซีซั่น 2” โดยใช้แนวคิดของแฟร์คลอฟ และวูดก (Fairclough, 1997 and Wodak, 2011) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Description Analysis) พร้อมยกตัวอย่างประกอบ และนำเสนอผลการวิเคราะห์เนื้อหาตามลำดับ และอภิปรายผลการวิจัย เพื่อสรุปข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในซีรีส์ เรื่อง เด็กใหม่ ซีซั่น 2 โดยใช้ทฤษฎีของแฟร์คลอฟ และวูดก (Fairclough, 1997 and Wodak, 2011) พบ 3 ประเด็น ได้แก่ วาทกรรมที่มีการใช้อำนาจเข้าถึงปัญหาในสังคม วาทกรรมทุนนิยมส่งผลต่อการใช้อำนาจ และวาทกรรมด้านความเท่าเทียมทางเพศ นำเสนอผลการศึกษา ดังนี้

1. ชุดวาทกรรมที่มีการใช้อำนาจเข้าถึงปัญหาในสังคม

วาทกรรมที่มีการใช้อำนาจเข้าถึงปัญหาในสังคม แบ่งออก 2 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการใช้ภาษาที่มีอำนาจซ่อนอยู่ในสังคม 2) ด้านอิทธิพลของสื่อที่ส่งผลต่อการผลิตซ้ำในสังคม ดังการวิเคราะห์ต่อไปนี้

1.1 ด้านการใช้ภาษาที่มีอำนาจซ่อนอยู่ในสังคม

ด้านภาษาที่มีอำนาจซ่อนอยู่ในสังคม หมายถึง วาทกรรมมีการใช้ภาษาซึ่งเป็นสิ่งที่สร้างและซ่อนอำนาจที่แสดงถึงแรงผลักดันและการปะทะระหว่างผู้มีอำนาจกับผู้ด้อยอำนาจ การแสดงอำนาจเหนือกว่าเหล่านี้ เป็นสิ่งที่กำหนดโครงสร้างทางสังคม และการครอบครอง ครอบงำ รวมถึงการแย่งชิงพื้นที่ทางภาษา ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 1 : ตอนที่ 5 รับน้อง (SOTUS)

ที่มา : <https://www.netflix.com/th/browse/genre/839338>.

บทสนทนาในสถานการณ์ : ภาพที่ 1

เค : คำขวัญของที่นี่มีอยู่ว่า เจอปะไม่เป็นไร แต่ถ้าเจอ รันพี มึงต้องไหว

จากตัวอย่าง ตัวบทกล่าวถึงกิจกรรมการรับน้อง ซึ่งมีตัวละครชื่อ “เค” เป็นรุ่นพี่ เขาจะจัดกิจกรรมการรับน้อง ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบทอดกันมา สังคมไทยมีความเชื่อว่าการเคารพผู้ที่อยู่มาก่อน หรือผู้ที่มีอายุมากกว่าเป็นค่านิยมสังคม ดังปรากฏในบทสนทนาพบกลวิธีทางภาษาที่เสนอถึงคำพูดของ “เค” ใช้คำสรรพนามว่า “รุ่นพี่” เป็นคำที่บอกถึงบุคคลที่มีประสบการณ์หรืออายุมากกว่าหรืออาจเป็นคนที่มีความสูงส่งกว่า มีความเชี่ยวชาญมากกว่า ดังนั้น คำว่า “รุ่นพี่” สามารถสร้างอิทธิพลให้กลุ่มคนที่มีอายุน้อยกว่า หรือมีความสามารถน้อยกว่า ให้สามารถทำในสิ่งที่ต้องการได้ โดยไม่มีความผิด เช่น “มาก่อนเป็นพี่ มาหลังเป็นน้อง มาพร้อมเป็นเพื่อน” ซึ่งในสังคมไทย ปรากฏลักษณะการปฏิบัติตนแบบนี้ พบในสถาบันการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาไปจนกระทั่งระดับอุดมศึกษา และส่งผลไปถึงในสังคมการทำงาน

1.2 ด้านอิทธิพลของสื่อที่ส่งผลต่อการผลิตซ้ำในสังคม

อิทธิพลของสื่อที่ส่งผลต่อการผลิตซ้ำในสังคม คือ การสื่อสารที่ถูกใช้เพื่อผลิตซ้ำเพื่อถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อ และวัฒนธรรมของคนในสังคม โดยสื่อมวลชนมีบทบาทเป็นสื่อกลางในการคัดเลือกประเด็นมาเผยแพร่ต่อสังคม ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 2 : ตอนที่ 3 มินนี่ 4 ศพ (Minnie and the Four Bodies)

ที่มา : <https://www.netflix.com/th/browse/genre/839338>.

บทสนทนาในสถานการณ์ : ภาพที่ 2

พ่อ : ก็อยากให้ศาลตัดสินอย่างยุติธรรมไม่เข้าข้างคนผิด

นักข่าว : แล้วน้องมินนี่คู่กรณี เขาได้มาขอโทษคุณพ่อคุณแม่บ้างไหมคะ

แม่ : ไม่เคยมาเลยค่ะ

ผู้ประกาศ : และนี่ก็เป็นความรู้สึกของครอบครัว ก็ต้องจับตากันดูต่อไปละครับว่า คดีนี้จะจบอย่างไร จะเหมือนคดีอุบัติเหตุ ของ ทนายทระกูลดังคดีอื่น ๆ

จากตัวอย่าง เป็นการให้สัมภาษณ์ของพ่อและแม่ของเพลิง ซึ่งเป็นหนึ่งในเหยื่อของคดีมินนี่ 4 ศพ ที่ต้องมาจบชีวิตลงด้วยความประมาทของ “มินนี่” หญิงสาวฐานะดี ครอบครัวค่อนข้างมีอิทธิพล ผู้วิจัยพบว่า การใช้ความหมายนัยประหวัดที่พูดถึง “ทนายทระกูลดัง” นั้น หมายถึง มีอิทธิพล อำนาจ และความร่ำรวย ทำให้สังคมให้ความสนใจเป็นพิเศษ ทำให้เกิดชุดวาทกรรมว่า “ทนายทระกูลดังอื่น ๆ” สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของกลุ่มคนที่มีอิทธิพล ที่ใช้ชื่อเสียงของตนในการหลีกเลี่ยงความผิดพลาดในสังคม ผู้วิจัยพบอีกว่า ซีรีส์เรื่องนี้ผลิตซ้ำเหตุการณ์ที่เป็นข่าวดังในสังคม เมื่อ พ.ศ. 2553 “แพรวา 9 ชีวิต ขักรถ

“ชนรตู่สนั่นบนทางด่วน” ซึ่งคดีดังกล่าวนี้ยืดเยื้อยาวนานกว่า 14 ปี และขณะที่ตัวละคร “แนนโน๊ะ” ได้กลับมาปลุกกระแสความทรงจำในอดีต ทำให้หลายคนหวนนึกถึง และเกิด #แพรวา 9 ศพ อีกครั้ง

ดังนั้นลักษณะของวาทกรรมที่มีการใช้อำนาจเข้าถึงปัญหาในสังคมอย่างแท้จริงนั้น มีการใช้กลวิธีทางภาษาแฝงอยู่ในตัวบท โดยพบการใช้คำสรรพนาม ความหมายนัยประหวัด ที่ส่งผ่านวาทกรรมออกมา ทำให้เห็นถึงพฤติกรรมของคนในสังคมที่ยังมีการแบ่งชนชั้น การให้ค่าหรือให้ความสำคัญกับคนที่มีความตำแหน่งสูงกว่า และยังสะท้อนถึงความยุติธรรมต่อผู้ที่ตกเป็นเหยื่อในปัญหาสังคม ทำให้เห็นความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมกัน

2. ชุมวาทกรรมทุนนิยมส่งผลต่อการใช้อำนาจ

วาทกรรมทุนนิยมส่งผลต่อการใช้อำนาจ แบ่งออก 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบิดเบือนความผิดในสังคม 2) ด้านการสร้างความเป็นอื่นในสังคม 3) ด้านการสร้างผลประโยชน์ต่อครอบครัว ดังการวิเคราะห์ต่อไปนี้

2.1 ด้านการบิดเบือนความผิดในสังคม

ด้านการบิดเบือนความผิดในสังคม คือ การกระทำที่หลีกเลี่ยงความผิดหรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น จนทำให้เกิดความยุติธรรมในสังคม ตั้งแต่บุคคลธรรมดาจนถึงบุคคลในองค์กรภาครัฐที่มีอำนาจ ดังนั้นการต่อต้านและป้องกันการบิดเบือนความผิดมีความสำคัญอย่างมาก เพื่อให้เกิดความยุติธรรม และความเท่าเทียมในสังคม ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 3 : ตอนที่ 3 นาที 4 ศพ (Minnie and the Four Bodies)

ที่มา : <https://www.netflix.com/th/browse/genre/839338>.

บทสนทนาในสถานการณ์ : ภาพที่ 3

ยัวร์ : ใจร้อนเหมือนลูกสาวเลยนะคะ

พ่อ : แนนโน๊ะว่าไม่มีภาพนี้อีกแล้ว ฉันไม่รู้ว่าคุณได้รูปพวกนี้มาจากไหน ทั้งที่ฉันสั่งให้ตำรวจลบไปหมดแล้ว จะให้เงินเธอแค่ครั้งเดียว ถ้ารูปพวกนี้โผล่มาให้ฉันเห็นอีก ฉันไม่รับความปลอดภัยเธอ

จากตัวอย่าง หลังจากเกิดเหตุการณ์ที่มินนี่ขับรถไปชนรถสองแถว พ่อมินนี่ช่วยปกปิดความผิดของลูกสาวทุกอย่าง ซึ่งจากบทสนทนาข้างต้นผู้เขียนบท มีการใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบว่า “ใจร้อนเหมือนลูกสาวเลยนะคะ” ซึ่งก็เป็นกลวิธีทางภาษาในรูปของการใช้คำอุปมาโวหาร เป็นการ

เปรียบเทียบว่า สิ่งหนึ่งเหมือนกับสิ่งหนึ่ง โดยใช้คำเชื่อมที่มีความหมายเช่นเดียวกับ คำว่า *เหมือน* เป็นต้น ตัวอย่างข้างต้นปรากฏวาทกรรม “ฉันสั่งให้ตำรวจกลับไปหมดแล้ว จะให้เงินเธอแค่ครั้งเดียว ถ้ารูปพวกนี้โผล่มาให้ฉันเห็นอีก ฉันไม่รับความปลอดภัยเธอ” วาทกรรมชุดนี้แสดงให้เห็นถึงสังคมที่มีการใช้เงินในการสร้างอำนาจให้อยู่เหนือผู้ด้อยโอกาส พบการกดขี่โดยใช้เงินซึ่งเป็นสัญญาณของผู้มีอำนาจ และยังสะท้อนถึงระบบภายในของหน่วยงานราชการที่มีการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน การยื่นและรับผลประโยชน์ อันเป็นการผลิตซ้ำความชอบธรรมและถูกต้องของภาครัฐ เพื่อให้หลุดพ้นจากความผิดที่ได้กระทำนั้น ๆ

2.2 ด้านการสร้างความเป็นอื่นในสังคม

ด้านการสร้างความเป็นอื่นในสังคม หมายถึง ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามหรือมีความคิดและวิถีชีวิตที่แตกต่างออกไปจากระบบที่วางไว้ ย่อมถูกทำให้กลายเป็นอื่น หรือโดนผลักออกจากกลุ่ม เพียงเพราะมีความคิดแตกต่าง ไม่ตรงกัน ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 4 : ตอนที่ 4 กำเนิดยูริ (Yuri)

ที่มา : <https://www.netflix.com/th/browse/genre/839338>.

บทสนทนาในสถานการณ์ : ภาพที่ 4

แนนโน๊ะ : คำว่าเพื่อนแท้ของพวกเธอ หมายถึง การเป็นเบ๊หรือ

ยูริ : พูดเรื่องอะไรนะ ใครเป็นเบ๊ พวกเราเป็นเพื่อนกันต่างหาก

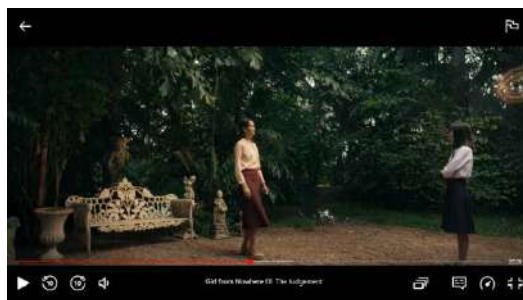
แนนโน๊ะ : เพื่อนที่คอยทำโน่นทำนี่ให้ เพื่อนที่คอยทำซีทสรุปให้ เพื่อนที่คอยสร้างแอคหลุมไปกล่อมคนที่เราไม่ชอบ เพื่อนที่เสี่ยงไปแก้กระดากคำตอบให้ โดยที่**มีเงินเป็นของแลกเปลี่ยนไม่ต่างอะไรกับลูกจ้างน่ะหรอ**

ตัวอย่างข้างต้น ยูริตัวละครในเรื่อง ได้ย้อนรอยความหลังตอนที่ยูริตกเป็นเหยื่อในสังคมที่มีการเลือกปฏิบัติตามฐานะ ซึ่งโรงเรียนที่ยูริอยู่เป็นโรงเรียนที่มีแต่คนฐานะดีอย่างนานาและทับทิม ซึ่งเป็นเพื่อนในโรงเรียนของยูริ และสิ่งที่ทั้งสองได้ปฏิบัติกับยูริ คือ การสั่งให้ยูริทำในสิ่งที่ตนต้องการโดยให้คำตอบแทนเป็นสิ่งของ เงิน ซึ่งเป็นวิธีการซื้อมิตรภาพของนานาและทับทิม เนื้อหาข้างต้นพบการใช้กลวิธีทางภาษาที่เห็นได้ชัดเจน คือ การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ คือ การใช้คำถามที่ไม่ได้ต้องการที่จะมุ่งหาคำตอบ แต่เป็นการถามที่มีจุดประสงค์เพื่อชี้นำความคิดบางอย่าง (ขจิตา ศรีพุ่ม, 2562 : 236) เช่น “**มีเงินเป็นของแลกเปลี่ยนไม่ต่างอะไรกับลูกจ้างน่ะหรอ**” ซึ่งในคำว่า น่ะหรอ ในประโยค เป็นการ

ถามที่ไม่ต้องการคำตอบ แต่ต้องการจะสื่อความหมายว่า การที่คนเรายอมทำทุกสิ่งทุกอย่างได้ เพื่อต้องการเงินมาครอบครอง ตัวอย่างนี้สื่อถึงสังคมที่มีการจัดสรรกลุ่มคนตามฐานะทางการเงิน และผลประโยชน์ที่มีร่วมกัน เพื่อให้ตนเองนั้นอยู่รอดในสังคมได้ เงินจึงเป็นภาพแทนของฐานะ ตำแหน่ง ความถูกต้อง และคบหาสมาคมเพียงเพื่อผลประโยชน์ต่อกันเท่านั้น หากไม่ปฏิบัติตามจะเกิดการต่อต้าน และผลักออกจากกลุ่มไป

2.3 ด้านการสร้างผลประโยชน์ต่อครอบครัว

ด้านการสร้างผลประโยชน์ต่อครอบครัว หมายถึง ครอบครัวเป็นสถาบันที่เล็กสุด คอยหล่อหลอมให้คนเป็นคนโดยสมบูรณ์แบบ ในปัจจุบันผู้คนให้ค่ากับวัตถุสิ่งของ เพราะเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดอำนาจ แม้กระทั่งครอบครัวก็เป็นสถาบันที่มีอำนาจครอบงำอยู่ ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 5 : ตอนที่ 8 อวสานแนนโน๊ะ (The Judgement)

ที่มา : <https://www.netflix.com/th/browse/genre/839338>.

บทสนทนาในสถานการณ์ : ภาพที่ 5

แนนโน๊ะ : การหากินกับความสงสารของคน มันง่ายมากเลยเธอคะ

ครูหวาน : แกไม่รู้อะไร อย่ามาทำเป็นพูด

แนนโน๊ะ : ไม่รู้...เช่นไม่รู้ ว่า เงินเดือนของครูมันไม่พอกิน จนต้องทำร้ายลูกตัวเอง เพื่อไปหลอกเอาเงินคนอื่นแบบนั้นเธอคะ

จากตัวอย่าง จุนโกะเป็นเด็กหญิงผู้อ่อนแอที่มีโรคประจำตัว และต้องนั่งรถเข็นเป็นประจำ ส่วนครูหวานซึ่งเป็นทั้งแม่ของจุนโกะและครูพยาบาลในโรงเรียน ทว่ามีบางสิ่งบางอย่างดูไม่สมเหตุสมผล อาทิ จำนวนเงินบริจาคที่ไหลเข้าบัญชีของครูหวาน เป็นต้น จากบทสนทนาทำให้เห็นถึงการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ที่ว่า “เงินเดือนของครูมันไม่พอกินจนต้องทำร้ายลูกตัวเอง เพื่อไปหลอกเอาเงินคนอื่นแบบนั้นเธอคะ” คำว่า “เธอคะ” เป็นการสื่อถึงการกระทำของครูหวานที่ไม่ถูกต้อง แต่ทำไมยังคงทำมันต่อไป ทั้งที่มันผิดกับความเป็นจริง ซึ่งก็ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนอีกครั้งในชุดความคิดของวาทกรรมที่ว่า “การหากินกับความสงสารของคน” ทำให้เห็นถึงจิตใจของมนุษย์ที่แท้จริงว่า “ความสงสาร” มักจะเป็นผลพลอยได้ให้กับสังคม เนื่องจากสังคมในปัจจุบันต้องใช้เงินในการขับเคลื่อนชีวิต และอีกประโยค “เงินเดือนของครูมันไม่พอกินจนต้องทำร้ายลูกตัวเอง เพื่อไปหลอกเอาเงินคนอื่นแบบนั้นเธอคะ” สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการไม่เท่าเทียมกันในสังคม จนเป็นปัญหาที่ทุกคนต้องคอย

พยายามแก้ไข แต่ไม่อาจล่วงรู้ถึงความจริงที่เกิดขึ้นว่าเป็นเช่นไร เพียงแต่เป็นการให้โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน แต่ในทางกลับกันอีกฝ่ายกลับแฝงผลประโยชน์ไว้เพื่อตนเองอย่างแท้จริง โดยใช้ความเป็นมนุษย์อันใส่ชื่อ แลกกับเงินตรามหาศาล

สรุปได้ว่า ลักษณะของวาทกรรมทุนนิยมส่งผลต่อการใช้อำนาจ พบการใช้อำนาจผ่านกลวิธีทางภาษาแฝงอยู่ในตัวบท ทั้งด้านการบิดเบือนความผิดในสังคม ด้านการสร้างความเป็นอื่นในสังคม และด้านการสร้างผลประโยชน์ต่อครอบครัว ผู้วิจัยพบเนื้อหาที่สอดแทรกกลวิธีทางภาษาที่เป็นการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์เพื่อสร้างคำถามในบทสนทนา อีกทั้งยังมีการเปรียบเทียบในเชิงอุปมาโวหารเพื่อให้เห็นภาพได้อย่างชัดเจน ดังตัวอย่างการสนทนาในตัวบทที่ว่า **“เราแป๊ะที่จะต้องเป็นสินค้าให้กับพ่อกับแม่”** ลักษณะของวาทกรรม มีการตีแผ่ภาพของการใช้ชีวิตของประชาชนที่เรียกว่าระบบ **“ทุนนิยม”** นับเป็นต้นตอของปัญหาความเหลื่อมล้ำ และความไม่เท่าเทียมในการกระจายอำนาจรัฐ (Fem rest, 2567 : ออนไลน์) ไม่ว่าจะในบริบทของโรงเรียน ครอบครัว ล้วนมีการใช้อำนาจและเงินซึ่งเป็นตัวกลางในการตัดสินผู้คน

3. ชุมวาทกรรมด้านความเท่าเทียมทางเพศ

วาทกรรมด้านความเท่าเทียมทางเพศ การสนับสนุนและสร้างให้ผู้ชายและผู้หญิงมีสิทธิและโอกาสเท่าเทียมกันในทุกด้านของชีวิต และเปิดพื้นที่ให้กลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ สนับสนุนให้ทุกคนมีสิทธิ และโอกาสในการเลือกใช้ชีวิตตามแบบตามเพศสภาพ โดยไม่ได้ถูกขัดแย้งหรือถูกกีดกันในสังคม ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 6 : ตอนที่ 2 True Love

ที่มา : <https://www.netflix.com/th/browse/genre/839338>.

บทสนทนาในสถานการณ์ : ภาพที่ 6

ครูลินดา : หนูเข้าใจทุกอย่างแล้วค่ะครู

ครูณฤมล : เข้าใจอะไร

ครูลินดา : หนูไม่ได้แค่ชื่นชมครูนะคะ แต่ที่จริงหนูอาจจะรักครูก็ได้

ครูณฤมล : รักเธอ

ครูลินดา : จริง ๆ นะครู

ครูณฤมล : บัดนี้...เราเป็นผู้หญิงด้วยกันนะ

จากตัวอย่าง คุณครูณฤมลและคุณครูลินดาตัวละครในเรื่อง มีลักษณะนิสัยเข้มงวด เพราะโรงเรียนเป็นโรงเรียนหญิงล้วน ครูณฤมลไม่เห็นด้วยกับแนวทางโรงเรียนแบบสหศึกษา เพราะเชื่อมั่นว่าเด็กผู้ชาย คือ ผู้บ่อนทำลายความดีงามของโรงเรียน เธอจึงออกกฎระเบียบโดยมีครูลินดาที่คอยสนับสนุนในทุกการกระทำของครูณฤมล ทั้งสองมีความรู้สึกที่ดีต่อกันแอบซ่อนอยู่ จากสถานการณ์ดังกล่าว พบการใช้คำอุทานที่พูดถึงคำว่า “**บัดสี**” หมายถึง น่าอัปยศายหน้า เป็นที่น่ารังเกียจ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556 : 662) เป็นคำที่มักเปล่งออกมาเพื่อแสดงอารมณ์ของผู้พูดในขณะแสดงอาการต่าง ๆ ยังสามารถแบ่งออกตามอารมณ์ของผู้พูดในขณะนั้น และตัวบทยังพบชุดวาทกรรม “**เราเป็นผู้หญิงด้วยกันนะ**” แสดงให้เห็นถึงความเชื่อหรือการยึดติดแนวปฏิบัติเดิม ๆ แต่ปัจจุบันยุคสมัยเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้เด็กกล้าคิดกล้าแสดงออกมากขึ้น และไม่ได้มีแค่ผู้ชายรักหญิงเท่านั้น แต่ยังมีความรักแบบเพศที่สาม คือ หญิงรักหญิง จะเห็นได้ว่าสังคมไทยได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากสังคมตะวันตก ทำให้กลุ่มหญิงรักหญิงมีการแสดงตนออกสู่สังคมภายนอกมากขึ้น แต่ก็ได้รับการยอมรับจากคนบางกลุ่มเท่านั้น ยังมีบางส่วนที่ต่อต้านและมีทัศนคติด้านลบ (สุนทวิทย์ บุญเกิด และกัลยา ไผ่เกาะ, 2560 : 16-17) และซีรีส์ตอนที่ 2 (True Love) ขยายพื้นที่การแสดงตัวตนกลุ่มเลสเบี้ยน (Lesbian) หมายถึง ผู้หญิงที่มีความรักต่อผู้หญิงด้วยกัน และกลุ่ม LGBTQ หมายถึง กลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศ

สรุปได้ว่า ลักษณะของวาทกรรมด้านความเท่าเทียมทางเพศ แสดงให้เห็นถึงบทบาททางเพศในสังคม ส่งต่อวาทกรรมผ่านการใช้กลวิธีทางภาษาแฝงอยู่ในตัวบทโดยใช้คำอุทาน ทำให้เห็นถึงพฤติกรรมของคนในสังคมที่ยังมีความเชื่อที่ให้ความสำคัญกับผู้ชาย และถือว่าเป็นผู้มีอำนาจมากกว่าผู้หญิง ปัจจุบันพื้นที่สื่อมวลชนเป็นพื้นที่เปิดกว้าง ให้ความสำคัญต่อความหลากหลายทางเพศ ทั้งเพศชายและหญิง ล้วนมีสิทธิและโอกาสเท่าเทียมกัน

สรุปและอภิปรายผล

การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในซีรีส์ เรื่อง เด็กใหม่ ซีซั่น 2 โดยใช้ทฤษฎีของแฟร์คลาฟ และวูดัก (Fairclough, 1997 and Wodak, 2021) สามารถสรุปและอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. วาทกรรมที่มีการใช้อำนาจเข้าถึงปัญหาในสังคม ในวาทกรรมชุดนี้ มีการนำเสนอวาทกรรมย่อย ออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านภาษาที่มีอำนาจซ่อนอยู่ในสังคม ด้านอิทธิพลของสื่อมวลชนที่ส่งผลต่อการผลิตซ้ำในสังคม ซีรีส์มีการสร้างตัวละครที่มีตำแหน่งสำคัญ ๆ ในสังคม อาทิครู เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงกลุ่มคนที่สามารถสร้างความโดดเด่นต่อการสร้างอำนาจในการควบคุมหรือบังคับผู้คนที่ด้อยกว่า เพื่อตอกย้ำถึงระบบสังคมที่มีการแบ่งชนชั้น และการให้ค่าหรือให้ความสำคัญกับคนที่มีตำแหน่งสูงในสังคม หากมองในระบบการศึกษายังคงพบรูปแบบการปฏิบัติแบบนี้อยู่ นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงคนในสังคมที่ตกเป็นเหยื่อของกลุ่มคนที่มีอิทธิพล อาทิ กลุ่มคนที่มีชื่อเสียง ทายาทตระกูลดัง เป็นต้น กลุ่มคนเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีสถานะทางสังคมที่อยู่ในระดับที่ดีจนสามารถสร้างอำนาจหรือกดขี่กลุ่มคนที่ด้อยอำนาจกว่า จึงทำให้มีคนที่จัดอยู่ในกลุ่มที่ด้อยความสามารถ ไม่สามารถใช้สิทธิของตนเอง

ในการตัดสินใจหรือเรียกร้องความยุติธรรมจากสังคมได้ จึงทำให้เกิดความยุติธรรมต่อผู้ที่ตกเป็นเหยื่อจากความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมกันสังคม

2. วาทกรรมทุนนิยมส่งผลต่อการใช้อำนาจ ในวาทกรรมชุดนี้มีการนำเสนอวาทกรรมย่อยออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการบิดเบือนความผิดในสังคม ด้านการสร้างความเป็นอื่นในสังคม และด้านการสร้างผลประโยชน์ต่อครอบครัว จึงมีประโยคที่ว่า **“เรามักจะชอบหลีกเลี่ยงความผิดพลาด แต่ก็ใช้ว่าจะทำชีวิตนั้นพ้นความผิด”** ปัจจุบันนี้สังคม ย่อมมีการผลิตเปลี่ยนแปลงและตรงกันข้ามความเป็นจริงเสมอ ทำให้เห็นว่าสังคมมักจะทำสิ่งที่ผิดให้เป็นถูก โดยมีเงินเป็นตัวสร้างอำนาจและความเป็นไปให้กับสังคม ซึ่งสังคม มักจะมีการจัดกลุ่มคนตามสถานะทางการเงินอยู่บ่อยครั้ง หากเราคิดต่างเราก็มักจะเป็นกลุ่มคนที่โดนกีดกันหรือผลักออก มนุษย์จะต้องแสวงหาเงินทองและความมั่นคงในชีวิต ระบบทุนนิยมทำให้มองทุนนิยม เป็นเครื่องทำลายมนุษยธรรมและความเป็นมนุษย์ลงได้ (เสาวณิต จุลวงศ์, 2561 : 27)

3. วาทกรรมด้านความเท่าเทียมทางเพศ ในวาทกรรมชุดนี้สะท้อนให้เห็นถึงการสนับสนุนให้กลุ่มเพศที่สาม (LGBTQ) เนื่องจากปัจจุบัน แม้ต่างประเทศจะยกย่องว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศมากที่สุดประเทศหนึ่งของเอเชีย ในการแสดงตัวตนและการเปิดเผยตัวตนตามอัตลักษณ์ทางเพศและวิถีทางเพศของตน แต่ในความเป็นจริงแล้วประเทศไทยกลับเป็นประเทศที่ปิดกั้นในการยอมรับบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศมากที่สุด (บรรจง เมืองสุวรรณ และวรรณวิภา เมืองถ้ำ, 2566 : 168)

ดังนั้นซีรีส์ เรื่อง เด็กใหม่ ซีซั่น 2 มีการตีแผ่และส่งเสริมความเท่าเทียมและสนับสนุนให้ผู้ชายและผู้หญิงมีความเท่าเทียมกัน วาทกรรมถูกควบคุมทางด้านความคิด การกระทำ มุมมองทัศนคติที่ส่งผ่านอุดมการณ์ ก่อให้เกิดการกระจายอำนาจผ่านทางภาษา เพื่อเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพ และความเท่าเทียมที่ซ่อนอยู่ภายใต้บริบทสังคมให้กับปวงชนในการดำรงชีพด้วยความชอบธรรม อันเป็นผลจากการกระทำของคนในสังคม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

การศึกษาวาทกรรมเชิงวิพากษ์ในซีรีส์ เรื่อง เด็กใหม่ ซีซั่น 2 เป็นการศึกษาที่ขยายขอบเขตความเข้าใจในแวดวงภาษา ทำให้เห็นกลไกทางสังคมในปัจจุบัน มีการเลื่อนไหลทางค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี มีพลวัตของอำนาจห้อมล้อมตัวภาษาหรือตัวบท และมีสื่อมวลชนที่เป็นแรงขับเคลื่อนโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1) ควรทำการศึกษาหรือวิจัยทางด้านวาทกรรมเชิงวิพากษ์ ในซีรีส์เรื่องอื่น ๆ หรือในภาพยนตร์รวมทั้งละครโทรทัศน์ เพื่อให้เห็นปฏิบัติการทางภาษาที่ซ่อนอยู่ในเนื้อหาของแต่ละเรื่อง

2) ควรทำการศึกษาหรือวิจัยในกระบวนการทัศน์ของการผลิตซ้ำทางด้านสังคมที่ส่งผ่านออกมา กับสื่อละครโทรทัศน์

3. การศึกษาหรือวิจัยเกี่ยวกับโลกทัศน์ที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ช่วงหลังสถานการณ์โควิด 19

เอกสารอ้างอิง

- กฤตพล วังภูสิต. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์ การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซียฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. 7(2), 332-348.
- ขจิตา ศรีพุ่ม. (2562). อุดมการณ์ทางเพศในพจนานุกรมคำใหม่ เล่ม 1-2 การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์. *วารสารวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*. 27(54), 218-245.
- นัฐริกา คงเมือง และนันทชา คัยนันท์. (2563). กลวิธีการใช้ภาษาเสียดสีของตัวละคร “แนนโน๊ะ” ในละครโทรทัศน์ เรื่อง เด็กใหม่ (Girl From Nowhere). *วิธีวรรณสาร*. 4(2), 85-108.
- บรรจง เมืองสุวรรณ และวรรณวิภา เมืองถ้ำ. (2566). ปัญหาความเท่าเทียมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*. 7(1), 166-175.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2566). *วิธีวิทยาของฟูโกต์และวาทกรรมวิพากษ์*. กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.
- วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ. (2558). วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์ แนวทางการศึกษาภาษาโฆษณาในภาษาไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา*. 9(1), 57-74.
- สุนนทิพย์ บุญเกิด และกัลยา ไผ่เกาะ. (2560). ปัญหาสุขภาพจิตในกลุ่มหญิงรักหญิง: การเลือกปฏิบัติทางเพศ. *วารสารพยาบาลทหารบกนครราชสีมา มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล นครราชสีมา*. 18(1). 15-21.
- เสาวณิต จุลวงศ์. (2561). ทุนนิยมวิพากษ์ในวรรณกรรมไทย. *วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. 14(1), 9-52.
- Fem rest. (2567). เข้าถึงได้จาก <https://shorturl.asia/JSURr>.
- Gmmgrammy. (2564). เข้าถึงได้จาก <https://shorturl.asia/H6uEU>
- Netflix Official Site.(n.d.). เข้าถึงได้จาก <https://www.netflix.com/th/browse/genre/839338>.

ภาพแทนความเป็นจีนในนวนิยาย เรื่อง หมู่บ้านเล็กตระกูลเป่า ของ หวัง อันอี้
พระราชนิพนธ์แปลในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
The Representation of Chineseness in the novel, Little Village of
the Bao Family by Wang Anyi, translated by Her Royal Highness
Princess Maha Chakri Sirindhorn

เมตตา ฟองฤทธิ์ / Metta Fongrit

สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Lecturer, Thai Program, Faculty of education and human development, Roi Et Rajabhat University

อุไรวรรณ สิงห์ทอง / Uraiwan Singthong

สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Lecturer, Thai Program, Faculty of education and human development, Roi Et Rajabhat University

ชมบุญ สุทธิปัญญา / Chomboon Sutthipanyo

สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Lecturer, Thai Program, Faculty of education and human development, Roi Et Rajabhat University

เชอร์รี่ เกษมสุขสำราญ / cherry Kasemsooksamran

สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Lecturer, Thai Program, Faculty of education and human development, Roi Et Rajabhat University

ทแก้ว แก้วกล้า / Taklaw klawkra

สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Lecturer, English Program, Faculty of education and human development, Roi Et Rajabhat University

กมลวรรณ เทียงดาห์ / Kamonwan Teangda

นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Student, Thai Program, Faculty of education and human development, Roi Et Rajabhat University

บุญยง โปธิไชโย / Punyanuch Phochaiyo

นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Student, Thai Program, Faculty of education and human development, Roi Et Rajabhat University

Received : November 19, 2024

Revised : December 20, 2024

Accepted : December 21, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพแทนความเป็นจีนในนวนิยาย เรื่อง หมู่บ้านเล็กตระกูลเป่า ของ หวัง อันอี้ พระราชนิพนธ์แปลในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

สยามบรมราชกุมารี โดยใช้แนวคิดภาพแทนของสจ๊วต ฮอลล์ ผลการวิจัยพบภาพแทน ดังนี้ 1) ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของสตรี สตรีจีนปฏิบัติหน้าที่ทุกอย่างภายในบ้าน มีหน้าที่เลี้ยงดูและส่งเสริมบุตร 2) ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทการแสดงความรักชายหญิง ปรากฏทั้งความรักที่สมหวังและไม่สมหวัง และความรักที่ผิดจารีตประเพณี 3) ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของวีรบุรุษ สังคมจีนยกย่องบุคคลที่มีความกล้าหาญ เสียสละและช่วยเหลือผู้อื่น และ 4) ภาพแทนความเป็นจีนผ่านการลงโทษ สังคมจีนมีธรรมเนียมปฏิบัติที่เคร่งครัด หากประพฤติดังกล่าวผิดจากขนบดั้งเดิมย่อมถูกสังคมหรือชุมชนเป็นผู้ตัดสิน นวนิยายเรื่อง หมู่บ้านเล็กตระกูลเป่า ของ หวัง อันอี้ ได้ต่อยอดและผลิตซ้ำภาพแทนสตรี การโต้กลับความเท่าเทียมระหว่างชายหญิง ยกย่องเชิดชูผู้มีคุณธรรมและเสียสละตน

คำสำคัญ : ภาพแทนความเป็นจีน, สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนสุตาฯ

สยามบรมราชกุมารี, หวัง อันอี้

Abstract

This article aims to study the representation of Chinese identity in the novel Little Village of the Bao Family by Wang Anyi, translated by Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn, using the concept of representation by Stuart Hall. The research results found the following representations: 1) Representation of Chinese identity through the role of women. Chinese women perform every duty within the household, including raising and supporting children. 2) Representation of Chinese identity through the role of showing love between men and women, showing both successful and unsuccessful love, as well as unconventional love. 3) Representation of Chinese identity through the role of heroes. Chinese society honors people who are brave, selfless and help others. 4) Representation of Chinese identity through punishment. Chinese society has strict traditions. If someone behaves contrary to tradition, they will be judged by society or the community. Wang Anyi's novel Bao Family reinforces and reproduces the representation of women, countering the equality between men and women, and honoring those who are virtuous and self-sacrificing.

Keywords : Chinese identity, Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn, Wang Anyi

บทนำ

วรรณกรรมเป็นงานเขียนที่สะท้อนให้เห็นถึงอารมณ์ ความรู้สึก ประสบการณ์ของนักเขียน ซึ่งอาจสอดแทรกประสบการณ์ชีวิต ประสบการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา ประเพณี และวัฒนธรรมในผลงานนั้น ดังที่ สมัย วรรณอุดร (2545 : 1) กล่าวว่า วรรณกรรม เป็นงานสร้างสรรค์อย่างหนึ่งของมนุษย์ กลั่นกรองออกมาจากภูมิปัญญาของนักปราชญ์ในอดีต วรรณกรรมจึงเปรียบเสมือน

กระเจกเงาที่สะท้อนสภาพความเป็นอยู่ของคนในยุคนั้นๆ การนำเสนอเนื้อหาของวรรณกรรมที่นักเขียนได้นำมาเผยแพร่ ย่อมมาจากประสบการณ์ทางสังคมที่นักเขียนได้ประสบทั้งทางตรงและทางอ้อม (สุจิตรา จรจิตร, 2547 : 31) วรรณกรรมจึงเป็นงานเขียนที่เกิดจากอารมณ์สะท้อนใจ มีการนำเสนออย่างเป็นศิลปะ ไม่จำกัดรูปแบบและเนื้อหา (กุลนรี ราชปรีชา, 2552 : 1) ดังนั้นวรรณกรรมจึงเป็นงานเขียนที่สะท้อนถึงอารมณ์ ประสบการณ์ต่างๆ และจินตนาการของนักเขียนที่สื่อในผลงาน

นอกจากวรรณกรรมไทยแล้ว ยังพบวรรณกรรมต่างประเทศที่ได้แพร่เข้ามาสู่ประเทศไทย โดยเฉพาะวรรณกรรมจากสาธารณรัฐประชาชนจีน ในนวนิยายของนักเขียนชาวจีนที่น่าสนใจมีชื่อว่า หวัง อันอี้ (Wang Anyi) ซึ่งเป็นนักเขียนหญิงที่มีชื่อเสียงของจีน ในวงการวรรณกรรมจีนร่วมสมัยที่เป็นตัวแทนการสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเยาวชนคนหนุ่มสาว และวรรณกรรมประเภทแสวงหารากเหง้าต้นกำเนิด ซึ่งเฟื่องฟูตั้งแต่ทศวรรษ 1980 ผลงานของ หวัง อันอี้ มีการนำเสนอเนื้อหาจากประสบการณ์ชีวิตของนักเขียนโดยตรง เพื่อให้ผู้อ่านได้สำรวจตนเองผ่านตัวละคร ค้นหาতিช้บซ้อนของตน หวัง อันอี้ เริ่มมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักจากนวนิยายขนาดสั้น เรื่อง ฝน ซ่า ซ่า ซ่า ผลงานนวนิยายของเธอ ได้รับรางวัลนวนิยายดีเด่นระดับชาติหลายเรื่อง เช่น จุดหมายปลายทางรถไฟขบวนนี้ ผ่านไปรวดเร็วดุจกระแสน้ำ คนบนทางเก่าของแม่น้ำฮวงโห โดยเฉพาะนวนิยายเรื่อง “หมู่บ้านเล็กตระกูลเป่า” ได้รับรางวัลนวนิยายขนาดกลางดีเด่นระดับชาติ ใน ค.ศ. 1985-1986 และมีผู้แปลเป็นภาษาต่างประเทศหลายภาษา เช่น ไทย อังกฤษ ฝรั่งเศส เป็นต้น

นวนิยายเรื่องหมู่บ้านเล็กตระกูลเป่า นำเสนอการดำรงชีวิตในหมู่บ้านชนบทของจีนต้นทศวรรษ 1960 ในระบบคอมมิวนิสต์ ซึ่งจีนประกาศการก่อตั้งเป็นสาธารณรัฐประชาชนจีน ในปี ค.ศ. 1949 โดยมีผู้ดำรงตำแหน่งประธานสาธารณรัฐจีน คือ เหมา เจ๋อตุง ที่ปกครองประเทศจีนด้วยระบบคอมมิวนิสต์ คือ ชุมชนของคอมมิวนิสต์ไม่มีทรัพย์สินส่วนตัว มีแต่ทรัพย์สินส่วนกลางหรือสาธารณะ ประชาชนทั้งหมดไม่มีเป็นของตัวเอง ผลงานและผลผลิตต่างๆ อันเกิดจากการเป็นสมาชิกของคอมมิวนิสต์จะตกเป็นของประเทศ จนกระทั่งเข้าสู่สังคมนิยมในทศวรรษ 1980 ในปี ค.ศ. 1984 สมัยของ เต็ง เสี่ยวผิง ได้ออกแบบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมใหม่ คือ นโยบาย “สี่ทันสมัยใหม่” ที่นักเขียนได้นำเสนอออกมาในรูปแบบนวนิยาย โดยผู้อ่านจะได้สัมผัสความรักบริสุทธิ์ของผู้เป็นแม่ ได้เข้าใจความบริสุทธิ์และความกล้าหาญของเด็กน้อยผู้กลายเป็นวีรชนของหมู่บ้าน ได้รู้สึกสะท้อนใจกับความรักต้องห้ามของเด็กสาว และความคับแค้นขมขื่นของผู้ที่ถูกสังคมลงโทษอย่างไม่เป็นธรรม ท่ามกลางการปกครองในรูปแบบระบบคอมมิวนิสต์

หมู่บ้านเล็กตระกูลเป่า ของ หวัง อันอี้ สะท้อนให้เห็นถึงภาพแทนความเป็นจีนในด้านความรักที่สร้างความสะท้อนใจให้กับผู้อ่านผ่านบทบาทของตัวละคร อาสะไถ่สอง ผู้ที่สามีได้ตายจากไป และได้มีความรักครั้งใหม่กับชายหนุ่มนิรนาม และเสี่ยวส่วยจื่อ หญิงสาวที่ถูกเก็บมาเลี้ยงตั้งแต่เด็ก เพื่อแต่งงานกับลูกชายคนโตของเป่าเหยียนซาน แต่นางเกิดความรักกับลูกชายคนที่สอง จึงเป็นเหตุที่กระทำผิดจารีตประเพณีจีนที่ฝังรากลึกมาตั้งแต่ดั้งเดิม อีกทั้งได้นำเสนอความกล้าหาญของเด็กน้อยเล่าจากผู้ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นวีรบุรุษของหมู่บ้าน นอกจากนี้หมู่บ้านเล็กตระกูลเป่า ได้นำเสนอการลงโทษ

ที่ไม่เป็นธรรม ผ่านการยึดหลักปฏิบัติที่ชาวจีนถือเอาจารีตแบบดั้งเดิมมาใช้ในการตัดสินและทำโทษคนในหมู่บ้านอย่างไร้เหตุผล และค่านิยมของการมองผู้หญิงเป็นเพียงเครื่องผลิตลูกจากผู้เป็นสามีผ่านตัวละครในนวนิยาย

จากการศึกษาในประเด็นภาพแทนความเป็นจีนในนวนิยาย เรื่อง หมู่บ้านเล็กตระกูลเป่า ของ หวัง อันอี้ เพื่อเป็นแนวทาง พบบางวิจัย ของ ศิริลักษณ์ บัตรประโคน (2559) ที่ศึกษาลักษณะร่วมและความงดงามของความเป็นหญิงในพระราชนิพนธ์แปล สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เท่านั้น ซึ่งยังไม่พบการศึกษาในประเด็นภาพแทนความเป็นจีนในนวนิยายเรื่องดังกล่าว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่า นวนิยาย เรื่อง หมู่บ้านเล็กตระกูลเป่า ของ หวัง อันอี้ พระราชนิพนธ์แปลในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีความน่าสนใจ และด้วยพระอัจฉริยภาพของพระองค์ ทรงเป็นเลิศด้านการประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ทรงพระปรีชาสามารถด้านภาษาต่างๆ มากมาย อีกทั้งพระองค์ทรงชิมซับพระนิสัยใฝ่รู้ใฝ่ศึกษา จากพระราชบิดาและพระราชมารดาอย่างเต็มเปี่ยม พระองค์จึงทรงมีความรู้ทางวิชาการด้านอักษรศาสตร์เป็นอย่างดีมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2549 : 18-20) ในนวนิยายเรื่อง หมู่บ้านเล็กตระกูลเป่า ของ หวัง อันอี้ ต้นฉบับเป็นภาษาจีน พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์แปลนวนิยายเป็นภาษาไทย เพื่อให้เยาวชนและบุคคลทั่วไป ได้อ่านวรรณกรรมที่ทรงคุณค่า และเป็นการปลูกฝังด้านคุณธรรม ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจนำแนวคิดภาพแทนของ สจ๊วต ฮอลล์ (1972) มาใช้ประกอบการวิเคราะห์ภาพแทนความเป็นจีนที่ปรากฏในนวนิยาย เพื่อให้เห็นการประกอบสร้างภาพแทนต่างๆ ที่ผู้เขียนนำเสนอ อันเป็นแนวทางและประโยชน์ในการศึกษาวรรณกรรมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาภาพแทนความเป็นจีนในนวนิยาย เรื่อง หมู่บ้านเล็กตระกูลเป่า ของหวัง อันอี้ พระราชนิพนธ์แปลในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยนำกรอบแนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดภาพแทนของสจ๊วต ฮอลล์ (1997) ดังที่ สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2559 : 110) ได้สรุปว่า การผลิตสร้างความหมายโดยการใช้ระบบสัญลักษณ์ เป็นการพยายามที่จะเชื่อมโยงแนวคิด (concepts) กับระบบสัญลักษณ์เข้าด้วยกัน เกิดขึ้นใน 2 ระดับ คือ 1. ในระดับการนำเสนอภาพแทนในใจ (mental representation) เป็นการพยายามตีความจริงรอบตัวมนุษย์ ซึ่งเป็นกระบวนการกลั่นกรองสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัวให้เป็นความรู้หรือความคิดหนึ่งๆ ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ และ 2. ในระดับการนำเสนอภาพแทนภายนอก เป็นการสื่อความคิดหรือความรู้ที่อยู่ในหัวสมองออกมาให้ผู้อื่นรับทราบผ่านระบบ

สัญญาอื่นๆ เช่น ภาษา ทั้ง 2 ประเด็นนี้ เป็นตัวกำหนดในการสร้างความจริง การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดภาพแทนของสัจวัต ฮอลล์ มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ภาพแทนความเป็นจีนในนวนิยายเรื่อง หมู่บ้านเล็กตระกูลเป่า ของ หวัง อันอี้ พระราชนิพนธ์แปลในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อให้เห็นการประกอบสร้างความจริงผ่านภาษา

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาบทความของ รัชกฤษ วงษ์วิลาส (2563) ได้ศึกษาเรื่อง ภาพแทน “ความเป็นอื่น” ของผู้หญิง : สำนึกสตรีกับความป่วยไข้ในวรรณกรรมจีนสมัยใหม่ โดยวิเคราะห์ตัวบทวรรณกรรมจีนสมัยใหม่ 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องสั้นขนาดยาวเรื่อง บันทึกประจำวันของนางสาวโซเฟีย ของ ดิงหลิง และบทละคร เรื่อง พายุฝน ของ เฉาอวี โดยศูนย์กลางของการวิเคราะห์ในบทความนี้ คือ ตัวละคร “หญิงป่วย” และ “หญิงบ้า” ที่ปรากฏในตัวบท ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นกระบวนการสร้างภาพแทนในงานวรรณกรรมที่นำภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่มีความรู้สึกลึกซึ้งหรือความปรารถนาไม่สอดคล้องกับค่านิยมของสังคมไปยึดโยงกับ “ความป่วยไข้” นอกจากนี้พบภาพอุปลักษณ์ “ผีผู้หญิง” ที่สวมทับอยู่บนตัวละครหญิงในตัวบททั้ง 2 เรื่อง ยิ่งเป็นการขับเน้นภาพ “ความเป็นอื่น” ของตัวละครหญิงกลุ่มนี้ให้เด่นชัดยิ่งขึ้น นอกจากนี้ในบทความของ สุพัชรินทร์ นาคคงคำ และกาญจนา วิชญาปกรณ์ ได้ศึกษาเรื่อง ภาพแทนหญิงชาวไทยภูเขาในวรรณกรรมไทยร่วมสมัย พ.ศ. 2498-2559 ผลการวิจัยพบว่า นักเขียนสร้างภาพแทนหญิงชาวไทยภูเขา 4 ลักษณะ ได้แก่ 1. การเป็นวัตถุทางเพศ 2. ความเป็นแม่บ้านแม่เรือน 3. การเป็นผู้มีสติปัญญา และ 4. การเป็นผู้ถูกใช้แรงงาน การสร้างภาพแทนหญิงชาวไทยภูเขาในวรรณกรรมไทยร่วมสมัย เป็นการสร้างขึ้นมาบนพื้นฐานความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่ทัดเทียมกันระหว่างเพศ ทำให้หญิงชาวไทยภูเขามีสถานะที่ด้อยกว่าผู้ชายทั้งในด้านสังคม การเมือง วัฒนธรรม และบทความของเจียง ฉิยูน และธนพร หมุกคำ (2566) ได้ศึกษาเรื่อง ภาพแทนความเป็นจีนในนวนิยายเรื่อง คนตายยากของ หยูหัว ใช้แนวคิดภาพแทน แนวคิดสัญญาวิทยา และแนวคิดสตรีนิยม ผลการศึกษาพบ 1. ภาพแทนการให้คุณค่าแก่สถาบันครอบครัว 2. ภาพแทนการแก้ไขปัญหาและการให้โอกาส 3. ภาพแทนการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ และ 4. ภาพแทนอุปนิสัยและบทบาทหน้าที่ของสตรีชาวจีน นวนิยายเรื่อง คนตายยาก ของหยูหัว แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของชีวิตที่ส่งผลให้สังคมจีน เข้าสู่อุดมการณ์ที่สร้างความเสมอภาคทางสังคม และมีความเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง รวมถึงอุดมการณ์การพัฒนาคุณภาพของชีวิตแก่ประชาชนด้วย ดังนั้นการศึกษาเรื่องภาพแทนความเป็นจีนในนวนิยาย เรื่อง หมู่บ้านเล็กตระกูลเป่า ของ หวัง อันอี้ พระราชนิพนธ์แปลในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้วิจัยมุ่งชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญของภาพแทนที่ปรากฏในวรรณกรรม และเพื่อให้เห็นแง่มุมในการวิเคราะห์ อันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาและวิเคราะห์วรรณกรรมต่อไป

วิธีการดำเนินการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary research) รวบรวมข้อมูล สังเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Description analysis) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การเลือกข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกศึกษาผลงานวรรณกรรมจีนแปลในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นวนิยายเรื่อง หมู่บ้านเล็กตระกูลเป่า ของ หวัง อันอี้ จำนวน 40 ตอน พิมพ์ครั้งที่ 4 โดยสำนักพิมพ์ นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ และจัดกลุ่มเนื้อหาที่มีตัวละครนำเสนอภาพแทนความเป็นจีนที่เกี่ยวข้อง

2. วิเคราะห์ข้อมูล

พิจารณาวรรณกรรม โดยใช้แนวคิดภาพแทนของสจ๊วต ฮอลล์ (1972) เพื่อวิเคราะห์และตีความหมาย ดังมีภาพแทน ได้แก่ ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของสตรี ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของความรัก ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทความเป็นวีรบุรุษ ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทการลงโทษที่ปรากฏในวรรณกรรม เรื่อง หมู่บ้านเล็กตระกูลเป่า ของ หวัง อันอี้ พระราชานิพนธ์แปลในสมเด็จพระกนิษฐาธิราช เจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

3. การสังเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์วรรณกรรมตามแนวทางการวิเคราะห์ภาพแทนที่เกี่ยวข้องกับภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของสตรี ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของความรัก ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทความเป็นวีรบุรุษ ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทการลงโทษ เพื่อสังเคราะห์ภาพแทนและสรุปภาพแทนที่ถูกนำเสนอ

4. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Description analysis) พร้อมยกตัวอย่างประกอบ และนำเสนอผลการวิเคราะห์เนื้อหาตามลำดับ และอภิปรายผลการวิจัยเพื่อสรุปข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยวิเคราะห์ภาพแทนความเป็นจีนที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง หมู่บ้านเล็กตระกูลเป่า ของ หวัง อันอี้ พระราชานิพนธ์แปลในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พบภาพแทนทั้งหมด 4 ภาพแทน ดังนี้

1. ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของสตรี สตรีหรือผู้หญิงเป็นเพศที่มีบทบาทสำคัญในการดูแล และจัดการเรื่องสำคัญต่างๆ ภายในครอบครัว ในสังคมจีนเป็นสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ มีอำนาจมากกว่าผู้หญิง ดังนั้นบทบาทหน้าที่ของผู้ชาย คือ ออกไปทำงานนอกบ้าน ส่วนผู้หญิงต้องทำ

หน้าที่เป็นแม่บ้านแม่เรือน เป็นแนวหลังที่พร้อมให้การสนับสนุนผู้เป็นสามี อีกทั้งผู้หญิงที่มีลูกต้องคอยดูแลเลี้ยงดู และส่งเสริมสิ่งที่ดีให้แก่ลูก ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทสตรี แบ่งได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1.1. การแสดงออกถึงความรักและความห่วงใยที่แม่มีต่อลูก แม่แสดงออกถึงความรักที่ลึกซึ้งและไม่มีเงื่อนไข คอยห่วงใยปกป้องและดูแลลูก ดังพฤติกรรมของแม่เลาจาที่เป็นห่วงลูก นึกถึงลูกเป็นอันดับแรกในสถานการณ์ที่อันตรายจากเหตุการณ์น้ำท่วมหนักในหมู่บ้าน ดังตัวอย่าง

ครอบครัวเป่าเหยียนซาน วิ่งไปถึงถนนโรยหินแล้ว พอหันไปนับจำนวนคน
เห็นว่าขาดเลาจาไปคนหนึ่ง

“เลาจา!” เมียเป่าเหยียนซานร้องตะโกนสุดเสียง

เหวินฮั่วจื้อนึกออกว่า เลาจาหายไปตอนเอาอาหารไปให้ปู่เป่าห่า อาจจะอยู่
กับปู่เป่าห่าก็ได้

“พ่อ กลับไปตามหาลูกซี” เมียเป่าเหยียนซานสั่ง ตอนนี้น้ำขึ้นถึงโคนต้นชาแล้ว

(หว่ง อันอี้, 2556 : 154)

จากตัวอย่าง กล่าวถึงตัวละครแม่ของเลาจาที่แสดงความเป็นห่วงเป็นใยลูก โดยสื่อสารกับพ่อของเลาจา ฉากนี้เป็นฉากที่ครอบครัวของเป่าเหยียนซาน (พ่อของเลาจา) ประสบภัยจากน้ำท่วมในหมู่บ้านอย่างหนัก ขณะที่ทุกคนวิ่งหนีน้ำท่วมเพื่อเอาตัวรอดอย่างสุดชีวิตจนลี้ภัยมาพักในครอบครัวนั้น แม่ของเลาจาตรวจสอบสมาชิกในบ้าน เมื่อทราบว่าเลาจาหายไป แม่จึงรีบให้พ่อออกไปตามหาลูก จากเหตุการณ์นี้จะเห็นได้ว่า แม่เลาจาแสดงออกถึงความรักและความห่วงใยลูก กลัวลูกจะเกิดอันตราย

1.2. การจัดการเรื่องการมีครอบครัวของลูก แม่มีบทบาทในการหาคู่ครองที่ดีให้แก่ลูก สะท้อนให้เห็นถึงชนบประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนานในวัฒนธรรมชาวจีน โดยเชื่อว่าพ่อแม่มีหน้าที่ในการจัดหาคู่ครองที่เหมาะสมให้แก่ลูก ดังที่เมียเป่าเหยียนซานทำหน้าที่จัดหาคู่ครองให้กับลูกชายคนโต เพื่อให้ลูกมีคู่ครองและครอบครัวที่สมบูรณ์แบบ มีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิต ดังนี้

เด็กหญิงที่ช่างเข้าส่วยสาวหน้าตาเปลี่ยนไปมาก สวยขึ้นมาก มีน้ำมีนวล

มีคนพูดกับนางว่า “น่าจะให้เด็กๆ แต่งงานกันได้แล้ว”

นางหันไปปรึกษาสามี “จะให้เด็กๆ แต่งงานกันเลยดีไหม”

เจียนเซ่อจื้อ อายุ 24 น่าจะแต่งงานได้แล้ว

(หว่ง อันอี้, 2556 : 101)

ตัวอย่างข้างต้น กล่าวถึงภาพแทนความเป็นจีนของบทบาทสตรีในการจัดหาคู่ครองให้แก่ลูก จากบทสนทนาของเมียเป่าเหยียนซาน ทำหน้าที่จัดหาคู่ครองที่เหมาะสมให้กับลูกชายคนโต ซึ่งทุกคนในหมู่บ้านเล็กตระกูลเป่ารับรู้จุดประสงค์ของเมียเป่าเหยียนซานที่ได้รับเลี้ยงเสี่ยวซู่จื้อมาตั้งแต่เด็ก เนื่องจากการที่เสี่ยวซู่จื้อเข้ามาอาศัยอยู่ในบ้านของเป่าเหยียนซานก่อน เพื่อเป็นการสร้าง

ความคุ้นเคยและเชื่อฟังผู้ใหญ่ หรือสามารถสั่งสอนได้ง่าย ซึ่งย่อมดีกว่าการที่เมียเป่าเหยียนชาน นำหญิงสาวบ้านอื่นเข้ามาเป็นสะใภ้ในบ้าน แม่จึงทำหน้าที่ในการพิจารณาคัดเลือกคู่ครองที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังปลูกฝังค่านิยมด้านการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบิดามารดาอีกด้วย

1.3. การจัดหาอาชีพให้แก่ลูก แม่มีบทบาทในการจัดหาอาชีพให้แก่ลูก เพราะอาชีพที่ดีมีผลต่ออนาคตของลูก แม่จึงต้องจัดหาอาชีพที่เหมาะสมให้ลูก อาชีพที่ดีสามารถสร้างความสุขและส่งผลต่อการประสบความสำเร็จในชีวิตอีกด้วย แม่จึงเป็นบุคคลที่ที่รัก ห่วงดี เข้าอกเข้าใจลูก และแนะนำอาชีพที่ดี ดังที่แม่ของเป่าเหรินเหวินพยายามแนะนำลูกให้ประกอบอาชีพค้าขาย ดังตัวอย่าง

...ฟ้าสว่างแล้ว เขาตื่นลุกขึ้นมาล้างหน้า สัฟิน เอาหวีที่หักแล้ว
ของแม่จุ่มน้ำเล็กน้อยมาหิ้วม สวมชุดนักเรียนสีน้ำเงิน หนีบ “ผลงาน”
เดินออกไป แม่วิ่งตามเขาไปได้ครึ่งลี้ อยากให้เขาเอาไข่สักครึ่งตะกร้า
ไปขาย เขาแกล้งทำเป็นไม่ได้ยิน เดินก้าวเท้ายาวอย่างรวดเร็วราวกับผีพุ่งไต้
ออกนอกหมู่บ้านไป

(หวัง อันอู้, 2556 : 69)

จากตัวอย่างพบว่า แม่ของเป่าเหรินเหวิน มีบทบาทในการจัดหาอาชีพที่เหมาะสมให้แก่ลูก แต่เป่าเหรินเหวินไม่ชอบอาชีพค้าขายที่แม่แนะนำ และเขามีความศรัทธาและมุ่งมั่นจะประกอบอาชีพนักเขียน ด้วยความรักและความห่วงใยแม่ของเป่าเหรินเหวินไม่ได้กีดกันอาชีพที่เป่าเหรินเหวินชอบแต่อย่างใด เพียงอยากให้เป่าเหรินเหวินได้ลองทำอะไรใหม่ๆ เท่าที่แม่คนหนึ่งจะแนะนำและสนับสนุนอาชีพให้กับลูกได้ ซึ่งจากตัวอย่างทำให้เห็นบทบาทของแม่ในการจัดหาอาชีพที่ดีให้แก่ลูก

2. ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของความรัก ความรัก คือ การยอมรับตัวตนของเขา ยอมรับในข้อเสียต่างๆ “รัก” หมายถึง มีใจผูกพันด้วยความห่วงใย มีใจผูกพันด้วยความเสน่หา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 938) ความรักเป็นสิ่งที่สวยงาม บางครั้งความรักอาจถูกใช้เป็นเครื่องมือทำลายผู้อื่น ทั้งนี้ในพื้นฐานครอบครัวของชาวจีน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ให้ความสำคัญและคุณค่ากับสถาบันครอบครัวมาก เนื่องจากสังคมจีนเป็นสังคมเกษตรมานานหลายพันปี สังคมเกษตรมีลักษณะอย่างหนึ่ง คือ ไม่สามารถดำเนินชีวิตโดยลำพังได้ จึงต้องร่วมกันทำไร่นาเพื่อทำมาหากิน การร่วมเชื้อสายเป็นตัวเชื่อมโยงคนที่อยู่ในตระกูลหรือครอบครัวเดียวกันได้เป็นอย่างดี อันจะก่อให้เกิดความผูกพันและความสามัคคี จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อคุณภาพการใช้ชีวิตและความเจริญรุ่งเรืองของครอบครัวหรือตระกูล (เจียง ฉียูน และธนพร หมูคำ, 2566 : 326-327) ดังนั้น จะเห็นได้ว่าคนในครอบครัวชาวจีน นอกจากจะให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัวแล้ว ยังปลูกฝังค่านิยมเรื่องการเลือกคู่ครองหรือภรรยาที่ดีให้แก่ลูก ลูกต้องเชื่อฟังในสิ่งที่พ่อแม่แนะนำ นับว่าเป็นผู้มีความกตัญญูอย่างสูงสุด ในวรรณกรรมเรื่อง หมู่บ้านเล็กตระกูลเป่า ของ หวัง อันอู้ จึงนำเสนอภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทด้านความรักที่อยู่ภายใต้ขนบวัฒนธรรมของชาวจีน ซึ่งเป็นสังคมแบบปิตาธิปไตย แบ่งได้ 3 ประเด็น ดังนี้

2.1 ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทความรักที่สมหวัง ความรักที่สมหวัง หมายถึงความรักที่ได้ดังหวัง เป็นความรักที่ได้รับการตอบรับจากคนทั้งสอง ความรักที่สมหวังมักเกิดขึ้นเมื่อความรู้สึกของทั้งสองฝ่ายมีความรู้สึกที่ตรงกัน มีความเข้าใจที่ดีต่อกัน ความรักที่สมหวังไม่ได้มองเห็นแค่ความรักในเชิงสัมพันธ์แบบคู่สาว แต่ยังพบว่ามีความรักที่ได้รับจากครอบครัว ความรักความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อน ภาพแทนของความรักที่สมหวัง ปรากฏตัวละครชื่อเสี่ยวชู่จื่อกับเหวินฮั่วจื่อลูกชายคนรองของเป่าเหยียนซาน ซึ่งความรักของทั้งสองเริ่มต้นจากเพื่อนที่อายุไล่เลี่ยกัน อาศัยอยู่บ้านหลังเดียวกัน เมียของเป่าเหยียนซานรับเสี่ยวชู่จื่อมาเลี้ยง เพื่อที่จะให้เป็นภรรยาของลูกคนโต แต่ทว่าตัวของเสี่ยวชู่จื่อกลับมีความชอบพอในตัวของเหวินฮั่วจื่อ ซึ่งเป็นลูกชายคนรองมากกว่า เมื่อรู้ว่าตนเองต้องได้แต่งงานกับชายอื่นที่ไม่ใช่คนที่ตนเองชอบ เธอจึงตัดสินใจหนีออกจากครอบครัวเป่าเหยียนซาน การหนีออกจากบ้านของเธอทำให้เหวินฮั่วจื่อเข้าใจหัวใจตนเอง เขามีความรู้สึกกับเสี่ยวชู่จื่อเป็นอย่างมาก แต่กลับรู้ตัวช้าไป และได้แค่หวังว่าเสี่ยวชู่จื่อจะกลับมาในสักวัน จนในที่สุดเสี่ยวชู่จื่อที่หนีไปก็ไม่สามารถทนต่อความคิดถึงของตัวเองได้ จึงได้ย้อนกลับมาหมู่บ้านเป่าอีกครั้ง ทำให้เธอได้พบกับเหวินฮั่วจื่อชายผู้เป็นที่รัก ดังตัวอย่าง

เสี่ยวชู่จื่อโผกอดคอเหวินฮั่วจื่อ เหวินฮั่วจื่อตอนนี้จึงกล้ากอดเธอ แสงจันทร์
มองดูพวกเขาอย่างเจียบๆ ครู่หนึ่ง แล้วเคลื่อนไปนิดหนึ่ง แล้วมองดูพวกเขาอีก
น้ำค้างลง ต้นกล้าของข้าวฟ่าง กำลังชูก้าน เสียงจิ้งหรีดร้อง ต้นข้าวฟ่างส่ายไปมา
เป็นเงาเทาบนตัวของเสี่ยวชู่จื่อกับเหวินฮั่วจื่อ น้ำค้างทั้งเย็นทั้งหวาน

(หวัง อันฉี, 2566 : 177)

ข้อความข้างต้น เป็นบทสนทนาที่แสดงออกถึงความรักและความคิดถึงของตัวละครเสี่ยวชู่จื่อและเหวินฮั่วจื่อที่ไม่ได้พบกันนาน ความห่างไกลทำให้ทั้งสองคนรับรู้ได้ว่าตนเองมีความรู้สึกอย่างไร ท้ายที่สุดเมื่อได้พบหน้ากันอีกครั้งก็ไม่สามารถเก็บความรู้สึกเหล่านั้นไว้ในใจได้อีก จึงเป็นภาพแทนความรักที่สมหวังของเสี่ยวชู่จื่อและเหวินฮั่วจื่อ ที่เปิดเผยความรู้สึกซึ่งกันและกัน ทำให้ได้รับรู้ว่าทั้งสองคนมีความรู้สึกรักและคิดถึงกัน ดังนั้นภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทความรักที่สมหวัง คือภาพของคู่รักที่มีความเข้าใจกันอย่างลึกซึ้ง มีความเชื่อมั่นและความสัมพันธ์ที่เด่นชัด สามารถแสดงให้เห็นผ่านทัศนคติและความสัมพันธ์ที่มีความเข้าใจกันอย่างลึกซึ้ง ต่อสู้ฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ ไปด้วยกัน ความรักที่สมหวังนี้ แสดงให้เห็นถึงความสุข และความพึงพอใจในความสัมพันธ์ที่มีต่อกันอย่างชัดเจนและอบอุ่น ดังที่เสี่ยวชู่จื่อและเหวินฮั่วจื่อเข้าใจความรู้สึกในความรักที่มีต่อกัน

2.2 ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทความรักที่ไม่สมหวัง ความรักที่ไม่สมหวัง คือความรักที่ไม่ได้ดังหวังหรือไม่ได้รับการตอบรับตามที่คาดหวัง มักเกิดขึ้นเมื่อมีความหวาดกลัว ความเจ็บปวด การสูญเสียหรือการจากไปของคนรัก ความผิดหวังที่เกิดขึ้นจากความคาดหวัง ความรู้สึกเหล่านี้อาจเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่คนๆ หนึ่งรักอีกคนหนึ่งมาก ย่อมรู้สึกรับรู้ถึงอารมณ์ต่างๆ จะเห็นได้ว่า ความรักที่ไม่สมหวังจึงเป็นอารมณ์ของความรู้สึกที่เจ็บปวด รู้สึกเศร้าหรือหดหู่ และอาจทำให้

เกิดความเสียหายทางอารมณ์และจิตใจ ดังตอนที่เมียบ่าปึงเต๋อและบ่าปึงเต๋อ เมื่อเมียบ่าปึงเต๋อเสียลูก และถูกสามีของเธอทำร้ายจนบอบช้ำทั้งร่างกายและจิตใจ เธอจึงหมดรักต่อสามีของเธอ ดังตัวอย่าง

เมียบ่าปึงเต๋อดิ้นแรงขึ้น พยายามลงจากหลังบ่าปึงเต๋อ ดิ้นรนจะไปลงน้ำ

บ่าปึงเต๋อเริ่มจับนางไม่ไหว

“แกไม่อยากจะมีชีวิตอยู่หรือ” เขาตะโกน

นางดิ้นจนเชือกที่มัดตัวนางไว้ขาด นางเลยเอามือ 2 ข้าง กดหัวบ่าปึงเต๋อ
เหนียวไปข้างหลัง

“ชาติหมาสารเลว” บ่าปึงเต๋อร้องด่าอย่างสิ้นหวัง เท้าเขาสลื่นทรงตัว
ไม่อยู่ เขาพยายามยืนขึ้นให้มั่นคง ไม่อย่างนั้นจะจมน้ำตายทั้งคู่ ตอนนี้รู้สึก
ถึงหน้าอกแล้ว

ในที่สุดนางปล่อยหัวบ่าปึงเต๋อ เขาหายใจออกได้ดีขึ้นไม่ทันทั่วท้อง
เมียบ่าปึงเต๋อกลับหงายท้อง บ่าปึงเต๋อล้มลง มือคลายออกอย่างไม่รู้ตัว นางตกจากหลัง
หญิงบ้าจมน้ำหายไป

(หวัง อันอี, 2556 : 155)

จากตัวอย่าง เมียบ่าปึงเต๋อเป็นหญิงที่ถูกทำร้ายทั้งร่างกายและจิตใจจากสามี
ของเธอ คือ บ่าปึงเต๋อ ทำให้เธอกลายเป็นหญิงที่มีสุขภาพจิตที่ย่ำแย่ คนในหมู่บ้านรวมถึงสามีของเธอ
คิดว่าเธอเป็นหญิงบ้าที่เสียสติ จากตัวอย่างเกิดฝนตกหนักติดต่อกันหลายวัน จนทำให้น้ำเริ่มท่วมในหมู่บ้าน
เป็นวงกว้าง ผู้คนจึงอพยพหนีน้ำเพื่อขึ้นไปบนยอดภูเขาสูง เมียบ่าปึงเต๋อวิ่งหนีออกจากบ้านไป แม้สามี
นางจะจับตัวนาง และแบกนางเอาไว้เพื่อหนีน้ำท่วม แต่ด้วยสติเลอะเลือนของเธอ เธอจึงกัดที่ไหล่สามี
และวิ่งลงน้ำจมน้ำหายไปที่สุด อธิบายได้ว่า “เมียบ่าปึงเต๋อ” เป็นการปรากฏตัวขึ้นของตัวละคร “หญิงป่วย”
ในงานวรรณกรรมจีนสมัยใหม่ ถือเป็นปรากฏการณ์ที่มีนัยสำคัญซึ่งเราควรนำมาพิจารณาพิเคราะห์ หากมอง
ปรากฏการณ์ดังกล่าวด้วยแนวคิดที่ว่า งานวรรณกรรม คือ “ระบบของภาพแทน” ซึ่งไม่ได้มองว่า
วรรณกรรมทำหน้าที่เป็นกระจกที่ส่องสะท้อนความเป็นจริงที่มีอยู่แล้วในสังคม หากแต่มองว่าวรรณกรรม
เป็นเครื่องมือทางวาทกรรมที่สร้างความจริงทางสังคมขึ้นมาในความรับรู้ของผู้อ่าน ผ่านการผลิตซ้ำ
ภาพแทน และมีการผลิตซ้ำภาพของตัวละคร “หญิงป่วย” ออกมาในงานวรรณกรรมจีนสมัยใหม่
ซึ่งมีความหมายทางสังคมบางอย่างแฝงอยู่เช่นกัน (รัชกฤษ วงษ์วิลาศ, 2563 : 5)

2.3 ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทความรักที่ผิดจารีตประเพณี การแต่งงาน
แบบคลุมถุงชนในสังคมจีน เป็นค่านิยมหรือขนบจารีตที่ยึดถือและสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึง
ปัจจุบัน การคลุมถุงชนสร้างปัญหาต่อคนหนุ่มสาว เพราะมีหลายคู่ที่ไม่ได้แต่งงานกัน ต้องยึดความคิด
และการตัดสินใจของพ่อแม่เป็นหลัก หนุ่มสาวไม่มีสิทธิ์โต้แย้งในการหาคู่ครองที่พ่อแม่เลือกหาให้
การแต่งงานของจีนในอดีต จึงเป็นเรื่องที่ทำให้ปวดร้าวใจและเกิดโศกนาฏกรรมขึ้นบ่อยครั้ง ภาพแทน
ความเป็นจีนผ่านบทบาทความรักที่ผิดจารีตประเพณี กล่าวถึงในตอนที่เกี่ยวข้องเรื่อง เด็กที่รับมาเลี้ยง

เพื่อเป็นสะใภ้ของลูกชายคนโตของเป่าเหยียนซาน เจี้ยนเซ่อจื่อลูกชายคนโตต้องแต่งงานกับเธอ และเหวินฮั่วจื่อลูกชายคนรองซึ่งแอบรักเสี่ยวชู่จื่ออยู่ จนนำไปสู่การคบชู้ที่ผิดจารีตประเพณี ดังความว่า

คืนนี้ เสี่ยวชู่จื่อจะมาได้หรือเปล่านั้นไม่รู้ ในหมู่บ้านมีงานเลี้ยง
เสียงดังแบบนี้ มีคนเดินไปเดินมาเหมือนรูปภาพคนขี่ม้าบนโคม่ไฟ
งานน่าจะเลิกดึกก่อนคืน เสี่ยวชู่จื่อทำงานแถวๆ บ้านหลิวเจีย ห่างที่นี้
ไปกว่า 10 ลี้ ทำงานรับจ้างเล็กๆ น้อยๆ

เธอบอกว่าถ้ามีเวลาวางเมื่อไรก็จะมาทุกๆ คืนเวลาพระ-จันทร์ขึ้น
ถึงกึ่งกลางท้องฟ้า เหวินฮั่วจื่อจะไปคอยเสี่ยวชู่จื่ออยู่หลังบ้าน ตามที่
พวกเขานัดกัน ให้เขารอคอยอย่างอดทนจนกว่าเจี้ยนเซ่อจื่อจะหาเมียได้
เสี่ยวชู่จื่อจะได้กลับมาแต่งงานกับเขา

ถึงแม้ว่าเสี่ยวชู่จื่อกับเจี้ยนเซ่อจื่อยังไม่ได้จดทะเบียนแต่งงานกัน
แต่คนทั้งหมู่บ้านถือว่าเธอเป็นเมียเจี้ยนเซ่อจื่อแต่งงานก่อน เธอจึงกล้า
โผล่หน้ามา

(หวัง อันอี, 2556 : 183-184)

ฉากนี้กล่าวถึงตัวละครชื่อเสี่ยวชู่จื่อที่ถูกเลี้ยงมาเพื่อเป็นภรรยาเจี้ยนเซ่อจื่อ และคน
ทั้งหมู่บ้านรับรู้แล้วว่าเธอถูกเลี้ยงมาให้เป็นสะใภ้ แต่ตัวเธอกลับหลงรักน้องชายของเจี้ยนเซ่อจื่อ
เมื่อเธอตัดสินใจหลบเลี่ยงการแต่งงาน แต่ทว่าเธอกลับลักลอบพบกับลูกชายคนรองในยามวิกาลเสมอ
เพราะเขาทั้งสองมีความรักต่อกัน จึงสื่อถึงภาพแทนความรักที่เกิดจากการผิดจารีตประเพณีของ
เสี่ยวชู่จื่อที่แอบนัดพบบุคคลอื่นที่ไม่ใช่คู่หมั้นของตนเอง ภาพแทนของความรักที่ผิดจารีตประเพณี
คือ ความรู้สึกที่เกิดจากความรัก ความปรารถนาของทั้งสองฝ่าย ที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่อีกฝ่าย
ติดพันหรือสัญญาหรือทั้งสองฝ่ายต่างมีครอบครัว มีคู่รักอยู่แล้ว แต่ยังเกิดความรู้สึกพึงพอใจกัน
กับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่คู่รักของตน อาจกล่าวได้ว่ามนุษย์ส่วนใหญ่จะรักการมรดกมากกว่ารักคุณธรรม
สุวรรณา สถาอนันท์ (2551 : 47) ดังนั้น ความรักที่เกิดจากความรักปรารถนาบุคคลที่ไม่ใช่คู่ครองของตน
หรือผู้ที่ตนมีพันธะสัญญาติดอยู่ คือ ความรักที่ผิดจารีตประเพณี ซึ่งในวัฒนธรรมจีนเคร่งครัดเรื่องนี้มาก

3. ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของความเป็นวีรบุรุษ

สังคมจีนดั้งเดิมมักจะให้ความสำคัญในเรื่องคุณธรรมเป็นอย่างมาก ในประวัติศาสตร์จีนโบราณ
คุณธรรมได้รับการสอนและถูกส่งเสริมให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยมีการสอนเกี่ยวกับคุณธรรม
และจริยธรรมผ่านศาสนา ปรัชญาสำนักขงจื่อเสนอเนื้อหาทางจริยศาสตร์ที่แจ่มแจ้งชุดคุณธรรมเรียกว่า
(เต๋อ 德) เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติโดยอิงกับมาตรฐานและคุณค่าตามขนบจารีต โดยมีคุณธรรมหลักอย่าง
เหวิน หลี่ อี้ เป็นคุณธรรมพื้นฐาน และมีคุณธรรมอย่างความกตัญญู (เซี่ยว 孝) ความจงรักภักดี (จง 忠)
ความจริงใจ (เจิง 誠) ความเคารพ (จิง 敬) และความกล้าหาญ (หย่ง 勇) (ศรีบุญญา อรุณขจรศักดิ์, 2554)

ในสังคมจีนยกย่องบุคคลที่เป็นวีรบุรุษ วีรบุรุษ คือ บุคคลที่มีความกล้าหาญ ยอมมอบชีวิตหรือเสียสละบางสิ่งบางอย่างของตนเองเพื่อบุคคลอื่นและได้รับการยกย่อง (แคมป์เบลล์ และ มอยเยอร์ส อ้างถึงใน ธนภัทร พิริโยธินกุล, 2564 : 176) ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทวีรบุรุษ เป็นภาพแทนที่สื่อถึงบุคคลที่มีคุณลักษณะโดดเด่น คือ ทำสิ่งที่ถูกต้อง มีความกล้าหาญและเสียสละ ในวรรณกรรมหมู่บ้านเล็กตระกูลเป่า นำเสนอภาพแทนวีรบุรุษผ่านตัวละคร “เลาจา” มีความหมายว่า “กากหรือขี้ตะดอน” (หวัง อันอี้, 2556 : 12) แสดงพฤติกรรมที่ได้รับการยกย่องชื่นชมด้านความเสียสละ และความกล้าหาญ จนนำไปสู่การยกย่องเชิดชูเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สังคม แม้ชื่อของ “เลาจา” มีความหมายเชิงลบแต่หวัง อันอี้ พยายามตอกย้ำและสื่อว่า “เมื่อมนุษย์รู้จักความหมายและคุณค่าในตนเอง ย่อมทำให้มีคุณค่าได้ในทุกสถานการณ์” ดังนั้น ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของความกล้าหาญ คือ กล้าที่จะเผชิญหน้ากับความยากลำบาก ไม่เพิกเฉยต่อผู้ที่กำลังเดือดร้อน แม้การยื่นมือเข้าไปช่วยอาจจะทำให้ต้องเสียแรง เกิดความเสียหายหรือเสี่ยงต่อชีวิต แต่นับว่าเป็นความจำเป็นที่คนเราควรจะทำในฐานะเพื่อนมนุษย์ ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของความกล้าหาญ ถูกนำเสนอผ่านตัวละครเด็กน้อยเลาจา เด็กผู้มีคุณธรรมที่มีความกล้าหาญ เขาดำน้ำไปช่วยปู่เป่าห้า ในขณะที่เกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ในหมู่บ้าน โดยไม่เกรงต่อภัยอันตราย ดังตัวอย่าง

ในหมอกมัวขาวโพลนไกลออกไป มีพงหญ้ารกๆ บนยอดหญ้า
มีเงาคนตะคุ่มๆ พวกเขาล่องแพไปใกล้ๆ มองเห็นชัดว่าเป็นยอดต้นกล้วย
ซึ่งเป็นต้นไม้ที่สูงที่สุดทางตะวันออกของหมู่บ้าน พบปู่เป่าห้าคว่ำหน้าอยู่บน
ยอดไม้ ปู่เป่าห้าชี้นิ้วลงไปใต้ต้นไม้พิมพ์ว่า “เลาจา เลาจา”
ใต้ต้นไม้นี้มีแต่น้ำ ข้างๆ น้ำเป็นภูเขาเป่าซาน คูมิดครึ้ม

(หวัง อันอี้, 2556 : 157)

ตัวอย่างข้างต้น หมู่บ้านเป่าประสบปัญหาน้ำท่วมครั้งใหญ่ ทุกคนต่างพยายามหนีเอาชีวิตรอด แต่เลาจาและปู่เป่าห้าตัวละครในเรื่องหนีไม่ทัน เลาจาจึงดำน้ำไปช่วยปู่เป่าห้าให้พ้นไปบนยอดไม้เพื่อรักษาชีวิตไว้ ดังนั้นการกระทำของเลาจาจึงแสดงออกถึงหัวใจของวีรบุรุษ การช่วยเหลือผู้อื่น คือหัวใจสำคัญดังเช่นที่เลาจาได้ช่วยปู่เป่าห้าของเขา แม้เขาจะต้องเสียชีวิตจากเหตุการณ์ครั้งนี้ก็ตามสรุปได้ว่า ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของความกล้าหาญ เป็นภาพของบุคคลที่กล้าเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่ยากลำบากในชีวิต แสดงผ่านตัวละครของเลาจาที่กล้าเผชิญหน้ากับมวลน้ำมหาศาลจากสถานการณ์น้ำท่วมใหญ่ในหมู่บ้าน แม้ว่าเหตุการณ์นี้ต้องเสียสละชีวิต แต่เขาก็ไม่นึกเสียใจที่ได้ช่วยชีวิตคนที่เขารักเช่นปู่เป่าห้า

4. ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของการลงโทษ เป็นภาพของบุคคลที่ถูกสังคมหรือประชาชนส่วนใหญ่ตัดสินว่า เป็นผู้ที่มีความประพฤติไม่เหมาะสมหรือปฏิบัติตนไม่เป็นไปตามสิ่งที่สังคมยอมรับ เช่น การถูกกล่าวหาหรือถูกตัดสินให้เป็นโทษโดยไม่มีหลักฐานพอเพียง ซึ่งนำไปสู่ความสูญเสียทั้งชีวิตและร่างกาย ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของการลงโทษ แบ่งได้ 2 ประเด็น ดังนี้

4.1. ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของการถูกลงโทษจากสังคม การถูกลงโทษจากสังคม เกิดขึ้นเมื่อบุคคลทำบางสิ่งที่ไม่ได้รับการยอมรับหรือถูกพิจารณาว่าไม่เหมาะสมตามค่านิยมหรือมารยาทที่กำหนดโดยสังคม การลงโทษในสังคมมีหลายรูปแบบ เช่น การโต้แย้งหรือตำหนิต่อบุคคลที่มีพฤติกรรมหรือทัศนคติที่ไม่เป็นที่ยอมรับหรือไม่เหมาะสมตามมารยาทที่กำหนดไว้ หรือการละเมิดความเชื่อมั่นหรือค่านิยมของสังคม เมื่อบุคคลทำสิ่งที่ขัดต่อค่านิยมหรือความเชื่อมั่นทางสังคม เช่น การละเมิดกฎระเบียบทางสังคมหรือการฝ่าฝืนกฎหมาย การถูกลงโทษจากสังคมอาจมีผลกระทบที่หลากหลายตามบุคคลและสถานการณ์ ดังนั้นภาพแทนของการถูกลงโทษจากสังคม คือ การทำในสิ่งที่ผิดแปลกไปจากเดิมหรือการกระทำที่ขัดต่อความเชื่อ จารีตประเพณี ปรากฏในตอนที่เป็นเหยียนซานและคนในหมู่บ้าน มาพบกับอาสะไ้สองและฉือไหล เพื่อมาปรามให้คนทั้งสองรับรู้ว่าการที่เขาทั้งสองจะรักกันเป็นเรื่องที่ผิดศีลธรรม ดังตัวอย่าง

“จะตีก็ตีซ้ำ จะตีก็ตีซ้ำ” นางวิ่งไปถึง เป้าเหยียนซาน พยายามดึงตัว
 เป้าเหยียนซานออกไปจากเด็กหนุ่ม เป้าเหยียนซานจึงตะนางทีหนึ่ง
 “ซ้ำจะตีแกด้วย”
 นางถูกเตะจนตัวงอ สักประเดี๋ยวยืนขึ้นมาใหม่ วิ่งหนีไปข้างหน้า
 2-3ก้าว แล้วโถมตัวลงแทบเท้าเป้าเหยียนซาน กอดหัวเข่าของเขาไว้
 “พี่ใหญ่ ไว้ชีวิตเขาเถอะ”
 เป้าเหยียนซานจำใจวางไม้คานลง มองดูเมียของน้องชาย ถอนหายใจ
 แล้วด่า
 “แกมันเป็นผู้หญิงสารเลวไม่มีอาย ยังมียหน้ามาขอโทษแทนมัน”

(หวัง อันอี้, 2556 : 143-144)

จากตัวอย่างข้างต้น ตัวละครอาสะไ้สองของตระกูลเป้ามีความรักกับฉือไหล ซึ่งเป็นชายหนุ่มอีกหมู่บ้านหนึ่ง เขาทั้งสองมีความรักต่อกันโดยไม่สนใจคำครหาจากคนในหมู่บ้าน เมื่อเป้าเหยียนซานและคนในหมู่บ้านรู้ จึงตรงรี่มาเพื่อจะห้ามปรามไม่ให้ทั้งสองคบกัน และเป้าเหยียนซานได้ทำร้ายฉือไหลพร้อมด่าทออาสะไ้สอง จากตัวอย่างแสดงถึงการตัดสินที่รุนแรงจากผู้คนในสังคมที่ตัดสินว่าหญิงม่ายไม่ควรจะแต่งงานใหม่ และผู้หญิงไม่ควรแอบอยู่กินกับชายที่ไม่ทราบที่มาที่ไป จนเกิดการทำร้ายร่างกายนำไปสู่ความเจ็บปวด จะเห็นได้ว่าการถูกลงโทษจากผู้คนในสังคม ส่งผลกระทบต่อจิตใจและอารมณ์ของผู้ที่ถูกลงโทษ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพกายและจิตใจ บางครั้งการถูกลงโทษยังสามารถทำให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตส่วนตัวและความสามารถในการเข้าถึงโอกาสในอนาคต ลดความน่าเชื่อถือ อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือและความสัมพันธ์ทางสังคม ดังนั้นภาพแทนการถูกลงโทษจากสังคมเป็นภาพที่ต้องเผชิญกับความรุนแรงที่สังคมเป็นผู้กระทำ เพื่อลงโทษสำหรับความผิดที่คนส่วนใหญ่มองว่าไม่ถูกต้อง

4.2. ภาพแทนความเป็นเงินผ่านบทบาทของการถูกลงโทษจากครอบครัว ความรุนแรง

ในครอบครัว คือ การกระทำใดๆ โดยมุ่งประสงค์ให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพ หรือกระทำโดยเจตนาในลักษณะที่อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับหรือใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัวต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมิชอบ แต่ไม่รวมถึงการกระทำโดยประมาท ดังนั้น ภาพแทนความเป็นเงินผ่านบทบาทการถูกลงโทษจากสถาบันครอบครัว นำเสนอผ่านตัวละครเป่าปิงเต๋อ กับภรรยาของเขา ซึ่งแสดงออกถึงความรุนแรงระหว่างสามีภรรยา ก่อนที่ทั้งสองจะแต่งงานกันภรรยาของเขามีรูปร่างหน้าตาที่งดงามมาก ผู้คนที่เห็นต่างหลงใหลในตัวเธอ เมื่อเธอแต่งงานกับเป่าปิงเต๋อทุกคนก็เกิดความอิจฉาในตัวเขา เวลาผ่านไปภรรยาของเป่าปิงเต๋อตั้งครรภ์พอลอดออกมาลูกก็ตาย มีลูกก็คนลูกก็ตายไปเรื่อยๆ จนเป่าปิงเต๋อทนไม่ไหวทำร้ายร่างกายและจิตใจของเธอ ดังตัวอย่าง

...ต่อมาเมื่อนางออกลูก เด็กก็ตาย เขาปิดประตูหน้าต่าง ไม่ร้องเลยสักแอะ ปล่อยให้เขาต้อยเตะ ไม่ร้องให้ ไม่ส่งเสียง เมื่อตีเสร็จแล้ว นางก็ไม่โกรธ ยังคงเหมือนเดิม เขาจะเอาอย่างไร นางก็ว่าไปตามนั้น เมื่อเขาตีนางแล้ว เขารู้สึกเจ็บปวดใจ เสียใจ แต่เวลาโกรธขึ้นมา อะไรๆ ก็ลืมไปหมด คนภายนอกมองไม่ออกเลยแม้แต่หน่อย ภายหลังใบหน้ากลมๆ ของนางกลายเป็นหน้าเรียวยาวซูบซีด สีแดงๆ บนใบหน้าก็หายไป

(หวัง อันอิ๋, 2556 : 108-109)

จากข้อความข้างต้น ตัวละครเป่าปิงเต๋อลงมือทำร้ายภรรยาของตนเองด้วยเกิดบรรดาลโทสะและขาดสติ เนื่องจากคนในหมู่บ้านมักจะพูดดูถูกภรรยาของเขาเป็นประจำว่า ภรรยาของเขานั้นเป็นบุคคลไร้ประโยชน์ มีลูกก็คนก็ตายจากไปหมดสิ้น ทำให้เขานั้นเกิดความไม่พอใจในตัวภรรยาเป็นอย่างมาก เขาทำร้ายร่างกายและจิตใจภรรยา ผลกระทบที่ตามมา คือ ภรรยาของเขามีจิตใจที่แตกต่างไปจากบุคคลทั่วไป กลายเป็นคนนิสัยที่แตกต่างจากเดิม จิตใจผิดปกติไปในที่สุด อีกทั้งการทำร้ายร่างกายผู้หญิงยังเข้าข่ายการกดขี่ข่มเหง เหยียดหยามผู้หญิง ผู้หญิงจึงต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชายในสังคมชายเป็นใหญ่ นอกจากนี้การดูถูกผู้อื่นเป็นสัญลักษณ์ของการแบ่งชนชั้น เนื่องจากคนในหมู่บ้านมองว่าผู้หญิงที่ไม่สามารถมีลูกสืบสกุลได้ ย่อมเป็นคนไร้ประโยชน์ จึงทำร้ายร่างกายและจิตใจของเธอ ซึ่งแสดงถึงการแบ่งชนชั้นอย่างชัดเจนว่า พวกเขาอยู่กับเธออยู่คนละชนชั้นกัน ไม่จำเป็นต้องให้คุณค่ากับเธอก็ได้ ดังนั้นภาพแทนความเป็นเงิน ผ่านบทบาทการถูกลงโทษจากสถาบันครอบครัวเป็นภาพการใช้ความรุนแรงกับสมาชิกในครอบครัว

อภิปรายผล

จากการศึกษาภาพแทนความเป็นเงินในนวนิยาย เรื่อง หมู่บ้านเล็กตระกูลเป่า ของหวัง อันอิ๋ พระราชนิพนธ์แปลในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้วิจัยพบภาพแทน 4 ประเด็น ดังนี้

1) ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของสตรี สตรีหรือผู้หญิงเป็นเพศที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลและจัดการเรื่องต่าง ๆ ภายในครอบครัว ผู้หญิงทำหน้าที่เป็นแม่บ้านแม่เรือน เป็นแนวหลังที่พร้อมให้การสนับสนุนผู้เป็นสามี อีกทั้งผู้หญิงที่มีลูกต้องคอยดูแลเลี้ยงดูและส่งเสริมสิ่งที่ดีให้แก่ลูก ทั้งการจัดหาครุภัณฑ์ที่เหมาะสม การส่งเสริมอาชีพให้แก่ลูก และพบการตั้งชื่อให้แก่ลูก คือ “เลาจา” ซึ่งหมายถึง “กาก” หรือ “ขี้ตะกอน” ผู้เขียนนำเสนออุดมการณ์เพื่อเรียกร้องความเท่าเทียมผ่านตัวละครแม่ของเลาจา สื่อความหมายผ่านชื่อของ “เลาจา” เพื่อโต้กลับความเท่าเทียมระหว่างชายหญิง สอดคล้องกับงานวิจัยของ เจียง ฉิยูน และธนพร หมูคำ (2566) ศึกษาเรื่อง ภาพแทนความเป็นจีนในนวนิยายเรื่อง คนตายยาก ของ หยูหัว พบว่าหน้าที่ของสตรีจีนในสังคมชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงทำหน้าที่ 3 สถานะ ได้แก่ แม่ ภรรยา และลูก สิทธิของผู้หญิงไม่มีความเท่าเทียมกับผู้ชาย และเพศสถานะความเป็นหญิงยังถูกสังคมกำหนดว่าต่ำต้อยกว่าผู้ชาย การสร้างภาพให้ผู้หญิงมีความอ่อนแอ นุ่มนวล อดทนและรักคนในครอบครัว และพบการโต้กลับจากแนวคิดสังคมชายเป็นใหญ่ที่ว่า “การตั้งชื่อให้ลูก” เป็นภาพแทนที่ถูกประกอบสร้างความจริงของสังคมที่ว่า “ผู้หญิงก็ยังมีบทต่อสู้ เพื่อความเสมอภาคทางเพศ” ดังงานวิจัยของ พัชรินทร์ นาคนงคำ และกาญจนา วิชญาปกรณ์ (2564) ได้ศึกษาเรื่อง ภาพแทนหญิงชาวไทยภูเขาในวรรณกรรมไทยร่วมสมัยปี พ.ศ. 2498-2559 พบว่า ภาพแทนหญิงชาวไทยภูเขากับความเป็นแม่บ้านแม่เรือน ซึ่งแบ่งออกเป็นหญิงชาวเขากับความเป็นเมีย และหญิงชาวเขากับความเป็นแม่เป็นภาพที่ถูกนำเสนอผ่านอุดมการณ์ของนักเขียน เพื่อนำเสนอให้ผู้หญิงมีลักษณะเป็นไปตามความต้องการของผู้ชายผ่านเพศสภาพความเป็นหญิง เพราะบทบาทแม่ที่ถูกนำมาผูกโยงกับเพศสภาพทำให้ผู้หญิงต้องแบกรับภาระหน้าที่ความเป็นแม่ ฉะนั้นเมื่อกลไกทางสังคมทำหน้าที่กำกับผู้หญิงต้องทำหน้าที่แม่ความเป็นแม่จึงเป็นเรื่องหนึ่งของบทบาทที่บังคับให้ผู้หญิงจำเป็นต้องทำ ภาพแทนความเป็นแม่บ้านแม่เรือน จึงเป็นภาพที่ถูกสร้างและหล่อหลอมจากระบบสังคมปิตาธิปไตย จึงทำให้เพศหญิงมีบทบาทสถานภาพที่ไม่ทัดเทียมชาย ดังปรากฏภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของสตรีในตัวละครแม่ของเลาจา และแม่ของเป่าเหรินเหวินที่ดูแลทุกอย่างภายในบ้าน ซึ่งเป็นการผลิตซ้ำภาพแทนสตรีอย่างเห็นได้ชัด

2) ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทการแสดงความรัก สะท้อนผ่านความรักที่สมหวัง ความรักที่ไม่สมหวัง และความรักที่ผิดจารีตประเพณีผ่านการแต่งงานแบบคลุมถุงชน สังคมจีนเป็นจารีตที่ยึดถือและสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การคลุมถุงชนสร้างปัญหาต่อคนหนุ่มสาวมีหลายคู่ที่ไม่ได้แต่งงานกัน ต้องยึดความคิดและการตัดสินใจของบุพการีเป็นหลัก การแต่งงานแบบคลุมถุงชนในสังคมจึงเป็นเรื่องที่ทำให้ปวดร้าวและก่อให้เกิดโศกนาฏกรรมดังที่เกิดขึ้นกับตัวละครเมียเป่าปิงต่อที่กระโดดลงน้ำเพื่อฆ่าตัวตาย

3) ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทความเป็นวีรบุรุษ ผ่านการแสดงพฤติกรรมที่มีความกล้าหาญ คือ กล้าที่จะเผชิญหน้ากับความยากลำบากไม่เพิกเฉยต่อผู้ที่กำลังเดือดร้อน แม้ว่าการยื่นมือเข้าไปช่วยอาจจะทำให้ต้องเสียแรง เกิดความเสียหายบางหรือเสี่ยงต่อชีวิต แต่นับว่าเป็นความจำเป็นที่คนเรา

ควรจะทำในฐานะเพื่อนมนุษย์ ดังที่เลาจาได้ช่วยชีวิตปู่เป้าห้า และได้รับการยกย่องเป็นวีรบุรุษในหมู่บ้านเป้าผ่านเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ในหมู่บ้าน

4) ภาพแทนความเป็นจีนผ่านบทบาทของการลงโทษ เป็นภาพของบุคคลที่ถูกสังคมหรือประชาชนส่วนใหญ่ตัดสินว่าเป็นผู้ที่มีความประพฤติไม่เหมาะสมหรือปฏิบัติตนไม่เป็นไปตามสิ่งที่สังคมยอมรับ การถูกกล่าวหาหรือถูกตัดสินให้เป็นโทษโดยไม่มีหลักฐานพอเพียง ซึ่งนำไปสู่ความเสียหายต่อร่างกายหรือชีวิตความเป็นอยู่ ดังที่ปรากฏกับอาสะไกสองและฉือไหล เพียงเพราะไม่ให้ฉือไหลแต่งงานกับหญิงหม้าย ซึ่งเกิดจากระบบความเชื่อแบบดั้งเดิมไม่ควรแต่งงานหรือเลือกภรรยาที่ผ่านการแต่งงานมาแล้ว

นอกจากประเด็นที่กล่าวไปข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่สอดแทรกในนวนิยาย คือ การนำเสนอสำนวนและปรัชญาจีน ซึ่งมีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่มีความสำคัญต่อชาวจีน ในนวนิยายเรื่อง หมู่บ้านเล็กตระกูลเป้า พบหลักปรัชญา สำนวน และคำสอนที่ปรากฏ เช่น สำนวน “มีบางครั้งที่นกอินทรีบินเดี่ยวกว่าไก่ แต่ไก่จะบินไม่สูงเท่านกอินทรีชั่ววันจันทร์” (หวัง อันอี้, 2556 : 27) หมายถึง ผู้ที่มีความหมั่นเพียรไฝหะความรู้สามารถขึ้นไปอยู่ในจุดสูงสุดได้ ถึงแม้จะอยู่ในที่ที่ตกต่ำซึ่งแตกต่างจากคนที่ไม่ไฝหะความรู้จะไม่สามารถขึ้นไปอยู่ในจุดสูงสุดได้ สำนวน “ตะเกียงน้ำมันน้อย” (หวัง อันอี้, 2556 : 168) หมายถึง ใช้ในการเปรียบเทียบกับคนที่เรื่องมาก มักสร้างความลำบากแก่ผู้อื่นเสมอ และสำนวน “หากภูเขาเขียวยังเหลืออยู่ไม่ต้องกลัวขาดฟืน” (หวัง อันอี้, 2556 : 207) หมายถึง トラบใดยังมีชีวิตอยู่ย่อมต้องมีความหวัง (ศรัญญา อรุณขจรศักดิ์ : ออนไลน์)

ดังนั้นสรุปได้ว่า นวนิยายเรื่อง หมู่บ้านเล็กตระกูลเป้า ของ หวัง อันอี้ ผู้เขียนสอดแทรกอุดมการณ์การเลือกปฏิบัติระหว่างเพศ ความเท่าเทียม สิทธิ และเสรีภาพ ควรปฏิบัติอย่างเท่าเทียมเสมอภาค การยกย่องเชิดชูผู้มีคุณธรรม มีความกล้าหาญ เสียสละตนและช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ช่วยดำรงสังคมให้เจริญงอกงาม รวมถึงค่านิยมสำคัญในการพัฒนาเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาตินอกจากนี้สอดแทรกความสำคัญด้านการศึกษา การพึ่งพาตนเอง และมีความขยันหมั่นเพียร อันเป็นวิถีปฏิบัติและคำสอนที่มีคุณค่าในประกอบสร้างชาติของบรรพบุรุษ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการศึกษาภาพแทนความเป็นจีนในนวนิยาย เรื่อง หมู่บ้านเล็กตระกูลเป้า ของ หวัง อันอี้ พระราชานิพนธ์แปลในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนสุตา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทำให้ทราบถึงชนบประเพณี ค่านิยม และการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมจีน รวมไปถึงสำนวน ปรัชญา ความเชื่อ และวัฒนธรรมของจีนในแต่ละสมัยที่มีอิทธิพลต่อผู้คนเชื้อสายจีน การนำแนวคิดภาพแทนของสัจวัต ฮอลล์ มาใช้ในการวิเคราะห์วรรณกรรมทำให้เห็นภาพแทนความเป็นจีนที่เด่นชัด และสามารถนำไปวิเคราะห์ตีความวรรณกรรมจีนเรื่องอื่นๆ อันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ควรมีการศึกษาวรรณกรรมของหวัง อันอี้ทั้งหมด เพื่อทราบการประกอบสร้างภาพแทนความเป็นจีนวาทกรรม อุดมการณ์ ของ หวัง อันอี้ เพื่อเชื่อมโยงเหตุการณ์ ฉาก สถานที่ การสร้างตัวละคร ทำให้เห็นชุดวาทกรรม อุดมการณ์ต่าง ๆ บริบทสังคมที่ผู้เขียนจงใจหรือไม่จงใจในการนำเสนอผลงานผ่านวรรณกรรมทั้งหมด

เอกสารอ้างอิง

- กุลนรี ราชปรีชา. (2552). *วรรณกรรมการสงคราม*. ปทุมธานี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เจียง ฉิยุน และธนพร หมูคำ (2566) เรื่อง ภาพแทนความเป็นจีนในนวนิยายเรื่อง คนตายยาก ของ หยู่หัว. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. 23(2). 318-343.
- ธนภัทร พิริโยธินกุล (2564). พินิจความเป็น “วีรบุรุษ” ของ “เซเลอร์มูน” ใน การ์ตูนฉบับมังงะ ผ่านแว่นคติชนวิทยา. *วารสารคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล*. 4(1). 167-217.
- รัชกฤษ วงษ์วิลาศ. (2563). ภาพแทน “ความเป็นอื่น” ของผู้หญิง: สำนึกสตรีกับความป่วยไข้ใน วรรณกรรมจีนสมัยใหม่. *วารสารจีนศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. 13(1). 1-37.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์การพิมพ์.
- ศรีบุญญา อรุณขจรศักดิ์. (2554). *ปรัชญาสำนักขงจื้อ/Confucianism: สารานุกรมปรัชญาออนไลน์*. เข้าถึงได้จาก <http://www.parst.or.th/philospedia/confucianism.html#31>.
- ศิริลักษณ์ บัตรประโคน. (2559). ลักษณะร่วมและความงดงามของความเป็นหญิงในพระราชนิพนธ์แปล สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. *วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*. 5(1). 1-35.
- สมัย วรรณอุดร. (2545). *การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมอีสานและลาว เรื่อง ลำบุงบว*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุจิตรา จรจิตร. (2547). *มนุษย์กับวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สุพัชรินทร์ นาคคงคำ และกาญจนา วิชญาปกรณ์. (2564). ภาพแทนหญิงชาวไทยภูเขาในวรรณกรรมไทยร่วมสมัยปี พ.ศ. 2498-2559. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*. 18(3). 52-67.
- สุวรรณา สถาอานันท์. (2551). *เมตตาธรรม-ความเป็นธรรมในเวสสันดรชาดก : เศรษฐธรรมแห่งการให้* กับความเป็นธรรมในเวสสันดรชาดก. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2559). *ทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์ตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 20*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2549). *เทพรัตนเมธี สมเด็จพระเทพรัตนสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นักวิจัยดีเด่นแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

หวัง อันอี่. (2562). *หมู่บ้านเล็กตระกูลเป่า*. (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ
กนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพฯ, ผู้แปล). (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.

คำแนะนำและแนวทางการจัดการต้นฉบับสำหรับผู้เขียน วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ และผลงานวิจัยด้านมนุษยศาสตร์ กำหนดพิมพ์ปีละ 2 ฉบับ อาจารย์และนักวิจัยทุกท่านสามารถส่งเรื่อง มาลงพิมพ์ได้ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกหรือสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผลงานที่ได้รับ การพิจารณาลงพิมพ์ในวารสารจะต้องมีสาระน่าสนใจ เป็นงานที่ทบทวนความรู้เดิม หรือองค์ความรู้ใหม่ ที่ทันสมัย รวมทั้งข้อคิดเห็นทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน และจะต้องเป็นงานที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ ในวารสารอื่นใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาลงพิมพ์ในวารสารใดๆ ทั้งนี้บทความอาจถูกดัดแปลง แก้ไขเนื้อหา รูปแบบ และสำนวน ตามที่กองบรรณาธิการเห็นสมควร เพื่อให้วารสารมีคุณภาพในระดับ มาตรฐานสากลและนำไปอ้างอิงได้

ขอบเขตการรับตีพิมพ์บทความ

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย รับตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิชาการ และบทความวิจัยในสาขาภาษาไทย ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาอังกฤษ ภาษาศาสตร์ และอื่นๆ ที่สัมพันธ์ กับด้านมนุษยศาสตร์

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีวาระการพิมพ์เผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ ได้แก่ ฉบับที่ 1 (เดือนมกราคม-มิถุนายน) และฉบับที่ 2 (เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม)

การเตรียมต้นฉบับ

1. ภาษา เขียนบทความเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ แต่ละเรื่องจะต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ การใช้ภาษาไทยให้ยึดหลักการใช้คำศัพท์และการเขียนทับศัพท์ภาษาอังกฤษตามหลัก ของราชบัณฑิตยสภา อย่างไรก็ตามให้หลีกเลี่ยงการเขียนภาษาอังกฤษปนภาษาไทยในข้อความ ยกเว้นกรณี จำเป็น เช่น ศัพท์ทางวิชาการที่ไม่มีคำแปล หรือคำที่ใช้แล้วทำให้เข้าใจง่ายขึ้น คำศัพท์ภาษาอังกฤษที่เขียน ปนภาษาไทยให้ใช้ตัวพิมพ์เล็กทั้งหมด ยกเว้นชื่อเฉพาะ สำหรับต้นฉบับภาษาอังกฤษ ควรได้รับการตรวจสอบ ความถูกต้องด้านการใช้ภาษาจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษก่อน

2. ขนาดของต้นฉบับ ใช้กระดาษขนาด A4 (8.5 x 11 นิ้ว) และพิมพ์โดยเว้นระยะห่างจากขอบกระดาษ ด้านละ 1 นิ้ว จัดเป็นคอลัมน์เดียว ระยะห่างระหว่างบรรทัด ภาษาไทยใช้ double space ภาษาอังกฤษเว้น ให้ใช้ single space

3. ชนิดและขนาดตัวอักษร ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ให้ใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK ชื่อเรื่อง ใช้ตัวอักษรขนาด 20 pt. หัวข้อหลักใช้ตัวอักษรขนาด 18 pt. หัวข้อย่อยใช้ตัวอักษรขนาด 16 pt. ตัวหนา ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียนใช้ตัวอักษรขนาด 14 pt. ตัวปกติ ต้นสังกัดหรือที่อยู่ของผู้เขียนใช้อักษรขนาด 14 pt. ตัวปกติ

4. การพิมพ์ต้นฉบับ ผู้เสนอผลงานจะต้องพิมพ์และส่งต้นฉบับในรูปแบบของแฟ้มข้อมูลเป็น “.doc” หรือ “.doc” (MS Word) และ “.pdf” มาพร้อมกันทั้ง 2 รูปแบบ

5. จำนวนหน้า ความยาวของบทความไม่ควรเกิน 15 หน้า รวมตาราง รูปภาพ และเอกสารอ้างอิง รูปแบบการเขียนต้นฉบับ แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ประเภทบทความวิจัย บทความวิชาการ และบทปริทัศน์หนังสือ

แนวทางการจัดทำบทความวิจัย

1. ชื่อเรื่อง (Title) ควรสั้น กระชับ และสื่อเป้าหมายหลักของงานวิจัย ไม่ใช่คำย่อ ความยาวไม่ควรเกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องให้มีทั้งภาษาไทยและอังกฤษ โดยให้ชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

2. ชื่อผู้เขียน Author (s) และที่อยู่ ให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ระบุตำแหน่งทางวิชาการ หน่วยงานหรือสถาบันที่สังกัด เพื่อกองบรรณาธิการใช้ติดต่อเกี่ยวกับต้นฉบับและบทความที่ตีพิมพ์แล้ว

3. บทคัดย่อ (Abstract) เป็นการย่อเนื้อความงานวิจัยทั้งเรื่องให้สั้น และมีเนื้อหาครบถ้วนตามเรื่องเต็ม ความยาวไม่เกิน 250 คำ หรือ 15 บรรทัด ไม่ควรใช้คำย่อที่ไม่เป็นสากล ให้เขียนบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อนภาษาอังกฤษ

4. คำสำคัญ (Keywords) ให้ระบุไว้ท้ายบทคัดย่อของแต่ละภาษา ไม่เกิน 5 คำ

5. บทนำ (Introduction) เป็นส่วนเริ่มต้นของเนื้อหาที่บอกความเป็นมา เหตุผล และวัตถุประสงค์ที่นำไปสู่การทำงานวิจัยนี้ รวมถึงทฤษฎีวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

6. วัสดุอุปกรณ์และวิธีการศึกษา (Materials and Methods) ให้ระบุรายละเอียดวัสดุอุปกรณ์ สิ่งนำมาศึกษา จำนวน ลักษณะเฉพาะของตัวอย่างที่ศึกษา อธิบายวิธีการศึกษา แผนการทดลองทางสถิติ วิธีการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ และการแปลข้อมูล

7. ผลการศึกษา (Results) รายงานผลการศึกษาที่ค้นพบ ตามลำดับหัวข้อของการศึกษาวิจัยอย่างชัดเจน ได้ใจความ ถ้าผลไม่ซับซ้อน มีตัวเลขไม่มาก ควรใช้คำบรรยาย แต่ถ้ามีตัวเลข หรือตัวแปรมาก ควรใช้ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิแทน ในบทความไม่ควรมีเกิน 5 ตาราง หรือแผนภูมิ

8. การอภิปรายและสรุปผล (Discussion and Conclusion) แสดงให้เห็นว่าผลการศึกษาตรงกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย หรือแตกต่างไปจากผลงานที่มีผู้รายงานไว้ก่อนหรือไม่ อย่างไร เหตุผลใดจึงเป็นเช่นนั้น และมีพื้นฐานอ้างอิงที่เชื่อถือได้ และให้จบด้วยข้อเสนอแนะที่จะนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ควรมีประเด็นคำถามการวิจัย ซึ่งเป็นแนวทางสำหรับการวิจัยต่อไป

9. ตาราง รูปภาพ แผนภูมิ (Table, figure, and diagram) ควรคัดเลือกเฉพาะที่จำเป็น แยกออกจากเนื้อเรื่อง โดยเรียงลำดับให้สอดคล้องกับคำอธิบายในเนื้อเรื่องและต้องมีคำอธิบายสั้นๆ แต่สื่อความหมายได้สาระครบถ้วน กรณีที่เป็นตาราง คำอธิบายอยู่ด้านบน ส่วนรูปภาพ แผนภูมิคำอธิบายอยู่ด้านล่าง

10. กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) ระบุสั้นๆ ว่า งานนี้ได้รับทุนสนับสนุน และความช่วยเหลือจากองค์กรใดหรือบุคคลใดบ้าง

11. เอกสารอ้างอิง ระบุรายการเอกสารอ้างอิงให้ครบถ้วนท้ายเรื่อง สามารถดูตัวอย่างได้ที่ <http://ois.mbu.acth/index.php/johu> เอกสารที่นำมาอ้างอิงต้องเป็นเอกสารที่ได้รับการตีพิมพ์และได้รับการยอมรับทางวิชาการ

แนวทางจัดทำบทความวิชาการ

บทความวิชาการ หรือ Review article ต้องมีส่วนประกอบหลัก ได้แก่ ชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียน บทคัดย่อ คำสำคัญ บทนำ เนื้อหา บทสรุป และเอกสารอ้างอิง

แนวทางจัดทำบทปริทัศน์หนังสือ

บทปริทัศน์หนังสือ ต้องมีส่วนประกอบหลัก ได้แก่ ข้อมูลทางบรรณานุกรม ชื่อผู้วิจารณ์ บทวิจารณ์

การส่งต้นฉบับและการพิจารณา

ผู้เขียนบทความสามารถส่งบทความผ่านเว็บไซต์วารสารออนไลน์ โดยการลงทะเบียนในฐานะผู้เขียนบทความ (Author) และส่งไฟล์บทความต้นฉบับเข้าระบบ โดย กองบรรณาธิการจะดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

1. เมื่อกองบรรณาธิการได้รับต้นฉบับแล้ว จะทำการตรวจสอบรูปแบบความถูกต้อง ถ้าไม่ถูกต้องจะส่งกลับให้ผู้เขียนแก้ไข เมื่อผู้เขียนแก้ไขเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้ส่งกลับมายังกองบรรณาธิการเพื่อดำเนินการต่อไป
2. กองบรรณาธิการจะประชุมพิจารณาต้นฉบับที่ได้รับการแก้ไขถูกต้องแล้วว่า สมควรตีพิมพ์หรือไม่ และพิจารณาคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา
3. กองบรรณาธิการจัดส่งต้นฉบับตามข้อ 2 ให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนอย่างน้อย 3 ท่าน เพื่อพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ
4. เมื่อกองบรรณาธิการได้รับต้นฉบับกลับคืนมาจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว จะส่งให้ผู้เขียนแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เขียนจะต้องส่งต้นฉบับกลับคืนมายังกองบรรณาธิการภายในเวลาที่กำหนด ถ้าผู้เขียนไม่แก้ไข กองบรรณาธิการจะไม่ตีพิมพ์
5. กองบรรณาธิการจะตรวจสอบ ทบทวนรายละเอียดต้นฉบับอีกครั้งก่อนพิมพ์

การอ้างอิง

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย กำหนดให้ผู้เขียนใช้ระบบการอ้างอิงแบบ APA version 6 (American Psychological Association) ผู้เขียนจะต้องยึดถือความถูกต้องตามแบบอย่างเคร่งครัด

